

FSMA_2020_02-02 dd. 6/01/2020

Onderzoeksverslag - Financiering van pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties via groepsverzekeringen

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK 1 - Context van het onderzoek.....	3
1.1. Externalisering: leidend principe, pluriforme uitwerking	3
1.2. Pensioentoezeggingen van het type vaste prestatie via groepsverzekeringen: enkele cijfers 6	
1.3. Het toezicht op de 'solvabiliteit van de pensioentoezegging' is een verantwoordelijkheid van de FSMA.....	8
HOOFDSTUK 2 – Algemeen onderzoeksopzet: doelstellingen en steekproef	11
2.1. Drie centrale onderzoeksdoelstellingen	11
2.1.1. Financieringstechnieken en monitoring van de financiering	11
2.1.2. Voldoende financiering: korte termijn.....	12
2.1.3. Voldoende financiering: lange termijn.....	13
2.2. Steekproef: principes, representativiteit en algemene kenmerken	14
2.2.1. Steekproeftrekking: principes	14
2.2.2. De steekproef: representativiteit.....	18
2.2.3. Algemene kenmerken van de steekproef	21
2.3. Praktische werkwijze.....	24
HOOFDSTUK 3 – Financieringsmethodes: classificatie, spreiding & tendensen	26
3.1. De 'globale' financieringsmethode: individuele of collectieve benadering.....	26
3.1.1. Individuele kapitalisatie	26
3.1.2. Individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds.....	37
3.1.3. Collectieve kapitalisatie.....	39
3.2. Financieringsmethoden: spreiding binnen steekproef	40
3.2.1. De globale financieringsmethode	41
3.2.2. Pensioenstelsels gefinancierd via individuele kapitalisatie.....	45

3.2.3.	Pensioenstelsels gefinancierd op basis van collectieve dotaties	49
3.2.4.	Collectief of individueel: onderhandelingsruimte voor de inrichter.....	58
3.3.	Financiering DB-toezeggingen: verleden en toekomst	59
3.3.1.	Het begin: individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds	60
3.3.2.	‘Trouble in paradise’: daling van de tarifaire rendementen	60
3.3.3.	De toekomst: toenemende irrelevantie van de toezegging van het type vaste prestaties?	62
HOOFDSTUK 4 – Voldoende financiering: korte termijn – bescherming verworven reserves		64
4.1.	Methodologie: toelichting bij het regelgevende kader	64
4.1.1.	Minimale financieringsverplichtingen overeenkomstig het KB Leven: componenten	65
4.1.2.	Het financieringsniveau van de groepsverzekering: berekening, opvolging en eventuele reductie	74
4.2.	Financiering op korte termijn: bespreking steekproef.....	80
4.2.1.	Globale balans van de steekproef	80
4.2.2.	Financieringsniveau in de zin van artikel 48 KB Leven: situatie binnen steekproef	92
4.2.3.	De opvolging van de financieringsvereisten: verwittiging door de verzekeraar en aanzuivering door de inrichter	109
HOOFDSTUK 5 – Voldoende financiering: lange termijn – Bescherming verworven prestaties		121
5.1.	Methodologie: verzekerbareheid van de verworven prestaties.....	123
5.1.1.	Vaststelling ‘Gap’: het benodigde rendement versus het verwacht rendement.....	123
5.1.2.	Achterliggende hypothesen: toelichting en consequenties	134
5.2.	Financiering op lange termijn: bespreking steekproef	140
5.2.1.	Het verwacht rendement: welke garanties bieden de verzekeraars?	140
5.2.2.	Het benodigd rendement: welk rendement verzekert de uitbetaling van de verworven prestaties?	145
5.2.3.	De ‘gap’: het verwacht rendement versus het benodigd rendement	148

HOOFDSTUK 1 - Context van het onderzoek

1.1. Externalisering: leidend principe, pluriforme uitwerking

Eén van de basisprincipes in de wetgeving op de aanvullende pensioenen is de verplichting tot externalisering. Dit beginsel houdt in dat een inrichter (een werkgever of een sectorale inrichter) die aan de werknemers een pensioentoezegging doet, de uitvoering daarvan moet uitbesteden aan een derde partij. Hierdoor worden de pensioenreserves opgebouwd bij een van de inrichter onderscheiden instelling. De achterliggende beleidsdoelstelling heeft uiteraard te maken met het beschermen van de pensioengelden tegen het ondernemingsrisico dat rust op de inrichter.

De wettelijke basis voor deze verplichting bevindt zich in de Wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen (hierna: WAP). Artikel 5, §3, eerste lid van de WAP bepaalt: *"De uitvoering van een pensioentoezegging wordt toevertrouwd aan een pensioeninstelling"*.

Externalisering betekent concreet dat de verplichtingen die voor de inrichter voortvloeien uit zijn pensioentoezegging, moeten worden afgedekt door aanspraken ten aanzien van de pensioeninstelling. Met andere woorden: de rechten die aangeslotenen kunnen laten gelden ten aanzien van de pensioeninstelling, moeten (ten minste) volstaan om het aanvullend pensioen, waartoe de inrichter zich in het pensioenreglement heeft verbonden, uit te betalen. Zo niet, is het aanvullend pensioen niet afdoende ge-externaliseerd¹. Deze overeenstemming tussen de pensioenverplichtingen op grond van het pensioenreglement enerzijds en de pensioenaanspraken ten aanzien van de pensioeninstelling anderzijds, staat centraal in dit onderzoek.

De inrichter heeft voor het beheer van zijn pensioentoezegging de keuze tussen een instelling voor bedrijfspensioenvoorziening (hierna: IBP) ofwel een verzekeraar.

De keuze voor het type van instelling heeft consequenties voor de verdere uitwerking van de verplichting tot externalisering evenals het toezicht op de uitoefening ervan. Het regelgevende kader wordt immers gekenmerkt door de aanwezigheid van divergerende rechtsregels naar gelang het type instelling. Vertrouwt de inrichter de pensioenopbouw toe aan een IBP, dan is de Wet betreffende het toezicht op de Instellingen voor Bedrijfspensioenvoorziening (hierna: WIBP) en haar uitvoeringsbesluiten van toepassing². Kiest de inrichter ervoor om de financiering van het aanvullend pensioen toe te vertrouwen een verzekeraar door middel van een groepsverzekering, dan geldt het Koninklijk Besluit betreffende de levensverzekeringsactiviteit³ (hierna: KB Leven).

¹ <https://www.fsma.be/nl/externalisatie-en-onderfinanciering-van-groepsverzekeringen>.

² Wet van 27 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening. K.B. van 12 januari 2007 betreffende het prudentiële toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening.

³ K.B. van 14 november 2003 betreffende de levensverzekeringsactiviteit.

De voornaamste verschillen tussen beide regelgevingen worden in onderstaande tabel samengevat.

	Groepsverzekering	IBP
Hoogte provisies - minimum	Verworven reserves (cf. KTV) (art. 48 KB Leven)	KTV = verworven reserves + buffer = LTV (Art. 16-18 KB WIBP)
Reporting	Geen systematische reporting voorzien in de wetgeving	Jaarlijks: jaarrekeningen en statistieken Ad hoc: financieringsplan, SIP...
Controle	Autocontrole: Art. 50 KB Leven <ul style="list-style-type: none"> - De verzekeraar moet nagaan of de verworven reserves zijn gedekt door wiskundige reserves - geen systematische externe controle per toezegging 	FSMA Risk based + Event based
Maatregelen bij onder-financiering	Door de verzekeraar: <ul style="list-style-type: none"> - De inrichter verwittigen; - Bij gebreke aan aanzuivering binnen 6 maanden: reductie Geen specifieke maatregelen voorzien voor toezichthouder	FSMA <ul style="list-style-type: none"> - Herstelmaatregelen - Overige prudentiële maatregelen

Voor wat de pensioenopbouw bij (Belgische)⁴ IBP's betreft, bevat de WIBP nauwkeurig omschreven regels inzake de financiering van de pensioenverplichtingen. Die pensioenverplichtingen moeten worden vertaald in technische voorzieningen op de balans van de IBP⁵. Deze technische voorzieningen moeten een veiligheidsbuffer bevatten bovenop

⁴ De prudentiële regels voor IBP's gelden enkel voor de IBP's die in België gevestigd zijn. Buitenlandse IBP's zijn onderworpen aan de buitenlandse prudentiële regels, ook voor wat hun activiteiten in België betreft.

⁵ Van een volledige externalisering is uiteraard slechts sprake voor zover de totaliteit van de pensioenverplichtingen die voortvloeien uit het pensioenreglement aan de IBP wordt toevertrouwd. Het slechts gedeeltelijk toevertrouwen van de pensioenverplichtingen aan een pensioeninstelling, geeft, zelfs

het bedrag van de verworven reserves van de aangeslotenen. De IBP's dienen daarover periodiek te rapporteren aan de FSMA. In geval van onderfinanciering dient een herstelplan aan de FSMA te worden voorgelegd, ter aanzuivering van de vastgestelde tekorten. De toezichthouder beschikt dan ook over een aantal concrete middelen om na te gaan of de externalisatieverplichting adequaat wordt ingevuld.

Voor de pensioenopbouw binnen een groepsverzekering ontbreekt een vergelijkbaar kader. De verzekeringswetgeving legt aan inrichters de verplichting op om op elk ogenblik de verworven reserves van de aangeslotenen volledig te financieren⁶, maar eist niet dat daar bovenop binnen de groepsverzekering een veiligheidsbuffer wordt aangelegd. De verzekeringsondernemingen moeten over het financieringsniveau van de groepsverzekering ook niet rapporteren aan de toezichthouder. Het toezicht op de financiering van groepsverzekeringen gebeurt dus in wezen door de verzekeringsondernemingen zelf. Ook bestaat voor groepsverzekeringen niet de mogelijkheid van een herstelplan. Wanneer een tekort ten aanzien van de verworven reserves wordt vastgesteld, moet de verzekeringsonderneming enkel de inrichter op de hoogte brengen. Indien de inrichter het tekort niet aanvult binnen de zes maanden, wordt de groepsverzekering gereduceerd.⁷ Met het doorvoeren van de reductie worden verzekerde prestaties teruggebracht tot op het niveau dat gewaarborgd kan worden op basis van de effectief betaalde bijdragen. Dit doorknippen van de band met de pensioentoezegging, geeft aanleiding tot een inbreuk op het principe van de externalisering. Nochtans werd ook op dit vlak in geen enkele rapporteringsverplichting voorzien ten aanzien van de toezichthouder. De op groepsverzekeringen toepasselijke regels worden meer in detail besproken in hoofdstuk IV.

Dit onevenwicht, dat in de eerste plaats het gevolg is van verschillen in het regelgevend kader, werd in het verleden reeds door de FSMA geïdentificeerd als één van de voornaamste knelpunten binnen de wetgeving betreffende de aanvullende pensioenen.⁸ Immers, wanneer de verzekeraar onvoldoende waakt over de correcte uitvoering van een aan de pensioentoezegging aangepaste financieringsmethode, riskeert de aangeslotene hier uiteindelijk de dupe van te zijn. Hij of zij kan geconfronteerd worden met het feit dat onvoldoende reserves werden aangelegd bij de verzekeraar om de pensioenprestaties te kunnen waarborgen. De aangeslotene kan uiteraard nog wel rechtstreeks de inrichter van de toezegging aanspreken, maar dat is precies wat de verplichting tot externalisering heeft willen vermijden. Indien de inrichter zich in economische moeilijkheden bevindt, wordt de uitbetaling van het beloofde aanvullende pensioen een zeer precaire kwestie.

---

wanneer dit deel correct werd vertaald in technische provisies, aanleiding tot een onvolledige externalisering. Zie ook: <https://www.fsma.be/nl/externalisatie-en-onderfinanciering-van-groepsverzekeringen>.

⁶ Artikel 48 van het KB Leven.

⁷ Artikel 50 van het KB Leven.

⁸ De problematiek werd beschreven in de nota "*Knelpunten in de wetgeving betreffende de tweede pensioenpijler*" die op 17 januari 2012 door het directiecomité van de FSMA werd goedgekeurd en vervolgens aan diverse stakeholders en aan de bevoegde Ministers werd bezorgd.

Het hierboven geschetste risico speelt voornamelijk, hoewel niet uitsluitend⁹, bij de financiering van pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties. In de context van een dergelijke toezegging verbindt de inrichter zich tot de uitbetaling van een welomschreven *pensioenprestatie* ten voordele van de aangeslotene. Het is dus de inrichter die, vanuit juridisch oogpunt, het lange-termijnrisico verbonden aan de financiering van het aanvullend pensioen draagt.

1.2. Pensioentoezeggingen van het type vaste prestatie via groepsverzekeringen: enkele cijfers

Vooraleer dieper in te gaan op de verschillende onderzoeksdoelstellingen, wordt in deze sectie een overzicht gegeven van het gewicht van de pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties binnen het geheel aan tweede pijlerpensioenen.

Cijfers uit de 'Databank Aanvullende Pensioenen' (hierna: DB2P) wijzen uit dat op 1 januari 2017 voor een totaal aan 76,5 miljard euro aan verworven reserves werd opgebouwd binnen de tweede pensioenpijler. Reserves binnen pensioentoezeggingen voor werknemers (WAP) zijn goed voor 48 miljard euro. 18,2 miljard euro daarvan werd opgebouwd in het kader van een pensioentoezegging van het type 'vaste prestaties' (*figure 1 (a+b)*).

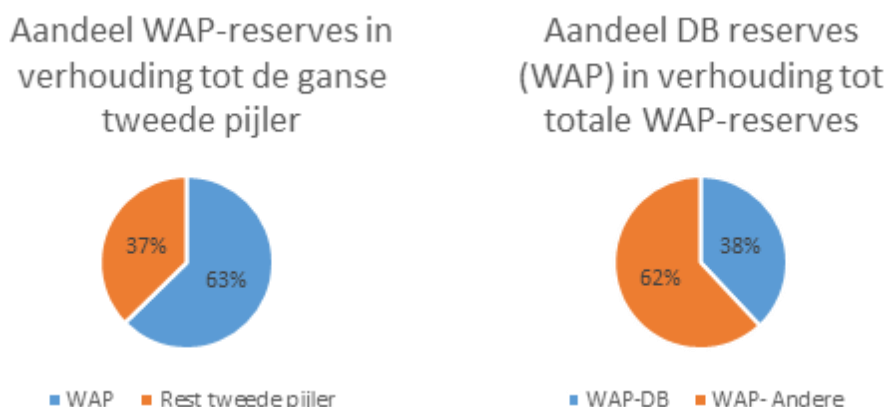

Figure 1 (a+b)

Niettegenstaande de tendens naar pensioenopbouw door middel van pensioentoezeggingen van het type vaste bijdragen, nemen de toezeggingen van het type vaste prestaties binnen het geheel aan aanvullende pensioenen voor werknemers toch nog een substantieel aandeel

⁹ Bij toezeggingen van het type vaste bijdragen verbindt de inrichter zich tot de periodieke betaling van de in het pensioenreglement vastgestelde bijdragen. Met deze bijdragen wordt er per aangeslotene een verworven reserve aangelegd die uiteindelijk niet meer is dan het overeenstemmende bedrag op de individuele rekening van de aangeslotene. Er is hier dus geen sprake van een verbintenis tot het uitkeren van een bij voorbaat vastgestelde prestatie. Hoewel de aangeslotene er alle belang bij heeft dat de inrichter de bijdragen correct en tijdig betaalt, is er geen sprake van een lange-termijnrisico verbonden aan de wijze waarop de pensioentoezegging wordt gefinancierd.

voor hun rekening. Dat manifesteert zich zeer duidelijk op het vlak van de uitstaande verworven reserves.

Kijkend naar het aantal 'pensioenrekeningen', valt evenwel op dat het aandeel rekeningen verbonden aan een DB-toezegging veel lager uitvalt (*figure 2*). Hieruit valt af te leiden dat minder personen nog een pensioen opbouwen volgens een toezegging van het type vaste prestaties, maar dat de rechten die binnen deze pensioenstelsels worden opgebouwd relatief hoog zijn.

Aandeel WAP-DB rekeningen in verhouding tot WAP rekeningen

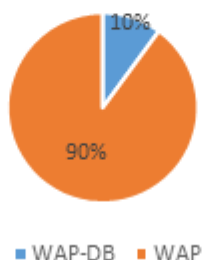

Figure 2

Wanneer de pensioenreserves binnen de toezeggingen van het type 'vaste prestatie' (DB-reserves) worden afgezonderd, blijkt dat 11,1 miljard euro van de reserves beheerd wordt door een verzekeringsonderneming. Dat komt neer op ongeveer 60% van de totale 'vaste prestatie'-pensioenreserves. Het overige aandeel aan verworven reserves (7,1 miljard euro) is in beheer bij een IBP (*figure 3*).

Aandeel DB-reserves (WAP) ifv type pensioeninstelling

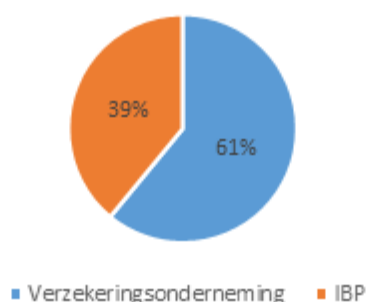

Figure 3

De in de vorige sectie beschreven risico's verbonden aan het specifieke regelgevende kader voor groepsverzekeringen, zijn dus zeker niet theoretisch van aard. De dominante aanwezigheid van verzekeringsondernemingen binnen dit deel van de markt, rechtvaardigt

dan ook nader onderzoek. Het volgende onderdeel legt uit waarom de FSMA hierin het voortouw heeft genomen.

1.3. Het toezicht op de ‘solvabiliteit van de pensioentoezegging’ is een verantwoordelijkheid van de FSMA

Typerend voor het Belgische financiële toezicht, is de bevoegdheidsverdeling tussen twee verschillende autoriteiten met elk hun eigen opdrachten. De *Nationale Bank van België* (hierna: ‘Nationale Bank’) is verantwoordelijk voor de handhaving van de macro- en micro-economische stabiliteit van het financiële stelsel. Dit houdt in dat, naast het macroprudentieel toezicht, de Nationale Bank belast is met het individuele prudentiële toezicht op een aantal financiële instellingen, waaronder ook de verzekeringsondernemingen. Van haar kant moet de FSMA waken over de integriteit van de financiële markten en de naleving van de gedragsregels, alsook over het aanbod van producten en financiële diensten, met daarbij inbegrepen de aanvullende pensioenen. Daarnaast oefent de FSMA het prudentieel toezicht uit op de IBP’s.

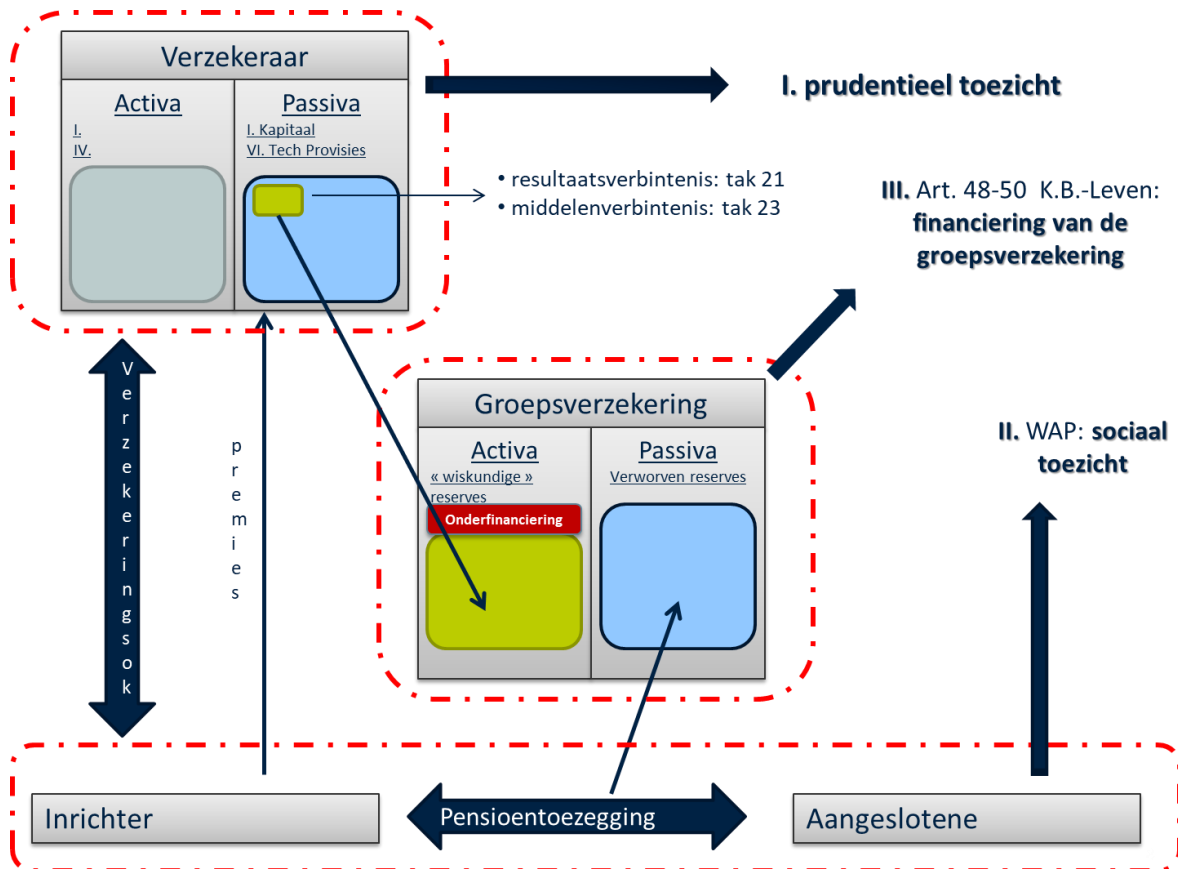
In de situatie waarbij een aanvullend pensioen beheerd wordt door middel van een groepsverzekering afgesloten bij een verzekeringsonderneming, is de vraag naar de precieze bevoegdheidsafbakening tussen beide toezichthouders niet zonder belang. Het is dan ook aangewezen om de financiering van een pensioentoezegging via een groepsverzekering meer in detail te belichten met als oogmerk om de prudentiële aspecten betreffende het toezicht op de verzekeringsondernemingen, waarvoor de Nationale Bank bevoegd is, duidelijk te kunnen onderscheiden van de verplichtingen die verband houden met andere wetgeving betreffende de aanvullende pensioenen, inzonderheid de sociale wetgeving, waarvoor de FSMA bevoegd is.

In uitvoering van een pensioentoezegging zal de inrichter een groepsverzekeringscontract afsluiten met een verzekeraar. Binnen het kader van deze groepsverzekering betaalt de inrichter premies aan de verzekeringsonderneming. Deze premies geven aanleiding tot de opbouw van technische voorzieningen op de balans van de verzekeraar, die verzekeringstechnisch worden aangeduid als ‘wiskundige reserves’.

Bekeken op de “balans” van de groepsverzekering zijn deze wiskundige reserves te beschouwen als de activa. Met de opbouw van wiskundige reserves, die een aanspraak uitdrukken ten aanzien van de verzekeraar, zullen uiteindelijk de pensioenaanspraken van de aangeslotenen, die te beschouwen zijn als het passief van de groepsverzekering, moeten worden gerealiseerd.

Op de balans van de verzekeraar drukt de wiskundige reserve dan weer een schuld van de verzekeraar uit. De uiteindelijke hoegroetheid van deze schuld wordt bepaald door het tarief dat de verzekeraar waarborgt op de gestorte premies.

Bovenstaande maakt duidelijk dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen de solvabiliteit van de pensioentoezegging en de solvabiliteit van de verzekeringsonderneming.

- Solvabiliteit van de pensioentoezegging (art. 48 – 50 KB Leven)

Deze kan worden beoordeeld door de groepsverzekering weer te geven als een balans. De passiva op die balans zijn niet de verplichtingen van de verzekeringsonderneming, maar stemmen overeen met de pensioenaanspraken van de aangeslotenen. Worden die aanspraken niet volledig afgedekt door wiskundige reserves binnen de groepsverzekering, dan is de groepsverzekering onvoldoende gefinancierd. Deze situatie heeft echter geen principiële impact op de financiële positie van de verzekeraar. De gevolgen van het tekort in de financiering zijn daarentegen voor rekening van de inrichter, die het tekort moet aanzuiveren met het oog op de nakoming van zijn pensioenbeloftes.

- Solvabiliteit van de verzekeringsonderneming

Deze wordt afgelezen op de balans van de onderneming zelf en houdt verband met de mate waarin de verzekeringsonderneming in staat is om de verplichtingen, die voortvloeien uit de premiebetaling op grond van de door verzekeringsonderneming gewaarborgde tarieven, na te komen. De mate waarin een verzekeringsonderneming

haar toekomstige verplichtingen kan nakomen, maakt onderdeel uit van het prudentieel toezicht op de verzekeringsondernemingen dat de wetgever heeft toevertrouwd aan de Nationale Bank¹⁰.

In de mate waarin de solvabiliteit van de pensioentoezegging afhankelijk is van een adequate financiering door de inrichter en een goede opvolging ervan door de verzekeringsonderneming zelf, valt het toezicht op de hiervoor relevante wettelijke regels onder de verantwoordelijkheid van de FSMA. Beide componenten kunnen worden gezien als de uitvoering van de wettelijke verplichting tot het externaliseren van de pensioentoezegging bij een “pensioeninstelling”, *in casu* een verzekeringsonderneming.

Problemen met de financiering van de groepsverzekering door de inrichter zeggen op zichzelf niets over de financiële gezondheid van de verzekeringsonderneming. Deze laatste kan in principe steeds overgaan tot reductie, wat betekent dat zijn eigen verplichtingen worden teruggebracht tot op het niveau dat kan gewaarborgd worden in functie van de reëel gestorte verzekeringspremies. Tekorten binnen de financiering van de toezegging zijn dan ook niet meteen relevant voor de Nationale Bank bij het bewaken van de financiële stabiliteit van de verzekeringsondernemingen.

Bovenstaande bevoegdheidsafbakening onderschraagt de rol die de FSMA kan en moet opnemen, maar houdt eveneens een belangrijke beperking in. De FSMA moet uiteraard opereren binnen haar wettelijke opdracht en kan slechts een onderzoek uitvoeren naar wat hierboven als de solvabiliteit van de pensioentoezegging werd aangeduid. Waar in dit onderzoek wordt gesproken over “onderfinanciering” betreft het dan ook steeds en uitsluitend een financieringstekort op het niveau van de pensioentoezegging en niet een tekort op het niveau van de verzekeringsonderneming. De concrete microprudentiële situatie van de verzekeraars die in het onderzoek werden betrokken, wordt hier niet in aanmerking genomen. Integendeel, **het onderzoek vertrekt vanuit de hypothese dat de verzekeraar zijn eigen verplichtingen steeds zal kunnen uitvoeren.**

---

¹⁰ Wet van 13 maart 2016 op het statuut van en het toezicht op de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen (Solvency II-wet).

HOOFDSTUK 2 – Algemeen onderzoekopzet: doelstellingen en steekproef

Met de hierboven beschreven context is de reikwijdte van het onderzoek al enigszins afgebakend. In dit hoofdstuk volgt vooreerst een meer nauwkeurige omschrijving van de verschillende onderzoeksdoelstellingen (sectie 2.1.). Aangezien de onderliggende onderzoeksvragen worden afgetoetst binnen een selectie van pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties, zal daarna de methode van steekproeftrekking kort worden toegelicht (sectie 2.2.). Aan het eind van het hoofdstuk wordt ook al inzicht gegeven in een aantal basiskenmerken van de steekproef die werd weerhouden voor het eigenlijke onderzoek (sectie 2.3.).

2.1. Drie centrale onderzoeksdoelstellingen

Om de problematiek nader in kaart te brengen, werd het onderzoek opgesplitst in drie verschillende luiken met elk een afzonderlijke onderzoeksdoelstelling, zoals hieronder schematisch weergegeven.

	Focus	Doel	Wettelijke regel?
1	Financieringstechnieken & monitoring financiering	Feitelijk onderzoek: - Welke financieringsmethoden? - Welke financieringshypotheses? - Betrokkenheid inrichter? - Transparantie? - Tendensen?	Geen expliciete wettelijke voorschriften
2	Voldoende financiering: Korte termijn	Bescherming Verworven Reserve : - Financieringsniveau? - Controle onderfinanciering? - Procedure bij financieringstekort	Art. 48 - 50 KB Leven
3	Voldoende financiering: Lange termijn	Bescherming verworven prestatie : - Gewaarborgd door wiskundige reserves? - Middels welk rendement?	Geen expliciete wettelijke voorschriften

Hierna komen de verschillende onderzoeksvragen aan bod.

2.1.1. Financieringstechnieken en monitoring van de financiering

Het *eerste luik* van het onderzoek is feitelijk van aard en focust voornamelijk op financieringsmethoden die toegepast worden door verzekeraars bij pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties. Gelet op het ontbreken van wettelijke voorschriften, bestaat er hier in principe een grote keuzevrijheid. Het was dus van belang om inzicht te krijgen in de meest courante methodes, evenals de onderliggende financieringshypotheses. De keuze voor een welbepaalde financieringsmethode is immers niet neutraal. De gebruikte

financieringsmethode kan de nodige voorzichtigheid inbouwen of kan zich, in het andere uiterste, louter bekommeren om het door de wet opgelegde minimale financieringsniveau, met name de dekking van de verplichtingen op de korte termijn, hetgeen in hoofdzaak overeenstemt met de dekking van de verworven reserves.

Het ontbreken van voorschriften heeft ook tot gevolg dat de verzekeraar voor een groot deel zelf instaat voor een correcte toepassing van de gekozen financieringsmethode.

Een deel van de vragen die in dit onderdeel aan bod komen, peilen dus vooreerst naar de *financieringsmethodes* die de verzekeraar binnen de onderzochte regelingen toepast:

- de verzekeraar kan opteren voor een *collectieve benadering* waarbij de reserves worden opgebouwd door middel van collectieve dotaties aan een financieringsfonds. Meteen stelt zich dan ook de vraag naar de gebruikte parameters die de grootte van deze dotaties bepalen (actualisatievoet, inschattingen betreffende de toekomstige salarissen en dergelijke meer);
- anderzijds kan een verzekeraar de groepsverzekering ook opvatten als niet veel meer dan een bundeling van *individuele levensverzekeringsovereenkomsten* die elk op zich gespijsd worden door middel van geïndividualiseerde premies. De vraag rijst dan ook welke keuzes de verzekeraars op dit vlak maken en welke criteria hierbij een rol spelen.

In de marge komt ook de *betrokkenheid van de inrichter* bij de financiering van zijn toezegging aan bod. Is deze laatste zich bewust van mogelijke risico's die verband houden met de toegepaste financieringsmethode? Hierbij kan ook de vraag worden gesteld of de verzekeraar, dan wel de inrichter zich laat *bijstaan door externe consultants*. Ten slotte rijst de vraag naar de mate waarin bepaalde evoluties kunnen worden vastgesteld binnen de financiering van 'vaste prestatie'-toezeggingen en het aanbod zelf van dit type toezeggingen. In dit kader wordt onderzocht welke de stuwende factoren zijn achter eventuele tendensen en of deze uitgaan van de inrichter, dan wel de verzekeraar.

Deze onderzoeksvragen worden behandeld in hoofdstuk 3.

2.1.2. Voldoende financiering: korte termijn

De twee overige luiken van het onderzoek peilen naar de mate waarin de door de verzekeraar toegepaste financieringsmethode de binnen de pensioentoezegging opgebouwde pensioenverplichtingen daadwerkelijk kan dragen. Dit zal op twee niveaus worden beoordeeld, namelijk zowel wat betreft de financiering van de verworven reserve als deze van de verworven prestatie.

Een eerste belangrijk onderdeel betreft de *bescherming van de verworven reserve*. Ingevolge de externaliseringsverplichting wordt de aanvullende pensioenprestatie gedurende de totale aansluitingsperiode gradueel opgebouwd, waarbij de aangeslotene op elk moment recht heeft op een zogenaamde verworven reserve. Deze verworven reserve is de geactualiseerde waarde van de aanvullende pensioenprestatie. In principe bepaalt het pensioenreglement hoe deze verworven reserve moet worden berekend. Het resultaat van deze berekening mag

echter niet lager zijn dan de berekening uitgevoerd met toepassing van de wettelijk vastgelegde parameters, met name een actualisatievoet van 6% en de sterftetafels MR/FR¹¹.

Zeer concreet is het belang van de verworven reserve voor de aangeslotene gelegen in haar rol als “overdrachtswaarde”. Het is dit bedrag dat een aangeslotene mag overdragen na een uittreding, bijvoorbeeld ten gevolge een ontslag. Binnen de perken van de wet kan de uitgetreden aangeslotene in zekere zin dus “beschikken” over het bedrag van de verworven reserves. Omwille van de potentieel onmiddellijke beschikbaarheid van deze overdrachtswaarde heeft de wetgever voorzien in *uitdrukkelijke verplichtingen* die moeten garanderen dat de verworven reserve ook daadwerkelijk op ieder ogenblik gefinancierd is. Aangezien de verworven reserve op gelijk welk ogenblik opeisbaar kan worden kunnen deze **financieringsvereisten** ook gezien worden als de verplichtingen **op korte termijn** in hoofde van de inrichter.

Voor wat betreft de financiering via groepsverzekeringen, worden deze vereisten vastgesteld in het KB van 14 november 2003 betreffende de levensverzekeringsactiviteit (KB Leven). De betrokken artikelen voorzien enerzijds in een minimaal te bereiken financieringsniveau, terwijl anderzijds een procedure wordt voorgeschreven wanneer dit minimumniveau niet bereikt wordt.

De vraag of en in welke mate de financiering van groepsverzekeringen voldoet aan de deze financieringsvereisten op korte termijn vormt het voorwerp van hoofdstuk 4.

2.1.3. Voldoende financiering: lange termijn

Een correcte financiering van de verworven reserve garandeert nog niet dat op termijn, namelijk bij de pensionering, ook de pensioenprestaties zelf zullen kunnen worden betaald. Rekening houdend met het feit dat vandaag de actuele waarde van de verworven pensioenprestaties, de verworven reserves, mogen worden berekend uitgaande van een actualisatievoet van 6%, is het, a fortiori binnen een context van de aanhoudend lage renteomgeving, lang niet zeker dat, zelfs bij afdoende financiering van deze verworven reserves, de uiteindelijke beloofde prestatie betaald kan worden. De financiering van de verplichtingen dient idealiter bijkomend ook te gebeuren in overeenstemming met een realistische inschatting van het reële verwachte rendement.

Binnen de controle op de financieringsverplichtingen met betrekking tot pensioentoezeggingen beheerd door IBP's wordt de bescherming van de pensioenprestaties geregeld door de wettelijke verplichtingen betreffende de zogenaamde lange termijn technische voorzieningen (LTV). Deze LTV moet op prudente wijze worden berekend.¹²

Voor de financiering via groepsverzekering, ontbreekt het aan een dergelijk wettelijk kader. Nochtans is de onderliggende problematiek net dezelfde. De vraag die zich opdringt – en die aan bod komt in hoofdstuk 5 van dit rapport – is of het niveau van (wiskundige) reserves

¹¹ Artikel 10 KB WAP.

¹² Artikel 16 – 18 KB WIBP.

opgebouwd door middel van premiestorting binnen de groepsverzekering volstaat om, rekening houdend met het verwacht rendement, de verworven prestaties te financieren.

2.2. Steekproef: principes, representativiteit en algemene kenmerken

Om de bovenstaande onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, is er uiteraard nood aan data. Gelet op het grote aantal toezeggingen van het type vaste prestaties die bij een verzekeraar worden gefinancierd, werd een selectie gemaakt uit de in DB2P geregistreerde pensioenregelingen van het type vaste prestaties. Hieronder worden eerst de principes uiteengezet volgens dewelke deze steekproef werd getrokken. Er wordt vervolgens beoordeeld in welke mate deze steekproef toelaat om de vastgestelde onderzoeksresultaten te generaliseren, de kwestie van de representativiteit. Daarna verlegt de focus zich naar de selectie van pensioenregelingen zelf. Aangezien deze steekproef de basis zal vormen voor het eigenlijke onderzoek, is het noodzakelijk inzicht te bieden in een aantal fundamentele karakteristieken ervan.

2.2.1. Steekproeftrekking: principes

De steekproef werd dus getrokken op basis van de informatie aanwezig in DB2P.

- Verzekeraars actief op het terrein van de 'vaste prestatie'-toezeggingen

De steekproef werd getrokken op basis van de met gegevens in DB2P met betrekking tot 1 januari 2016¹³. In totaal rapporteerden 17 verzekeraars op 1 januari 2016 pensioenregelingen van het type vaste prestaties. Zij beheerden gezamenlijk 6.496 pensioenregelingen, voor 401.000 aangeslotenen, goed voor totaal aan verworven reserves van 10,8 miljard euro. Een aantal verzekeraars werd uit de steekproef geweerd. Het betrof in hoofdzaak verzekeraars die het aanbieden van pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties niet commercieel hebben uitgebouwd, maar het beheer van dergelijke toezeggingen *uitsluitend* hebben opgestart in het kader van het aanvullend pensioen ten voordele van het eigen personeel. Vermits het onderzoek zich toespitst op de invulling van de externaliseringsverplichting bij verzekeraars die in een commerciële omgeving opereren, werden de pensioenregelingen van deze verzekeraars niet in aanmerking voor opname in de steekproef. Dit betekent overigens niet dat groepsverzekeringen voor het eigen personeel van de overige verzekeraars bij voorbaat werden uitgesloten van steekproeftrekking. Opname van deze regelingen werd nuttig geacht, onder andere om een vergelijking te kunnen maken met de groepsverzekeringen in commercieel beheer.

Uiteindelijk bleven er 14 verzekeraars over waarvan de pensioenregelingen in aanmerking kwamen voor steekproeftrekking. Het betreft AG Insurance, AXA Belgium, P&V Verzekeringen, Ethias, Integrale, Allianz Benelux, NN Insurance, Contassur, Baloise Belgium,

¹³ Voor wat betreft het eigenlijke onderzoek dat vanaf hoofdstuk 3 zal worden voorgesteld, werd gebruik gemaakt van cijfers die betrekking hebben op 1 januari 2017.

Generali Belgium (thans Athora), Federale Verzekering, KBC Verzekeringen, Belfius Verzekeringen en Securex Leven.

- Onderliggende krachtverhouding tussen verzekeringsmaatschappijen

Het was de bedoeling dat de steekproef de onderlinge krachtverhoudingen van de verzekeraars zou weerspiegelen. Evenwel werd daarbij een absolute boven- en ondergrens gehanteerd. Aldus werd het maximum aan geselecteerde regelingen per verzekeraar vastgesteld op 50; het minimum werd vastgelegd op 3.

- Aantal aangeslotenen per regeling

Vervolgens werden de regelingen verder geselecteerd in functie van het aantal aangeslotenen.

Uit onderstaande tabel met bijhorende grafiek (*figure 4*) blijkt dat verzekeraars gemiddeld genomen vaker regelingen met een beperkt aantal aangeslotenen beheren.

Regelingen in functie van aantal aangeslotenen	Aantal regelingen	Cumulatief %
1. Eén aangeslotene	1.513,00	23%
2. Twee tot vijf aangeslotenen	1.495,00	46%
3. Zes tot tien aangeslotenen	801,00	58%
4. Elf tot vijftig aangeslotenen	1.536,00	82%
5. 51 tot 100 aangeslotenen	455,00	89%
6. van 101 tot 500 aangeslotenen	568,00	98%
7. Van 501 tot 1000	80,00	99%
8. Meer dan 1000 aangeslotenen	48,00	100%
Totaal	6.496,00	

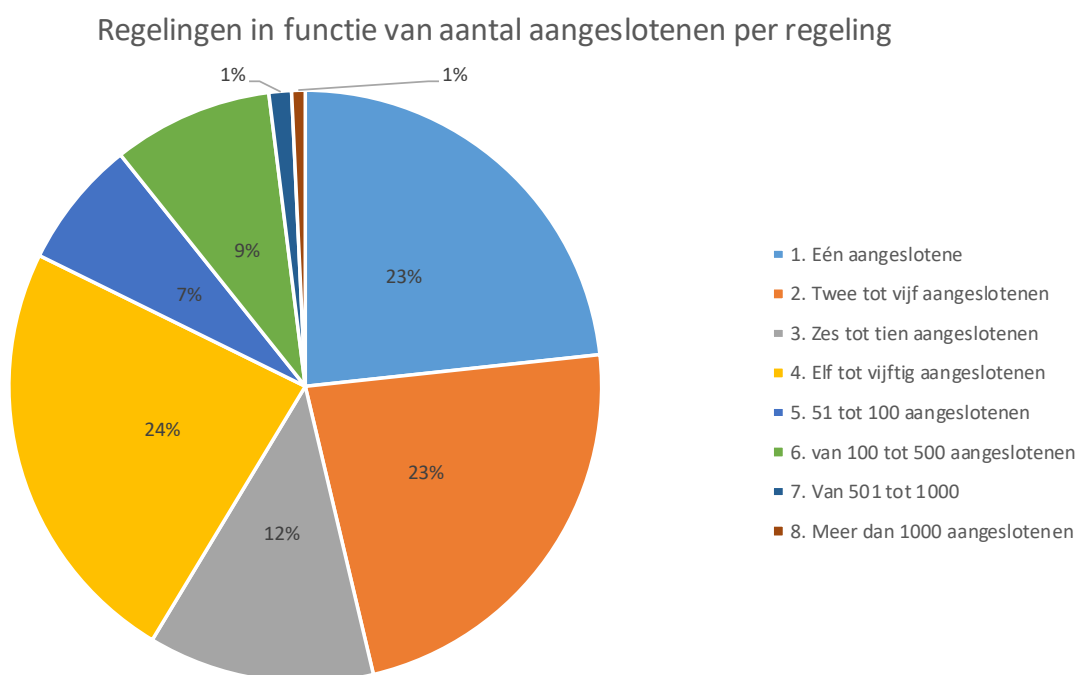

Figure 4

Het merendeel van de regelingen heeft betrekking op maximaal tien aangeslotenen. Ook de regelingen met tussen de tien en de vijftig aangeslotenen zijn nog goed vertegenwoordigd. Regelingen met meer dan vijfhonderd aangeslotenen komen voor, maar zijn eerder zeldzaam. Het aanbieden en beheren van DB-regelingen met een beperkt aantal aangeslotenen vormt dan ook een niet onbelangrijk aandeel in de commerciële activiteit van de verzekeraars op dit terrein.

Bekeken in termen van opgebouwde 'verworven reserves' wegen deze regelingen veel minder zwaar door, zoals wordt geïllustreerd door onderstaande tabel en grafiek (figure 5).

Regelingen in functie van aantal aangeslotenen	Bedrag verworven reserves	Cumulatief %
1. Eén aangeslotene	157.300.683,23	2%
2. Twee tot vijf aangeslotenen	277.105.660,63	5%
3. Zes tot tien aangeslotenen	258.700.042,96	7%
4. Elf tot vijftig aangeslotenen	1.188.286.153,63	18%
5. 51 tot 100 aangeslotenen	734.800.511,86	25%
6. van 100 tot 500 aangeslotenen	2.633.121.455,57	49%
7. Van 501 tot 1000	998.262.212,43	58%
8. Meer dan 1000 aangeslotenen	4.571.132.419,17	100%
Totaal	10.818.709.139,48	

Verworven reserves in functie van aantal aangeslotenen per regeling

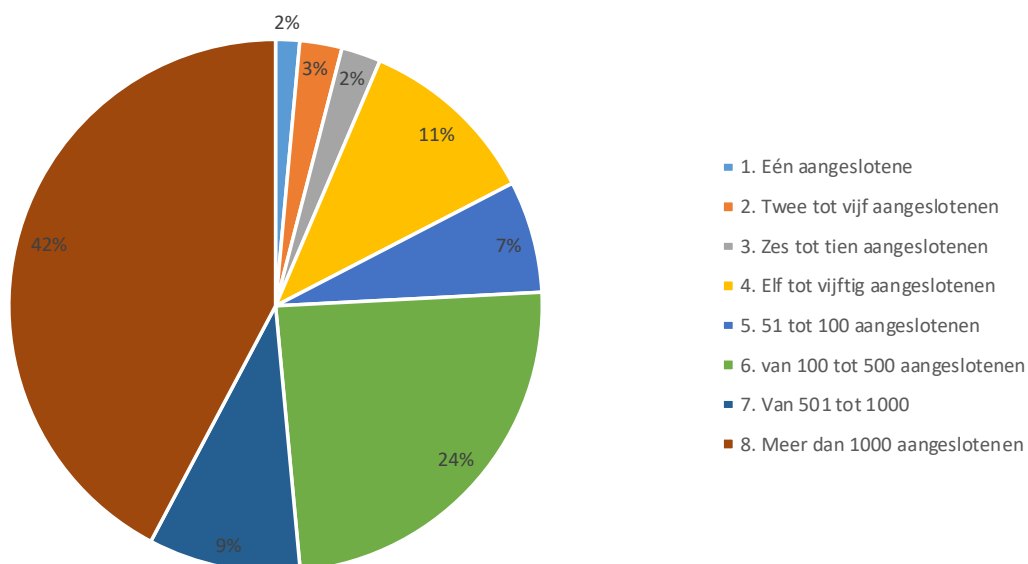

Figure 5

De 48 regelingen met meer dan 1000 aangeslotenen maken maar 1% uit van het totaal aantal regelingen, maar zijn goed voor 42% van de in DB2P geregistreerde verworven reserves van het type DB.

Rekening houdend met het belang van de 'grote' regelingen¹⁴ wat betreft het opgebouwd bedrag aan pensioenreserves, werd het zwaartepunt van de onderzoeksactie bij deze regelingen gelegd.

Aldus werd de selectie van regelingen uitgevoerd overeenkomstig onderstaande *richtinggevende* verdeling.

Regelingen ivf aantal aangeslotenen	Totaal aantal regelingen	Te bereiken % type regeling in steekproef
1. Eén aangeslotene	1.513,00	0,00%
2. Twee tot vijf aangeslotenen	1.495,00	0,00%
3. Zes tot tien aangeslotenen	801,00	0,00%
4. Elf tot vijftig aangeslotenen	1.536,00	3%
5. 51 tot 100 aangeslotenen	455,00	5%

¹⁴ Regelingen met meer dan 100 aangeslotenen zijn goed voor 75% van de gerapporteerde verworven reserves.

6. van 100 tot 500 aangeslotenen	568,00	15%
7. Van 501 tot 1000	80,00	60%
8. Meer dan 1000 aangeslotenen	48,00	90%
Totaal	6.496,00	4,37%

Binnen de grootste schijven (van 100 tot meer dan 1000 aangeslotenen) werd per schijf het benodigd aantal regelingen bereikt door de regelingen met de meeste aangeslotenen te selecteren. Voor de laagste schijven (tien tot 100 aangeslotenen) werd het vooropgestelde aantal regelingen willekeurig geselecteerd.

Dergelijke keuze heeft uiteraard gevolgen op de representativiteit van de onderzoeksresultaten. Deze kwestie wordt hieronder verder besproken.

2.2.2. De steekproef: representativiteit

De steekproef werd getrokken op basis van de hierboven beschreven principes. De daadwerkelijke samenstelling wordt hieronder toegelicht. De hieronder gepresenteerde cijfers hebben betrekking op de stand van zaken in DB2P gerapporteerd op 1 januari 2017.

- Spreiding van de regelingen over de verzekeraars

De steekproef bestaat uit **217 regelingen**, beheerd door een totaal van 14 verzekeringsondernemingen. Dit aantal wijkt licht af van het beoogde aantal regelingen overeenkomstig de richtinggevende steekproef. Een beperkt aantal geselecteerde regelingen bleek niet bruikbaar binnen het onderzoek, voornamelijk omwille van een foutieve kwalificatie van de toezegging in DB2P.

De verdeling van de regelingen weerspiegelt in grote lijnen de krachtsverhoudingen tussen de verschillende spelers op de markt.

- Het aantal aangeslotenen per regeling

Aangezien regelingen met een groot aantal aangeslotenen bij voorrang in de steekproef werden opgenomen, hoeft de hieronder weergegeven verdeling van de regelingen in functie van het aantal aangeslotenen niet te verbazen (*figure 6*).

Regelingen ifv aantal aangeslotenen	Aantal regelingen
< 10 aangeslotenen	1
Elf tot vijftig aangeslotenen	49
51 tot 100 aangeslotenen	14
101 tot 500 aangeslotenen	70
501 tot 1 000 aangeslotenen	46
Meer dan 1 000 aangeslotenen	37
Totaal	217

Steekproef: aantal regelingen in functie van aantal aangeslotenen per regeling

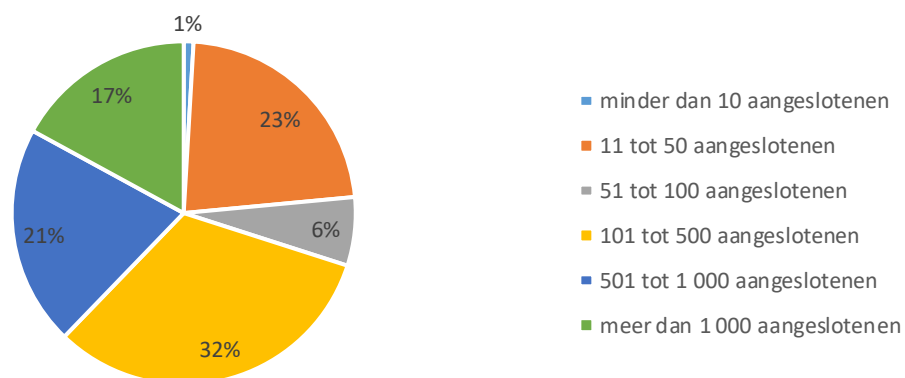

Figure 6

Gelet op het overzicht in de steekproef van het aantal regelingen met een groot aantal aangeslotenen (cf. *supra*, sectie 2.2.1.), is het duidelijk dat de representativiteit van het onderzoek voor de regelingen met een klein aantal aangeslotenen beperkt is. De **regelingen met minder dan tien aangeslotenen** komen zelfs zo goed als **niet aan bod** in het onderzoek.

Toch zijn er goede redenen om de focus te leggen bij de regelingen met een groot aantal aangeslotenen. Het beperkt aantal regelingen weerhouden voor het onderzoek vertegenwoordigt niettemin een groot deel van het totale aantal aangeslotenen bij een vaste prestatie-toezegging, zoals geïllustreerd in onderstaande tabel. Een gelijkaardige overweging kan gemaakt worden wat betreft het aandeel van de verworven reserves waarop de onderzochte regelingen betrekking hebben. In het licht daarvan leek de gevolgde aanpak dan ook een verantwoorde keuze.

	Aantal regelingen	Totaal 'verworven reserves'	Totaal aangeslotenen
Steekproef	217	6.759.182.828,97	171.506,00
Totaliteit DB in DB2P	6 484	11 125 114 431,00	376.080,00
Percentage	3,35%	60,76%	45,60%

Bovendien is het ook zo dat kleinere regelingen wellicht minder in aanmerking komen voor 'maatwerk' op het vlak van de financieringswijze. Het onderliggende uitgangspunt hierbij is dat de pensioenopbouw in het kader van deze regelingen door de verzekeraars eerder zal beheerd worden binnen een 'standaardproduct'. De toegepaste financieringswijze is dan ook quasi uniform en laat weinig of geen flexibiliteit toe om tegemoet te komen aan eventuele vereisten van de inrichter van de toezegging. Naarmate het aantal aangeslotenen toeneemt, stijgt wellicht de kans op een '*tailor made*' aanpak. Bij de bespreking van de verschillende financieringsmethodes in het volgende hoofdstuk wordt deze kwestie verder uitgediept en wordt aangegeven in welke mate de vaststellingen van het onderzoek zouden kunnen worden gegeneraliseerd, onder meer naar de regelingen met een kleiner aantal aangeslotenen.

2.2.3. Algemene kenmerken van de steekproef

Alvorens over te gaan tot de bespreking van de eigenlijke onderzoeksresultaten, lijkt het nuttig een overzicht te geven van een aantal algemene karakteristieken van de regelingen die werden weerhouden voor het onderzoek. Deze kenmerken hebben niet rechtstreeks iets te maken met de financiering van de toezegging, maar moeten in het achterhoofd worden gehouden bij het interpreteren van de onderzoeksresultaten.

2.2.3.1. Sterke concentratie

Allereerst valt de zeer sterke concentratie op. De 25 grootste regelingen zijn goed voor bijna 75% van het totale bedrag aan verworven reserves waarop de steekproef betrekking heeft.

2.2.3.2. Aard van de inrichters

Aan elke in de steekproef opgenomen regeling is een inrichter verbonden.

Binnen de top 25 zijn de 'niet-commerciële' entiteiten met onder andere overheidsinstellingen en universiteiten, maar ook ziekenhuizen, vakbonden en mutualiteiten gezamenlijk goed voor 13 regelingen. Daarmee neemt deze groep dus nipt het grootste aandeel in binnen de top 25.

De commerciële werkgevers zijn goed voor de overige 12 regelingen. Hierbij moet wel aangestipt worden dat het belangrijkste aandeel hierin gevormd wordt door inrichters uit de financiële sector (banken/verzekeraars), gezamenlijk goed voor 8 regelingen. De overige vier regelingen worden verdeeld onder ondernemingen die actief zijn binnen diverse sectoren.

De regelingen voor het 'eigen personeel' van een aantal grotere verzekeraars zijn meteen goed voor een plaatsje in de top 25, waarmee ze een belangrijk aandeel vormen binnen de plannen onderschreven door financiële instellingen. Ook kleinere verzekeraars beheren vaak zelf de eigen pensioentoezegging. In totaal treffen we 12 van dergelijke regelingen aan binnen de gehele steekproef. Omwille van hun wat bijzondere positie worden de prestaties van deze regelingen telkens ook afgezonderd bekeken.

2.2.3.3. 'Open' versus 'gesloten' regelingen

Een belangrijke vaststelling is dat de meerderheid van de regelingen (136) **niet meer openstaat voor nieuwe aangeslotenen** (figure 7). Dit betekent dat er binnen deze regelingen weliswaar nog aanvullend pensioen wordt opgebouwd voor toekomstige dienstjaren, maar voor een begrensde groep van aangeslotenen.

Aantal open vs aantal closed regelingen

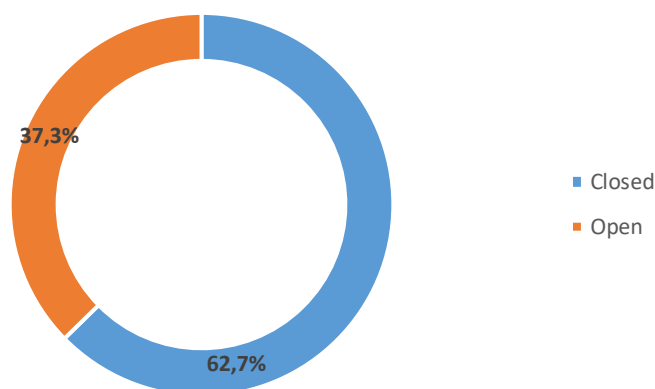

Figure 7

Nieuwe aansluitingen zijn nog slechts mogelijk in het kader van de resterende 81 regelingen die daarmee evenwel fors in de minderheid zijn. Bekeken in termen van aangeslotenen, ziet de verdeling eruit als volgt:

Open / Closed	Aantal aangeslotenen
Closed	106 774
Open	64 205
Totaal	170 979

Het aantal aangeslotenen binnen de gesloten regelingen zal in de toekomst uiteraard enkel nog dalen. Voor veel werknemers die nu in dienst treden zal er niet langer sprake zijn van een opbouw van het aanvullend pensioen binnen een toezegging van het type vaste prestaties. Deze vaststelling is illustratief voor het afnemend belang van de toezeggingen van het type vaste prestaties binnen de globale aanvullende pensioenopbouw en plaatst het onderzoek in historisch perspectief. Niettemin blijven de gesloten regelingen relevant, gelet op de aanwezigheid van in de toekomst verschuldigde pensioenprestaties.

2.2.3.4. Kapitaal versus rente

De wet voorziet niet welke vorm de pensioenprestatie binnen een toezegging van het type vaste prestaties moet aannemen.¹⁵ Het pensioenreglement bepaalt dus vrij of de prestatie wordt uitgekeerd onder de vorm van een rente, dan wel een kapitaal.

¹⁵ Indien de pensioenprestatie is uitgedrukt onder de vorm van een kapitaal, heeft de aangeslotene, op basis van artikel 28 van de WAP, wel het recht om het kapitaal in een rente om te zetten. De omzetting naar een rente moet gebeuren met gebruikmaking van de in artikel 19 van het KB WAP voorgeschreven conversiecoëfficiënten. Dit wettelijk 'renterecht' is algemeen en staat volledig los van het type toezegging.

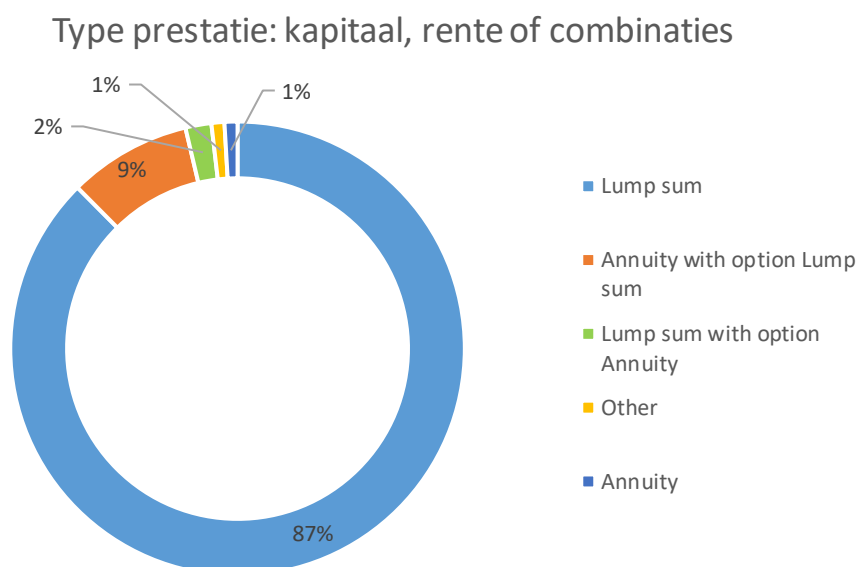

Figure 8

De **overgrote meerderheid van de regelingen (190 regelingen) binnen de steekproef voorziet exclusief in een pensioenprestatie onder de vorm van een kapitaal (figure 8)**. In enkele zeldzame gevallen (4 regelingen) wordt in het pensioenreglement zelf voorzien in de mogelijkheid om het kapitaal om te vormen naar een rente volgens een berekeningswijze die voordeliger is dan het wettelijke minimum (in de grafiek aangegeven onder de optie 'Lump sum with option annuity').

Onder de regelingen waarbij de prestatie wordt uitgedrukt onder de vorm van een rente (21 regelingen), valt op dat een zuivere rente zelden voorkomt (2 regelingen). Voorziet de toezegging in de uitkering van een rente, dan bepaalt het reglement meestal dat de prestatie ook onder de vorm van een kapitaal opgenomen kan worden (19 regelingen).

De categorie 'Other' (2 regelingen) verwijst naar situaties waarbij de verworven prestaties deels in rente, deels in kapitaal worden uitgedrukt.

2.2.3.5. De pensioenleeftijd

Bij toezeggingen van het type vaste prestaties is de pensioenleeftijd het moment waarop de beloofde pensioenprestatie, vanuit contractueel oogpunt, verschuldigd is. Niettegenstaande de wet sinds 1 januari 2016 voorziet in de verplichte betaling van het aanvullend pensioen bij de ingang van het wettelijk pensioen, blijft de pensioenleeftijd zoals vastgesteld in het reglement zijn relevantie behouden als ijkpunt voor de berekening van de verworven reserves en prestaties. Vanuit het oogpunt van de financiering van de prestatie maakt het dan ook een

---

De problematiek van de financiering van de door de WAP verplichte rente valt volledig buiten de scope van dit onderzoek.

verschil of deze prestatie gefinancierd moet zijn op de leeftijd van 60 jaar, dan wel op de leeftijd van 65 jaar¹⁶.

Onderstaande tabel geeft de verdeling weer van de regeling volgens de pensioenleeftijd die binnen deze regelingen wordt gehanteerd.

Pensioenleeftijd	Aantal regelingen
60	42
65	171
Other	4
Totaal	217

Niettegenstaande al deze regelingen reeds in voege waren voor 1 januari 2016, valt op dat het gros (bijna 80%) reeds voorziet in een pensioenleeftijd van 65 jaar. De regelingen met een pensioenleeftijd op 60 jaar zijn duidelijk in de minderheid. Bovendien zal, voor zover deze regelingen nog openstaan voor nieuwe aansluitingen, de pensioenleeftijd moeten worden opgetrokken tot 65 jaar voor werknemers die in dienst zijn getreden vanaf 1 januari 2019.

2.3. Praktische werkwijze

Ter afronding van het hoofdstuk betreffende de onderzoeksmethodiek wordt nog even stilgestaan bij de wijze waarop de benodigde informatie werd ingezameld.

Voor elk van de regelingen binnen de steekproef werd aan de betrokken verzekeraars een geheel van data opgevraagd met het oog op het beantwoorden van de verschillende onderzoeksvragen. De bevraging bestond enerzijds een gestructureerde vragenlijst waarin de verzekeringsonderneming voor elk van de geselecteerde regelingen een aantal kwantitatieve en kwalitatieve gegevens diende te verstrekken met betrekking tot de financiering van die regeling en anderzijds uit een open vragenlijst, waarin veeleer werd gepeild naar het beleid en de processen binnen de onderneming. Een dergelijke rapportering kende eigenlijk geen precedent en werd dan ook bij voorbaat afgetoetst bij de sector met het oog op het verzekeren van de duidelijkheid van de verschillende elementen binnen de rapportering, evenals op de haalbaarheid voor wat betreft de gestelde termijnen.

Het verloop van de werkzaamheden wordt hieronder op schematische wijze samengevat.

¹⁶ Aanvankelijk kon deze leeftijd volledig vrij in het pensioenreglement worden vastgelegd. Sinds de hervorming van de aanvullende pensioenwetgeving ingevolge de wet van 18 december 2015, is nu voorzien dat:

- voor de op 1/1/2016 bestaande pensioenstelsels, de pensioenleeftijd niet lager mag zijn dan de in voege zijnde wettelijke pensioenleeftijd, voor de werknemers die in dienst treden vanaf 1 januari 2019. Voor de werknemers die al in dienst waren blijft alles bij het oude;
- voor pensioentoezeggingen ingevoerd vanaf 01/01/2016 de pensioenleeftijd niet lager mag zijn dan de op het ogenblik van de invoering in voege zijnde wettelijke pensioenleeftijd.

Op vraag van de sector werd de eigenlijke rapporteringsfase voorafgegaan door een testfase waarbij de deelnemende verzekeraars vrijblijvend de rapportering konden indienen voor een beperkt aantal regelingen binnen de steekproef. De eigenlijke rapporteringsfase ving aan op 15 maart om uiteindelijk af te lopen op 31 juli 2018. Hierna werd de datakwaliteit van de ingediende rapportering nader onderzocht door middel van een aantal coherentiechecks, hetgeen geleid heeft tot het opvragen van bijkomende of gecorrigeerde gegevens bij bepaalde verzekeraars. Eén en ander had tot gevolg dat het eigenlijke onderzoek pas in het laatste kwartaal van 2018 ten volle van start kon gaan. In september 2019 werd het voorlopige onderzoeksrapport ter consultatie voorgelegd aan de NBB en Assuralia. De tekst werd waar nodig bijgestuurd, rekening houdend met de ontvangen bemerkingen.

HOOFDSTUK 3 – Financieringsmethodes: classificatie, spreiding & tendensen

In dit onderdeel, waarmee het eigenlijke onderzoek wordt aangevat, staan de door de verzekeraars gehanteerde methodes ter financiering van het aanvullend pensioen centraal. In de eerste plaats volgt een korte omschrijving van de meest courante technieken en hun implicaties voor de financiering (3.1). Daarna wordt de spreiding van de verschillende methodes binnen de steekproef onderzocht (3.2). Ter kadering van de vaststellingen met betrekking tot de steekproef, sluit dit hoofdstuk af met de identificatie van een aantal tendensen binnen de financiering van toezeggingen van het type vaste prestaties (3.3).

3.1. De ‘globale’ financieringsmethode: individuele of collectieve benadering

In de context van dit onderzoek verwijst de notie ‘globale’ financieringsmethode naar de achterliggende benadering volgens dewelke het aanvullend pensioen wordt opgebouwd. Reeds in de inleiding werd gewezen op het bestaan van een geïndividualiseerde opbouw van reserves (3.1.1 **individuele kapitalisatie**) tegenover **collectieve kapitalisatiestelsels** (3.1.3). Dit antagonisme is evenwel niet absoluut: de verzekeringspraktijk kent ook een ‘hybride’ financieringswijze waarbij een geïndividualiseerde met een collectieve opbouw gecombineerd wordt: **individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds** (3.1.2). Binnen elk van deze drie ‘globale’ methodes is er bovendien sprake van onderliggende berekeningswijzen die op een verschillende manier kunnen worden ingevuld. Elk van deze karakteristieken heeft uiteindelijk invloed op de manier waarop het aanvullend pensioen gefinancierd wordt.

3.1.1. Individuele kapitalisatie

3.1.1.1. Principe

Bij een financiering op grond van individuele kapitalisatie gebeurt de vorming van reserves voor elke individuele aangeslotene afzonderlijk. De groepsverzekering is in wezen de verzameling van een aantal individuele levensverzekeringen. Het KB Leven spreekt in dat verband ook over individuele overeenkomsten¹⁷. Afhankelijk van de financieringsbron gaat het daarbij om *werkgeversbijdragenovereenkomsten* en/of *persoonlijke bijdrageovereenkomsten*.

De kapitalisatie van de reserves op individuele overeenkomsten veronderstelt:

- de *premies* worden voor elke individuele overeenkomst apart berekend, rekening houdend met de door de verzekeraar gehanteerde technische grondslagen

¹⁷ Artikel 51, §1 KB Leven dat de collectieve reserves in het financieringsfonds afzet tegenover de reserves op de ‘individuele overeenkomsten’.

Deze benaming is enigszins misleidend vermits ze suggereert dat er sprake zou zijn van bilaterale contracten tussen de aangeslotene en de verzekeraar, wat niet het geval is. De groepsverzekering wordt afgesloten door de werkgever die de hoedanigheid heeft van verzekeringsnemer. De aangeslotene is geen contractspartij, maar is verzekerde en begunstigde.

(technische intrestvoet, sterftetafel en kostentoeslagen) en in functie van de leeftijd en het geslacht van elke individuele aangeslotene.

- de premies geven aanleiding tot de vorming van *reserves* (de zgn. *wiskundige reserves*), voor elke individuele overeenkomst *afzonderlijk*.
- ten slotte zijn er ook voor elke individuele overeenkomst afzonderlijke verzekerde *prestaties* (doorgaans verzekerde kapitalen). Het kapitaal dat de verzekeraar waarborgt op basis van de in het verleden al gestorte premies (m.a.w. op basis van de aanwezige wiskundige reserve) wordt het *gereduceerd kapitaal* genoemd.

3.1.1.2. Tak 21 of tak 23?

Theoretisch is het mogelijk dat de individuele overeenkomsten beheerd worden binnen tak 21, zowel als tak 23. Artikel 71, §1, eerste lid van het KB Leven bepaalt wel dat, voor wat betreft de persoonlijke bijdragen, een beheer overeenkomstig tak 23 niet mag worden opgelegd. Vooruitlopend op de bespreking van de steekproef kan hier reeds vermeld worden dat bij alle onderzochte regelingen de individuele overeenkomsten werden beheerd binnen tak 21, en dit zowel voor de werkgeversbijdragen als voor de persoonlijke bijdragen. Waar gebruik werd gemaakt van tak 23 had dit uitsluitend betrekking op de reserves in het financieringsfonds (cf. *infra*, subsectie 3.2.3.3.).

3.1.1.3. De verzekeringscombinatie

Wat de verzekeraar precies verzekert binnen een individuele overeenkomst, de verzekerde prestatie, hangt af van de gehanteerde verzekeringscombinatie, d.w.z. de combinatie van een dekking leven en een overlijdensdekking.

- ‘Uitgesteld kapitaal zonder terugbetaling van de reserves’ (UKZT)

Binnen deze combinatie waarborgt de verzekeraar *uitsluitend* de uitbetaling van een prestatie bij het bereiken van een bepaalde leeftijd, binnen de groepsverzekeringen doorgaans vastgesteld op 60 of 65 jaar. Bij het overlijden van de aangeslotene voor deze leeftijd gebeurt er geen uitkering van de reeds opgebouwde wiskundige reserves.

- ‘Uitgesteld kapitaal met terugbetaling reserves’ (UKMTR)

De verzekeraar verbindt zich ertoe om bij het bereiken van een bepaalde leeftijd een prestatie uit te betalen. Bij het overlijden van de verzekerde (d.i. de aangeslotene) worden ook de wiskundige reserves uitbetaald aan de begunstigde nabestaanden.

- ‘Gemengde levensverzekering’

Binnen deze combinatie wordt de wiskundige reserve aangewend zowel ter opbouw van een prestatie bij overlijden als bij leven volgens een vaste verhouding. Deze verhouding wordt uitgedrukt onder de vorm van een breuk, waarbij de teller de hoegrootheid van de overlijdensdekking uitdrukt tegenover de prestatie bij leven in de noemer. In het geval van

10/5 betaalt de verzekeraar bij overlijden het dubbele van de prestatie bij leven. Bij een 10/20 bedraagt de overlijdensprestatie de helft van de prestatie bij leven.

3.1.1.4. *Financieringsmethodes in individuele kapitalisatie*

De evolutie van de bijdragen en van de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten hangt af van de verzekeringscombinatie, van de gebruikte technische grondslagen, zijnde (i) de technische rentevoet, (ii) de sterftetafels en (iii) de kostentoeslagen en van de voor de individuele overeenkomsten gekozen financieringsmethode. Samen maken al deze elementen het 'tarief' van de verzekeraar uit.

Binnen groepsverzekering komen hoofdzakelijk twee types (individuele) financieringsmethodes voor, de methode van de *constante (jaar)premies* en de methode van *openvolgende koopsommen*. **De methode van de constante jaarpremies is veruit de meest gebruikte.**

- *Methode van de constante jaarpremies (annual level premium – primes nivelées – primes annuelles constantes)*

De methode van de constante jaarpremies houdt in dat het verzekerd kapitaal wordt gefinancierd op basis van een aantal *gelijkblijvende premies*. Het aantal (jaar)premies is gelijk aan de duur van de loopbaan. Bij de aansluiting van een werknemer is het verzekerd kapitaal gelijk aan de (vaste) prestatie die voortvloeit uit de pensioentoezegging voor een volledige loopbaan. Zolang het te bereiken doel niet wijzigt (bijvoorbeeld omwille van een salarisverhoging), blijft de premie constant.

Voorbeeld:

DB plan: kapitaal op 65 jaar gelijk aan 5* het salaris bij een volledige loopbaan van 40 jaar

Salaris bij de aansluiting op 25 jaar: 30.000 EUR

Te bereiken doel op 65: $40/40 * 5 * 30.000 \text{ EUR} = 150.000 \text{ EUR}$

Dit doel wordt gefinancierd door middel van 40 constante premies. De verzekeraar maakt gebruik van volgende basissen: rentevoet: 1,75%, sterftetafel MR, geen toeslagen.

Dit resulteert in een jaarlijkse premie van **2.295 EUR**.

- *Opeenvolgende koopsommen (unit credit, primes uniques successives)*

Bij deze methode wordt het te bereiken doel niet gefinancierd op basis van constante premies, maar wordt elk jaar een premie gestort die toelaat een constant deel van de uiteindelijke pensioenprestatie te financieren. Deze premie zal elk jaar stijgen omdat de premie telkens één jaar minder lang belegd kan worden. Bij aanvang ligt de premie lager dan bij een contract met constante premies, aan het eind ligt ze een stuk hoger. Zoals verder nog zal worden toegelicht, komt deze berekeningswijze veel minder vaak voor dan de methode van de constante jaarpremies.

Voorbeeld:

Zelfde voorbeeld. Te bereiken doel voor een volledige loopbaan: 150.000 EUR

Elke jaar wordt een premie gestort dit toelaat om 1/40 van dit doel - d.w.z. 3.750 EUR – te financieren. Deze premie stijgt omdat elke volgende premie een jaar minder kan lang oprenten.

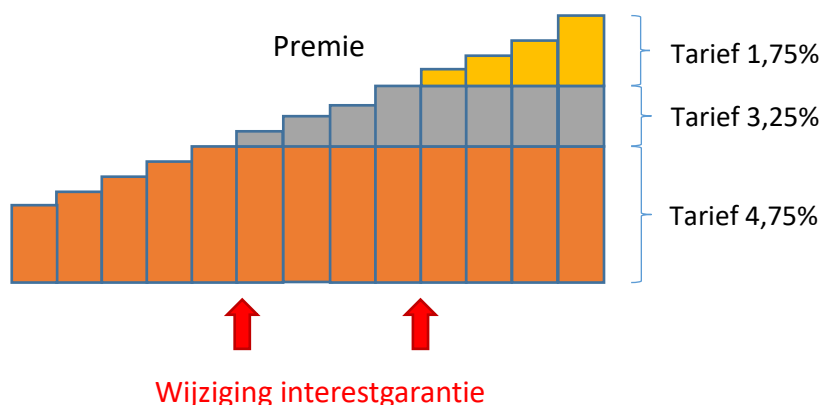
Op 25-jarige leeftijd bedraagt de premie **1.599 EUR**. De premie neemt van jaar tot jaar toe tot **3.637 EUR** op de leeftijd van 64 jaar.

3.1.1.5. Impact van de wijziging van de rentevoeten

De afgelopen 25 jaar zijn de gewaarborgde rentevoeten bij levensverzekeringen sterk gedaald. Waar begin de jaren '90 4,75% nog de meest gangbare (en tevens maximaal toegelaten) rentevoet was, is deze doorheen de jaren, in lijn met de evolutie van de marktrente, sterk teruggelopen. De maximale rentevoet werd eerst verlaagd naar 3,75% en thans tot 2%. De vandaag gangbare rentevoeten liggen nog een stuk lager.

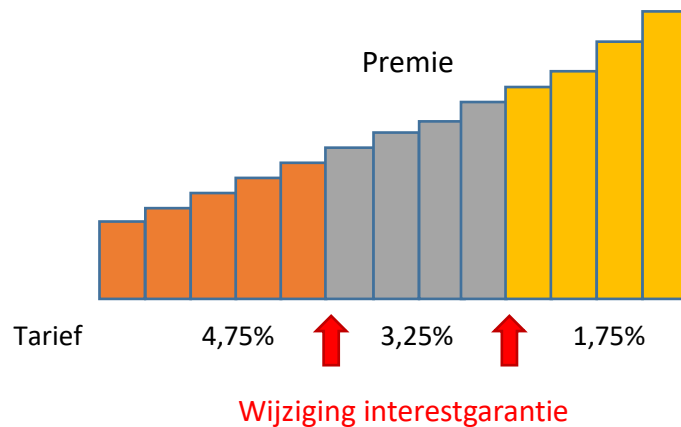
De impact die een wijziging van de rentevoeten heeft op lopende contracten hangt af van de door het contract bepaalde individuele financieringstechniek (cf., *supra*, subsectie 3.1.1.4.).

- Bij contracten met *constante jaarpremies* heeft een tariefwijziging geen impact op de lopende contracten. Zowel de al opgebouwde wiskundige reserve als de toekomstige premies blijven verder genieten van het oorspronkelijke tarief. Dit verklaart waarom ook vandaag nog een belangrijk deel van de reserves én (nieuwe) premies binnen groepsverzekeringen genieten van hoge gewaarborgde rendementen (4,75%, 3,75% ...). De nieuwe tarieven worden wel toegepast op:
  - Nieuwe aangeslotenen
  - Verhogingen van de prestaties, bijvoorbeeld naar aanleiding van een salarisverhogingen.

- Bij contracten met *opeenvolgende koopsommen* heeft een tariefwijziging evenmin impact op de verdere opbouw van de reserves, maar wel op de toekomstige premies. Bij dit type contracten leidt een daling van de rentevoet

bijgevolg tot een stijging van de premie (ten opzichte van het oorspronkelijke premiepad), ook al blijft de pensioenprestatie zelf ongewijzigd.

3.1.1.6. Impact van verhogingen van de prestaties (als gevolg van salarisverhogingen)

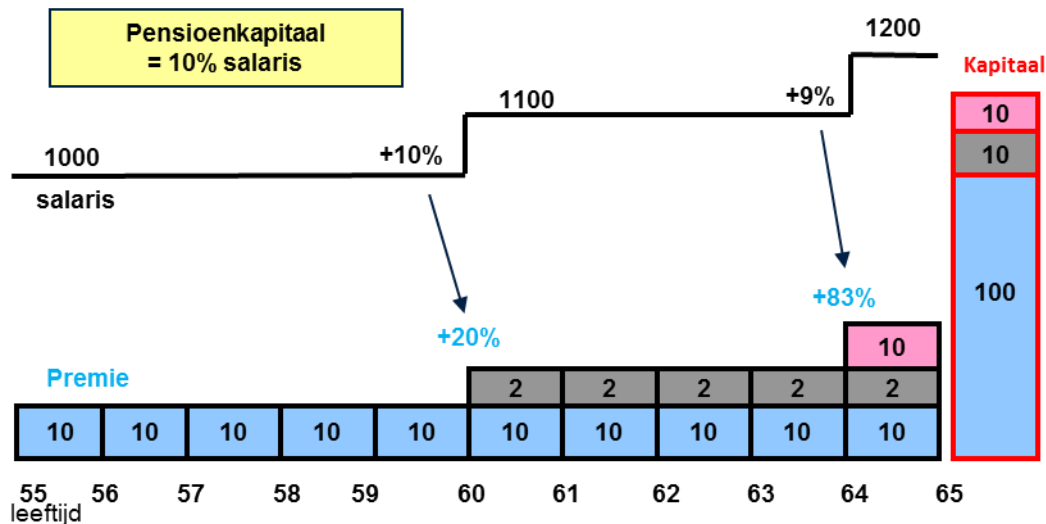
Bij de meeste pensioenplannen van het type vaste prestaties, is de pensioenprestatie een functie van het salaris. Wanneer het salaris stijgt, al is het maar als gevolg van een indexering, zal ook de vaste prestatie stijgen. De manier waarop deze stijgingen worden gefinancierd verschilt fundamenteel tussen de twee individuele financieringsmethodes, met een belangrijke impact op het financieringstraject.

- Bij contracten met *constante jaarpremies* wordt een verhoging van de vaste prestaties opnieuw gefinancierd op basis van een bijkomende constante premie die moet worden betaald over de resterende duur van de loopbaan, bovenop de oorspronkelijke premie. De kost wordt m.a.w. niet onmiddellijk ten laste genomen, maar afgeschreven over de resterende looptijd. De bijkomende lasten ingevolge opeenvolgende loonsverhogingen gaan zich naarmate de loopbaan vordert “opstapelen”: elke verhoging geeft aanleiding tot een bijkomende premieschijf. Bovendien worden die premieschijven steeds groter omdat elke loonsverhoging over een steeds kortere resterende loopbaanduur moet worden afgeschreven. De opeenvolgende **loonsverhogingen geven op die manier aanleiding tot een exponentiële stijging van de totale premielast.**

Schematisch voorbeeld:

In DB-plan is het pensioenkapitaal gelijk aan 10% van salaris. In de veronderstelling van een intrestvoet van 0% (en abstractie makend van sterfte) geeft dit bij een aanvangssalaris van 1.000 aanleiding tot een jaarpremie van 10. Wanneer na 5 jaar het salaris toeneemt tot 1.100 (10%), stijgt de pensioenprestatie met 10. Deze verhoging wordt gefinancierd met een constante premie van 2. De stijging van het

salaris met 10% geeft m.a.w. aanleiding tot een stijging van de totale premie met 20%. Bij een nieuwe salarisverhoging op 64 is het is de stijging nog drastischer.

- Bij contracten met *opeenvolgende koopsommen (unit credit)* wordt de verhoging van de prestaties die betrekking heeft op de al gepresteerde dienstjaren, onmiddellijk ten laste genomen. De premie die wordt gestort na een salarisverhoging financiert niet enkel de opbouw van een bijkomend dienstjaar, maar ook onmiddellijk de stijging van het pensioen voor de al gepresteerde dienstjaren als gevolg van de loonsverhoging.

3.1.1.7. De relatie tussen wiskundige reserves en verworven reserves op grond van de WAP / tussen gereduceerde prestaties en verworven prestaties

Verhouding wiskundige reserves / verworven reserves

In het kader van het onderzoek naar de financiering van groepsverzekeringen is het essentieel te benadrukken dat de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten op een andere manier evolueren dan de verworven reserves berekend op grond van de WAP. Beide reserves zullen haast nooit aan elkaar gelijk zijn. Dit komt omdat zowel de *berekeningsmethode* als gebruikte *paramaters* doorgaans verschillen.

- De verworven reserve wordt berekend volgens de *unit credit* methodologie. De verworven reserve is de actuele waarde van de verworven prestatie, d.w.z. het deel van de pensioenprestatie, berekend op basis van het pensioenreglement, dat overeenstemt met de al gepresteerde loopbaan en op grond van het loon op dat ogenblik. Wanneer de prestatie toeneemt, bijv. omwille van een loonsverhoging, wordt die verhoging onmiddellijk vertaald in de berekening van de verworven reserves.

De verworven reserves worden berekend op basis van de actualisatieregels in het reglement, maar deze mogen geen lager resultaat opleveren dan reserves berekend met een *intrestvoet van 6% en de sterftetafels MR/FR*¹⁸.

- De wiskundige reserves zijn het resultaat van premiestortingen, die zoals gezegd in de grote meerderheid van de gevallen, zijn gebaseerd op de methode van de *constante jaarpremies*. Een salarisverhoging wordt daarbij niet onmiddellijk vertaald in de wiskundige reserves, aangezien bij deze methode de last van die salarisverhoging wordt afschreven over de resterende loopbaanduur met, zoals gezegd, een exponentieel stijgend premieverloop tot gevolg¹⁹. De wiskundige reserves worden (net zoals de premies) berekend op basis van de *tarieven van de verzekeraar*.

Verworven reserves		Wiskundige reserves
Berekeningsbasis	<i>Verworven prestatie berekend op grond van het reglement</i>	<i>Resultaat van de gestorte premies</i>
Berekeningsmethodiek	<i>Unit credit</i>	- Meestal <i>Constance jaarpremies</i> - Soms <i>Unit credit (Opeenvolgende koopsommen)</i>
Berekeningsparameters	<i>Maximaal (meestal) 6% MR/FR</i>	Verzekeringstarieven (4,75%, 3,75%, 3,25%, 2,25%, 0,75% ...)
Verrekening loonsverhogingen	<i>Onmiddellijk</i>	<i>Indien constante jaarpremies: afgeschreven over de resterende aansluitingsduur</i> <i>Indien unit credit: onmiddellijk</i>

Voor de groepsverzekeringen die worden gefinancierd op grond van *constante jaarpremies* is het gecombineerde effect van deze verschillen dat:

- bij de aanvang van de loopbaan de reserves op de individuele contracten per definitie groter zijn dan de verworven reserves op grond van de WAP. Dit is het gevolg van het feit dat een financiering op grond van constante premies bij de opstart hogere premies oplevert dan de unit credit financiering, en van het feit dat voor de berekening van de wiskundige reserves gebruik wordt gemaakt van tarifaire rentevoeten, die steeds lager liggen dan 6%;

¹⁸ Artikel 19, §4 WAP jo. artikel 10 K.B.-WAP.

¹⁹ Wordt het contract gefinancierd op basis van opeenvolgende koopsommen, dan is de berekeningsmethodiek identiek aan die van de verworven reserves, nl. de unit-credit methode. Wel zullen de paramaters nog steeds verschillen.

- (ii) naarmate de loopbaan vordert, de verworven reserves op grond van de WAP, de wiskundige reserves kunnen bijbenen en zelfs overstijgen. Dit is voornamelijk te wijten aan het effect van de loonsverhogingen. Waar de kost van een salarisstijgingen onmiddellijk worden verrekend in de verworven reserves, worden deze kosten in de berekening van de wiskundige reserves deels doorgeschoven naar de toekomst. Daardoor zullen de verworven reserves, hoewel vaak berekend aan 6%, de wiskundige reserve “inhalen” en overstijgen.

Dit betekent dat pensioenstelsels die worden gefinancierd op basis van zuivere individuele kapitalisatie via de methode van de constante jaarpremies quasi onvermijdelijk op een tekort ten opzichte van de verworven reserves en dus op een onderfinanciering²⁰ afstevenen, als gevolg waarvan extra bijdragen nodig zullen zijn. Of en wanneer die onderfinanciering optreedt, hangt af van een aantal factoren, waaronder het carrièreverloop (en dus het gewicht van de salarisverhogingen), maar ook bijv. van de tarifaire rentevoeten: hoe hoger de tarifaire rentevoet, des te lager de premies en de wiskundige reserves, en bijgevolg des te sneller overstijgt de verworven reserve de wiskundige reserve.

---

²⁰ De problematiek van de onderfinanciering wordt in extenso behandeld in hoofdstuk IV.

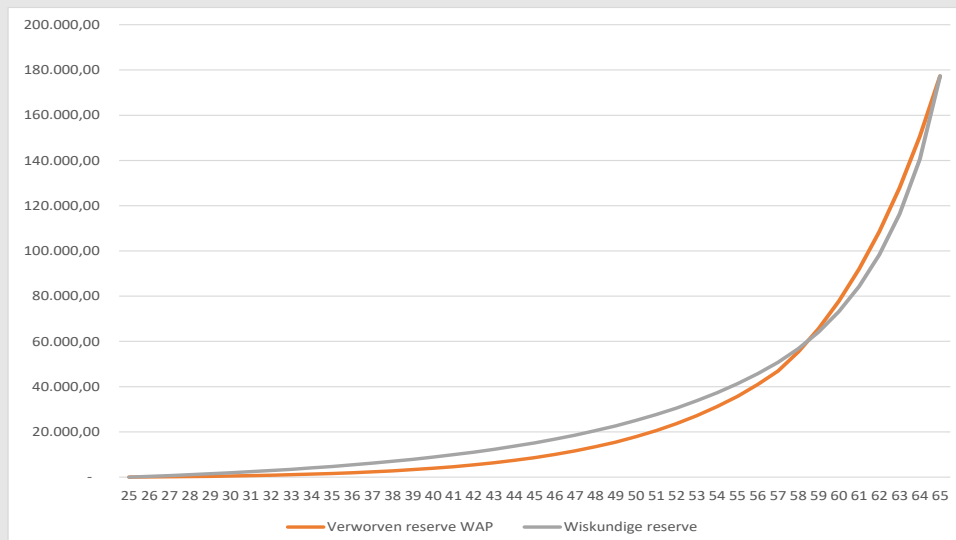
Voorbeeld:

DB plan met kapitaal op 65 jaar gelijk aan 1 keer het salaris onder het loonplafond (S1) en 3 keer het salaris boven het plafond (S2) bij een volledige loopbaan van 40 jaar, m.a.w. $n/40 \cdot (1 \cdot S1 + 3 \cdot S2)$.

Dit doel wordt gefinancierd via de methode van de *constante jaarpremies*. De verzekeraar maakt gebruik van volgende basissen: rentevoet: 3,25%, sterftetafel MR, geen toeslagen.

Het startsalaris bij aansluiting op 25 jaar bedraagt 30.000 EUR. Het salaris stijgt jaarlijks met 4%. Het loonplafond bij aansluiting bedraagt 50.000 EUR en stijgt jaarlijks met 2%.

Onderstaande grafiek illustreert de evolutie van de wiskundige reserve en de verworven reserve. Daaruit blijkt dat de wiskundige reserve lange tijd het niveau van de verworven reserve overstijgt. Aan het einde van loopbaan – in dit voorbeeld vanaf de leeftijd van 59 jaar – neemt de verworven reserve de bovenhand.

Wordt de groepsverzekering gefinancierd via *opeenvolgende koopsommen* zullen de wiskundige reserves vóór de pensioenleeftijd normaal gezien steeds groter zijn dan de verworven reserves. Pas op de pensioenleeftijd zullen beide aan elkaar gelijk zijn. Het “inhaaleffect” omwille van loonsverhogingen speelt hier niet omdat in dit geval ook de wiskundige reserves worden berekend volgens de unit-credit methodologie en de loonsverhogingen dus onmiddellijk worden verrekend in het niveau van de wiskundige reserves.

Verhouding gereduceerde prestaties / verworven prestaties

Net zoals de wiskundige reserves verschillen van de verworven reserves, verschillen ook de gereduceerde prestaties bijna per definitie van de verworven prestaties. De verworven prestaties worden rechtstreeks berekend op basis van de pensioenformule in het reglement. De gereduceerde prestaties daarentegen vertegenwoordigen de prestatie die de verzekeraar waarborgt op basis van de reeds gestorte premies. Hun bedrag hangt bijgevolg af van de financieringsmethode en van de tarieven die de verzekeraar waarborgt.

Wat de prestaties betreft kan hetzelfde fenomeen worden vastgesteld als voor de reserves. Voor contracten die worden gefinancierd op basis van *constante jaarpremies*:

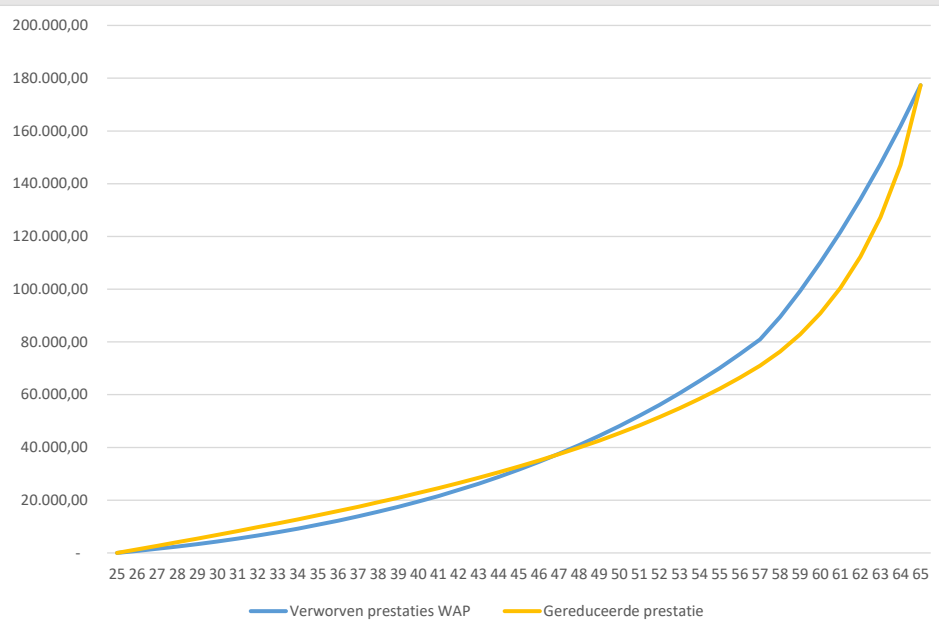
- (i) overstijgen de gereduceerde prestaties aanvankelijk de verworven prestaties;
- (ii) nemen, naarmate de loopbaan vordert, de verworven prestatie de bovenhand.

Dit betekent concreet de verzekeraar op basis van de reeds gestorte premies niet langer in staat zal zijn om een bedrag te waarborgen dat toelaat om de verworven prestaties te financieren en dat men moet rekenen op alternatieve financieringsbronnen, hetzij via de aanwezigheid van collectieve reserves, hetzij via bijkomende financiering onder de vorm van winstdeelnames of van extra bijdragen vanwege de inrichter. De mate waarin dit fenomeen zich voordoet wordt onderzocht in hoofdstuk V.

Het moment waarop de verworven prestaties de gereduceerd prestaties overstijgen situeert zich vroeger in de loopbaan dan het moment waarop de verworven reserves de wiskundige reserves inhalen. Het feit dat de verzekeraar niet langer de verworven prestatie kan waarborgen resulteert bijgevolg niet onmiddellijk in een onderfinanciering (op het niveau van de verworven reserves).

Voorbeeld:

Zelfde gegevens als hierboven. De verworven prestatie overschrijdt de gereduceerde prestatie vanaf de leeftijd van 47, d.w.z. 12 jaar vooraleer er zich een financieringstekort op het niveau van de reserves manifesteert.

Het “inhalen” van de gereduceerde prestaties door de verworven prestaties zal zich normaal gezien niet voordoen wanneer de groepsverzekering wordt gefinancierd op basis van opeenvolgende koopsommen. De verklaring ligt opnieuw in het feit dat bij deze methode loonsverhogingen onmiddellijk in rekening worden gebracht.

3.1.1.8. Wiskundige reserves: verworven of niet?

Aanvankelijk waren de wiskundige reserves op individuele overeenkomsten en de daarmee verbonden prestaties per definitie verworven door de aangeslotene. Dit betekent concreet dat:

- de aangeslotene de wiskundige reserves in geval uittreding kan overdragen naar een andere pensioeninstelling (of naar een onthaalstructuur)
- wanneer de aangeslotene zijn reserves niet overdraagt hij op de eindleeftijd aanspraak kan maken op de met die reserves verbonden prestatie (het *gereduceerd kapitaal*)

Wanneer de wiskundige reserves op de individuele contracten verworven zijn, beschikt de aangeslotene dus over een dubbele set aanspraken:

- (i) niet alleen heeft hij, ten aanzien van de inrichter, recht op de verworven reserves (en prestaties) overeenkomstig de WAP.
- (ii) daarenboven heeft hij ook, in de relatie met de verzekeraar, minstens recht op de wiskundige reserves (en de daarmee verbonden gereduceerde prestatie). De aangeslotene heeft recht op het hoogste van beide bedragen.

Sedert 1 januari 2004 laat het KB-Leven toe om aan de bedragen op individuele werkgeversbijdrage overeenkomsten in het kader van pensioentoezeggingen van het type vaste prestaties niet langer een verworven karakter toe kennen²¹. Dit moet worden geregeld in het pensioenreglement. De mate waarin de bedragen op individuele overeenkomsten al of niet verworven zijn, heeft een belangrijke impact op de beoordeling van de financieringssituatie van de pensioentoezegging. Indien de bedragen op individuele overeenkomsten voor de aangeslotene verworven zijn, kunnen deze reserves uitsluitend worden gebruikt voor de financiering van de pensioentoezegging van die concrete aangeslotene. Deze reserves kunnen niet worden aangewend om eventuele tekorten bij andere aangeslotenen te compenseren. Dit is een belangrijk verschil met stelsels van collectieve kapitalisatie, waar alle reserves per definitie collectief zijn en er dus geen sprake is van individuele surplusen of tekorten.

²¹ Dit is wel nog steeds het geval voor wat de persoonlijke bijdragen betreft. Zie artikel 52 K.B.-Leven. Het tweede lid van deze bepaling dient nog te worden aangepast aan het gewijzigde artikel 17 van de WAP (door de wet van 27 juni 2018), op grond waarvan de aangeslotene voortaan onmiddellijk aanspraak kan maken op verworven reserves en prestaties.

3.1.1.9. *Gebruik van een financieringsfonds*

Niettegenstaande hun louter individuele financieringswijze beschikken de meeste groepsverzekeringen in individuele kapitalisatie toch over een collectieve reserve onder de vorm van een ‘financieringsfonds’²².

Binnen een systeem van zuivere individuele kapitalisatie speelt het financieringsfonds echter geen actieve rol in de financiering van de toezegging (“passief financieringsfonds”). De premies worden rechtstreeks aan de individuele rekeningen toegewezen, zonder enige tussenkomst van het financieringsfonds. Het financieringsfonds fungeert enkel om occasionele kasstromen op te vangen, bijvoorbeeld:

- reserves van aangeslotenen die uittreden zonder dat zij aanspraak kunnen maken op verworven reserves²³;
- punctuele bijdragen door de werkgever, bijvoorbeeld ter aanzuivering van een financieringstekort (zie hoofdstuk 4), of bijkomende stortingen.

3.1.2. Individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds

3.1.2.1. *Principe*

Een tweede globale methode volgens dewelke het aanvullend pensioen binnen een toezegging van het type vaste prestaties kan worden opgebouwd vertoont hybride kenmerken, in die zin dat de individuele kapitalisatie wordt gecombineerd met het actief gebruik van het (collectieve) financieringsfonds. Deze methode is door de verzekeringspraktijk ontwikkeld om een antwoord te bieden op bepaalde nadelen verbonden aan de zuiver individuele kapitalisatie.

Eén van de grote nadelen van stelsels in individuele kapitalisatie, inzonderheid bij financiering door middel van constante jaarpremies, is zoals gezegd (cf. *supra*, subsectie 3.1.1.6.), de exponentiële stijging van de premie ten gevolge van salarisverhogingen. Voor pensioenplannen met een verouderende populatie in een context van stijgende lonen, kan dit leiden tot een zeer sterke stijging van de globale bijdragemassa, wat ernstige risico’s inhoudt voor de duurzaamheid van het pensioenplan.

Om te anticiperen op de stijging van de individuele premies maken sommige groepsverzekeringen gebruik van een “actief financieringsfonds”.

In zo’n geval verloopt de financiering in twee stappen:

²² Artikel 51 KB - Leven

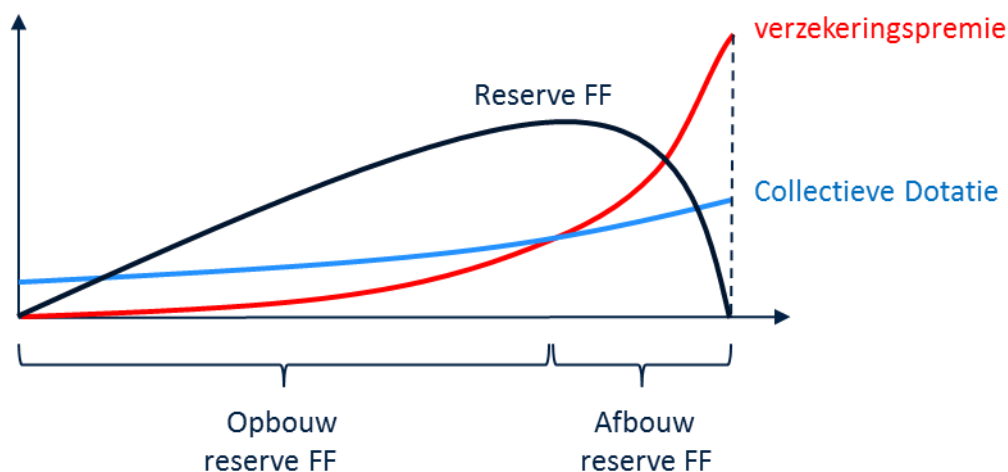
²³ Tot voor kort voorzagen de meeste pensioenplannen dat reserves gevormd met werkgeversbijdragen pas verworven waren na 1 jaar aansluiting. Sedert de wet van 27 juni 2018 inzake de omzetting van richtlijn 2014/50/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 betreffende minimumvereisten voor de vergroting van de mobiliteit van werknemers tussen de lidstaten door het verbeteren van de verwerving en het behoud van aanvullende pensioenrechten, zijn dergelijke verwervingsclausules met ingang van 1 januari 2019 niet langer geldig.

- (i) De werkgever stort een collectieve dotatie in het financieringsfonds.
- (ii) Vanuit het financieringsfonds worden vervolgens de premies geput ter financiering van de individuele overeenkomsten.

Op het niveau van de individuele overeenkomsten is er geen enkel verschil met de stelsels van (zuivere) individuele kapitalisatie. De individuele overeenkomsten worden gefinancierd op grond van precies dezelfde individuele financieringsmethodes, in de meeste gevallen op basis van constante jaarpremies. De wiskundige reserves evolueren op exact dezelfde manier en zijn verworven door de aangeslotenen, tenzij het pensioenreglement hierover anders voorziet.

Het verschil met stelsels van (zuivere) individuele kapitalisatie ligt in de aanwezigheid van collectieve dotaties. Die hebben als doel de toekomstige stijging van individuele premies (voor alle aangeslotenen samen) uit vlakken en dus te komen tot een stabiele financiering. Aanvankelijk overstijgt de collectieve dotatie de som van de individuele premies en wordt het financieringsfonds opgebouwd. Wanneer, omwille van de veroudering van de populatie, de som van de individuele premies het bedrag van de collectieve dotatie overstijgt, wordt het saldo uit het financieringsfonds geput.

3.1.2.2. Berekeningsmethodes van de collectieve dotatie

Een frequent gebruikte berekeningsmethode bij individuele kapitalisatie met actief financierfonds is de *nivellering van de individuele premies*. Dit is de methode waarbij de

pensioenlast voor alle aangeslotenen samen wordt uitgedrukt als een vast percentage van de salarismassa. Deze bijdragevoet wordt bepaald op basis van een **projectie** van de toekomstige verzekeringspremies (berekend volgens de gekozen individuele financieringsmethode, cf. *supra*, subsectie 3.1.1.4.) aan de hand van een aantal projectiehypothesen (loonsverhogingen, verwacht rendement, ...) over een gekozen tijdshorizon (bijvoorbeeld 10 jaar). Bij het bereiken van de tijdshorizon wordt een nieuwe berekening uitgevoerd en een nieuwe dotatievoet vastgesteld.

Daarnaast kunnen ook andere berekeningsmethodes worden gebuikt om de collectieve dotatie aan het financieringsfonds te bepalen. Deze methodes worden besproken in het volgende onderdeel dat handelt over de collectieve kapitalisatie.

3.1.3. Collectieve kapitalisatie

3.1.3.1. *Principe*

Stelsels van collectieve kapitalisatie worden gekenmerkt door de afwezigheid van individuele overeenkomsten. Er is geen individuele premieberekening en er zijn geen individuele (wiskundige) reserves en (verzekerde) prestaties.

De afwezigheid van individuele overeenkomsten, maakt dat aangeslotene maar over één set aanspraken beschikt in het kader van de groepsverzekering, nl. de verworven reserves en prestaties op grond van het pensioenreglement. De situatie van een groepsverzekering in collectieve kapitalisatie is in dat opzicht vergelijkbaar met een die van een pensioenplan beheerd door een IBP.

3.1.3.2. *Vaak voorkomende berekeningsmethodes in het kader van collectieve kapitalisatie*

Collectieve kapitalisatie veronderstelt dus een financiering van het aanvullend pensioen louter door middel van collectieve dotaties. Enkele van de meer courante methodes volgens dewelke deze dotaties worden berekend, worden hieronder hernoemen.

a) Unit credit

Binnen deze methode wordt per aangeslotene elk jaar een constant deel (nl. één dienstjaar) van de uiteindelijke pensioenprestatie “ingekocht”. De berekening gebeurt telkens op basis van het salaris op het ogenblik van de berekening (d.w.z. **zonder projectie**). Wanneer een salarisstijging plaatsvindt, wordt de verhoging van de prestatie met betrekking tot de reeds gepresteerde dienstjaren ten gevolge van die salarisstijging (*revalorisatie*), meteen afgefinancierd. Doordat het gewicht van de revalorisaties doorheen de loopbaan gradueel toeneemt, geeft deze methode aanleiding tot een relatief sterke stijging van de bijdragen (zij het minder sterk dan bij de methode van de constante jaarpremies, zie hoger 3.1.1.6.).

De *unit credit methode* is de methode die door de WAP wordt opgelegd voor de berekening van de minimale verworven reserves. Wanneer de gekozen hypothesen overeenstemmen met degene die de WAP voorschrijft voor de minimale verworven reserves (nl. 6%, MR/FR)

wordt via deze methode met andere woorden exact het bedrag van de (minimale) verworven reserves gefinancierd.

b) Projected Unit Credit (PUC)

Net zoals bij de *unit credit methode* wordt bij de *projected unit credit* methode per aangeslotene elk jaar een constant deel van de uiteindelijke pensioenprestatie gefinancierd. Anders dan bij de *unit credit methode* wordt daarbij gewerkt met **geprojecteerde salarissen**. Vermits deze stijging op het moment van de berekening niet gekend is, moet er gebruik worden gemaakt van hypothesen betreffende de toekomstige evolutie van de lonen.

Deze methode geeft bij de aanvang van de loopbaan aanleiding tot hogere bijdragen (en dus tot een hoger bedrag aan reserves), doordat de stijging van prestaties als gevolg van toekomstige salarisstijgingen meteen in de bijdragen is verrekend. Daardoor zijn er geen revalorisaties meer nodig op het ogenblik dat van een salarisstijging²⁴ en kennen de bijdragen een veel minder sterk stijgend verloop.

Deze methode wordt voorgeschreven voor de berekening van pensioenverplichtingen van ondernemingen onder IAS.

c) Aggregate cost

Binnen deze methode wordt ernaar gestreefd om de pensioenkost voor alle aangeslotenen samen en rekening houdend met geprojecteerde salarissen te financieren op grond van een constant percentage van de salarismassa. De bijdragevoet stemt overeen met de verhouding tussen enerzijds de actuele waarde van de toekomstige pensioenen (in voorkomend geval verminderd met de al aanwezige reserves) en anderzijds de actuele waarde van de toekomstige salarissen. In vergelijking met de *unit credit methode* geeft ook deze methode, omwille van het gebruik van projecties, aanleiding tot een snellere financiering (d.w.z. hogere bijdragen bij aanvang) en dus een hoger niveau van wiskundige reserves.

Aangezien de pensioenprestatie binnen een toezegging van het type vaste prestaties zo goed als altijd rechtstreeks beïnvloed wordt door het loon, vormt de manier waarop geanticipeerd wordt op het toekomstige salarisverloop een belangrijke indicatie voor de duurzaamheid van de financieringswijze. Het is duidelijk dat een keuze voor de '*unit credit methode*' op dit vlak geen voorzichtigheid inbouwt, hetgeen wel het geval is bij de '*projected unit credit*' en '*aggregate cost*' methode. In de hoofdstukken die handelen over de financieringssituatie op korte en lange termijn (hoofdstukken 4 en 5) worden de consequenties van de keuze op dit punt verder uitgespit.

3.2. Financieringsmethoden: spreiding binnen steekproef

Binnen dit onderdeel wordt onderzocht volgens welke methode de in de steekproef opgenomen regelingen worden gefinancierd.

---

²⁴ Voor zover de reële salarisstijging de geprojecteerde salarisstijging niet overstijgt.

3.2.1. De globale financieringsmethode

3.2.1.1. Algemene spreiding

Onderstaande grafiek (*figure 9*) illustreert dat voor de ruime helft (56%) van de regelingen het aanvullend pensioen wordt gefinancierd op basis van een zuivere individuele kapitalisatie ("*Ind cap*"). Een vijfde (20%) van de regelingen maakt, bovenop de individuele kapitalisatie, gebruik van een actief financieringsfonds ("*Ind cap with FF*"). De individuele kapitalisatie (al of niet in combinatie met een actief financieringsfonds) is dus de dominante financieringsvorm, goed voor ruim driekwart van de regelingen.

Het resterende kwart van de stelsels maakt exclusief ("*Coll cap*" - 15%) of in dominante mate (9%) gebruik van collectieve kapitalisatie. Deze laatste categorie omvat stelsels die, niettegenstaande financiering op basis van collectieve kapitalisatie, ook nog individuele overeenkomsten kennen, maar waarbij deze laatste van onderschikt belang zijn voor de financiering, bijvoorbeeld:

- het stelsel werd voorheen gefinancierd op basis van individuele kapitalisatie, maar er werd overgestapt naar collectieve kapitalisatie. De individuele overeenkomsten blijven bestaan, maar er worden geen verdere premies betaald;
- het stelsel wordt gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie, maar de persoonlijke bijdragen maken het voorwerp uit van individuele overeenkomsten.

Deze hybride stelsels worden in de tabellen en grafieken aangeduid als "*Coll cap+*".

Globale financieringsmethode: verdeling ifv aantal regelingen

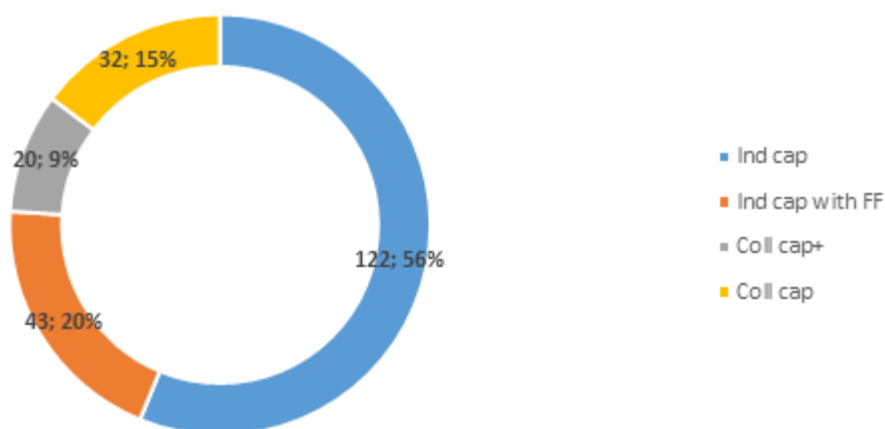
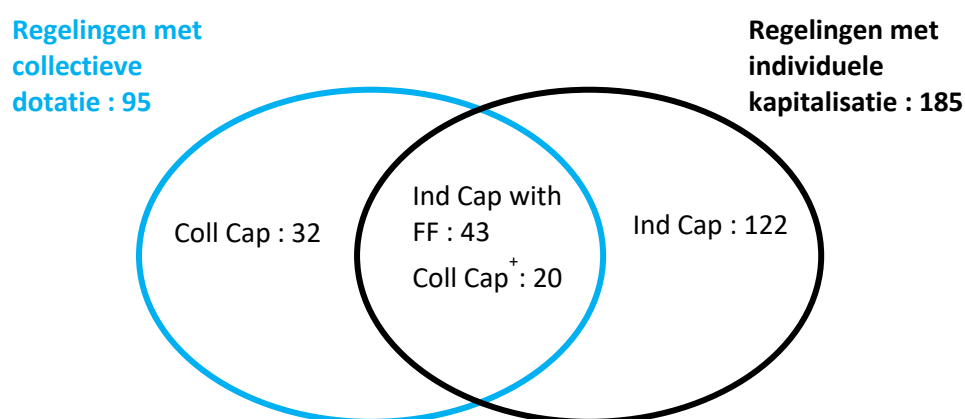

Figure 9

Zoals uiteengezet in 3.1 is de financiering op grond van collectieve dotaties niet beperkt tot pensioenregelingen die worden gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie, maar ook voorkomt bij de pensioenregelingen waarbij, naast reserves op individuele overeenkomsten, ook gebruik wordt gemaakt van een actief financieringsfonds.

In totaal worden 95 pensioenregelingen gefinancierd op basis van collectieve dotaties.

Op dezelfde manier is er van individuele kapitalisatie niet enkel sprake bij regelingen met een zuiver individuele kapitalisatie. De individuele kapitalisatie komt ook voor in combinatie met een actief financieringsfonds, of bij regelingen waarbij er 'in hoofdzaak' sprake is van collectieve financiering (coll cap+). Dit betekent dat de regelingen met individuele kapitalisatie in principe goed zijn voor 185 regelingen.

Voor de verdere analyse van de regelingen met individuele kapitalisatie zal doorheen dit rapport echter geen rekening gehouden worden met de categorie "coll cap+", aangezien, zoals hierboven toegelicht, de individuele kapitalisatie daarbij van ondergeschikt belang is. Dit betekent dat de analyse beperkt wordt tot 165 regelingen.

3.2.1.2. Globale financieringsmethode en grootte van de regeling

De verhouding tussen de globale financieringsmethodes wijzigt sterk wanneer rekening wordt gehouden met het aantal aangeslotenen (*figure 10*) bij een pensioenstelsel of met het bedrag aan verworven reserves (*figure 11*). Het belang van de zuivere individuele kapitalisatie neemt af tot 40% wanneer wordt gekeken naar het aantal aangeslotenen en zelfs tot 1/3 wanneer wordt gekeken naar de verworven reserves. Volgens dit laatste criterium is de individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds, goed voor bijna 60% van de verworven reserves, de belangrijkste financieringsmethode (althans binnen de steekproef).

Hieruit blijkt dat individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds weliswaar de meest voorkomende financieringsmethode is, maar dat grote pensioenstelsels, met veel

aangesloten en/of reserves, vaker een beroep doen op collectieve berekeningsmethodes (individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds of collectieve kapitalisatie). Dit beeld wordt ook bevestigd in de antwoorden op de open vragenlijsten. De meeste verzekeraars geven aan dat de individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds historisch gezien de kern van de activiteiten vormt en ook vandaag nog het grootste deel van de portefeuille (in termen van aantal contracten) uitmaakt. De andere financieringsvormen komen veel minder vaak voor en richten zich meer tot grote klanten. Verschillende verzekeraars melden dat het gaat om een beperkt aantal plannen, gaande van enkele tot enkele tientallen.

Globale financieringsmethode:
verdeling ifv aantal aangesloten

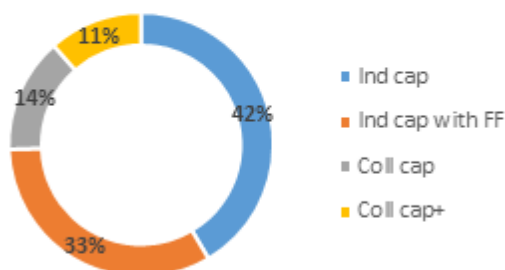

Figure 10

Globale financieringsmethode:
verdeling ifv verworven reserve

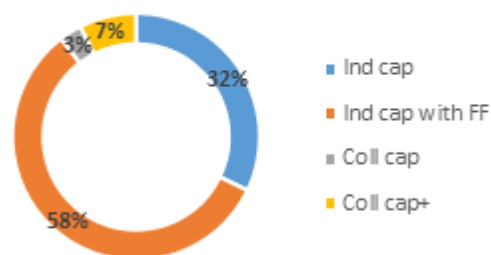

Figure 11

Minder intuïtief is wellicht dat de relatie tussen de financieringsmethode en grootte van het stelsel vooral blijkt te spelen voor de individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds en nauwelijks voor de collectieve kapitalisatie, zoals blijkt uit onderstaande grafiek (figure 12).

Dit laatste heeft mogelijk te maken met het feit dat collectieve kapitalisatie binnen groepsverzekeringen nog niet zo heel lang is toegelaten, namelijk vanaf de inwerkingtreding van het K.B.-Leven van 1992 op 1 januari 1994. De meeste grote pensioenstelsels waren op dat ogenblik al actief en werden per definitie gefinancierd op basis van individuele kapitalisatie. Werkgevers die daarbij gebruik wensten te maken van collectieve financieringstechnieken, kwamen bijgevolg automatisch terecht bij het gebruik van een actief financieringsfonds bovenop de aanwezige individuele overeenkomsten. Na de introductie van de collectieve kapitalisatie zijn er nog weinig nieuwe grote DB-plannen ingevoerd, waarvoor de collectieve kapitalisatie als financieringstechniek zou kunnen worden gebruikt. Een aantal verzekeraars rapporteren het gebruik van deze techniek voor het beheer van pensioenstelsels die worden overgenomen van andere verzekeraars of IBP's. Daarbij kan het zowel om grote als om kleinere groepen gaan, wat mogelijk de meer evenredige spreiding van de collectieve kapitalisatie kan verklaren.

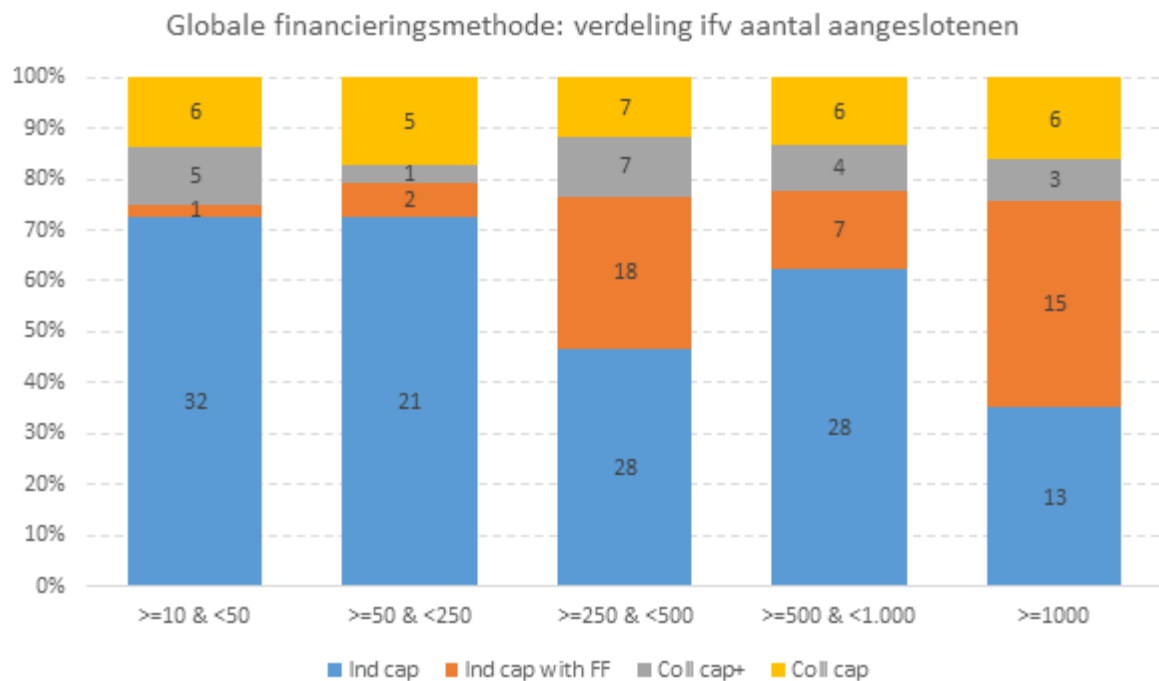

Figure 12

Ten slotte wordt hieronder nog de spreiding van de financieringsmethodes weergegeven voor de top 25 van de regelingen met de grootste reserves binnen de steekproef (*figure 13*). Hierboven werd erop gewezen dat deze 25 regelingen bijna 75% van de totale verworven reserves binnen de steekproef vertegenwoordigen.

Top 25: Globale financieringsmethode

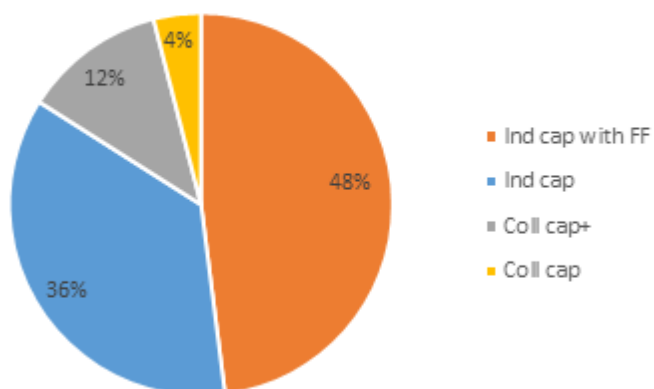

Figure 13

Deze grafiek bevestigt de veronderstelling dat binnen grote regelingen veeleer geopteerd wordt voor individuele kapitalisatie met een actief financieringsfonds, eerder dan voor zuivere collectieve kapitalisatie.

3.2.2. Pensioenstelsels gefinancierd via individuele kapitalisatie

In dit onderdeel wordt een overzicht gegeven van een aantal karakteristieken met betrekking tot de regelingen binnen de steekproef waarbij er sprake is van een individuele kapitalisatie. Deze gegevens hebben betrekking op **165 regelingen**. Het gaat om de 122 stelsels die worden gefinancierd op basis van zuivere individuele kapitalisatie en om de 43 stelsels die worden gefinancierd op basis van individuele kapitalisatie met een actief financieringsfonds. Regelingen gefinancierd in collectieve kapitalisatie, maar waarbij ook nog in beperkte mate beroep wordt gedaan op individuele overeenkomsten (coll. Cap+) blijven zoals hoger gezegd buiten beschouwing (zie hoger 3.2.1.1.).

3.2.2.1. *Uitsluitend tak 21*

De kapitalisatie van reserves op individuele overeenkomsten gebeurt uitsluitend binnen een tak 21-context. Hoewel niet onmogelijk (zie 3.1.1.2.), werd de opbouw van reserves op individuele overeenkomsten binnen tak 23 niet teruggevonden in de steekproef.

3.2.2.2. *Verzekeringscombinatie: hoofdzakelijk 'uitgesteld kapitaal zonder terugbetaling van de reserves' bij overlijden.*

Binnen de meeste regelingen (86%) wordt gebruik gemaakt van de 'UKZT' verzekeringscombinatie (*figure 15*²⁵). Zoals hierboven uiteengezet (zie 3.1.1.3), voorziet deze combinatie slechts een verzekerde prestatie bij het bereiken van de 'eindleeftijd'. In het geval van een voortijdig overlijden is er geen enkele uitbetaling voorzien.

De overige verzekeringscombinaties nemen een veeleer bescheiden positie in. Naast de gemengde verzekering ('Mixed 10/x) (7%) valt op dat de combinatie 'uitgesteld kapitaal mét terugbetaling van de reserves bij overlijden (UKMTR)' zeer weinig wordt toegepast: slechts bij 4% van de regelingen.

De categorie 'other' wijst veelal op situaties waarbij er sprake is van meerdere verzekeringscombinaties binnen eenzelfde regeling.

²⁵ De grafiek heeft betrekking op de werkgeversbijdragenovereenkomsten. De gegevens met betrekking tot de individuele werknemersbijdragenovereenkomsten leveren echter een gelijkaardig beeld op.

Verzekeringscombinatie: werkgeversbijdrage-overeenkomsten

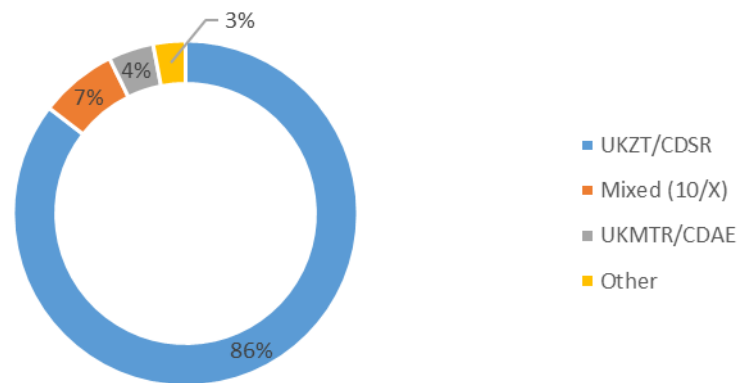

Figure 15

Typierend bij de verzekeringscombinatie UKZT is dat de wiskundige reserves niet uitsluitend evolueren in functie van een tarifaire rentevoet, maar ook het effect ondergaan van de overlevingskans, door het gebruik van sterftetafels. De introductie van sterftetafels in de berekeningen laat toe om een hogere prestatie op te bouwen op eindtermijn. We zouden kunnen zeggen dat er, naast een financieel rendement, ook sprake is van een aandeel 'sterfterendement' dat meespeelt in de opbouw van de verhoogde verzekerde prestatie. Tegenover deze hogere eindprestatie staat wel dat er bij voortijdig overlijden geen enkele uitkering zal gebeuren: de reeds gefinancierde reserve blijft bij de verzekeraar, die deze zal gebruiken om de (verhoogde) prestaties van de overlevende aangeslotenen te financieren.

Op deze manier kan de noodzakelijke premie voor eenzelfde prestatie gedrukt worden, wat de populariteit van deze combinatie wellicht kan verklaren. De verzekeraar gebruikt immers de reserves van overleden aangeslotenen om de verzekerde eindprestaties te financieren. Keerzijde van de medaille is dat deze combinatie geen uitbetaling voorziet bij het overlijden van de aangeslotene. Voor de actieve aangeslotene wordt daarom vaak voorzien in een bijkomende overlijdensverzekering die gefinancierd wordt door middel van risicopremies. Aangezien deze verzekering bij uittreding niet langer wordt gefinancierd, is de uitgetreden aangeslotene op geen enkele wijze gedekt tegen het overlijdensrisico. Deze omstandigheid, die in de praktijk als onrechtvaardig werd ervaren, heeft uiteindelijk tot wetgevende tussenkomst geleid. Met ingang van 1 januari 2016 moet bij iedere uittreding de bijkomende optie worden aangeboden die de aangeslotene toelaat te kiezen voor een overlijdensdekking die overeenstemt met de verworven reserves.

3.2.2.3. Financieringsmethode: overwegend constante premies

De overgrote meerderheid (90%) van de plannen in individuele kapitalisatie wordt gefinancierd volgens de techniek van de constante premies ('level premium') (figure 16). Een

kleine minderheid maakt gebruik van opeenvolgende koopsommen ('unit credit') (6%) of nog een andere techniek, doorgaans een combinatie van constante premies en opeenvolgende koopsommen.

Financiering individuele overeenkomsten: aantal regelingen

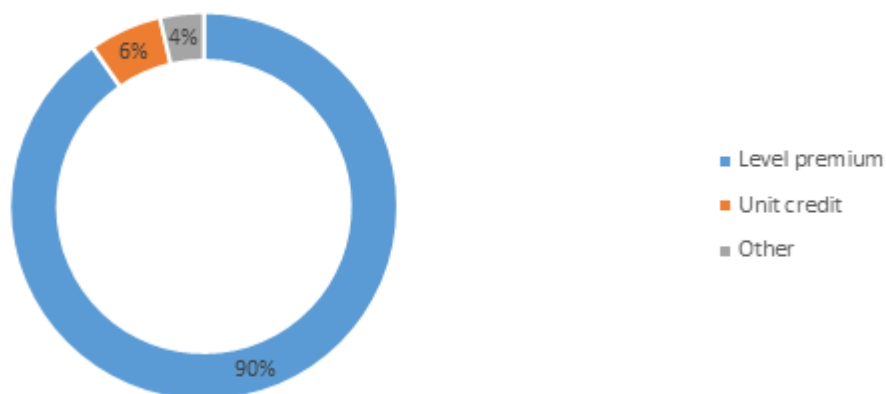

Figure 16

In termen van verworven reserves is het belang van de financiering via opeenvolgende koopsommen veel groter (40%) (figure 17). De reden daarvoor is een aantal zeer grote plannen – de 3 grootste en 5 uit de top 20 – gebruik maken van deze techniek.

Bij de kleinere plannen komt deze financieringsvorm daarentegen slechts sporadisch voor (figure 18).

Financieringsmethode	Totaal verworven reserves	Aantal regelingen
Level premium	3.356.496.487 €	149
Unit credit	2.305.262.796 €	10
Other	480.337.464 €	6
Totaal	6.142.096.747 €	165

Financiering individuele overeenkomsten: verworven reserves

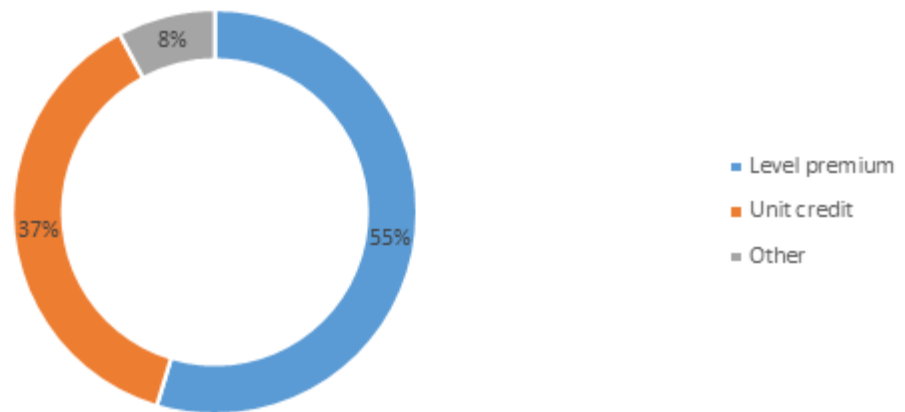

Figure 17

Financiering individuele overeenkomsten: aantal regelingen

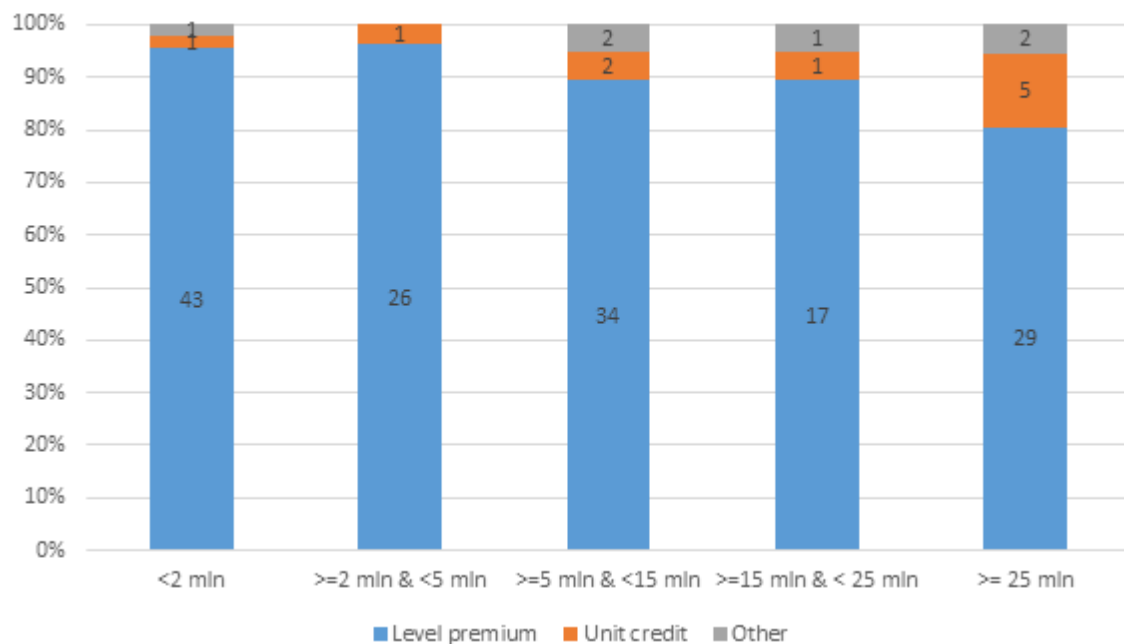

Figure 18

Deze vaststellingen hebben twee belangrijke gevolgen voor de financiering van de betrokken pensioentoezeggingen.

- Vooreerst impliceren deze gegevens dat **de hoge rentevoeten uit het verleden nog geruime tijd kunnen nawerken**. Bij contracten die worden gefinancierd op grond van

constante premies is de verzekeraar er immers toe gehouden om het historische tarief nog te handhaven, niet enkel op de reeds opgebouwde wiskundige reserves, maar eveneens op wiskundige reserves opgebouwd door middel van toekomstige premiestorting. Bij de techniek van de ‘opeenvolgende koopsommen’ speelt dit effect minder, omdat het aangepaste tarief integraal zal worden toegepast op de wiskundige reserves opgebouwd door middel van toekomstige premies.

In het hoofdstuk dat focust op de mate waarin de verzekeraar in staat is om de verworven prestatie te garanderen (hoofdstuk V), wordt deze kwestie verder uitgespit.

Anderzijds is het zo dat behoud van historische tarieven, ook bij contracten met constante premies, enkel geldt voor wie al was aangesloten op het ogenblik van de daling van de rentevoeten. Voor wie nadien aansluit geldt de nieuwe – lagere – rentevoet. Er kan dan ook worden vermoed dat de daling van de tarifaire rendementen en de bijhorende stijging van de premies voor de inrichter heeft bijgedragen tot de sluiting van regelingen voor nieuwkomers (cf. *infra*, sectie 3.3.2.).

- Daarnaast wijst dit erop dat de betrokken pensioenstelsels erg gevoelig dreigen te zijn voor de gevolgen van salarisverhogingen. Behoudens wanneer via het gebruik van een actief financieringsfonds aan “voorfinanciering” wordt gedaan, riskeert de financieringssituatie van de betrokken regelingen – zowel op korte termijn als op lange termijn – gradueel te verslechteren naarmate het aangeslotenenbestand veroudert (en meer loonsverhogingen heeft genoten). Dit mechanisme werd hoger toegelicht (zie 3.1.1.7.).

3.2.3. Pensioenstelsels gefinancierd op basis van collectieve dotaties

In dit onderdeel wordt een overzicht gegeven van een aantal karakteristieken van de regelingen binnen de steekproef die worden gefinancierd op grond van collectieve dotaties. Deze gegevens hebben betrekking op **95 regelingen**. Het gaat om de 32 regelingen die worden gefinancierd op grond van zuiver collectieve kapitalisatie, de 20 regelingen die hoofdzakelijk worden gefinancierd op grond van collectieve kapitalisatie (Coll cap+) en de 43 regelingen die worden gefinancierd op grond van individuele kapitalisatie met een actief financieringsfonds. Wat deze categorisering betreft verwijzen we naar sectie 3.2.1.1.

De berekeningstechnieken van deze collectieve dotaties kunnen verschillen, zowel op het vlak van de aangewende methode, als wat betreft de onderliggende financieringshypotheses.

3.2.3.1. Financieringsmethodes: met of zonder projecties?

Binnen de groep van betrokken pensioenregelingen maakt één derde gebruik van de ‘Unit Credit methode’ (figure 19). Dit impliceert dat er binnen deze regelingen niet geanticipeerd wordt op het toekomstige salarisverloop van de aangeslotenen.

De ruime helft van de regelingen maakt wel gebruik van een financieringsmethode die is gebaseerd op projecties: *nivellering van de individuele premies, aggregate cost of projected unit credit*.

Voor een overzicht van de financieringsmethodes wordt verwezen naar sectie 3.1.3.2.

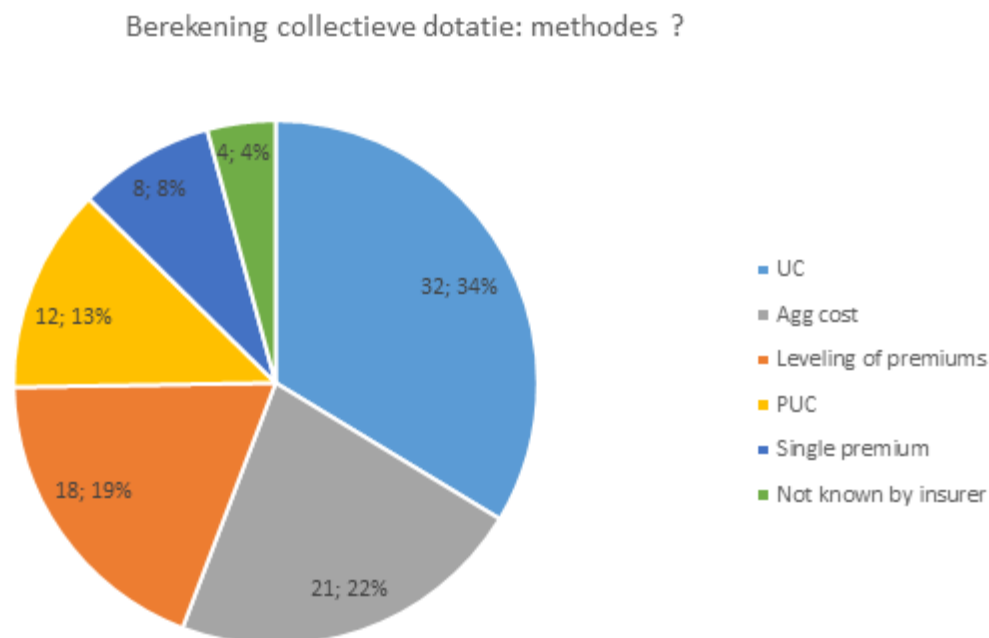

Figure 19

Naast deze ‘klassieke’ berekeningsmethoden wijst de grafiek nog op het voorkomen van een aantal meer specifieke situaties.

Zo is er binnen 8 regelingen sprake van een éénmalige financiering op basis van een enige premie, die werd gestort bij de opstart van het stelsel en die wordt geacht alle pensioenverplichtingen te dekken. Het gevolg is dat er binnen deze regelingen geen berekeningen meer plaatsvinden met het oog op het vaststellen van (periodieke) collectieve dotaties.

Bij 4 regelingen heeft de verzekeraar zelf aangegeven niet op de hoogte te zijn van de gebruikte berekeningsmethode. In die gevallen werden de bijdragen berekend door de inrichter (of een externe consultant), op basis van een door hem gekozen methode en hypothesen. Dit betekent niet per definitie dat deze regelingen niet prudent zouden kunnen worden gefinancierd, maar wel dat de beoordeling daarvan niet gebeurt door de verzekeraar. Deze laatste is dus ook niet op de hoogte van de financieringshypothesen die binnen de berekeningsmethode worden gebruikt.

Het beeld is verschillend voor de regelingen in collectieve kapitalisatie enerzijds en de stelsels in individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds anderzijds (*figure 20*). Bij de stelsels in individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds is het belang van de *unit credit*, dus zonder projecties, eerder beperkt (11%). Driekwart van de regelingen wordt gefinancierd op

basis van een geprojecteerde methode (*nivellering individuele premies, aggregate cost, PUC*). Bij de resterende regelingen is de verzekeraar niet op de hoogte van de methode.

Bij de stelsels in collectieve kapitalisatie (met inbegrip van de gecombineerde stelsels (coll cap+) wordt de helft van de stelsels gefinancierd op basis van de '*unit credit*' methode en wordt slechts één derde van de stelsels gefinancierd op basis van één van de genoemde methodes met gebruikmaking van projecties. De resterende regelingen worden gefinancierd op basis van een enige premie. Regelingen met een actief financieringsfonds lijken dus op dit punt meer voorzichtigheid in te bouwen.

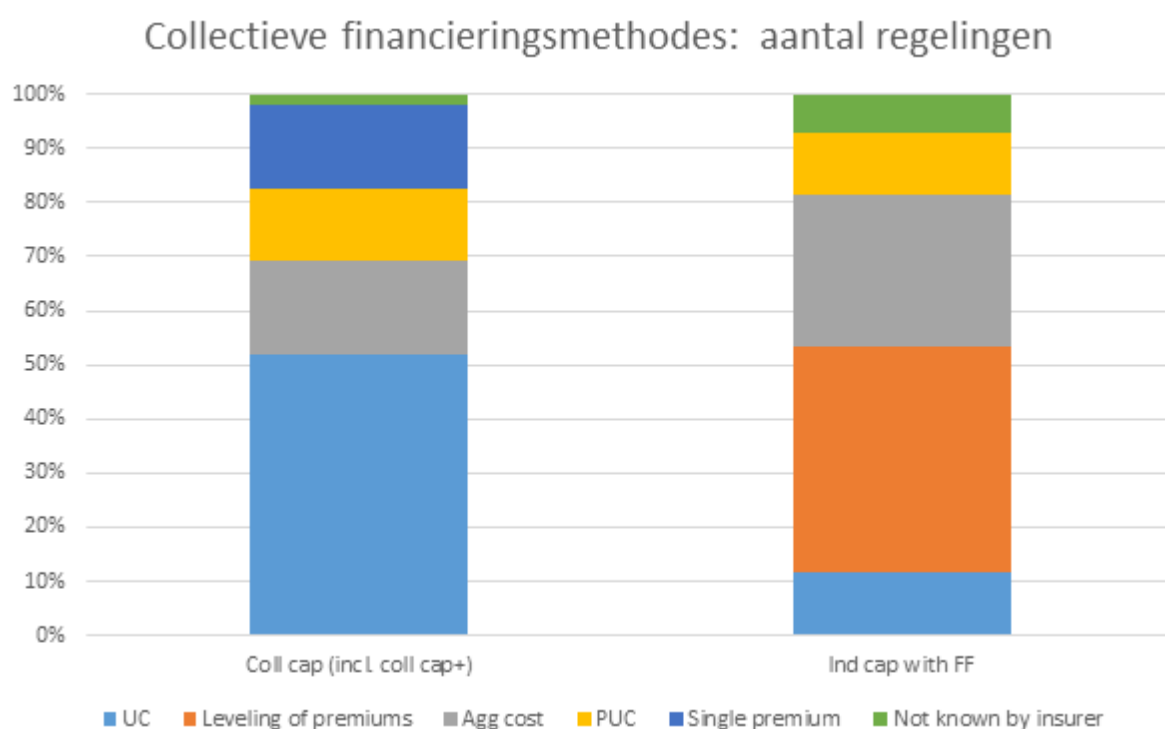

Figure 20

Wanneer de grootte van de regelingen in rekening wordt gebracht (in termen van verworven reserves) blijkt dat (figure 21):

- de *unit credit* methode nog steeds dominant is bij de stelsels in collectieve kapitalisatie (meer dan de helft van de reserves); bij de regelingen met een actief financieringsfonds daalt het aandeel evenwel tot onder de 5%;
- het belang van stelsels die worden gefinancierd op basis van een enige premie afneemt: deze methode blijkt vooral te zijn toegepast bij kleinere stelsels;
- de 4 regelingen waarbij de verzekeraar niet op de hoogte is van de financieringstechniek, gemiddeld zeer grote stelsels zijn (een kleine 40% van de reserves bij plannen met actief financieringsfonds).

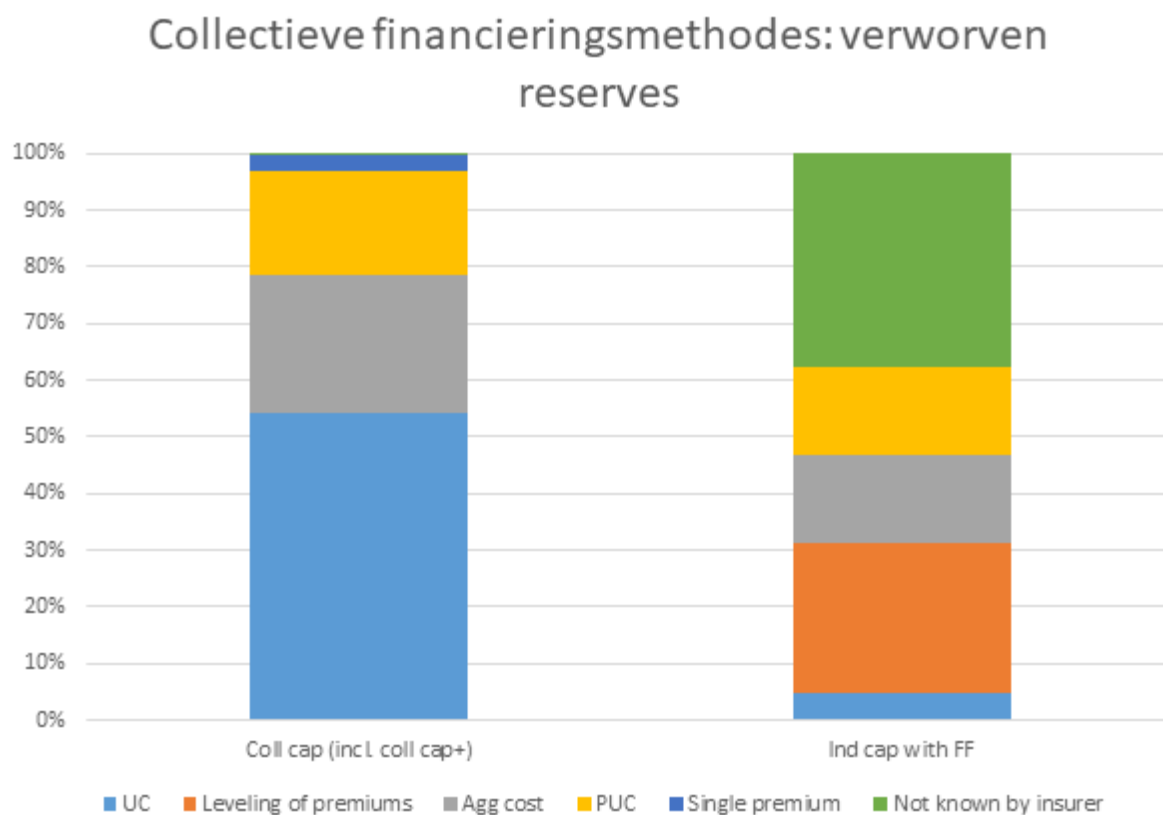

Figure 21

3.2.3.2. Invulling van de financieringshypotheses

Naast de financieringsmethode, heeft ook de invulling van de onderliggende hypothesen een belangrijke invloed op de financiering van het aanvullend pensioen. Deze financieringshypotheses betreffen onder meer:

- *demografische aspecten*, bijvoorbeeld inschattingen betreffende het personeelsverloop en de sterfte binnen de populatie van aangeslotenen;
- *financiële aspecten*, bijvoorbeeld de evolutie van de salarissen²⁶ en de actualisatievoet.

De analyse werd beperkt tot de parameters die, ongeacht de gehanteerde methode, de meest decisieve invloed hebben op de robuustheid van de financiering, namelijk de loontrend en actualisatievoet.

Wat de **loontrend** betreft werd hierboven (zie 3.2.3.1) al gewezen op het bestaan van financieringsmethodes, nl. de *unit credit* methode, die per definitie geen salarisprojecties

²⁶ Voor zover er uiteraard een methode wordt gehanteerd waarbij er gebruik wordt gemaakt van geprojecteerde salarisgegevens.

maken en er dus impliciet van uitgaan dat het salaris onveranderd zal blijven, wat – althans voor actieve aangeslotenen – gewis geen realistische hypothese is²⁷.

Bij de stelsels waarbij de financiering rekening houdt met salarisprojecties blijkt dat, gemiddeld genomen, rekening wordt gehouden met een loonstijging van 2,62% (inclusief inflatie). Daarnaast maken verschillende regelingen gebruik van een getrapt systeem waarbij een hogere salarisstijging wordt ingebouwd voor de aangeslotenen tot onder een bepaalde leeftijd, bijvoorbeeld op 50 jaar. De beoordeling over de prudente invulling van deze parameter is uiteraard maar mogelijk voor zover men op de hoogte is van de bedrijfseigen personeelspolitiek.

De **actualisatievoet** vormt een indicatie van de rendementsverwachting waarmee bij de berekening van de collectieve dotaties wordt rekening gehouden. Hoe hoger dit rendement wordt ingeschat, hoe lager de dotatie zal zijn, en omgekeerd. Een hoge inschatting van het rendement kan dus gebruikt worden om de dotaties aan de lage kant te houden.

Vooraleer te kijken naar de spreiding van de actualisatievoet binnen de steekproef, dient erop gewezen dat voor een aantal regelingen er geen informatie over deze parameter ter beschikking is:

- in de eerste plaats geldt dit voor de 4 regelingen waarbij de verzekeraar de berekening van de collectieve dotaties heeft overgelaten aan een derde partij;
- ook wanneer de regeling werd afgefinancierd door middel van een éénmalige premie en er dus geen periodieke berekeningen van een globale dotatie meer gebeuren, wordt de informatie niet opgenomen.

Eén derde van deze regelingen (*figure 22*) maakt gebruik van een actualisatievoet van 6%, wat overeenstemt met de maximale rentevoet voor de berekening van de verworven reserves. Bij de overige stelsels situeren de meest gebruikte actualisatievoeten zich tussen 3% en 5%.

---

²⁷ Hieraan kan nog worden toegevoegd dat de facto hetzelfde geldt voor alle stelsels die worden gefinancierd op grond van zuiver individuele kapitalisatie. Ook daar wordt enkel rekening gehouden met het huidige salaris. Wanneer, wat meestal het geval is, wordt gefinancierd via de methode van de constante premies, worden de financiële gevolgen van een salarisverhoging bovendien nog doorgeschoven naar de toekomst.

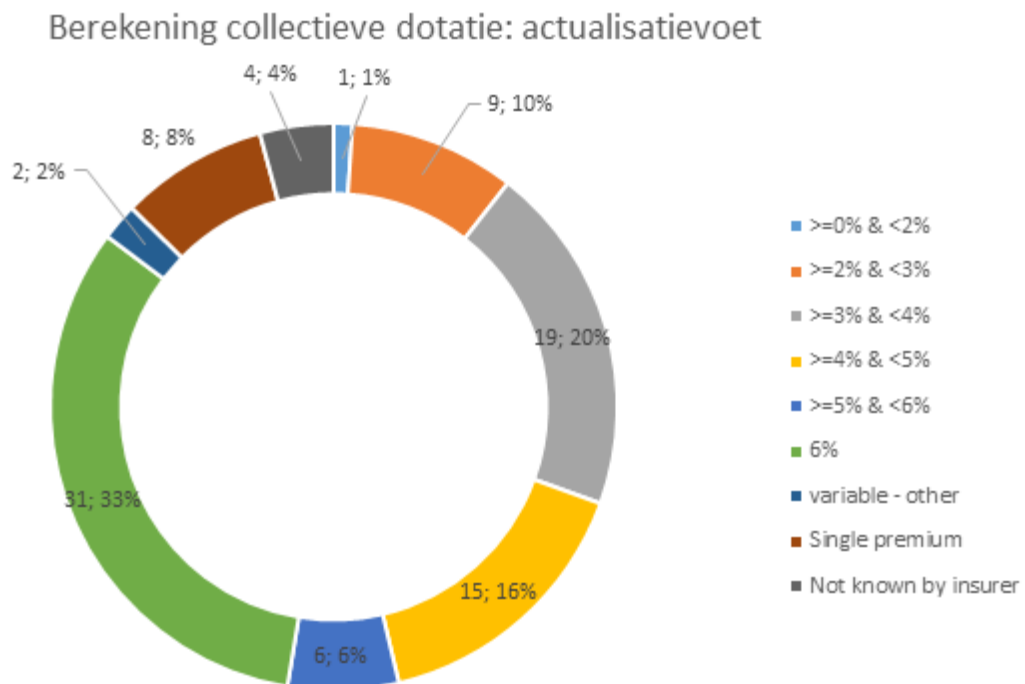

Figure 22

De keuze voor de actualisatievoet hangt sterk samen met de globale financieringsmethode (figure 23).

Bij de regelingen die worden gefinancierd in individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds past maar ongeveer 1/5 een actualisatievoet van 6% toe. Bijna de helft van deze regelingen hanteert een actualisatievoet van minder dan 4%. Bij de stelsels in collectieve kapitalisatie (inclusief coll. Cap+), maakt bijna de helft gebruik van een actualisatievoet van 6% en hanteert slechts één stelsel op zes een actualisatievoet van minder dan 4%.

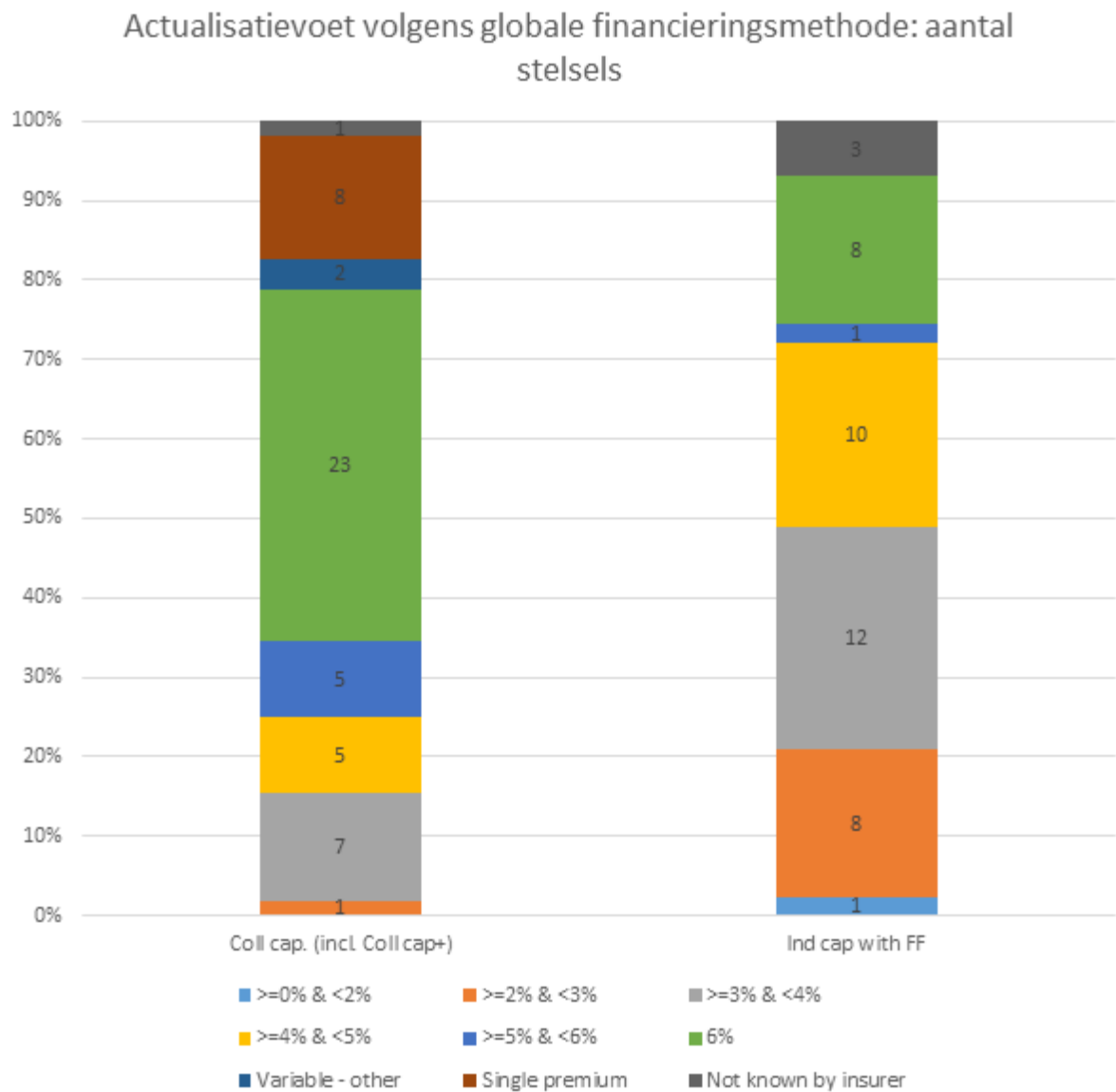

Figure 23

De hoogte van de actualisatievoet is negatief gecorreleerd met de grootte van de stelsels (in termen van verworven reserves). Uitgedrukt als percentage van de verworven reserves neemt het aandeel van de financiering met een actualisatievoet van 6% af tot 8% en neemt het aandeel van de financiering met een actualisatievoet van 4% of minder toe tot 45% van de totaliteit aan verworven reserves (*figure 24*).

Verdeling reserves volgens actualisatievoet

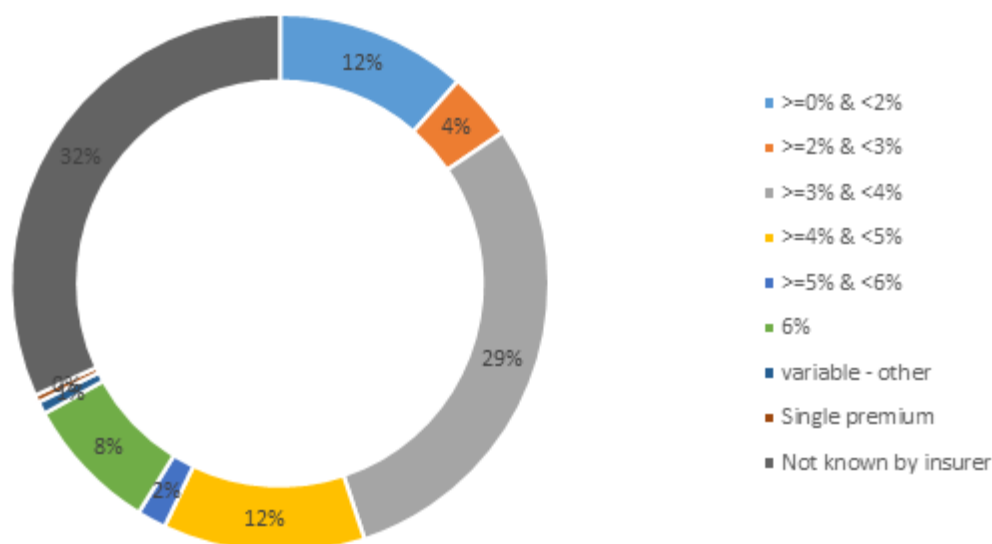

Figure 24

Er is een duidelijke band tussen de hoogte van de actualisatievoet en de gekozen collectieve financieringsmethode (*figure 25*).

Het zijn vooral de regelingen die worden gefinancierd op basis van de *unit credit* methode, die gebruik maken van een actualisatievoet van 6%. Dit is veel minder of niet het geval bij regelingen die worden gefinancierd op basis van *aggregate cost*, *Projected Unit Credit* of *nivellering van de premies*.

Voor de stelsels gefinancierd via *unit credit* is deze vaststelling opvallend. De combinatie van *unit credit* enerzijds en een actualisatievoet van 6% anderzijds stemt overeen met het absoluut minimumniveau voor de financiering van groepsverzekeringen op grond van artikel 48 van het KB Leven. Op basis van die bepaling moeten te allen tijde de verworven reserves gefinancierd zijn. Welnu, de minimale verworven reserves worden precies berekend met toepassing van de *unit credit* benadering (de verworven reserves zijn gelijk aan de actuele waarde van de verworven prestaties *rekening houdend met het huidige salaris*) en aan de hand van een rentevoet van 6%.

Deze regelingen (ongeveer 10% van het totaal aantal regelingen in de steekproef) streven bijgevolg een minimaal financieringsniveau na zonder opbouw van enige buffer (noch voor salarisstijgingen, noch op het vlak van rendement). Voor IBP's is deze financieringsvorm sedert de inwerkingtreding van de WIBP in 2007 niet langer toegelaten, wegens niet in overeenstemming met het *prudent person* beginsel.

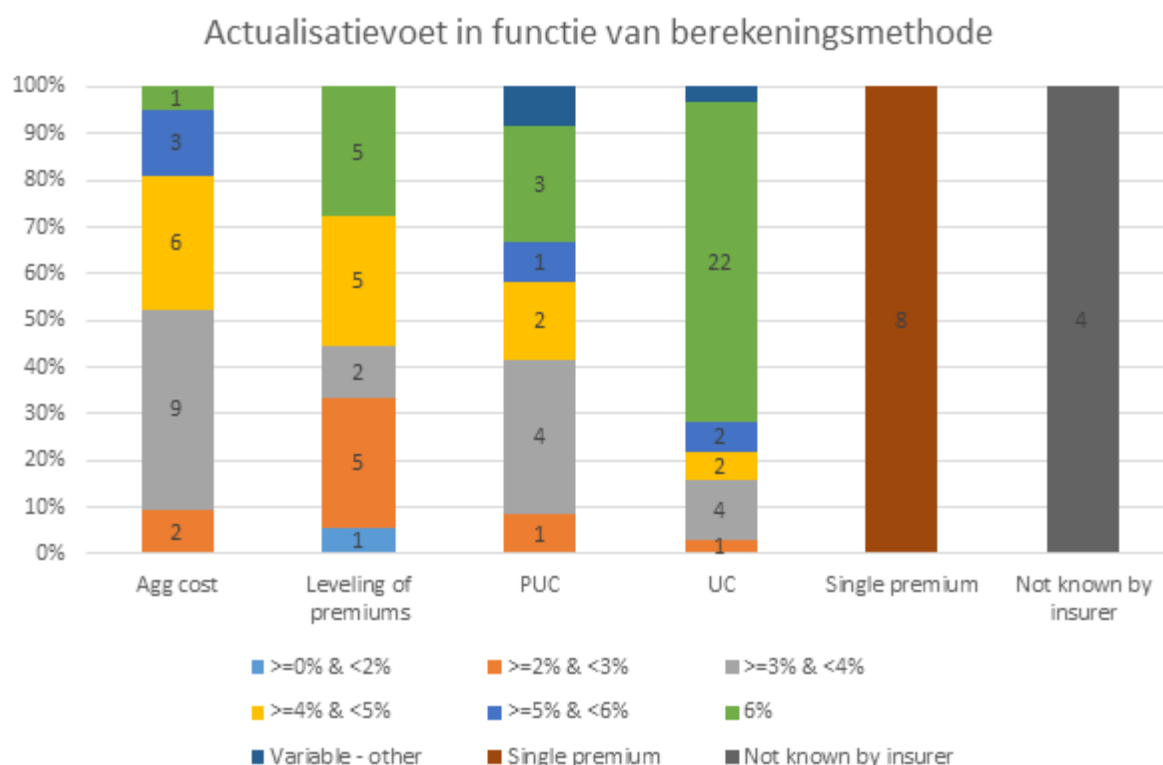

Figure 25

Deze regelingen vertegenwoordigen een totaalbedrag aan verworven reserves van bijna 300 miljoen EUR, goed voor 4,43% van het totaal aan verworven reserves binnen de steekproef. Dit lagere percentage (in vergelijking met het aandeel plannen) is te wijten aan het feit dat geen enkele van de zeer grote plannen uit de top 10 tot deze categorie behoort. Voor het overige treffen we dit type regelingen zowel aan bij grotere als bij kleinere plannen (in termen van verworven reserves), met 4 plannen in de top 50 en 10 in de top 100.

3.2.3.3. Beheer van het financieringsfonds: tak 21 versus tak 23?

Ook de collectieve reserves in de financieringsfondsen worden beheerd binnen hetzij tak 21, hetzij tak 23, hetgeen een doorslaggevende factor is voor de rendementsevolutie van de reserves binnen het fonds:

- binnen tak 21 genieten de reserves van een door de verzekeraar vastgesteld tarief. Op dat vlak werden twee standaardpraktijken aangetroffen:
  - *tak 21 met reserveschijven*. Wanneer het tarief wijzigt blijft het oude tarief gehandhaafd op de reeds aanwezige reserve en wordt het nieuwe tarief enkel toegepast op nieuwe stortingen;
  - *tak 21 'spaarboekje'*. Wanneer het tarief wijzigt, wordt het nieuwe tarief toegepast op de nieuwe stortingen, maar ook op de volledig al opgebouwde reserve.

- binnen tak 23 evolueren de reserves in functie van de waarde van de onderliggende beleggingsfondsen en neemt de verzekeraar geen enkele tarifaire garantie op zich.

Onderstaande grafiek (*figure 26*) toont duidelijk aan dat het gebruik van tak 23 voor het beheer van collectieve reserves (nog) niet ruim verspreid is. Slechts drie verzekeraars beheren een beperkt aantal financieringsfondsen in tak 23. In totaal betreft het 8 regelingen die daarmee een kleine fractie vormen binnen de gehele steekproef (217 regelingen). In principe kan een beheer in tak 23 voorkomen binnen elke globale financieringsmethode. We zien hier dat er voor zeven regelingen sprake is van een toepassing van collectieve kapitalisatie, waarmee deze methode eigenlijk dicht aanleunt bij de werking van een IBP, zij het dat er in de meeste gevallen (6) toch ook nog sprake is van reserves op individuele overeenkomsten. Dit is het geval voor de reserves gevormd door het storten van persoonlijke bijdragen of de aanwezigheid van gereduceerde individuele werkgeversovereenkomsten. Bij één regeling wordt het passieve financieringsfonds beheerd in tak 23, naast de reservevorming op individuele overeenkomsten.

De overgrote meerderheid van de collectieve reserves geniet dus van een tarifaire waarborg binnen tak 21. Wel is het zo dat de meeste verzekeraars een gewijzigd tarief integraal toepassen op de opgebouwde reserve. Verderop zal nog worden aangetoond dat deze collectieve reserves, in de huidige context van lage rentevoeten, hierdoor een bijzonder minieme opbrengst genieten.

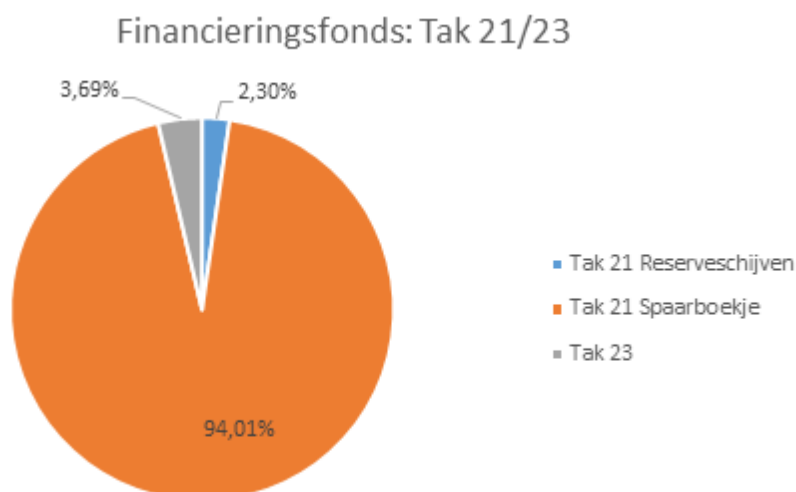

Figure 26

3.2.4. Collectief of individueel: onderhandelingsruimte voor de inrichter

Gevraagd naar wie nu uiteindelijk de keuze maakt wat betreft de toe te passen financieringsmethode, antwoorden de verzekeraars zo goed als unisono dat deze verantwoordelijkheid ligt bij de inrichter. Dit lijkt veeleer een oordeel in te houden omtrent de verantwoordelijkheid voor de juridische consequenties die verbonden zijn aan de

financieringsmethode. In veel gevallen zal de inrichter slechts toegang hebben tot het “standaardaanbod” van de verzekeraars, hetgeen overeenstemt met de methode van de individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds. De onderhandelingsmarge van de inrichter is in dat geval wellicht beperkt tot het niveau van de door de verzekeraar toegepaste kosten. Voor het overige heeft de inrichter zich neer te leggen bij de tariefpolitiek van de verzekeraar.

Voor grotere groepen aangeslotenen lijkt de inrichter meer mogelijkheden te hebben om de financiering in een bepaalde richting te sturen. Ook in het kader van bepaalde ‘overnamedossiers’, geven sommige verzekeraars aan bereid te zijn om de bestaande methode mee over te nemen. De toepassing van collectieve financieringsmethoden biedt de inrichter meer ruimte voor eigen inbreng, wat uiteindelijk ook de diverse invulling van de onderliggende parameters verklaart.

Opnieuw geven zo goed als alle verzekeraars aan dat de invulling van de toepasselijke financieringshypotheses finaal toekomt aan de werkgever, die daarbij al dan niet wordt bijgestaan door een externe consultant. In een aantal extreme situaties kan dit ertoe leiden dat de verzekeraar eigenlijk niet langer op de hoogte is van de wijze waarop de pensioentoezegging gefinancierd wordt. Een dergelijke uitbesteding is weliswaar niet verboden, maar ontslaat de verzekeraar uiteraard niet van zijn wettelijke verantwoordelijkheden met betrekking tot de minimale financieringsvereisten²⁸. In het onderdeel betreffende de financieringsvereisten op korte termijn, wordt hierop nog teruggekomen. In de meeste gevallen wijzen de verzekeraars erop dat er sprake is van een samenwerking tussen de inrichter, al of niet bijgestaan door een consultant, en de verzekeraar. Een minderheid van de verzekeraars verduidelijkt dat de inrichters (of de consultants) uitdrukkelijk worden gewezen op inconsistente financieringshypotheses of op het gebrek aan houdbaarheid ervan.

3.3. Financiering DB-toezeggingen: verleden en toekomst

Ter afsluiting van het hoofdstuk betreffende de financieringsmethoden wordt getracht de hierboven beschreven vaststellingen te voorzien van een bredere duiding. Hiervoor wordt geput uit de antwoorden van de verzekeraars op de ‘open’ vragenlijst waarmee o.a. gepeild werd naar bepaalde evoluties binnen de DB-portefeuille zowel wat betreft de financieringswijze als het aanbod van dit type pensioentoezeggingen zelf.

Zowel de huidige als toekomstige stand van zaken binnen dit deel van de ‘pensioenmarkt’ vormen het resultaat van het samenspel tussen intenties zowel in hoofde van de inrichters als de verzekeraars. Als juridische eindverantwoordelijke voor de pensioenprestatie heeft de inrichter een decisieve stem wat betreft de opstart van de DB-toezegging en de uiteindelijke keuze voor een bijhorende financieringsmethode. Anderzijds kan de inrichter, die ingevolge de ‘*externaliseringsverplichting*’ wel beroep moet doen op een pensioeninstelling, maar gebruik maken van de financieringswijzen die de verzekeraars (zullen) aanbieden. Gelet op het commerciële karakter van het beheer van aanvullende pensioenen, zullen

---

²⁸ Art. 48 – 50 KB Leven.

financieringsmethodes die op dat vlak minder interessant zijn, niet (of niet langer) worden ontwikkeld. Het is dus niet per definitie zo dat de belangen van inrichters en verzekeraars gelijklopen.

3.3.1. Het begin: individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds

Kijkend naar het verleden, geeft het gros van de verzekeraars aan dat de meerderheid van de regelingen beheerd wordt in individuele kapitalisatie met passief financieringsfonds en dat deze activiteit de historische kern van het beheer van DB-toezeggingen vormt. Deze bundeling van levensverzekeringen, een logische uitloper van het oorspronkelijke aanbod van individuele levensverzekeringen, bood de inrichter alvast het voordeel dat de tarifaire kostenstructuur verlaagd kon worden in vergelijking met de kostprijs van een individuele levensverzekering. Bijkomend werd ook de klassieke beheerswijze van de individuele levensverzekering, met name de methode van de constante premies, binnen de groepsverzekering overgenomen. Inderdaad, ook hier geeft het grootste deel van de verzekeraars te kennen dat de individuele kapitalisatie, soms zelfs voor de gehele portefeuille gebeurt met tariefgarantie op de toekomstige premiestortingen. De inrichter wist zich dus verzekerd van het behoud van de (hoge) tarifaire garanties op toekomstige premiestorting, zelfs indien dit tarief op een gegeven moment naar beneden werd bijgesteld.

Het samenspel van deze factoren heeft alvast veel inrichters verleid tot het beheer van hun pensioentoezegging van het type vaste prestaties overeenkomstig deze methode. Dit betekent ook dat het aandeel van deze beheersmethode zoals dat naar voren kwam binnen de steekproef die aan de basis ligt voor dit onderzoek, wellicht nog wordt onderschat. Regelingen met een relatief klein aantal aangeslotenen, die binnen de steekproef minder of helemaal niet aan bod komen, komen immers bij uitstek in aanmerking voor een individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds. Vermits deze methode, zoals hierboven toegelicht (cf. *supra*, subsectie 3.1.1.5.), aanleiding kan geven tot een zeer sterke stijging van de premielast werd de oplossing uitgedokterd die erin bestond het financieringsfonds op actieve wijze in de financiering te betrekken, zodanig dat op de stijging van de premielast kon worden geanticipeerd.

3.3.2. ‘Trouble in paradise’: daling van de tarifaire rendementen

Met de daling van de tarifaire rendementen, die onvermijdelijk was in de nasleep van de financiële crisis, werden de inrichters in toenemende mate geconfronteerd met de nadelen verbonden aan de (zuivere) individuele kapitalisatie. De vraag rijst hoe inrichters en verzekeraars met deze nieuwe situatie zijn omgegaan.

Uit de respons van de verzekeraars blijkt dat de meest toegepaste uitweg meteen ook de meest drastische is, namelijk het sluiten van de toezeggingen van het type vaste prestaties voor nieuwkomers. Zo goed als alle verzekeraars wijzen op deze tendens en stippen hierbij aan dat deze tendens zich doorzet binnen alle segmenten van hun portefeuille, zowel voor grote ondernemingen als op KMO-niveau. Bovendien stellen een aantal verzekeraars vast dat de afbouw van ‘vaste-prestatie’-toezeggingen weliswaar niet nieuw is, maar zich de

afgelopen jaren heeft versneld. Ook binnen de steekproef werd reeds gewezen op het overwicht van het aantal ‘gesloten’ regelingen (cf. *supra*, subsectie 2.2.3.2.).

Onderstaande grafiek biedt inzicht in de sluiting van de regelingen doorheen de tijd (*figure 27*).

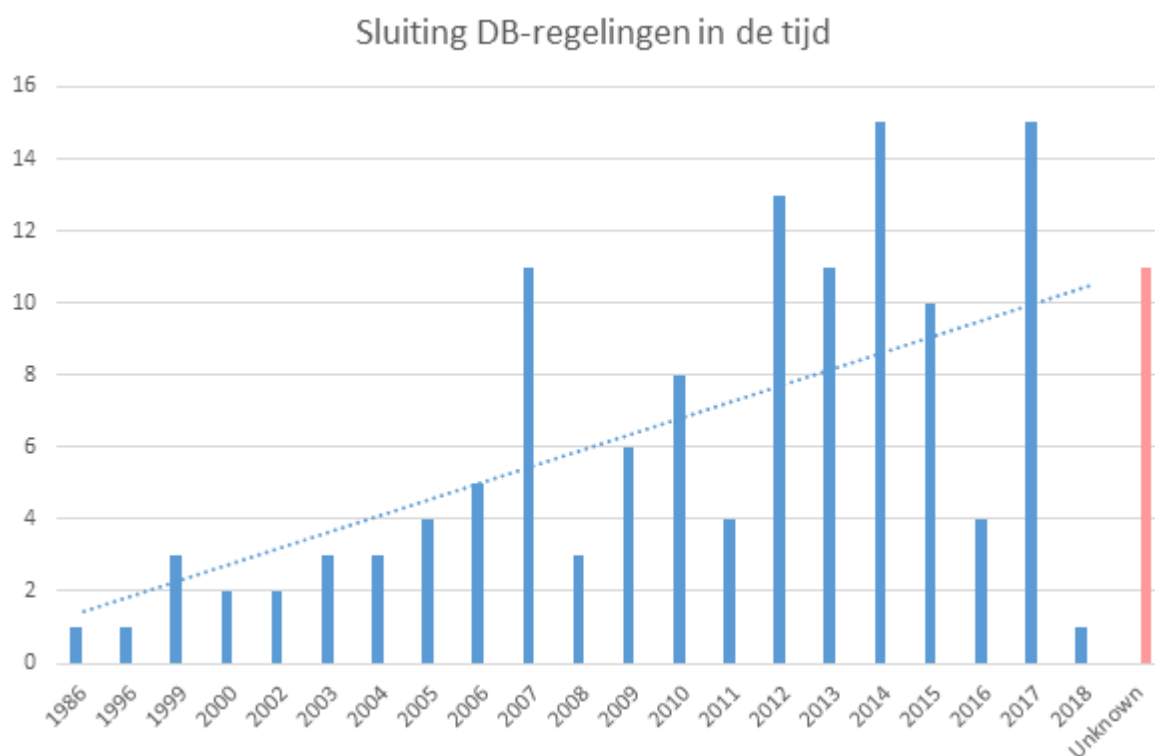

Figure 27

Hoewel het sluiten van ‘vaste prestatie’-toezeggingen geen nieuw fenomeen te noemen is, valt op dat er zich in de jaren vanaf 2012 een versnelling heeft voorgedaan. Dit wijst op een reactie vanwege de inrichter op de dalende tarieven. Inderdaad, vanaf 1 januari 2012 hebben verschillende verzekeraars het lang aangehouden tarief van 3,25% naar beneden bijgesteld. Een daling die ook de jaren nadien werd verdergezet.

Voor de inrichter betekent het sluiten van de regeling voor nieuwkomers een gepaste oplossing, in die zin dat hij wel nog kan genieten op de hoge garanties uit het verleden voor het historische premievolume, maar ontsnapt aan de toepassing van het verlaagde tarief op de individuele overeenkomsten voor de nieuwe aangeslotenen. Bovendien wordt er niet ingegrepen in de pensioenrechten van de bestaande werknemerspopulatie, waardoor, ook de toepassing van het ‘dynamische beheer’ wordt vermeden.

Voor de verzekeraar betekent deze optie dat hij nog een gehele tijd gehouden blijft tot het waarborgen van de premiegaranties van het verleden, zonder dat dit gecompenseerd wordt door premies waarop een lager tarief moet worden gegarandeerd.

De vraag rijst dan ook of de verzekeraars van hun kant pogingen hebben ondernomen om aan de financieringswijze zelf te sleutelen. Technisch gezien zouden deze mogelijkheden neerkomen op het premievrij maken van de bestaande overeenkomsten met toekomstige tariefgarantie om de financiering voor de jaren na de wijziging te vervangen door overeenkomsten met opéénvolgende koopsommen of zelfs door collectieve kapitalisatie (waarbij er geen toekomstige premiestorting op individuele overeenkomsten meer plaatsvindt). Uit de feedback van de verzekeraars blijkt dat er weinig initiatieven in die zin zijn ontplooid. Eén verzekeraar meldt dat er binnen de bestaande portefeuille een tendens bestaat naar de financiering via opeenvolgende koopsommen. Al deze initiatieven veronderstellen natuurlijk wel de medewerking van de inrichter, die wellicht weinig geneigd zal zijn tot het sleutelen aan de financiering voor een afnemende populatie van aangeslotenen. Voor een verzekeraar zit er in dat geval niet veel anders op dan de hoge premiegaranties voor de resterende looptijd uit te zweten.

3.3.3. De toekomst: toenemende irrelevantie van de toezegging van het type vaste prestaties?

Voor een inschatting van wat de toekomst brengt, wordt eerst gekeken naar de evoluties binnen de bestaande toezeggingen en vervolgens naar de manier waarop verzekeraars omgaan met aanvragen tot opstart van een nieuwe groepsverzekering met het oog op het beheer van een 'vaste prestatie'-toezegging.

Binnen de bestaande toezeggingen, waarbij de inrichter niet is overgegaan tot de afsluiting voor nieuwkomers, zal deze geconfronteerd worden met de noodzaak van het storten van hogere premies, inzonderheid ingevolge de aansluiting van nieuwe werknemers. Een aantal verzekeraars maakt melding van een toenemende vraag naar de activering van het financieringsfonds om te kunnen anticiperen op de toenemende kosten. Uiteraard zal ook hier steeds de medewerking van de inrichter noodzakelijk zijn. Een andere ingreep bestaat erin om het surplus aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten niet langer toe te wijzen aan de individuele aangeslotene. Aangezien een dergelijk ingreep consequenties heeft op de pensioenrechten van de aangeslotenen, kan deze niet eenzijdig worden ingevoerd. In de respons van de verzekeraars wordt geen gewag gemaakt van dergelijke operaties, maar verderop zullen we toch zien dat deze situaties binnen de steekproef voorkomen (cf. *infra*, subsectie 4.2.1.2.).

Wat betreft de opstart van nieuwe DB-toezeggingen hoeft het niet te verbazen dat drie verzekeraars de uitdrukkelijke beslissing heeft genomen om geen nieuwe zaken binnen dit segment te aanvaarden. Vier verzekeraars geeft aan dat de vraag naar DB-toezeggingen en het beheer ervan zodanig is teruggevallen dat het niet de moeite loont om er een vast commercieel beleid voor uit te werken. Deze verzekeraars sluiten de opstart van een nieuwe DB-toezegging niet uit, maar wellicht zal een aanvraag daartoe *ad hoc* beoordeeld worden.

Bij de overige verzekeraars bestaat er wel een duidelijker beleid op het vlak van acceptatieregels. Zo aanvaarden twee verzekeraars uitsluitend nog de opstart van nieuwe DB-toezeggingen wanneer dit gepaard gaat met een (zuivere) collectieve kapitalisatie, hetzij in tak 21, hetzij in tak 23. Deze verzekeraars wijzen op de prudentiële hinderpalen die het

klassieke beheer via individuele kapitalisatie door middel van constante premies met zich meebrengt en zijn daarom onmiddellijk overgestapt naar collectieve kapitalisatie voor de nieuwe aanvragen.

Bij dit alles moet overigens gepreciseerd worden dat de opstart van geheel 'nieuwe' toezeggingen eigenlijk nauwelijks nog lijkt voor te komen. De meeste verzekeraars verduidelijken dat een nieuwe zaak eigenlijk zo goed als altijd een overname van beheer van een bestaande toezegging betreft. Een buitenbeentje bij deze overnames betreft de overdracht van een DB-toezegging van een IBP naar een verzekeraar. Deze overdracht houdt meer in dan een verandering van pensioeninstelling, maar impliceert ook een wijziging van het wettelijke kader wat betreft de financiering van de toezegging en het bijhorende toezicht. Een aantal verzekeraars verwijst naar het voorkomen van deze overnames en stipt aan dat het eigenlijk vooral deze situaties zijn die voor een verdere uitbouw van de collectieve kapitalisatie in de portefeuille hebben gezorgd. Bij deze overname wordt ook de voorheen bestaande methode overgenomen, wat dus per definitie de toepassing van collectieve kapitalisatie impliceert. Het valt niet uit te sluiten dat deze overdracht werd aangegrepen om de financieringshypothese terug te schroeven.

Concluderend lijkt vooral de toenemende aversie in hoofde van de inrichters ten aanzien van 'vaste prestatie-toezeggingen' de voornaamste katalysator te zijn voor de ontwikkelingen binnen dit deel van de markt. Het gecombineerde effect van de sluiting van bestaande toezeggingen en het gebrek aan nieuwe, zal onvermijdelijk leiden tot een verdere daling van het aantal aangeslotenen dat het aanvullend pensioen op deze wijze opbouwt. Deze daling zal in de toekomst verder gemonitord kunnen worden via de jaarlijkse rekeningstanden opgeladen in DB2P.

De toenemende desinteresse voor DB-regelingen brengt met zich mee dat verzekeraars niet meteen geneigd zijn tot het investeren in innovaties op het vlak van de financieringswijzen. Dit kan een verklaring vormen voor het weinige voorkomen van een financiering in tak 23. De verschuivingen die werden vastgesteld vormen tegen deze achtergrond maar een randfenomeen. Naast een activering van het financieringsfonds, zien we, althans bij bepaalde verzekeraars, een verschuiving naar collectieve financieringsvormen. Tekenend is echter dat de meeste verzekeraars zelfs geen beleid meer hebben uitgewerkt dat gericht is op het beheer van 'vaste prestatie'-toezeggingen.

HOOFDSTUK 4 – Voldoende financiering: korte termijn – bescherming verworven reserves

In welke mate ondersteunt de door de verzekeringsonderneming toegepaste financieringsmethode de pensioenverplichtingen die worden opgebouwd op niveau van de pensioentoezegging?

De financieringsmethodes die verzekeringsondernemingen (kunnen) aanwenden, werden onder het vorig hoofdstuk uitvoerig toegelicht. Het is thans van belang dat deze financieringsmethodes de financiering van de pensioenverplichtingen op korte termijn, namelijk de verworven reserves, en de pensioenverplichtingen op lange termijn, namelijk de verworven prestaties, kunnen waarborgen.

Dit hoofdstuk gaat verder in op de financieringsvereisten op korte termijn, inzonderheid wat betreft de bescherming van de financiering van de verworven reserves. De vrijwaring van de pensioenprestaties op lange termijn, namelijk de financiering van de verworven prestaties, wordt in hoofdstuk V van dit rapport behandeld.

4.1. Methodologie: toelichting bij het regelgevende kader

Binnen dit luik van het onderzoek wordt in de eerste plaats nagegaan of de verworven reserves ook effectief gedekt zijn door opbouw van reserves binnen de groepsverzekering. Aangezien de regelgeving zelf voorziet in financieringsvereisten ten aanzien van de verworven reserve, evenals een te volgen procedure bij tekorten op deze vereisten ('onderfinanciering'), werd een methode ontwikkeld die rechtstreeks geïnspireerd is op de relevante bepalingen, met name art. 48 – 50 KB Leven. Om deze reden worden de relevante wettelijke bepalingen hierna eerst toegelicht, hetgeen meteen ook kan gelden als methodologische toelichting bij dit onderdeel van het onderzoek.

De aanwezigheid van wettelijke bepalingen met betrekking tot de financiering van de verworven reserve heeft twee belangrijke gevolgen voor de opzet van dit luik van het onderzoek.

In de eerste plaats zijn sommige van deze regels vatbaar voor kritiek. Zowel op het vlak van doelmatigheid als wat betreft de technische kwaliteit, geeft het regelgevende kader aanleiding tot verschillende bedenkingen. Waar toepasselijk worden deze kanttekeningen binnen dit onderdeel in afzonderlijke kaderstukken hernomen.

Daarnaast houden verschillende van de bepalingen uit het KB leven ook verplichtingen in voor de verzekeraars. Het toezicht op de behoorlijke uitvoering van deze verplichtingen valt onder de bevoegdheid van de FSMA (cf. *supra*, onderdeel 1.3.). In de mate dat regels vervat in de artikelen 48 – 50 van het KB Leven aanleiding geven tot verwachtingen en aanbevelingen van de FSMA worden deze hernomen in het volgende onderdeel (4.2).

4.1.1. Minimale financieringsverplichtingen overeenkomstig het KB Leven: componenten

Met het oog op de financiering van de pensioenverplichtingen op korte termijn heeft de regelgever voorzien in minimale financieringsvereisten. Voor wat betreft de financiering via groepsverzekeringen, worden deze vereisten vastgelegd in artikel 48 van het KB Leven.

*§ 1. [De bij de verzekeringsonderneming gevestigde **reserves** worden zo gestijfd, dat zij **op elk moment ten minste gelijk zijn aan** de som van volgende bedragen:*

*1° de **verworven reserves** zoals bepaald door de pensioenregeling met als minimum de verworven reserves zoals bepaald door de sociale of arbeidswetgeving, die op de pensioenregeling van toepassing is;*

*2° de **actuele waarde van de lopende rentes**, eventuele overdraagbaarheid inbegrepen.*

[...]

*§ 4. Wanneer het reglement voorziet in de **mogelijkheid tot vervroeging** van de verzekerde voordelen en de prestaties waarop men bij vervroeging recht heeft groter zijn dan die welke voortvloeien uit de actuariële vermindering volgens de technische grondslagen bepaald door het reglement, wordt bovenop de voorzieningen bedoeld in § 1 een **aanvullende voorziening** gevestigd.*

[...]

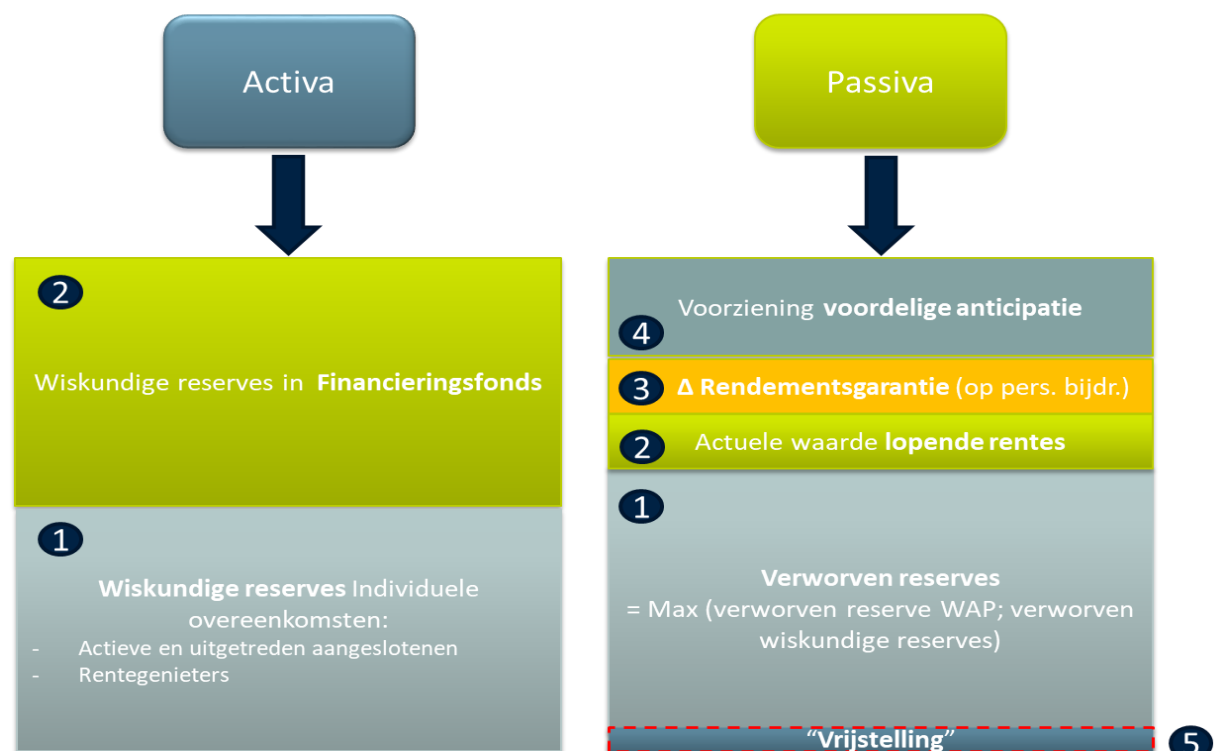
§ 8. Wanneer de toezegging in de storting van persoonlijke bijdragen van de aangeslotene voorziet, dekt het financieringsfonds voor alle actieve aangeslotenen en aangeslotenen die van uitgestelde prestaties genieten, de som van de positieve verschillen tussen:

*1° voor de toezeggingen van het type vaste prestaties en in de mate dat deze verschillen nog niet gedekt worden door de reserves van de overeenkomsten: a) **het gewaarborgd bedrag bedoeld bij artikel, 24, § 1** van de wet betreffende de aanvullende pensioenen, voor zover deze bepaling op de betrokken pensioenregeling van toepassing is, enerzijds; b) de reserves bepaald overeenkomstig de §§ 1 en 7 van dit artikel, anderzijds.*

[...]

Overeenkomstig deze bepaling kan de groepsverzekering bekeken worden als een soort balans waarbij tegenover de pensioenverplichtingen ('passiva') voldoende voorzieningen ('activa') moeten worden opgebouwd. De 'activa' worden gevormd door het totale bedrag aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten binnen de groepsverzekering en/of in het collectief financieringsfonds. De 'passiva' stemmen overeen met de pensioenaanspraken van de aangeslotenen die voortvloeien uit het pensioenreglement, in het bijzonder de verworven reserves en lopende rentes, alsook een aantal bijkomende financiële verplichtingen die het KB Leven oplegt.

Eén en ander kan schematisch als volgt worden voorgesteld:

In wat volgt worden de activa en passiva op de "balans" van de groepsverzekering verder toegelicht.

4.1.1.1. De activa van de groepsverzekering

De activa op de "balans" van de groepsverzekering stemmen overeen met het bedrag aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten en/of in het financieringsfonds.

Deze activa moeten ervoor zorgen dat de inrichter kan voldoen aan zijn pensioenverplichtingen ten aanzien van de aangeslotenen. Er kunnen een aantal types wiskundige reserves worden onderscheiden.

a) Wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten van actieve en passieve aangeslotenen

Indien de individuele kapitalisatie, al of niet met een actief financieringsfonds, wordt toegepast, bevinden de opgebouwde wiskundige reserves van de actieve en passieve aangeslotenen zich op individuele overeenkomsten. Voorziet het pensioenplan in persoonlijke bijdragen dan zijn er aparte werknemersbijdragen- en werkgeversbijdragenovereenkomsten. Deze wiskundige reserves omvatten ook de eventueel toegekende winstdeelname. De vraag of de wiskundige reserves door de aangeslotene verworven zijn (cf. *supra*, subsectie 3.1.1.8.) is, wat het vaststellen van de activa betreft, niet van belang.

b) Wiskundige reserves op de individuele contracten van de rentegenieters

Indien de aanvullende pensioenprestatie wordt uitbetaald in rente²⁹, is het mogelijk dat de verzekeraar individuele overeenkomsten opstart ter financiering van deze rentes. In dat geval bevinden de wiskundige reserves van de rentegenieters zich op deze overeenkomsten. Het is ook mogelijk dat de rentes rechtstreeks worden gefinancierd vanuit het financieringsfonds (cf. infra, subsectie 5.2.3.8.).

c) Wiskundige reserves in het collectief financieringsfonds

Overeenkomstig artikel 51, §1 van het KB Leven bevat het financieringsfonds de wiskundige reserves die geen betrekking hebben op de individuele overeenkomsten. Voor de rol van het financieringsfonds binnen de financiering van de groepsverzekering, wordt verwezen naar het vorige onderdeel (cf. *supra*, subsectie 3.1.1.7. en sectie 3.1.2.).

Een financieringsfonds is in principe verbonden aan één groepsverzekering. Dat blijkt uit de definitie nr. 45 in bijlage II aan het KB Leven, die het financieringsfonds definieert als een *collectieve reserve gevestigd bij een verzekeringsonderneming in het kader van een bepaalde groepsverzekering*³⁰.

In het geval de groepsverzekering door meerdere inrichters wordt aangegaan, moet er, overeenkomstig artikel 45, §2, 7° van het KB Leven, voorzien worden in regels die toelaten om het financieringsfonds te verdelen onder de verschillende inrichters. Deze regel is noodzakelijk om te kunnen anticiperen op de situatie waarbij een inrichter de groep zou verlaten of failliet zou gaan. In dat geval moet op basis van deze verdelingsregels het aan deze inrichter toekomende aandeel in het financieringsfonds worden berekend.

4.1.1.2. De passiva van de groepsverzekering

Aan de passivakant kunnen vier “posten” worden onderscheiden: (a) de verworven reserves, (b) de actuele waarden van lopende renten, (c) het tekort ten aanzien van de wettelijke rendementsgarantie op persoonlijke bijdragen en (d) de aanvullende provisie bij voordelige anticipatie.

Op grond van artikel 49 van het KB Leven mag in bepaalde gevallen rekening worden gehouden worden met een vrijstelling, waardoor bepaalde pensioenverplichtingen niet moeten worden erkend op de “balans” van de groepsverzekering. Deze vrijstellingen komen aan bod in subsectie 4.1.1.3.

²⁹ Anders dan renteconversie op basis van artikel 28 van de WAP.

³⁰ Definitie van ‘groepsverzekering’ in Bijlage II aan het KB Leven n° 42: *overeenkomst of geheel van overeenkomsten gesloten bij een verzekeringsonderneming door één of meerdere ondernemingen of publiekrechtelijke rechtspersonen ten voordele van het geheel of een deel van zijn (hun) personeel en/of van zijn (hun) leiders.*

a) De verworven reserves

De verworven reserves in de zin van artikel 48 van het KB Leven komen neer op het bedrag aan pensioenreserves dat door een aangeslotene op een bepaald ogenblik tijdens zijn loopbaan werd opgebouwd én die verworven is. Wanneer de aangeslotene uit dienst treedt, kan hij dit bedrag overdragen naar een andere pensioeninstelling.³¹

Het bedrag van de totale verworven reserves is gelijk aan het hoogste van twee bedragen:

- de verworven reserves berekend overeenkomstig de WAP (zie rubriek i.);
- de wiskundige reserves op de individuele contracten, voor zover deze overeenkomstig het pensioenreglement verworven zijn (zie rubriek ii.).

i. Verworven reserves WAP

De verworven reserve is de huidige waarde van de verworven prestatie die bij pensionering zal worden uitbetaald. Om die huidige waarde te kennen, wordt de verworven prestatie “geactualiseerd”.

Bij die berekening wordt gebruik gemaakt van twee parameters: (a) de actualisatievoet en (b) de overlevingskans:

- a) De actualisatievoet geeft weer welk jaarlijks rendement er wordt verondersteld tussen het huidige ogenblik en de pensioenleeftijd.
- b) De overlevingskans drukt uit welke kans een aangeslotene van een bepaalde leeftijd heeft om op de pensioenleeftijd nog in leven te zijn.

De berekeningswijze van de verworven reserve moet overeenkomstig artikel 5 van het KB WAP worden bepaald in het pensioenreglement. Deze regels mogen echter geen lager resultaat opleveren dan de reserves berekend met een *intrestvoet van 6% en de sterftetafels MR/FR* (art. 10 KB WAP). Kortom, het pensioenreglement mag voorzien in andere parameters ter berekening van de verworven reserves, maar enkel indien deze een gunstiger resultaat opleveren voor de aangeslotene in vergelijking met het wettelijk minimum. Vooruitlopend op de bespreking van de steekproef, kan reeds gesteld worden dat meer voordelige berekeningswijzen van de verworven reserves zelden voorkomen (cf. *infra*, subsectie 4.2.1.2.).

ii. Verworven wiskundige reserves op individuele overeenkomsten

De wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten evolueren op een andere manier dan de verworven reserves op grond van de WAP. Bij heel wat aangeslotenen zullen de wiskundige reserves, zeker in het eerste deel van de loopbaan, de verworven reserves op grond van de WAP overschrijden. De redenen daarvoor werden besproken in subsectie 3.1.1.7. Veel pensioenreglementen bepalen bovendien dat de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten verworven zijn door de aangeslotenen (cf. *infra*, subsectie

³¹ Desgevallend na aanzuivering tot op het niveau van de wettelijke rendementsgarantie, bedoeld in artikel 24, §1 van de WAP, in toepassing van artikel 30 van de WAP.

4.2.1.2.). Wanneer dat het geval is, heeft de aangeslotene dan ook recht op dat “surplus” aan wiskundige reserves.

Een actief aan wiskundige reserves verkrijgt daarmee eveneens het karakter van een pensioenaanspraak en dus een passief. Dit heeft tot gevolg dat bij het berekenen van het financieringsniveau geen rekening wordt gehouden met eventuele verworven overschotten die zouden bestaan in hoofde van bepaalde aangeslotenen om tekorten (ten aanzien van de bij artikel 48 van het KB Leven vastgelegde financieringsvereisten) bij andere aangeslotenen te compenseren. De impact hiervan op het financieringsniveau wordt bij de bespreking van de steekproefresultaten geïllustreerd (cf. *infra*, subsectie 4.2.2.8.).

b) Actuele waarden lopende rentes

Er moeten eveneens reserves, hetzij op individuele overeenkomsten, hetzij in het financieringsfonds, worden aangelegd voor lopende rentes. Artikel 48, §1, eerste lid, 2° van het KB Leven bepaalt dat deze reserves moeten overeenstemmen met de actuele waarde van de lopende rentes, eventuele overdraagbaarheid inbegrepen. De actuele waarde van deze lopende rentes wordt berekend met behulp van een actualisatievoet van 6% en de sterftetafels MR/FR.

Kanttekening bij het wetgevende kader

Een letterlijke toepassing van artikel 48, §1, eerste lid, 2° van het KB Leven levert een vertekend beeld van de financieringssituatie op indien de rentes worden gefinancierd vanuit individuele overeenkomsten.

Dit artikel laat immers toe dat de verzekeraar de pensioenverplichting, i.e. de actuele waarde van de lopende rentes, actualiseert op basis van de wettelijke parameters (MRFR/6%), terwijl de wiskundige reserves op de rente-overeenkomsten het resultaat zijn van de door de verzekeraar effectief toegepaste actualisatieregels bij de berekening van het vestigingskapitaal.

Gezien deze laatste een stuk “prudenter” zijn, zal dit resulteren in een surplus aan wiskundige reserves op de rente-overeenkomst. Hoewel op zichzelf zowel de wiskundige reserve als de pensioenverplichting correct berekend zijn, leidt deze berekeningswijze toch tot een vertekend oordeel omtrent de financieringssituatie binnen de pensioenregeling. De wiskundige reserves op het rentecontract kunnen immers uitsluitend gebruikt worden om de geïndividualiseerde rente uit te betalen. Een eventueel surplus aan wiskundige reserves kan dan ook niet aangewend ter dekking van andere tekorten ten aanzien van de financieringsvereisten uitgedrukt in artikel 48 van het KB Leven.

Om een dergelijke vertekening te vermijden zou het KB Leven best uitdrukkelijk preciseren dat in een dergelijk geval de surplussen aan wiskundige reserves ook als een pensioenverplichting moeten worden beschouwd.

---

c) “Delta” wettelijke rendementsgarantie op persoonlijke bijdragen

In het kader van een pensioentoezegging van het type ‘vaste prestaties’ geldt de wettelijke rendementsgarantie voor zover de toezegging voorziet in persoonlijke bijdragen (artikel 24, §1 van de WAP).

Opdat de inrichter op het moment van uittreding of wanneer het aanvullend pensioen moet worden uitbetaald, zou kunnen voldoen aan zijn verplichtingen op grond van de wettelijke rendementsgarantie, moet deze rendementswaarborg tijdens de opbouw van het aanvullend pensioen te allen tijde worden gefinancierd (artikel 48, §8, eerste lid, 1° en tweede lid van het KB Leven).

In veel gevallen zal het bedrag van de garantie op de persoonlijke bijdragen lager liggen dan het bedrag van de verworven reserves en is dus geen bijkomende financiering vereist. In sommige gevallen kan het bedrag van de rendementsgarantie echter groter zijn dan het bedrag van de verworven reserves. Het verschil tussen beide zal in dat geval bijkomend moeten worden gefinancierd.

d) Aanvullende provisie bij voordelige anticipatie

Sinds 1 januari 2016 zijn gunstige anticipatieclausules³², op grond van artikel 27, §4 van de WAP, absoluut nietig. Toch kan zo’n clause op grond van artikel 63/5 van de WAP nog worden toegepast voor aangeslotenen die uiterlijk op 31 december 2016, 55 jaar waren.

In die gevallen, namelijk wanneer het pensioenreglement voorziet in een voordelige vervroegde opname, moet een aanvullende voorziening worden aangelegd binnen de groepsverzekering.

Op grond van artikel 48, §4, 1ste lid van het KB Leven moet een aanvullende voorziening worden ingebouwd wanneer de prestatie waarop de aangeslotene recht heeft op het moment van vervroegde opname hoger uitvalt dan de prestaties die voortvloeien uit de actuariële vermindering, volgens de technische grondslagen (actualisatievoet en sterftekans) die bepaald worden in het pensioenreglement, ten opzichte van de pensioenleeftijd bepaald in het pensioenreglement.

De aanvullende voorziening moet minstens gelijk moet zijn aan 60% van het positieve verschil tussen:

- de minimumreserve rekening houdend met een prestatie berekend op de vroegst mogelijke datum waarop de aangeslotene zijn pensioenrechten kan opvragen; en

---

³² Op basis van dergelijke clausules is een vervroegde voordelige opname van de pensioenprestatie door de aangeslotene toegelaten. In het jargon spreekt men vaak over de opname ‘zonder actuariële reductie’.

- de minimumreserve, rekening houdend met een prestatie berekend op basis van de pensioenleeftijd bepaald in het pensioenreglement.

Kanttekening bij het wetgevend kader

Artikel 48, §4, 2^e lid van het KB Leven dat de berekening van de aanvullend provisie bij voordelige anticipatie beschrijft, verwijst nog naar de notie van “minimumreserve” in artikel 48, §1. Dit begrip is sedert 1 januari 2007 echter verdwenen uit het KB Leven. De notie minimumreserve werd in artikel 48, §1 vervangen door een verwijzing naar de verworven reserve op grond van het pensioenreglement.

Artikel 48, §4 wordt best herschreven teneinde met deze wijziging rekening te houden.

4.1.1.3. Vrijstellingen met betrekking tot de financieringsvereisten

De volgens het KB Leven te financieren pensioenverplichtingen kunnen in een strikt aantal gevallen worden verminderd door gebruik te maken van de vrijstellingen die worden voorzien in artikel 49 van het KB Leven. Toepassing van deze vrijstellingen kunnen tot gevolg hebben dat de verworven reserves niet volledig gefinancierd moeten worden.

De eerste vrijstelling betreft de situatie waarbij een inrichter beslist om zijn pensioentoezegging te wijzigen waardoor de **te bereiken prestaties worden verhoogd**. Het is evident dat een aangeslotene verworven reserves opbouwt ten aanzien van die prestatie. Niettemin bepaalt artikel 49, §1 van het KB Leven dat de verhoging van deze verworven reserve niet onmiddellijk volledig moet worden gefinancierd door de inrichter. De financiering van de verhoging vindt plaats zoals dat het geval is voor andere pensioenprestaties, namelijk gespreid over de resterende loopbaanduur.

Dat is ook het geval wanneer men bij de invoering van een pensioenplan beslist om bij de berekening van de pensioenprestatie eveneens rekening te houden met gepresteerde dienstjaren vóór de inwerkingtredingsdatum van het pensioenstelsel (**‘backservice’**). De aangeslotene bouwt in dat geval een bijkomende prestatie op die moet gefinancierd worden door de inrichter. Artikel 49, §3 van het KB Leven laat opnieuw toe dat de financiering van deze prestatie wordt gespreid over de resterende loopbaanduur.

Tot slot voorziet artikel 49, §2 van het KB Leven eveneens in een afwijking op de financieringsvereisten wanneer er een **tekort** op de minimale financieringsvereisten zou ontstaan **ten gevolge van gewijzigde wetgeving**. De wetgever denkt hierbij aan gewijzigde wetgeving op vlak van levensverzekeringen³³, in het kader van de aanvullende pensioenen of aan een wijziging van de minimale financieringsvereisten in artikel 48 van het KB Leven. Het daardoor ontstane tekort ten aanzien van de financieringsvereisten moet in dat geval worden aangezuiverd over een periode van 20 jaar. Deze mag evenwel niet trager uitdoven dan de toezeggingen waarmee ze verbonden is.

Kanttekening bij het wetgevend kader

Artikel 49 van het KB Leven dat de verschillende vrijstellingen op de financieringsverplichtingen beschrijft, bevat verschillende verwijzingen naar bepalingen in het KB Leven die intussen werden opgeheven.

Dat is het geval voor de verwijzingen naar artikel 48, §2, 1^e lid, 1°, evenals §5 van het KB Leven.

4.1.1.4. Overeenstemming tussen de wiskundige reserves en pensioenverplichtingen binnen de pensioentoezegging – ‘multi-inrichterstoezeggingen’

De door artikel 48 van het KB Leven voorgeschreven berekening dient in principe per pensioentoezegging te gebeuren. Artikel 48 verwijst in dat verband bijvoorbeeld uitdrukkelijk naar de verworven reserves *op grond van de pensioenregeling* en de technische grondslagen *bepaald door het reglement*.

Voor wat betreft de pensioenverplichtingen opgesomd in artikel 48 van het KB Leven betekent dit dat deze verplichtingen voor elke inrichter afzonderlijk moeten worden bepaald. Hetzelfde geldt voor de wiskundige reserves. Opdat het resultaat van de door de verzekeraar uitgevoerde berekening een correct beeld zou geven van de financieringssituatie, is het van belang dat de wiskundige reserves die de verzekeraar in aanmerking neemt bij de vaststelling van het financieringsniveau ook daadwerkelijk kunnen worden gebruikt voor de financiering van de pensioenaanspraken binnen de relevante pensioentoezegging. In geen geval mogen reserves die geen verband houden met de pensioentoezegging in kwestie, in rekening worden gebracht bij de vaststelling van een eventuele onderfinanciering. .

De wetgeving verhindert echter niet dat meerdere inrichters gezamenlijk een groepsverzekering afsluiten voor hun pensioenstelsels.³⁴

---

³³ In het bijzonder de daling van de maximale actualisatievoet van 7% naar 6% in 1999.

³⁴ Bijvoorbeeld in het kader van een ‘multi-inrichterspensioenstelsel’, zoals bedoeld in art. 3, §1, 25° van de WAP.

Onder bepaalde voorwaarden aanvaardt de FSMA dat de verzekeraar daarbij één globaal financieringsniveau berekent en geen financieringsniveau voor elke inrichter afzonderlijk.

Dit veronderstelt in elk geval dat de collectieve reserves daadwerkelijk een gemeenschappelijk karakter hebben en niet het voorwerp uitmaken van een exclusieve claim van één of meerdere deelnemende inrichters. Het komt er in dit geval op aan de contractuele verhouding tussen de deelnemende inrichters wat betreft de onderlinge solidariteit te respecteren. Bij afwezigheid van een dergelijke 'solidariteit', waarbij elke inrichter exclusief verantwoordelijk blijft voor de financiering van zijn deel van de pensioenverplichtingen, kan een globale berekening van het financieringsniveau niet worden aanvaard. Dit zou immers betekenen dat aan bepaalde inrichters fictief een deel van de collectieve reserves wordt toegekend, terwijl deze in werkelijkheid toekomen aan een andere inrichter. Dit zou aanleiding kunnen geven tot ongeoorloofde compensaties, waardoor het berekende financieringsniveau niet langer een getrouw beeld zou geven van de reële financiële situatie.

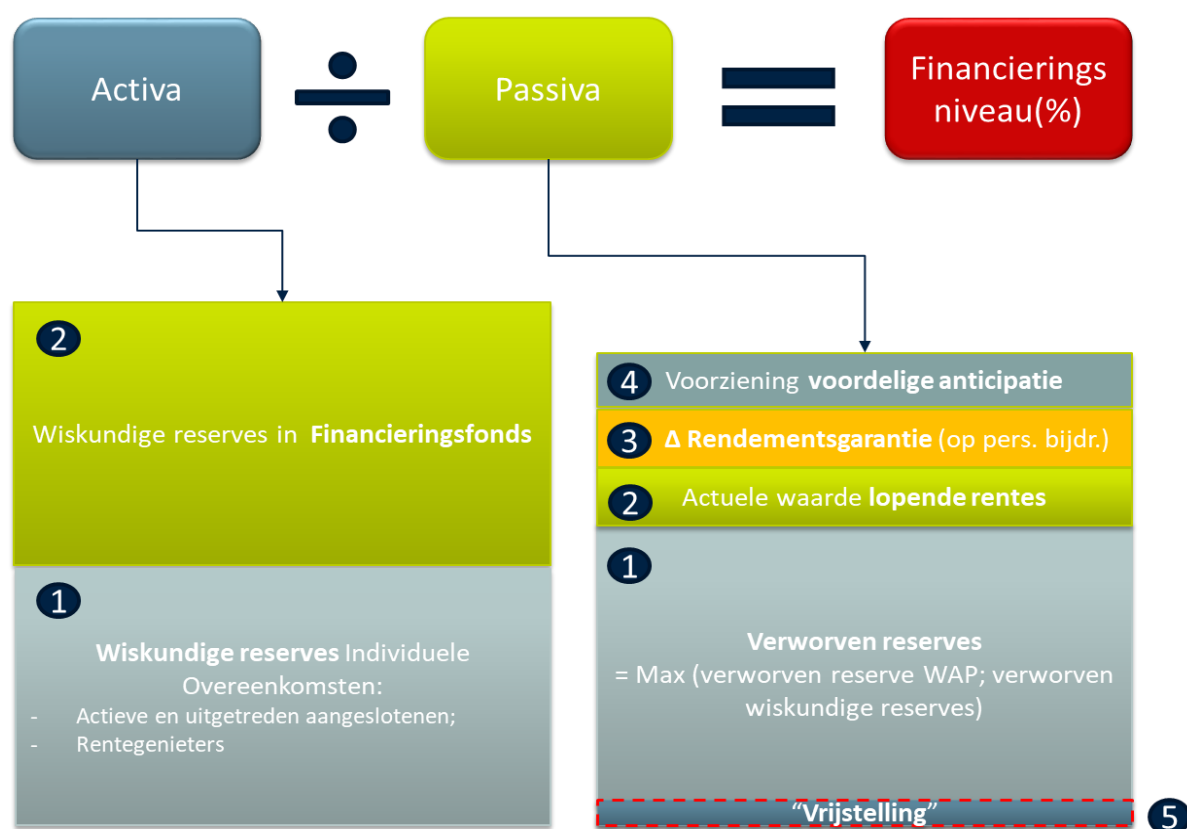
In elk geval doet de mogelijkheid van een globale berekening geen afbreuk aan de verplichting om te voorzien in verdelingsregels op basis waarvan het financieringsfonds moet worden verdeeld in het geval een inrichter de groep zou verlaten (45, §2, 7° van het KB Leven).

4.1.2. Het financieringsniveau van de groepsverzekering: berekening, opvolging en eventuele reductie

4.1.2.1. Financieringsniveau en onderfinanciering: begrip

Rekening houdend met de verschillende componenten die artikel 48 van het KB Leven bevat, is het mogelijk om het financieringsniveau van een welbepaalde pensioentoezegging te berekenen.

Dit financieringsniveau drukt de verhouding uit tussen de binnen de regeling aanwezige wiskundige reserves en de totale pensioenverplichtingen:

Deze berekening heeft geen vrijblijvend karakter, maar heeft mogelijk gevolgen voor zowel de verzekeraar als de inrichter van de pensioentoezegging. In de situatie waarbij het financieringsniveau lager ligt dan 100%, door het KB Leven aangeduid als een 'onderfinanciering', moet de verzekeraar de inrichter daarvan verwittigen.

De gehele procedure voorzien bij het KB Leven heeft uiteindelijk tot doel dat de verzekeraar situaties van 'onderfinanciering' detecteert en de inrichter van het tekort op de hoogte brengt.

Om misverstanden te vermijden zij er aan herinnerd dat waar in dit onderzoek wordt gesproken over "onderfinanciering" het steeds en uitsluitend een financieringstekort op het

niveau van de pensioentoezegging betreft en niet een tekort op het niveau van de verzekeringsonderneming.

4.1.2.2. *Oorzaken van onderfinanciering*

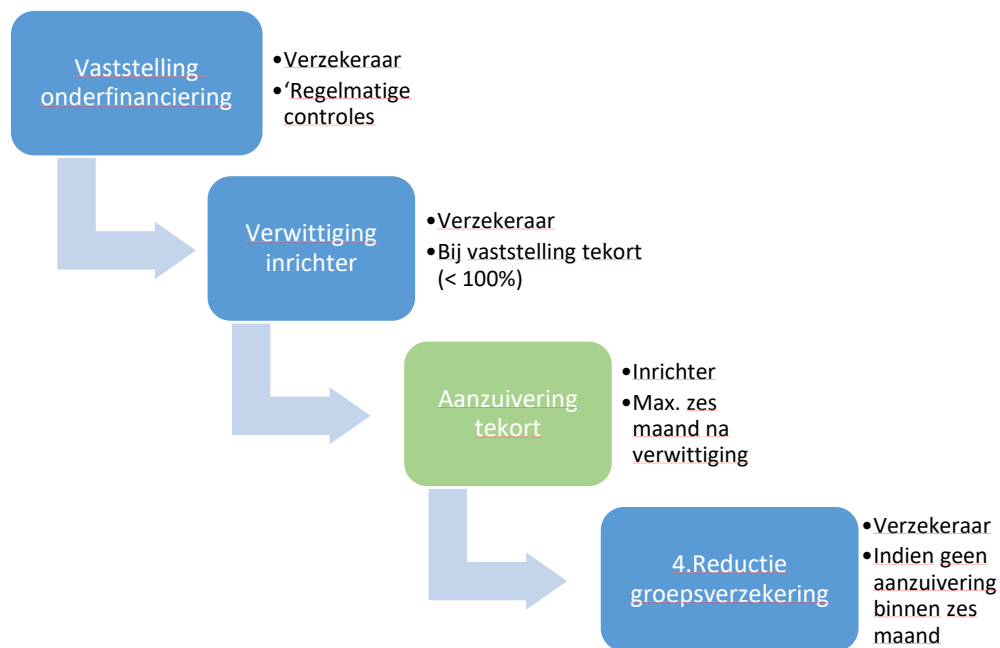
Voorafgaandelijk kan de vraag gesteld worden welke nu precies de oorzaak is van een dergelijk tekort. Aangezien tak 23, zoals in het hoofdstuk betreffende de financieringswijzen werd aangetoond (cf. *supra*, subsectie 3.2.2.3.), een veeleer bescheiden rol speelt, heeft een optredend financieringstekort a priori weinig te maken met schommelingen in de waarde van activa als gevolg van evoluties op de financiële markten. Waar er binnen een context van scherp dalende beursprestaties, via de onderliggende beleggingsfondsen, een directe negatieve impact zal zijn op de waarde van de activa binnen een groepsverzekering in tak 23, geldt dat niet voor de wiskundige reserves opgebouwd binnen tak 21. Hier zal de verzekeraar ertoe gehouden zijn om het tarief te handhaven, en dit in de meeste gevallen zelfs ten aanzien van toekomstige storting. In dat opzicht verschilt de situatie van een groepsverzekering in tak 21 ook grondig van deze van een pensioenplan beheerd in het kader van een IBP.

Situaties van onderfinanciering binnen tak 21 doen zich daarentegen voor indien onvoldoende geanticipeerd werd op de evolutie van de pensioenverplichtingen, bijvoorbeeld ingevolge loonstijgingen of indien financieringshypothese werden gehanteerd die onvoldoende realistisch bleken. Hoger werd reeds gewezen op feit dat de klassieke financieringsmethode in individuele kapitalisatie – de methode van constante jaarpremie – in een context van stijgende salarissen op termijn bijna per definitie uitmondt in een situatie van onderfinanciering. Maar zelfs indien meer prudente financieringsmethodes worden gevolgd, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een actief financieringsfonds, zijn situaties van onderfinanciering niet ondenkbaar, bijvoorbeeld indien de toekomstige rendementen (in het bijzonder toekomstige winstdeelnames) te positief werden ingeschat of indien de salarisstijgingen van de persoon werden onderschat.

4.1.2.3. *Vaststelling, opvolging en remediëring van onderfinanciering*

Artikel 48 en 50 van het KB Leven regelen de procedure voor het opsporen, opvolgen en remediëren van situaties van onderfinanciering.

Deze procedure behelst verschillende stappen die verantwoordelijkheden met zich meebrengen voor zowel de verzekeraar als de inrichter. Dit wordt hieronder schematisch geïllustreerd.

Hieronder overlopen we de verschillende fases in het proces, evenals de eventuele knelpunten die elke stap mogelijk met zich meebrengt.

- *Vaststelling van de onderfinanciering – verwittiging van de inrichter – aanzuivering*

Dat de verzekeraar verantwoordelijk is om te waken over het evenwicht tussen het geheel van de pensioenverplichtingen en de in het kader van de groepsverzekering opgebouwde wiskundige reserves, vloeit voort uit onderstaande bepalingen:

- **Art. 48, §1, aanhef KB Leven**

*§ 1. [De bij de verzekeringsonderneming gevestigde reserves worden zo gestijfd, dat zij **op elk moment** ten minste gelijk zijn aan de som van volgende bedragen, ...*

- **Art. 50, 1e lid KB Leven**

*Wanneer de onderfinanciering een andere oorzaak heeft dan die bedoeld in artikel 49 en met name ingeval de financiering van de reserves ontoereikend is of bij een ontoereikendheid van de bij artikel 49 bedoelde aflossingen, **verwittigt de verzekeringsonderneming de inrichter zodra de ontoereikendheid werd vastgesteld.***

Opdat de verzekeraar de inrichter van het tekort op de hoogte kan stellen, is vooreerst vereist dat de verzekeraar zich op periodieke en correcte wijze vergewist van het financieringsniveau binnen de betrokken groepsverzekeringen. Het KB Leven legt geen strikte termijnen op. Anderzijds laat de combinatie van het vereiste dat de pensioenverplichtingen “*op elk moment*” moeten gedekt zijn door de opgebouwde reserves en de verplichting om de inrichter op de hoogte te stellen “*zodra de ontoereikendheid werd vastgesteld*”, weinig marge. Om adequaat te zijn, zullen de controles door de verzekeraar in elk geval met voldoende regelmaat en voldoende vaak moeten worden uitgevoerd.

Vanaf deze waarschuwing beschikt de inrichter over zes maanden om de noodzakelijke stortingen uit te voeren:

- **Art. 50, 2e lid KB Leven**

Indien een voldoende financiering binnen een termijn van zes maanden vanaf de bovengenoemde verwittiging uitblijft of in alle gevallen waar het pensioenstelsel is opgeheven, wordt de groepsverzekering gereduceerd.

- *Het niet aanzuiveren van het financieringstekort leidt tot de reductie van de groepsverzekering*

Lukt het de inrichter niet om het tekort aan te zuiveren binnen de periode van zes maanden, is de verzekeraar ertoe gehouden om de groepsverzekering te reduceren. De reden voor het onvermogen om de benodigde premies te betalen is daarbij irrelevant. Met de reductie van de groepsverzekering past de verzekeraar de pensioenverplichtingen aan tot op het niveau dat gewaarborgd kan worden op basis van de reëel ontvangen premiebetalingen.

Over de wijze waarop de verzekeraar deze reductie moet uitvoeren, preciseert het KB Leven nog het volgende:

- **Art. 50, 3e en 4e lid KB Leven**

In die gevallen worden de reserves overgedragen naar individuele overeenkomsten voorzover dit nog niet het geval was.

De verdeling van de niet-geïndividualiseerde reserves gebeurt voor iedere aangeslotene in de verhouding van het verschil tussen zijn volledige verworven reserve, in voorkomend geval verhoogd tot het bedrag gewaarborgd in toepassing van artikel 24, § 1, van de wet betreffende de aanvullende pensioenen, [voor zover deze bepaling op de betrokken pensioenregeling van toepassing is,] en de reserve van zijn individuele persoonlijke bijdrage- en werkgevers-bijdrageovereenkomsten, tot de som, voor alle aangeslotenen, van die verschillen.

Gaat de verzekeraar over tot de hier bedoelde 'reductie' dan heeft dit volgende consequenties:

- niet-geïndividualiseerde reserves (financieringsfonds) worden toegewezen aan individuele overeenkomsten (zie verder);
- eventueel aanwezige individuele overeenkomsten worden gereduceerd (gereduceerd kapitaal berekend op basis van het tak 21 tarief);
- geen verdere berekening van de verworven reserves en prestaties overeenkomstig het pensioenreglement door de verzekeraar;
- geen verdere opvraging van premies / dotaties in functie van het financieringsplan;
- stopzetting (of reductie) van eventuele risicodekkingen (inzonderheid de overlijdensdekking die verder gaat dan een terugbetaling van de wiskundige reserves).

In de klassieke verzekeringstechnische zin wijst de ‘reductie’ op de aanpassing van de verzekerde prestaties door de verzekeraar in een situatie van niet of onvolledige premiebetaling. De verzekeraar zal in dat geval zijn verplichting terugbrengen tot op het niveau dat kan gewaarborgd worden op basis van de reëel ontvangen premies. Bij de ‘reductie’ van een groepsverzekering ingevolge een situatie van onderfinanciering is er echter meer aan de hand. De verzekeraar zal namelijk (ook) de reserves in het financieringsfonds moeten verdelen over alle aangeslotenen. Iedere aangeslotene heeft daarbij recht op een proportioneel aandeel uit het financieringsfonds waardoor het tekort ten aanzien van de verworven reserves gedeeltelijk afneemt. Daarmee is duidelijk dat de ‘reductie’, naast een prudentiële betekenis, in deze context een duidelijke ‘sociale’ draagwijdte heeft³⁵. Met de proportionele verdeling van het financieringsfonds wou de regelgever verhinderen dat deze collectieve reserves uitsluitend ten goede zouden komen aan een beperkte groep van aangeslotenen. In het bijzonder wordt vermeden dat het financieringsfonds wordt aangewend om de prestaties bij te passen voor die aangeslotenen die het eerst in aanmerking komen voor de opname van het aanvullend pensioen.

- *De reductie van de groepsverzekering leidt tot een inbreuk op de wettelijke verplichting tot externalisering*

Omwille van de ernstige gevolgen die de reductie inhoudt voor het beheer van de pensioenrechten van de aangeslotenen, heeft het directiecomité van de CBFA destijds geoordeeld dat deze situatie een inbreuk uitmaakt op artikel 5, §3 van de WAP. Dit artikel verplicht de inrichter van een pensioentoezegging om de uitvoering ervan aan een pensioeninstelling toe te vertrouwen. Dit zogenaamde ‘externaliseringsbeginsel’ vereist onder andere dat de inrichter voorzieningen aanlegt bij de pensioeninstelling ten belope van de wettelijke bepaalde pensioenverplichtingen. Het directiecomité preciseerde hierbij het volgende:

“Er mag geen discrepantie bestaan tussen de pensioenverplichtingen van de inrichter en de voorzieningen van de pensioeninstelling(en). Een dergelijke discrepantie kan zich bijvoorbeeld voordoen:

- *bij een reductie van de groepsverzekering. Door de reductie vermindert de pensioeninstelling haar eigen verplichtingen, als gevolg waarvan de pensioenverplichtingen van de inrichter niet langer overeenstemmen met de bij de pensioeninstelling gevormde voorzieningen; ...”³⁶.*

Bij een inbreuk op de WAP kan de FSMA aan inrichters op grond van artikel 49quater van de WAP een termijn opleggen om deze toestand te verhelpen. In principe behelst deze rechtzetting de onmiddellijke en volledige aanzuivering van het tekort. Een maatregel waarbij een gefaseerd herstel wordt opgelegd, kan worden overwogen wanneer de onmiddellijke en

³⁵ De term reductie in art. 50 KB Leven heeft dan ook een ruimere draagwijdte dan het begrip reductie zoals gedefinieerd in bijlage 2 bij het KB Leven. Dit verschil in draagwijdte zou best worden verduidelijkt in het KB Leven.

³⁶ Jaarverslag CBFA, 2009 – 2010, p. 110.

volledige aanzuivering het voortbestaan van de onderneming in het gedrang brengt. In elk geval is een dergelijke maatregel slechts mogelijk mits motivering en na uitdrukkelijk akkoord vanwege de FSMA.

Een eventueel gefaseerd herstel doet ook op geen enkele manier afbreuk aan de verworven reserves en prestaties van de aangeslotenen. Dit betekent dat de inrichter, in het geval van uitbetalingen tijdens de herstelperiode, eventuele tekorten onmiddellijk en volledig ten laste dient te nemen.

Kanttekening bij het wetgevend kader

Kennelijk werd artikel 50 van het KB Leven opgesteld vanuit de aanname dat het onvermogen om het financieringstekort binnen de zes maanden aan te vullen, wijst op onoverkomelijke financiële moeilijkheden bij de inrichter. Deze overweging rechtvaardigt vervolgens een op zich drastische maatregel, met name de reductie van de groepsverzekering met inbegrip van de liquidatie en verdeling van het financieringsfonds.

Er kunnen evenwel een aantal kanttekeningen worden geplaatst bij de effectiviteit van deze procedure.

De oplossing beschreven in artikel 50 van het KB Leven is niet alleen drastisch wat haar gevolgen betreft op de pensioenrechten van de aangeslotenen. Het is ook een oplossing die 'definitief' van aard is. Zonder in te gaan op de verzekeringstechnische details, is het niet vanzelfsprekend om, éénmaal de groepsverzekering werd gereduceerd, deze opnieuw te 'activeren' met het oog op het (opnieuw) storten van (herstel)premies.

Gelet op het ingrijpende en definitieve karakter van de reductie van de groepsverzekering, zouden inrichters (en hun aangeslotenen) die geconfronteerd worden met financiële moeilijkheden er belang bij kunnen hebben dat (bepaalde aspecten van) de reductie worden uitgesteld. De mogelijkheid tot uitstel is echter niet voorzien in artikel 50 van het KB Leven.

Het KB Leven zelf voorziet voorts in geen enkele rapporteringsverplichting ten aanzien van de toezichthouder. Dit maakt het voor de toezichthouder bijzonder moeilijk om over de opportuniteit eventuele gefaseerde aanzuivering, onder meer rekening houdend met de financiële draagkracht van de inrichter, te oordelen.

Het gebrek aan aanzuivering van het tekort houdt ten slotte niet noodzakelijk verband met financiële moeilijkheden bij de inrichter. Mogelijk toont deze laatste zich om andere redenen onwillig om de bijkomende stortingen te verrichten. Indien het in een dergelijk scenario tot reductie zou komen, kan de FSMA weliswaar, omwille van de inbreuk op artikel 5, §3 van de WAP, maatregelen opleggen ten aanzien van de inrichter, maar intussen werd de groepsverzekering wel gereduceerd, met alle bijhorende consequenties.

4.2. Financiering op korte termijn: bespreking steekproef

De bespreking van de resultaten met betrekking tot de regelingen binnen de steekproef volgt de hierboven beschreven toelichting bij de verschillende relevante regelgevende bepalingen. In de eerste plaats wordt opnieuw stilgestaan bij de verschillende componenten die tussenkomen bij het vaststellen van het vereiste financieringsniveau in de zin van artikel 48 van het KB Leven. Deze worden besproken aan de hand van de verschillende rubrieken op de “balans” van de groepsverzekering overheen de pensioentoezeggingen opgenomen in de steekproef. Vooreerst laat deze benadering toe een idee te krijgen van het proportionele belang van elke factor binnen de berekening. Dit geeft ook de kans om een aantal punctuele problemen die werden vastgesteld bij het waarderen van deze factoren toe te lichten. De verwachtingen en aanbevelingen van de FSMA bij het toepassen van de relevante regels worden in afzonderlijke kaders hernomen. Indien er sprake is van inbreuken of situaties die mogelijk wijzen op een inbreuk zal dit kort worden aangestipt. Voor meer informatie wordt verwezen naar de bijlage bij het onderzoeksverslag waarin de inbreuken worden opgesomd.

Vervolgens verschuift de focus naar het financieringsniveau binnen de betrokken regelingen. Het financieringsniveau wordt eerst globaal bekeken, waarna de invloed van een aantal onderliggende variabelen, inzonderheid de financieringsmethode, op het vastgestelde financieringsniveau wordt onderzocht.

Ten slotte, wordt de opvolging van de financieringsvereisten nader bekeken. Eerst ligt de focus op de rol van de verzekeraar en dan met name op de manier waarop de controles op de onderfinanciering worden georganiseerd. Vervolgens wordt nagegaan of, in de mate er zich situaties van onderfinanciering hebben voorgedaan binnen de steekproef, de inrichter de noodzakelijke premies ter aanzuivering van het tekort binnen de periode van zes maanden heeft kunnen storten. Ook met betrekking tot deze regels worden de verwachtingen en aanbevelingen van de FSMA afzonderlijk weergegeven.

4.2.1. Globale balans van de steekproef

Voor elk van de 217 regelingen binnen de steekproef werd aan de verzekeraar gevraagd om het bedrag op te geven van de relevante componenten die tussenkomen in de berekening van het financieringsniveau overeenkomstig artikel 48 van het KB Leven. Een aantal uitzonderingen daargelaten, hebben al deze bedragen betrekking op het kalenderjaar 2017.

Terugkerend naar de weergave van de groepsverzekering onder de vorm van een balans, levert de inrekeningneming van de geglobaliseerde gegevens voor alle pensioenregelingen opgenomen in de steekproef, onderstaand beeld op (*figure 28*).

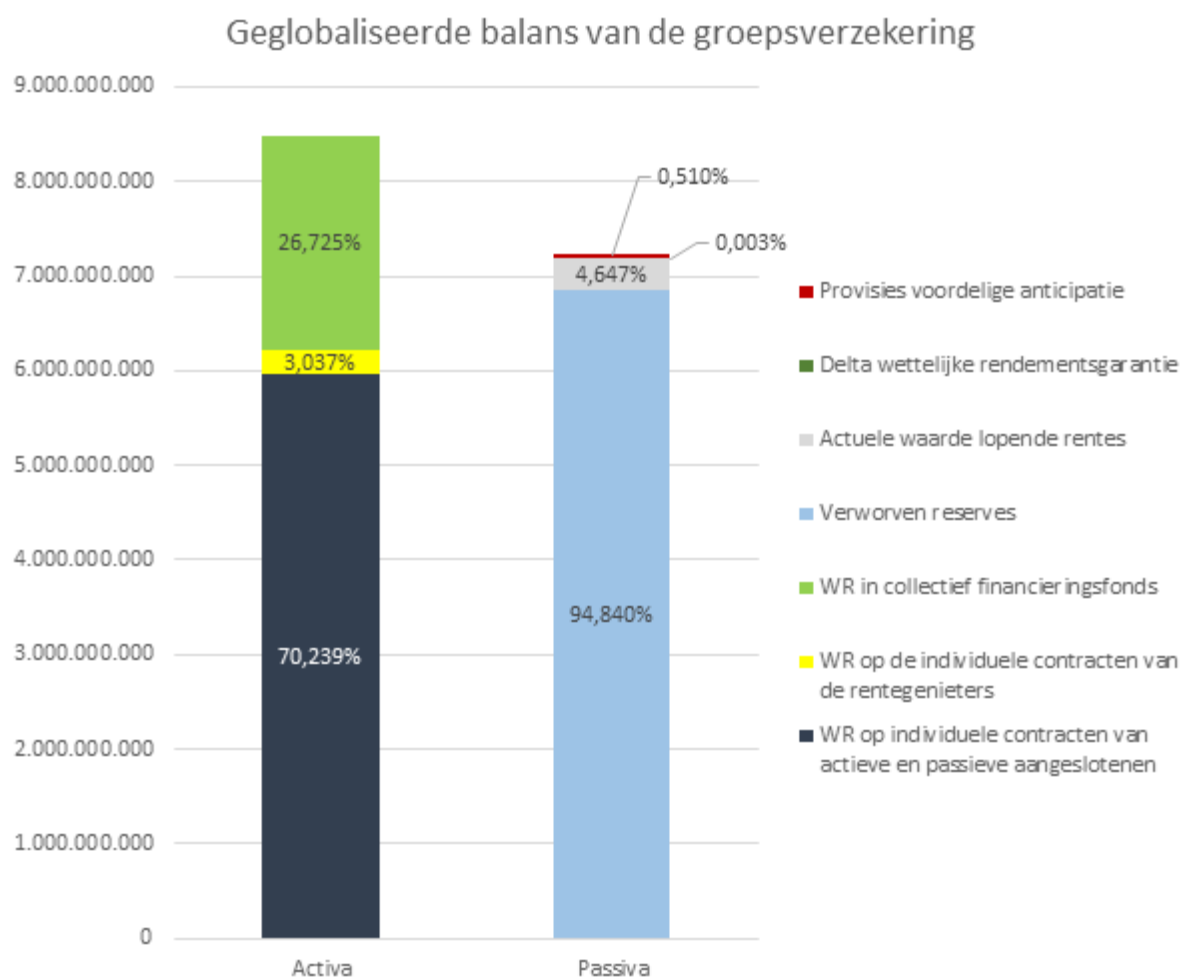

Figure 28

4.2.1.1. De activa op de balans van de groepsverzekering

Over de ganse steekproef van 217 pensioenregelingen, komen de activa van de groepsverzekering neer op een totaalbedrag van bijna 8,5 miljard euro. Deze activa zijn als volgt verdeeld over de verschillende posten op de actiefzijde van de balans:

Verspreid over de 185 regelingen³⁷ die gebruik maken van individuele overeenkomsten, wordt een totaalbedrag van bijna zes miljard euro aan wiskundige reserves op individuele overeenkomsten van actieve en passieve aangeslotenen geteld. Daarmee vormen de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten veruit de belangrijkste categorie aan activa binnen de steekproef.

³⁷ Hierbij wordt ook rekening gehouden met individuele contracten vanuit het verleden die nog worden beheerd, ook al schakelde de regeling over naar collectieve kapitalisatie (Coll cap+).

De kleinste categorie aan wiskundige reserves bevindt zich op individuele overeenkomsten van rentegenieters (meer over de uitbetalingswijze van de rente, cf. *infra*, subsectie 4.2.1.1).

Ten slotte bevindt er zich ruim 2,5 miljard euro aan wiskundige reserves in een (al dan niet actief) financieringsfonds.

Bij 2 verzekeraars werd voor telkens één regeling een negatief bedrag in het financieringsfonds vastgesteld. Navraag wijst uit dat deze negatieve bedragen een vordering van de verzekeraar op de inrichter vertegenwoordigen. Het betrof gevallen waarin de verzekeraar ondanks een tekort de volledige prestatie had uitgekeerd, waarna de werkgever werd uitgenodigd het tekort bij te storten in het financieringsfonds.

Dit is opmerkelijk omdat het wijst op het gebruik van het financieringsfonds als een rekening-courant tussen de verzekeraar en de inrichter.

Voor de berekeningen binnen het onderzoek werden de opgegeven negatieve bedragen gelijkgesteld aan nul. Dit vanuit de veronderstelling dat de verzekeraar het openstaande premiesaldo uiteindelijk niet zal kunnen invorderen bij de werkgever (cf. volgende alinea) en dus zelf zal moeten instaan voor het eventuele verlies. Dit is al helemaal het geval in de hypothese waarin de inrichter zou verdwijnen. In dat geval kan de verzekeraar niet veel anders dan het negatieve bedrag op dat ogenblik alsnog “op 0 te zetten”.

Een ander fundamenteel pijnpunt, waarover de FSMA zich echter niet vermag uit te spreken, is veeleer boekhoudkundig van aard. Het negatieve bedrag in het financieringsfonds drukt in wezen een premievordering uit van de verzekeraar op de inrichter. Echter, in levensverzekeringen is de premiebetaling, steeds vrijwillig³⁸. De vraag is dan ook of de verzekeraar wel voorschotten mag toekennen, die aanleiding geven tot een niet-invorderbare aanspraak.

4.2.1.2. *De passiva op de balans van de groepsverzekering*

Bij de passiva blijkt duidelijk het grote overwicht van de verworven reserves. De overige passieftribunen vertegenwoordigen slechts een zeer beperkt aandeel binnen de pensioenverplichtingen.

a) Verworven reserves

De verworven reserves waarmee in het kader van artikel 48 moet worden rekening gehouden zijn het hoogste van volgende bedragen (cf. *supra*, subsectie 4.1.1.2.):

- de verworven reserves op grond van de WAP;
- de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten, voor zover deze op grond van het pensioenreglement verworven zijn door de aangeslotenen.

---

³⁸ Artikel 167 van de Wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen.

- *Verworven reserves op grond van de WAP*

Berekening verworven reserves: 6% MRFR of
"other"

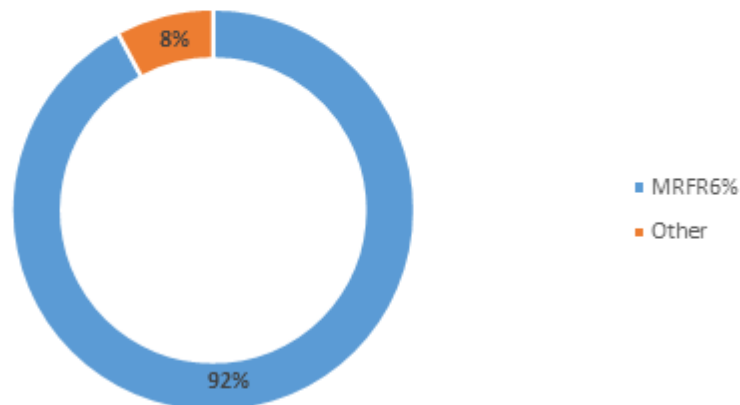

Figure 29

Voor de overgrote meerderheid van de regelingen binnen de steekproef (200) gebeurt de berekeningen van de verworven reserves op basis van de wettelijk vastgelegde minimale parameters, namelijk de rentevoet van 6% en de sterftetafels MR/FR (*figure 29*).

Slechts in een beperkt aantal regelingen (15) wordt voorzien in een meer voordelige berekening. De meeste van deze regelingen hanteren een meer voordelige actualisatievoet ter berekening van de verworven reserves. Meestal wordt deze dan gelijkgesteld aan 5% bij het berekenen van de verworven reserves, hoewel voor twee regelingen zelfs een actualisatievoet van 3% wordt gerapporteerd. Soms heeft de meer voordelige berekening ook te maken met de sterftetafels. In de meeste gevallen worden deze uit de berekening van de verworven reserves geweerd, wat tot een hogere verworven reserve leidt. Eliminatie van de sterftetafels betekent uiteindelijk dat er geen rekening wordt gehouden met de mogelijkheid dat de verworven prestatie niet moet worden uitgekeerd omwille van een voortijdig overlijden. Het ontbreken van 'sterftewinst' leidt tot een hogere verworven reserve. Voor twee regelingen wordt het gebruik van de sterftetafel FR vermeld. Ook dit leidt, althans voor mannelijke aangeslotenen, tot een verkleining van de sterftewinst en dus een hogere reserve.

Op basis van art. 19, § 4, WAP juncto art. 10, § 2, en 11 KB WAP moet de verzekeraar bij de berekening van de verworven reserves in de zin van artikel 48, §1, 1^e lid, 1°, KB Leven voor iedere aangeslotene een resultaat bekomen dat minstens gelijk is aan een berekening overeenkomstig de wettelijke actualisatieregels, zijnde een actualisatievoet van 6% en de sterftewetten die voortvloeien uit de tafels MR/FR.

Indien het pensioenreglement voorziet in andere actualisatieregels ter berekening van de verworven reserves, vloeit hieruit voort dat de verzekeraar voor iedere aangeslotene de vergelijking moet maken tussen het resultaat van de berekening op basis van de wettelijke actualisatieregels en de regels voorzien in het pensioenreglement. De verzekeraar houdt in dat geval rekening met het hoogste bedrag.

Voor twee regelingen binnen de steekproef werd vastgesteld dat de in het pensioenreglement voorziene berekening van de verworven reserves niet of niet altijd garanderen dat het wettelijke minimumniveau van de verworven reserves gegarandeerd is. Het is uiteraard niet toegelaten dat de door het pensioenreglement voorziene berekening van de verworven reserves een lager resultaat oplevert dan het wettelijk minimum. De bezwaren bij deze berekeningsmethodes zullen dan ook aan de betrokken verzekeraars gemeld worden met de vraag het pensioenreglement aan te passen.

- *Verworven wiskundige reserves op individuele contracten*

Bij 9 op 10 stelsels die worden gefinancierd op basis van individuele kapitalisatie zijn de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten verworven door de aangeslotene (*figure 30*). In dat geval is de 'totale verworven reserve' gelijk aan het maximum van de 'Verworven reserves WAP' en het bedrag aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomst.

Verworvenheid wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten ifv aantal regelingen

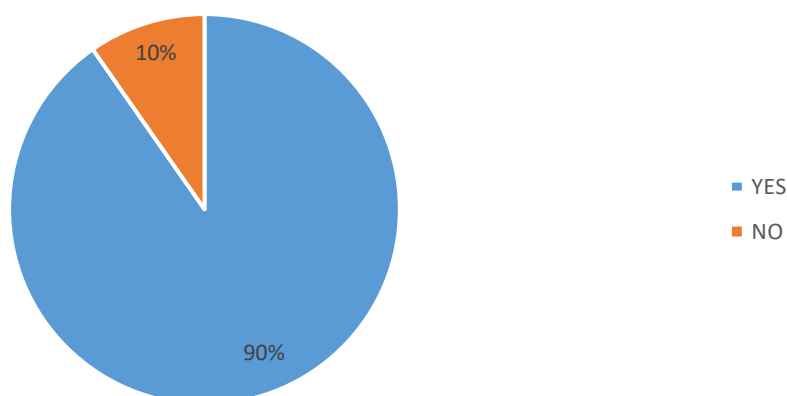

Figure 30

Vijf verzekeraars kozen ervoor om enkel het eindresultaat van de berekening, nl. de totale verworven reserves, op te geven, en niet afzonderlijk het bedrag van de verworven reserves op grond van de WAP en het bedrag van de verworven wiskundige reserves. Een aantal verzekeraars gaf te kennen dat de tussenliggende resultaten niet worden opgeslagen en enkel

manueel opnieuw kunnen worden berekend. Hoewel dit op zichzelf geen indicatie vormt voor het feit dat bepaalde tussenstappen in de berekening niet zouden worden uitgevoerd, beveelt de FSMA aan om ook de tussenresultaten intern op te slaan, dit ten behoeve van de latere verifieerbaarheid van de berekeningen.

In de mate dat er sprake is van opbouw van reserves op individuele overeenkomsten, moet de verzekeraar bij de vaststelling van het bedrag aan verworven reserves op grond van artikel 48, §1, eerste lid, 1°, KB Leven, rekening houden met het eventuele verworven karakter van deze wiskundige reserves (desgevallend met inbegrip van de winstdeelname), hetzij op contractuele basis, wat de werkgeversbijdragen betreft, hetzij op grond van artikel 52 van het KB Leven, wat de persoonlijke bijdragen betreft.

Dit veronderstelt dat de verzekeraar, in dat geval, voor iedere aangeslotene de vergelijking dient te maken tussen de minimale verworven reserves berekend overeenkomstig de WAP en de opgebouwde verworven wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten, waarbij de aangeslotene recht heeft op het hoogste bedrag.

Het (eventuele) verworven surplus aan wiskundige reserves kan derhalve niet gebruikt worden om tekorten bij andere aangeslotenen ten aanzien van de bij artikel 48 van het KB Leven gestelde financieringsvereisten te compenseren.

Ten slotte beveelt de FSMA aan om ook de tussenresultaten van de gemaakte berekeningen, d.w.z. de verworven reserves op grond van de WAP en de verworven wiskundige reserves, intern te bewaren, teneinde een (interne of externe) controle op de juistheid van de berekening van het financieringsniveau mogelijk te maken.

b) Actuele waarde lopende rentes

In de mate dat er binnen de regeling sprake is van de uitbetaling van lopende rentes, moet een voorziening worden opgebouwd, die de “*actuele waarde van de lopende rente*” reflecteert. Op niveau van de hele steekproef is deze voorziening goed voor ruim 300 miljoen euro, minder dan 5% van het totaal passief. Opvallend is dat dit bedrag verspreid is over slechts 10 regelingen, terwijl bij 21 regelingen de prestatie is uitgedrukt als een rente (cf. *supra*, subsectie 2.2.3.4.). In dat verband spelen de volgende elementen een rol. Ten eerste geven de verzekeraars aan dat binnen de regelingen waarbij de prestatie is uitgedrukt in een rente, de aangeslotene zeer vaak voor de kapitaaloptie kiest. Ten tweede zijn er een aantal regelingen waarbij de renteverplichtingen en de overeenstemmende activa uit de berekening van het financieringsniveau werden geweerd. Voor een goed begrip van dit laatste is het nodig enig inzicht te verschaffen in de manier waarop verzekeraars lopende rentes beheren. In de praktijk blijken op dat vlak twee methodes te bestaan: (i) in het kader van individuele rentecontracten of (ii) binnen het financieringsfonds. De gekozen methode heeft een impact op de berekening van het financieringsniveau.

- *Verzekeren van de rente op een individueel verzekeringscontract*

Deze werkwijze komt erop neer dat op het moment van de keuze voor de rente, de verzekeraar het vestigingskapitaal zal berekenen dat nodig is om de rente te verzekeren rekening houdend met het door hem gewaarborgd verzekeringstarief. Indien dit noodzakelijk is, zal de werkgever een bijstorting moeten verrichten of worden de noodzakelijke reserves geput uit het financieringsfonds. Eénmaal het vestigingskapitaal werd gefinancierd, kan de rente door de verzekeraar vanuit het individuele rentecontract uitbetaald worden, zonder dat verdere tussenkomst door de werkgever nog noodzakelijk is. Op deze manier is de werkgever ten aanzien van de rentegenieters als het ware bevrijd van zijn *financiële* verplichtingen.

Uit de steekproef blijkt dat de verzekeraars die op deze manier rentes beheren, nog op verschillende manieren omgaan met deze situatie bij het berekenen van het financieringsniveau. Drie scenario's kwamen voor.

Scenario 1: Wiskundige reserves gewaardeerd volgens verzekeringstarief, lopende rentes aan 6% MR/FR

Voor één regeling was er bij de berekening van het financieringsniveau sprake van een overschot aan wiskundige reserves op de individuele rentecontracten (actief) ten opzichte van de overeenstemmende actuele waarde van de lopende rentes (passief). Dit wijst erop dat de verzekeraar tegenover de pensioenverplichting, geactualiseerd op basis van de wettelijke parameters (MRFR/6%), de wiskundige reserves op de rentecontracten heeft geplaatst. Gezien deze laatste het resultaat zijn van de door de verzekeraar toegepaste tarifaire technische grondslagen, die een stuk "prudenter" zijn dan de wettelijke parameters, zal dit resulteren in een surplus aan wiskundige reserves op het rentecontract.

Hoewel op zichzelf beschouwd zowel de actief- als de passiefpost correct berekend zijn leidt deze berekeningswijze tot een vertekend – lees te rooskleurig – oordeel omtrent de financieringssituatie binnen de pensioenregeling. In de realiteit kunnen de wiskundige reserves op het rentecontract immers uitsluitend gebruikt worden om de rente van de betrokken aangesloten uit te betalen. Een eventueel surplus aan wiskundige reserves (ten opzichte van een voorziening berekend aan 6% MR/FR) kan niet worden aangewend ter dekking van andere tekorten, wat wel de veronderstelling is bij deze berekeningswijze.

De FSMA is dan ook van oordeel dat verzekeringsondernemingen het financieringsniveau niet mogen berekenen overeenkomstig dit scenario.

Scenario 2: Lopende rentes worden niet opgenomen in de berekening van het financieringsniveau

Een aantal verzekeraars geeft aan dat, omwille van het feit dat de rente vanuit een geïndividualiseerd rentecontract wordt betaald, deze contracten afzonderlijk worden beheerd, los van de oorspronkelijke toezegging. Deze verzekeraars lijken hiermee te willen uitdrukken dat de financiële verantwoordelijkheid voor de uitbetaling van de rentes bij de verzekeraar zelf rust, waardoor er niet langer sprake is van een pensioenverplichting in hoofde van de werkgever. Vanuit een *financiële* invalshoek lijkt dit correct te zijn. De

juridische eindverantwoordelijke voor de uitbetaling van de rente blijft echter in dat geval wel de inrichter. Deze methode heeft ertoe geleid dat de verplichtingen met betrekking tot lopende rentes niet langer in de berekeningen worden opgenomen en dus ook niet werden gerapporteerd aan van de FSMA.

De FSMA kan akkoord gaan met deze berekeningswijze, uiteraard voor de rentes die effectief worden betaald via individuele rentecontracten en de wiskundige reserves met betrekking tot die contracten eveneens worden geweerd uit de berekening³⁹. Deze werkwijze is ook uitsluitend geoorloofd op voorwaarde dat het niveau van wiskundige reserves op de individuele overeenkomst steeds het bedrag van de actuele waarde van de lopende rente, berekend op basis van de wettelijke parameters (6%, MR/FR) overschrijdt.

Scenario 3: Zowel de lopende rente als de wiskundige reserves op de individuele rentecontracten worden gewaardeerd volgens het verzekeringstarief

Deze situatie doet zich voor bij twee verzekeraars. Bij deze berekening wordt de pensioenverplichting (de actuele waarde van de lopende rente) gelijkgesteld met het bedrag aan wiskundige reserves dat zich bevindt op de individuele contracten van de rentegenieters. Uiteindelijk wordt hiermee aangegeven dat het surplus aan wiskundige reserves op een individueel rentecontract eveneens te beschouwen is als een te dekken pensioenverplichting.

Deze wijze van berekening sluit het nauwst aan bij financiële én juridische realiteit van de rentebetaling via individuele rentecontracten.

- *Uitbetaling rente vanuit het financieringsfonds*

Binnen de tweede methode wordt de uit te betalen rente niet verzekerd op basis van een individueel contract, maar blijft deze gedurende de uitbetaling ten laste liggen van de collectieve reserves binnen de pensioenregeling. Dit betekent ook dat de *financiële* verplichtingen met betrekking tot de lopende rente niet worden overgenomen door de verzekeraar.

Een dergelijke situatie doet zich voor bij 4 regelingen in de steekproef. Typerend is dat het telkens regelingen betreft die worden gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie.

Voor de berekening van het financieringsniveau in de zin van artikel 48 KB Leven, betekent dit dat de pensioenverplichting met betrekking tot de lopende rentes worden berekend aan 6% MR/FR en gedekt moet worden door reserves in het financieringsfonds.

Indien de lopende rentes worden uitbetaald vanuit de collectieve reserves binnen de groepsverzekering onderliggend aan de pensioentoezegging, moet de voorziening voor de lopende rentes dus in elk geval worden uitgerekend.

³⁹ Voor zover er geen onderfinanciering is, resulteert deze berekeningswijze in een hogere dekkingsgraad dan deze onder scenario 3. Vermits, in vergelijking met dat laatste scenario, actief en passief met eenzelfde bedrag worden verminderd zal het gewicht van de aanwezige “overfunding” groter zijn. Deze werkwijze kan echter niet leiden tot de vaststelling van een onderfinanciering, waar dit ook niet het geval zou zijn geweest op basis van scenario 2.

In de mate dat binnen de pensioentoezegging sprake is van de uitbetaling van lopende rentes vanuit het financieringsfonds moet de verzekeraar op grond van artikel 48, §1, eerste lid, 2° van het KB Leven bij de berekening van het vereiste financieringsniveau rekening houden met de actuele waarde van deze lopende rentes, berekend op basis van een actualisatievoet van 6% en de sterftetafels MR/FR.

Indien de rente wordt uitbetaald vanuit een geïndividualiseerd rentecontract, aanvaardt de FSMA dat de door artikel 48, §1, eerste lid, 2°, van het KB Leven bedoelde actuele waarde niet wordt opgenomen in de berekening van het financieringsniveau, op voorwaarde dat ook de wiskundige reserves op de desbetreffende individuele rente-overeenkomsten uit de berekening worden geweerd en op voorwaarde dat deze wiskundige reserves steeds het bedrag van de actuele waarde van de rente overschrijden.

Wordt de actuele waarde van de lopende rentes in dat geval toch in de berekening opgenomen, dan mag de verzekeraar een eventueel surplus aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomst ten opzichte van het bedrag van de actuele waarde van de lopende rente, niet aanwenden ter dekking van andere financieringsverplichtingen, aangezien deze reserves enkel bestemd zijn voor de uitbetaling van de geïndividualiseerde rente.

c) Delta wettelijke rendementsgarantie op persoonlijke bijdragen

In 60% (129) van de onderzochte regelingen betaalt de werknemer mee, via persoonlijke bijdragen, voor de financiering van zijn pensioenplan (*figure 31*). Voor 34 regelingen (16% van de totale steekproef) was het bedrag van de rendementsgarantie niet volledig afgedekt door wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten en diende het verschil overeenkomstig artikel 48, §8 van het K.B.-Leven te worden gedekt door reserves in het financieringsfonds. (*figure 32*). De verschillen waren doorgaans beperkt. De som van deze verschillen voor de gehele steekproef komt neer op een bedrag van minder dan 250.000 euro.

Regelingen die voorzien in persoonlijke bijdragen

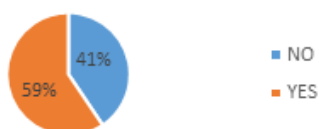

Figure 31

Tekort wiskundige reserves individuele overeenkomsten tov wettelijke rendementsgarantie

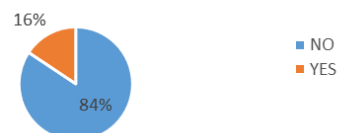

Figure 32

Indien de pensioentoezegging van het type vaste prestaties voorziet in de betaling van persoonlijke bijdragen, moet de verzekeraar, ingevolge art. 48, § 8, eerste lid, 1°, van het KB Leven voor elke aangeslotene een vergelijking maken tussen het bedrag van de wettelijke rendementsgarantie met betrekking tot de persoonlijke bijdragen (artikel 24, §1 van de WAP) en de verworven reserves.

Indien het bedrag van de wettelijke rendementsgarantie hoger is dan de verworven reserve moet de verzekeraar bij de berekening van het financieringsniveau de delta opnemen als een te financieren pensioenaanspraak.

d) Aanvullende provisies voordelige anticipatie

Uit de rapportering van de verzekeraar blijkt dat 37 regelingen (17%) een clause van voordelige anticipatie bevatten (*figure 33*). Daarmee ligt het aantal pensioenregelingen met een dergelijke voordelige vervroegde opname van het aanvullend pensioen veeleer aan de lage kant.

Regelingen die voorzien in vervroegde voordelige opname

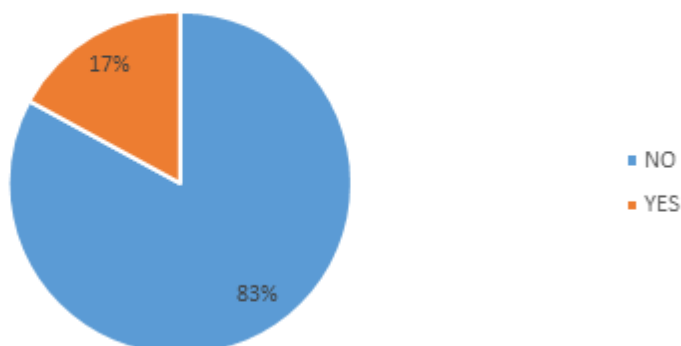

Figure 33

In het kader van 24 van de betrokken regelingen rapporteren de verzekeraars een totaalbedrag van bijna 37 miljoen euro, wat uiteindelijk slechts een minieme fractie vormt (0,5%) in het geheel aan pensioenverplichtingen.

Bij een aantal verzekeraars, blijkt uit de ingediende rapportering dat, ondanks de aanwezigheid van een 'voordelige anticipatie' er geen afzonderlijke provisie werd berekend (melding van een nulbedrag).

Het geringe aantal regelingen met voordelige anticipaties en het beperkte bedrag van de daarmee corresponderende voorzieningen doet vragen rijzen. Verwacht werd dat net binnen de plannen die het voorwerp uitmaken van het onderzoek dergelijke clauses wijdverspreid

zouden zijn en dat hun financiële impact groter zou zijn. Dit aspect zal om die reden het voorwerp uitmaken van een vervolgonderzoek.

Indien de aangeslotene op basis van het pensioenreglement over het recht beschikt om het aanvullend pensioen vervroegd op te nemen en de prestatie op het moment van de vervroegde opname hoger is dan de prestatie die voortvloeit uit de actuariële vermindering volgens de technische grondslagen van het pensioenreglement, moet de verzekeraar, op grond van art. 48, § 4, eerste lid, van het KB Leven, bij de berekening van het financieringsniveau rekening houden met een bijkomende voorziening die minstens gelijk is aan 60% van het positieve verschil tussen de minimumreserve rekening houdend met een prestatie berekend op de vroegst mogelijke datum voor opname van de pensioenprestatie en de minimumreserve rekening houdend met een prestatie berekend op basis van de pensioenleeftijd bepaald in het pensioenreglement.

Het feit dat de zgn. gunstige anticipatieclausules op grond van artikel 27, §4 van de WAP absoluut nietig zijn voor de aangesloten en die op 31 december 2016 nog niet de leeftijd van 55 jaar bereikt hadden, doet geen afbreuk aan deze verplichting voor de aangesloten en die deze leeftijdsgrens wel hebben bereikt op de afkapdatum.

4.2.1.3. *Het gebruik van vrijstellingen*

Hierboven werd ook gewezen op het bestaan van wettelijke vrijstellingen die toelaten om de pensioenverplichtingen te corrigeren, dan wel te verminderen (cf. *supra*, subsectie 4.1.1.3).

Uit het onderzoek blijkt dat er slechts voor 2 van de onderzochte regelingen nog gebruik gemaakt wordt van vrijstellingen. De vrijstelling die bij deze twee pensioentoezeggingen wordt toegepast is de vrijstelling die bedoeld werd in artikel 49, §2 (vrijstelling ingevolge wetwijzigingen) van het KB Leven en dit voor een totaalbedrag van bijna 8,5 miljoen euro. Op sectorniveau stelt dit uiteraard niet veel voor. Op het niveau van de regelingen waarbinnen van deze vrijstelling werd gebruik gemaakt, heeft deze vrijstelling het mogelijk gemaakt om het totaalbedrag aan pensioenverplichtingen te verminderen met 3,92% en met 0,06%.

Van de overige vrijstellingen voorzien in artikel 49 van het KB Leven werd geen gebruik gemaakt.

4.2.1.4. *Overeenstemming tussen de wiskundige reserves en pensioenverplichtingen binnen de pensioentoezegging – ‘gemeenschappelijke financieringsfondsen’*

Voor sommige regelingen werd een overschatting van de gerapporteerde reserves binnen het financieringsfonds vastgesteld. Dit fenomeen deed zich voor bij regelingen waarbij het financieringsfonds gemeenschappelijk is met andere pensioenregelingen. Dit betekent dat het bedrag opgebouwd binnen het financieringsfonds niet enkel dient om de pensioenverplichtingen te dekken binnen de geselecteerde regeling, maar ook aangewend

wordt voor een (onbekend) aantal andere regelingen, al of niet onderschreven door dezelfde inrichter.

In de mate dat het financieringsfonds activa bevatte die in feite pensioenverplichtingen opgebouwd binnen andere regelingen dekken, moest de meegedeelde waarde gecorrigeerd worden om rekening te kunnen houden met het aandeel binnen het financieringsfonds dat daadwerkelijk op de onderzochte regeling betrekking heeft.

Om deze reden werden de verzekeraars bijkomend ondervraagd over het voorkomen van 'gemeenschappelijke financieringsfondsen' en, indien nodig, gevraagd om het initieel meegedeelde bedrag aan wiskundige reserves te herzien. Hieruit bleek dat de meeste verzekeraars waarbij er sprake is van dergelijke 'gemeenschappelijke financieringsfondsen' in staat bleken om het "gecompartimenteerde" aandeel van de reserves dat betrekking heeft op de geselecteerde regeling aan te leveren.

In een aantal gevallen bleek de verzekeraar niet in staat het financieringsfonds op te splitsen per pensioentoezegging, of desgevallend per inrichter. Deze situatie deed zich voor binnen 22 van de 39 gecontroleerde pensioenregelingen. Om het onderzoek desondanks toch verder te kunnen zetten werd het financieringsfonds van de 22 betrokken regelingen proportioneel verminderd in functie van de waarde van de verworven reserves binnen de geselecteerde regeling ten opzichte van de totaliteit aan verworven reserves binnen het geheel van pensioenregelingen verbonden aan het gemeenschappelijk financieringsfonds. Het aldus herrekenende proportionele aandeel binnen het financieringsfonds, vormde de verdere basis voor de berekeningen met betrekking tot de financieringssituatie.

Hierboven werd er reeds op gewezen dat opdat de berekening van de verzekeraar een correct beeld van de financieringssituatie binnen de pensioentoezegging zou opleveren, het van belang is dat de wiskundige reserves binnen de groepsverzekering overeenstemmen met de pensioenverplichtingen binnen de relevante pensioentoezegging (cf. supra, subsectie 4.1.1.4.).

De door artikel 48 van het KB Leven voorgeschreven berekening moet in principe per pensioentoezegging gebeuren. Opdat het resultaat van de door de verzekeraar uitgevoerde berekening een correct beeld zou geven van de financieringssituatie binnen de pensioentoezegging, is het van belang dat de wiskundige reserves die de verzekeraar in aanmerking neemt bij de vaststelling van het financieringsniveau ook daadwerkelijk kunnen worden gebruikt voor de financiering van de pensioenaanspraken binnen de relevante pensioentoezegging. In geen geval mogen reserves die geen verband houden met de pensioentoezegging in kwestie in rekening worden gebracht bij vaststelling van een eventuele onderfinanciering. In de hypothese waarin collectieve reserves niet exclusief zouden toebehoren aan één specifieke pensioentoezegging mag bijgevolg enkel rekening worden gehouden met dat deel van de reserves dat ook daadwerkelijk voor de financiering van de toezegging in kwestie is bestemd.

De wetgeving verhindert niet dat meerdere inrichters gezamenlijk een groepsverzekering afsluiten voor hun pensioenstelsels. Onder bepaalde voorwaarden aanvaardt de FSMA dat de verzekeraar daarbij één globaal financieringsniveau berekent en geen financieringsniveau voor elke inrichter afzonderlijk. Dit veronderstelt in elk geval dat de collectieve reserves daadwerkelijk een gemeenschappelijk karakter hebben en niet het voorwerp uitmaken van een exclusieve claim van één of meerdere deelnemende inrichters. Bij afwezigheid van dergelijke 'solidariteit', waarbij elke inrichter exclusief verantwoordelijk blijft voor de financiering van zijn deel van de pensioenverplichtingen, kan een globale berekening van het financieringsniveau niet worden aanvaard. Dit zou immers betekenen dat aan bepaalde inrichters fictief een deel van de collectieve reserves wordt toegekend, terwijl deze in werkelijkheid toekomen aan een andere inrichter.

In elk geval doet de mogelijkheid van een globale berekening geen afbreuk aan de verplichting om te voorzien in verdelingsregels op basis waarvan het financieringsfonds moet worden verdeeld in het geval een inrichter de groep zou verlaten (45, §2, 7° van het KB Leven).

4.2.2. Financieringsniveau in de zin van artikel 48 KB Leven: situatie binnen steekproef

In deze sectie wordt een overzicht gegeven van de vaststellingen met betrekking tot het financieringsniveau van de regelingen binnen de steekproef. Voor elk van deze regelingen werd aan de verzekeraars gevraagd om de waarde van de verschillende *activa en passiva*, opgesomd in artikel 48 van het KB Leven, weer te geven, zoals vastgesteld *naar aanleiding van de laatst uitgevoerde controle betreffende de financieringsvereisten in de loop van het kalenderjaar 2017*. De hieronder voorgestelde gegevens hebben dus voor het overgrote deel betrekking op het jaar 2017.⁴⁰

De conclusies met betrekking tot de door de wet voorgeschreven procedure in het kader van de vaststelling van een onderfinanciering door de verzekeraar worden in de volgende sectie besproken (cf. *infra*, sectie 4.2.3.)

4.2.2.1. Voldoende financiering vs. onderfinanciering: regelingen, reserves en aangeslotenen

Vooreerst onderscheiden we de regelingen met voldoende financiering ($\geq 100\%$) tegenover de regelingen in onderfinanciering ($< 100\%$).

Louter bekeken in termen van het aantal regelingen, levert dit volgende verhouding op (*figure 34*).

⁴⁰ Slechts voor een aantal regelingen werd de informatie met betrekking tot het jaar 2016 meegedeeld.

Voldoende financiering vs onderfinanciering : regelingen

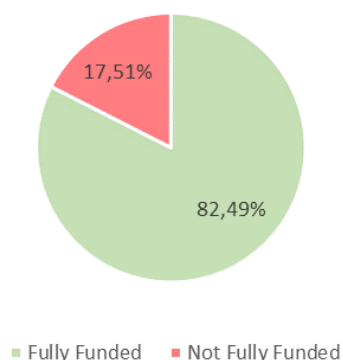

Figure 34

Bij 38 van de 217 regelingen in de steekproef (18%), was er, ten tijde van laatst uitgevoerde controle op onderfinanciering in de loop van 2017, sprake van een tekort ten opzichte van de financieringsvereisten vastgelegd bij artikel 48 van het KB Leven.

De impact van deze onderfinanciering kan geëvalueerd worden zowel in termen van aantal aangesloten, als het bedrag aan verworven pensioenreserves.

Voldoende financiering vs onderfinanciering : aangesloten

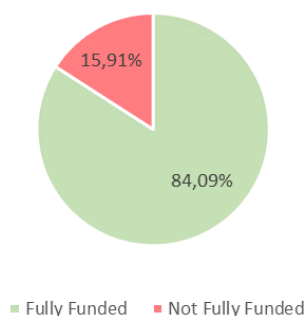

Figure 35

Voldoende financiering vs onderfinanciering : verworven reserves

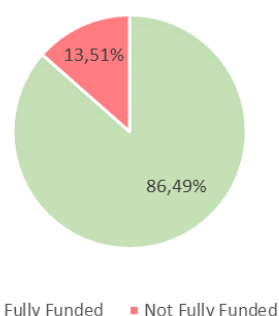

Figure 36

De regelingen met een financieringstekort tellen gezamenlijk 27 203 aangesloten op een totaal van 170 979 personen betrokken in de steekproef (*figure 35*). Dit ligt licht onder de verhouding die voor het aantal regelingen werd vastgesteld. Bekeken vanuit het bedrag aan verworven reserves, valt af te leiden dat de regelingen met een financieringstekort goed zijn voor ruim één tiende van het totaalbedrag aan verworven reserves (*figure 36*). De regelingen

met een financieringstekort hebben betrekking op 925 miljoen EUR aan verworven pensioenreserves tegenover een bedrag van bijna 6 miljard EUR binnen regelingen zonder financieringstekort.

4.2.2.2. *Voldoende financiering vs. onderfinanciering: spreiding over verzekeraars*

Het valt op dat het probleem van onderfinanciering zich niet concentreert bij één enkele of een beperkt aantal verzekeraars. Een ruime meerderheid van verzekeraars komt er mee in aanraking, wat erop wijst dat we niet met een “verzekeraar-specifieke” problematiek te maken hebben.

4.2.2.3. *Financieringsniveau: gemiddelde over globale steekproef*

Na de regelingen met een tekort afgezet te hebben ten aanzien van de regelingen met een overschot, komt de aandacht te liggen bij het financieringsniveau zelf. Vooreerst bekijken we het gemiddelde financieringsniveau over alle regelingen binnen de steekproef, zowel gewogen (d.w.z. rekening houdend met het gewicht van de regeling in termen van verworven reserves) als ongewogen.

De verhouding tussen het totaalbedrag aan opgebouwde wiskundige reserves binnen alle pensioenregelingen en het geheel aan uitstaande pensioenverplichtingen (cf. ‘geglobaliseerde’ balans van de groepsverzekering, cf. *supra*, sectie 4.2.1.) levert een gewogen gemiddeld financieringsniveau op van 117%. Wordt geen rekening gehouden met het gewicht van de regelingen dan bekomt met een gemiddeld financieringsniveau van bijna 120%.

Totaal aan wiskundige reserves	8.480.437.116
Totaal pensioenverplichtingen	7.224.804.832
Gewogen gemiddeld financieringsniveau	117,38%
Niet-gewogen gemiddeld financieringsniveau	119,53%

Het kleine verschil tussen het gewogen en het niet-gewogen gemiddelde doet vermoeden dat de grootte van de regeling slechts een beperkte invloed heeft op de hoogte van het financieringsniveau.

In elk geval blijkt hieruit wel dat er op het niveau van de steekproef sprake is van overschot van activa ten aanzien van de pensioenverplichtingen die voortvloeien uit artikel 48 KB Leven. Uiteraard is dit slechts een zeer rudimentaire graadmeter ter beoordeling van de financieringssituatie, in die zin dat er compensaties tussen de pensioenregelingen gebeuren. Niettemin kan dit globaal gemiddelde nuttig zijn als referentie bij het bestuderen van het

financieringsniveau binnen één regeling of een geheel van pensioenregelingen met een aantal identieke kenmerken.

4.2.2.4. *Financieringsniveau: grootte van de tekorten en de overschotten*

Het voorgaande vertelt nog niets over de ernst van een eventueel financieringstekort binnen een regeling. Gelet op de eerder beperkte termijn die het KB Leven voorziet om het tekort aan te zuiveren (zes maanden na de verwittiging vanwege de verzekeraar), riskeert de inrichter in een moeilijke positie te komen, indien deze laatste geconfronteerd zou worden met de verplichting zware bijkomende stortingen te verrichten.

Ook wanneer er sprake is van een overschot, is het interessant te weten hoe groot dit overschot is. Dit geeft een indicatie van de financiële gezondheid van de betrokken pensioenregeling.

De grafiek hieronder (*figure 38*) geeft de spreiding weer van de pensioenregelingen in de steekproef⁴¹ in functie van het op basis van de door de verzekeraars aangeleverde input berekende financieringsniveau. Voor twee regelingen met een tekort bleek het niet mogelijk het exacte financieringsniveau te berekenen. Deze regelingen worden in de grafiek aangeduid als '*underfunding not known*'⁴².

⁴¹ De regelingen voor dewelke de verzekeraar niet in staat was om het exacte aandeel van de reserves in het (gemeenschappelijk) financieringsfonds toe te wijzen aan de betrokken regeling, werd een proportionele correctie op de waarde van de wiskundige reserves in het financieringsfonds toegepast. Over de problematiek van de zgn. gemeenschappelijke financieringsfondsen, zie subsectie 4.2.1.4.

⁴² Het betreft regelingen waarbij de verzekeraar zelf heeft aangegeven dat er sprake is van een onderfinanciering binnen deze pensioenregeling. De door de verzekeraar aangeleverde kwantitatieve data lieten evenwel niet toe het financieringstekort te berekenen.

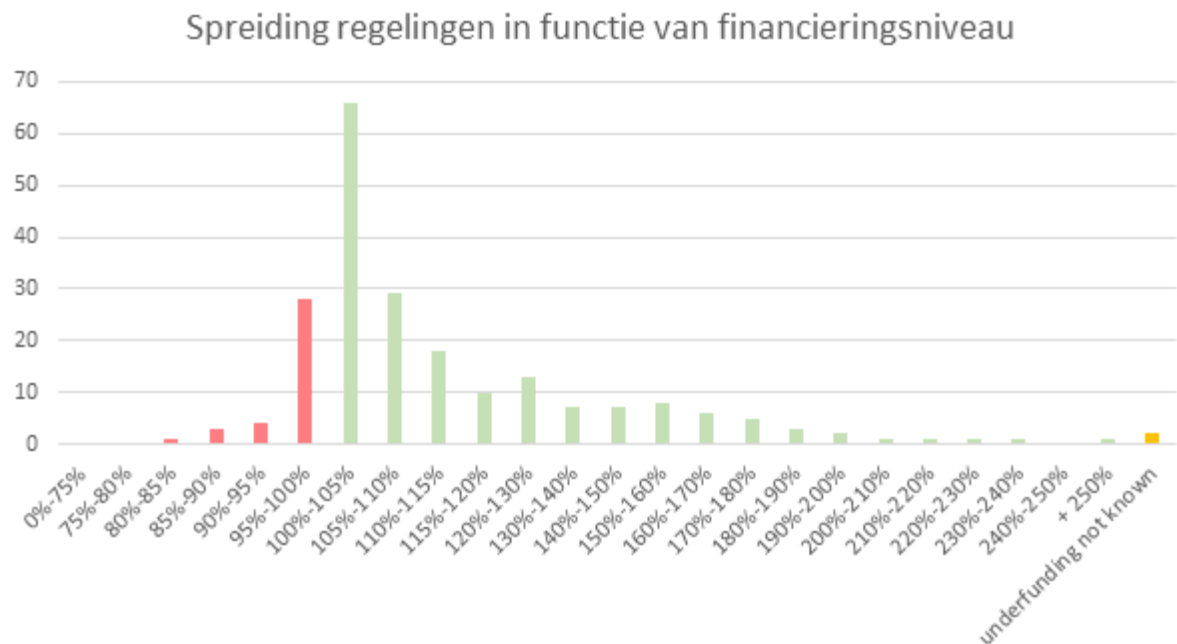

Figure 38

Wat betreft de regelingen met een tekort, daalt het financieringsniveau in de meeste gevallen niet onder de 95%. Dit geldt voor 28 van de 38 betrokken pensioenregelingen. Voor 8 regelingen worden meer ernstige tekorten vastgesteld. Voor 2 regelingen kon het precieze tekort niet worden berekend⁴³.

Kijkend naar de regelingen met een financieringsoverschot (179), valt op dat het financieringsniveau veelal schommelt tussen de minimumgrens van 100% en 110%. Regelingen met een nog hoger financieringsniveau zijn echter geen zeldzaamheid, zoals ook geïllustreerd wordt door onderstaande grafiek (figure 39). Meer dan een **kwart van de regelingen** vertoont een **financieringsniveau boven 120%**.

⁴³ Cf. voetnoot 44.

Spreiding regelingen in functie van financieringsniveau

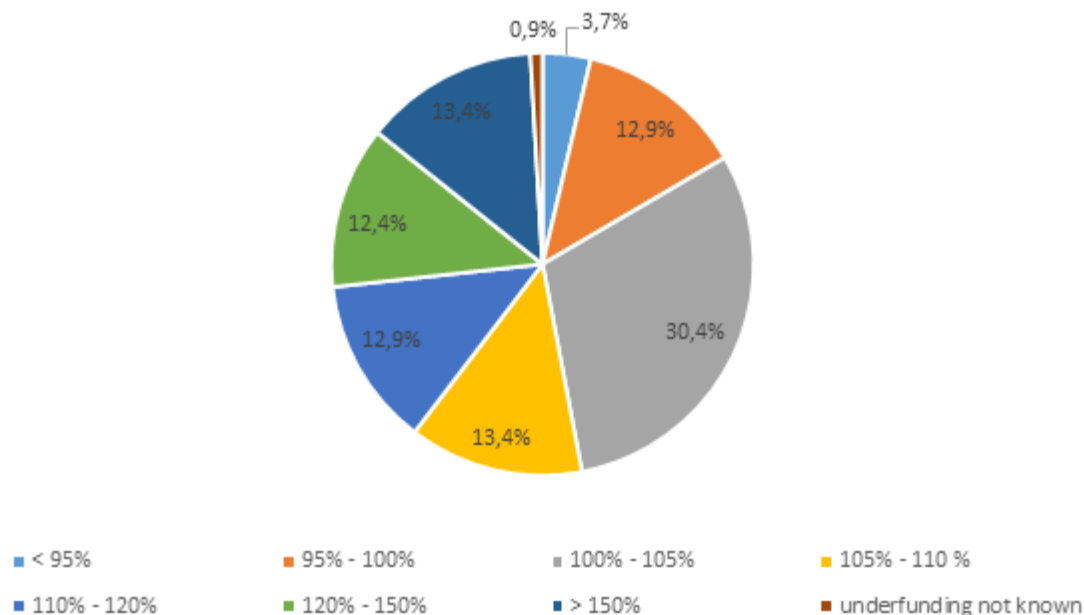

Figure 39

Om een meer concreet beeld te schetsen van de werkelijke impact van een financieringstekort voor de inrichter, wordt hieronder gekeken naar de grootte van de bijkomende dotatie, nodig ter aanzuivering van het tekort. Deze bijkomende storting is (minstens) gelijk aan het verschil tussen de som van de pensioenverplichtingen, bedoeld in artikel 48 van het KB Leven, en het totaal aan wiskundige reserves opgebouwd binnen de regeling.

Onderstaande tabel bevat een overzicht van de 20 regelingen met het grootste financieringstekort, waarbij telkens wordt weergegeven welke dotatie noodzakelijk is ter aanzuivering van het financieringstekort. De noodzakelijke storting ter aanzuivering wordt vergeleken met het totaalbedrag aan stortingen die de inrichter in de loop van 2016 binnen deze regeling heeft verricht⁴⁴.

Inrichter	Financierings-niveau	Bijkomende dotatie (tekort)	Werkgevers-storting 2016	%
1	84,57%	4.409.755	0	NA
2	85,96%	167.393	54.365	307,90%
3	86,58%	232.073	8.651	2682,49%
4	86,93%	305.684	225.837	135,36%
5	90,22%	51.294	60.225	85,17%
6	92,92%	813.785	975.883	83,39%

⁴⁴ Het betreft het bedrag aan werkgeversstortingen dat onderworpen is aan de bijzondere sociale zekerheidsbijdrage van 8,86% en dient te worden geregistreerd in DB2P door middel van de aangifte 'Deposit'.

7	93,15%	117.394	0	NA
8	94,23%	473.730	656.651	72,14%
9	95,10%	837.958	1.441.300	58,14%
10	96,32%	129.335	227.447	56,86%
11	96,33%	265.958	869.706	30,58%
12	96,77%	107.397	58.856	182,47%
13	96,89%	56.440	155.441	36,31%
14	97,02%	23.869	4.399	542,65%
15	97,28%	139.192	1.020.204	13,64%
16	97,40%	6.380	16.210	39,36%
17	97,46%	708.448	2.059.056	34,41%
18	97,50%	39.551	166.890	23,70%
19	97,77%	25.311	97.305	26,01%
20	98,01%	9.379	31.188	30,07%

Voorbeeld:

Voor de regeling van inrichter 17 bedroeg het financieringsniveau 97,46%. Dit betekent concreet dat deze inrichter een bijkomende dotatie zal moeten verrichten van minstens 708 448 EUR en dit binnen de zes maanden na de verwittiging vanwege de verzekeraar. Dit laatste bedrag beloopt 34,41% van het totaalbedrag door deze inrichter gestort in de loop van 2016.

Het is in elk geval zo dat de verplichting tot aanzuivering leidt tot een bijkomende financiële last in hoofde van de inrichter bovenop de reguliere financiering binnen de regeling. Het absolute bedrag van deze storting kan aanzienlijk zijn, maar zal in de meeste gevallen zonder veel problemen door de werkgever kunnen worden gedragen. Dat neemt niet weg dat de melding van een onderfinanciering door de verzekeraar een onaangename boodschap kan zijn voor werkgevers in financieel woelig vaarwater, hetgeen nog wordt versterkt door het feit dat de regelgeving niet voorziet in de mogelijkheid tot uitstel van betaling (cf. *supra*, subsectie 4.1.2.3).

4.2.2.5. Financieringsniveau en de grootte van de regeling

Onderstaande grafiek (*figure 40*) bevestigt het al eerder geuite vermoeden dat slechts een licht (negatieve) correlatie bestaat tussen de grootte van de regeling, hier weergegeven in functie van de gerapporteerde verworven reserves, en het waargenomen financieringsniveau.

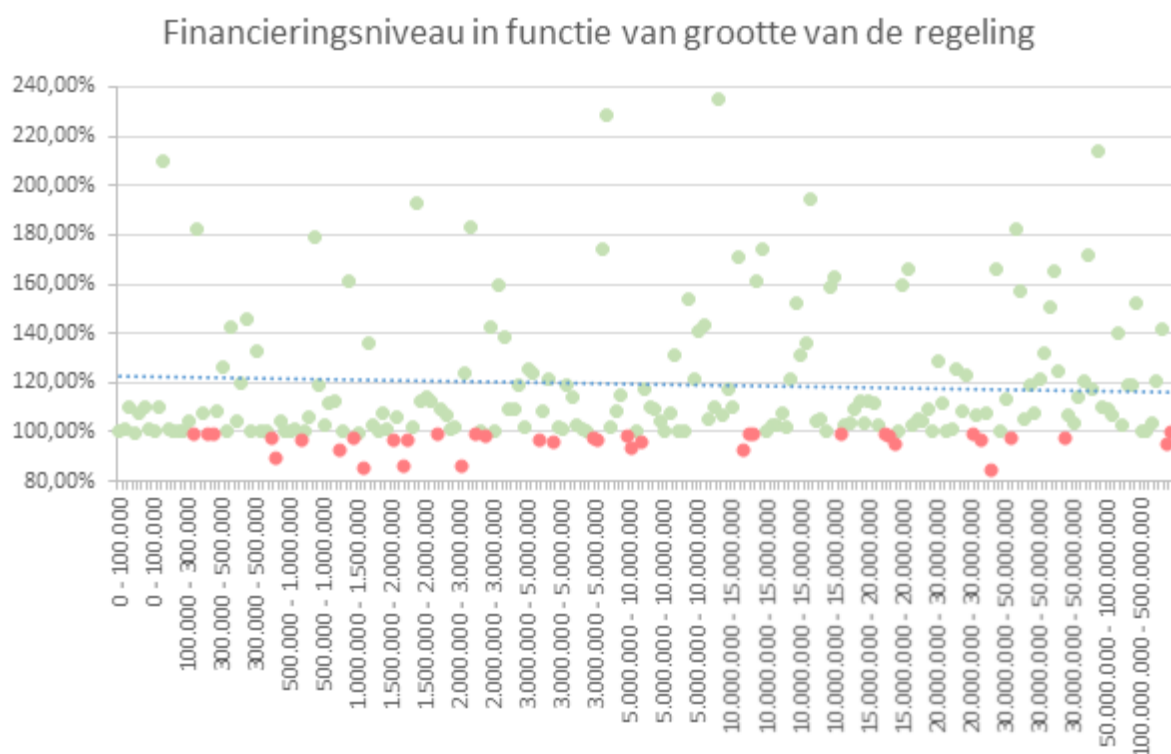

Figure 40

Situaties van onderfinanciering doen zich min of meer gelijkmatig over de hele bandbreedte aan regelingen voor.

4.2.2.6. Financieringssituatie binnen top 25 grootste regelingen

Hoger werd al gewezen op het feit dat de 25 grootste regelingen goed zijn voor nagenoeg 75% van de verworven reserves binnen de steekproef. Om een idee te krijgen van de financieringssituatie binnen deze regelingen, wordt hieronder de financieringsgraad van deze regelingen getoond en afgezet ten aanzien van het steekproefgemiddelde (*figure 41*).

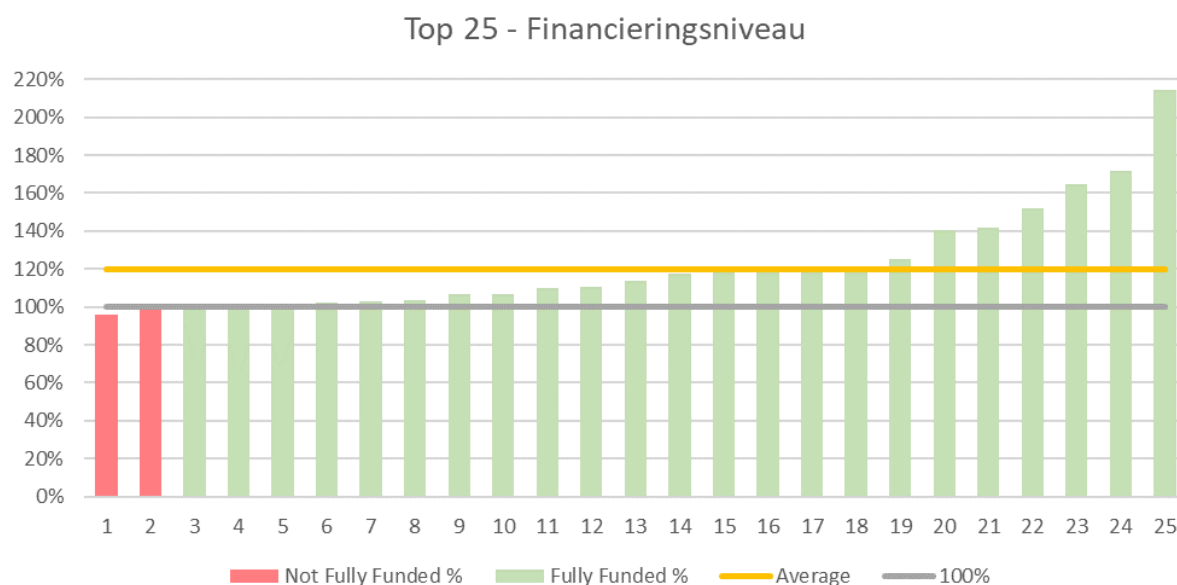

Figure 41

Binnen de top 25 van de grootste regelingen tellen we slechts twee regelingen met een financieringstekort. Daarmee presteert deze categorie van regelingen dus beter dan wat verwacht mag worden op basis van de verhouding binnen de steekproef.

Afgezet ten aanzien van het globale gemiddelde financieringsniveau (119,53%), presteren de regelingen uit de top 25 dan weer niet significant beter of slechter: 13 regelingen halen het globaal gemiddelde duidelijk niet, 5 regelingen benaderen dit niveau, terwijl de resterende 7 regelingen het gemiddelde niveau overschrijden.

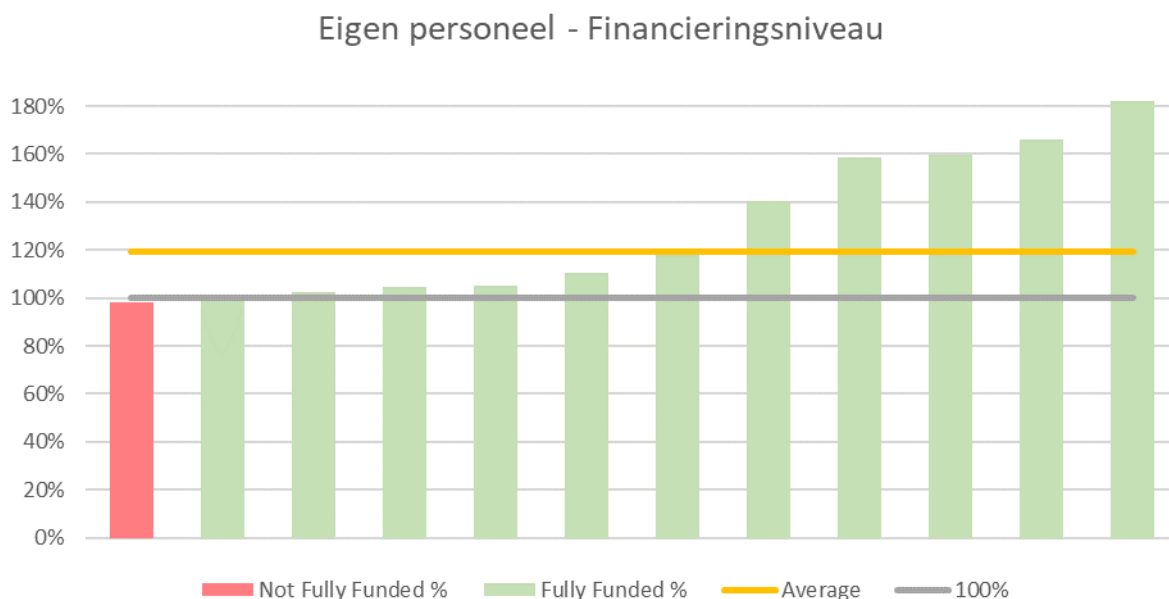
4.2.2.7. Financieringssituatie binnen regelingen voor het 'eigen personeel'

Bij de bespreking van de steekproef werd gewezen op het voorkomen van een pensioenregelingen ten voordele van het eigen personeel van de betrokken verzekeringsmaatschappij (cf. *supra*, sectie 2.2.1.).

De wetgeving eist niet dat een verzekeringsmaatschappij die een aanvullend pensioen wenst op te bouwen voor het eigen personeel, deze toezegging moet toevertrouwen aan een andere pensioeninstelling. De hoedanigheid van inrichter en pensioeninstelling kunnen in dit geval dan ook samenvallen⁴⁵.

⁴⁵ Niettegenstaande de personeelsleden van de verzekeraar in het ultieme geval van faillissement van de eigen werkgever beroep zullen kunnen doen op een aantal voorrechten, staat deze situatie toch enigszins op gespannen voet met de achterliggende doelstelling van de externaliseringsverplichting, namelijk het vrijwaren van de pensioenrechten in geval van economische moeilijkheden bij de inrichter.

Gelet op deze specifieke situatie wordt de financieringssituatie binnen de betrokken regelingen apart bekeken en eveneens afgezet ten aanzien van het globaal gemiddelde financieringsniveau (*figure 42*).

Figure 42

Hieruit blijkt dat deze regelingen niet echt een uitzonderingspositie innemen ten aanzien van de overige regelingen binnen de steekproef. De helft van de betrokken regelingen bevinden zich onder het gemiddelde financieringsniveau binnen de steekproef. Wel is het zo dat het voorkomen van onderfinanciering binnen deze groep lager ligt dan hetgeen voorspeld wordt uitgaande van de aanwezigheid van tekorten binnen de gehele steekproef.

Onder Solvency-II moeten verzekeraars m.b.t. de pensioentoezegging van eigen personeelsleden voorzieningen aanleggen die niet, zoals de technische voorzieningen voor verzekeringsverplichtingen, berekend worden op basis van de risicovrije rentecurve, maar op basis van de betrokken IFRS-regels. Dit impliceert dat de verzekeraars deze verplichtingen moeten benaderen als ‘pensioenverplichtingen’, hetgeen een andere actualisatievoet impliceert, evenals het gebruik van geprojecteerde salarissen. Deze voorziening (op de solvency-II balans van de verzekeraar) heeft echter geen invloed op de “balans” van de groepsverzekering, die het voorwerp vormt van dit onderzoek. De strengere waarderingsregels voor pensioenverplichtingen ten aanzien van het eigen personeel op de Solvency-II balans lijken zich met andere woorden niet meteen te vertalen in een hogere financieringsgraad binnen de groepsverzekering.

4.2.2.8. De relatie tussen het financieringsniveau en de 'globale' financieringsmethode

Tot hertoe zijn eigenlijk weinig verklaringen naar voren gekomen die een antwoord bieden op de vraag waarom binnen een regeling een bepaald financieringsniveau wordt teruggevonden. Aangezien de bij de verzekeraar opgebouwde wiskundige reserves minstens het financieringsniveau zoals bepaald in artikel 48 van het KB Leven moeten bereiken, rijst de vraag of de gehanteerde financieringsmethode er ook daadwerkelijk in slaagt om dit niveau op elk moment te bereiken. In dit onderdeel wordt de impact van de 'globale' financieringsmethode (over dit begrip, cf. *supra*, onderdeel 3.1.) op het financieringsniveau nader bekeken.

Onderstaande grafiek (*figure 43*) geeft een overzicht van de verdeling van de regelingen in onderfinanciering dan wel voldoende financiering in functie van de globale financieringsmethode. Bovendien wordt voor beide categorieën van regelingen het gemiddelde financieringsniveau weergegeven.

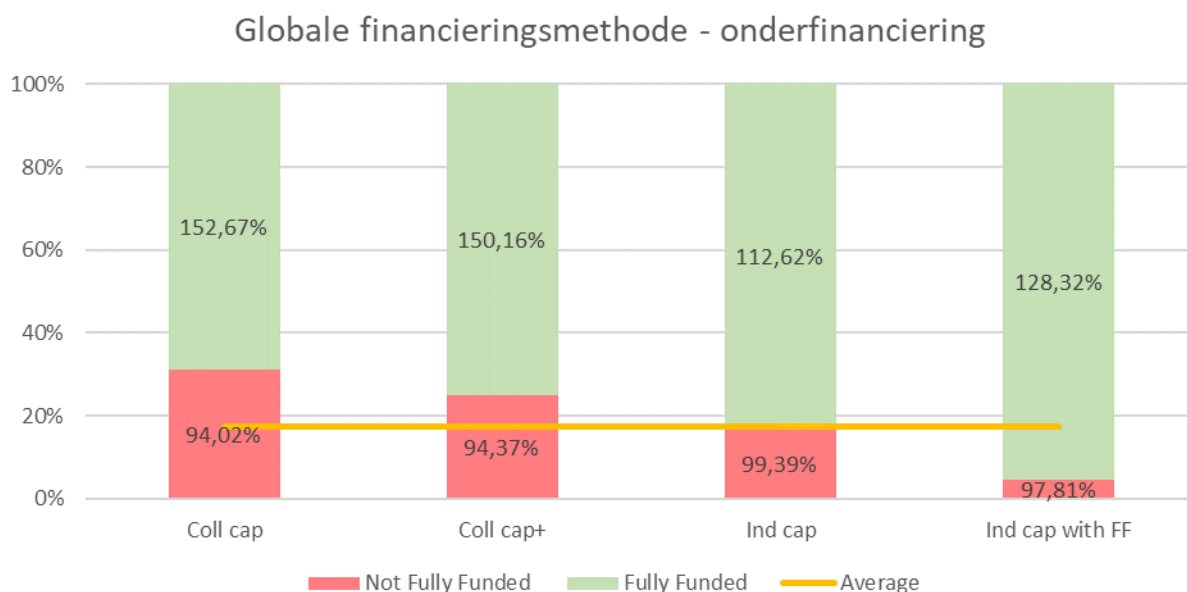

Figure 43

Hieruit blijkt dat bij de regelingen in *collectieve kapitalisatie* (met inbegrip van coll cap+), zich relatief gezien vaker een situatie van onderfinanciering voordoet. Bovendien blijkt het tekort ook iets ernstiger te zijn: het laagste gemiddelde financieringsniveau wordt binnen deze categorie van regelingen aangetroffen (94%). Daartegenover staat dat als er binnen deze regelingen sprake is van een overschot, het opgebouwde surplus redelijk hoog oploopt, geïllustreerd door een gemiddeld financieringsniveau van ruim 150%.

Regelingen *in zuivere individuele kapitalisatie* (ind cap) presteren beter als het gaat om het vermijden van tekorten. Is er een tekort, dan is de situatie ook minder ernstig. Het gemiddelde financieringsniveau van regelingen in individuele kapitalisatie met een tekort bedraagt toch nog 99%. Met een gemiddeld financieringsniveau van 112%, blijven de regelingen met een overschot hier evenwel dicht tegen de ondergrens van 100%. De methode van de zuivere individuele kapitalisatie kan anderzijds evenmin garanderen dat de door artikel 48 van het KB Leven opgelegde minimumgrens te allen tijde wordt gerespecteerd. Zoals in hoofdstuk 3 werd toegelicht, heeft de veel gebruikte individuele kapitalisatietechniek van de constante premies inderdaad als nadeel dat bij een verhoging van de verzekerde prestaties, ingevolge bijvoorbeeld salarisstijgingen, de bijkomende premielast naar de toekomst wordt verschoven. Hierdoor zullen de verworven reserves, berekend volgens de 'unit credit'-methode, op een gegeven moment de wiskundige reserves op de individuele overeenkomst(en) van de aangeslotene overtreffen met, in de mate dat de reserves in het (passieve) financieringsfonds die niet kunnen compenseren, een onderfinanciering tot gevolg. De inrichter zal, bij gebreke aan extra (collectieve) buffers, onvermijdelijk worden geconfronteerd met de vraag naar bijkomende stortingen ingevolge de door de verzekeraar georganiseerde controles, waarop in het volgende onderdeel wordt ingegaan. Dat de tekorten doorgaans niet groot zijn heeft te maken met volgende elementen:

- de tekorten ontstaan veeleer "druppelsgewijs", voor elke aangeslotene afzonderlijk, op het ogenblik dat zijn verworven reserves voor het eerst zijn wiskundige reserves overschrijden;
- ook op het niveau van de individuele aangeslotene ontstaat dit tekort geleidelijk aan, en is dit, zoals hoger gezegd, niet het resultaat van "activaschokken" (geen tak 23);
- Voor zover de inrichter telkens de tekorten aanzuivert (waartoe hij verplicht is), zal het tekort bij een volgende controle dan ook nooit zeer groot zijn.

Bij regelingen met *een actief financieringsfonds* (ind cap with FF) doet een onderfinanciering zich het minst vaak voor. Het gemiddelde financieringsniveau bij de regelingen met een tekort is maar licht lager (98%) dan bij de regelingen in zuivere individuele kapitalisatie. Het gemiddelde financieringsniveau van de regelingen met een overschot binnen deze categorie (128%) ligt hoger dan bij de regelingen met zuivere individuele kapitalisatie, maar lager dan bij de regelingen in (zuivere) collectieve kapitalisatie. Het is ook niet onlogisch dat het toevoegen van een actief financieringsfonds bovenop de kapitalisatie via individuele overeenkomsten tot betere resultaten zal leiden. De keuze voor een dergelijke financieringswijze lijkt hier sowieso ingegeven door de wens om de pensioentoezegging op een meer prudente wijze te financieren door te anticiperen op het effect van loonstijgingen.

4.2.2.9. *Regelingen met individuele kapitalisatie: de impact van 'verworven' wiskundige reserves op het financieringsniveau*

Hierboven werd gewezen op het feit dat pensioenregelingen gefinancierd door middel van individuele kapitalisatie (al of niet in combinatie met een actief financieringsfonds) meestal voorzien in een verworven recht van de aangeslotene op de wiskundige reserves van de

individuele overeenkomsten (cf. *supra*, subsectie 4.2.1.2). In de mate dat deze verworven wiskundige reserve hoger zou liggen dan de verworven reserve op grond van de WAP, heeft de aangeslotene recht op het hogere bedrag. Een actief aan wiskundige reserves verkrijgt daarmee eveneens het karakter van een pensioenverplichting. Zoals hierboven toegelicht, mag in dat geval bij het berekenen van het financieringsniveau geen rekening worden gehouden met eventuele “surplussen” die zouden bestaan in hoofde van bepaalde aangeslotenen, om tekorten (ten aanzien van de door artikel 48 van het KB Leven opgelegde financieringsvereisten) bij andere aangeslotenen te compenseren. Vermits de wiskundige reserves verworven zijn, betreft het immers geen echt surplus.

De verworvenheid van de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten heeft een belangrijke matigende impact op het financieringsniveau. Dit wordt hieronder (*figure 44*) geïllustreerd voor de twee relevante financieringsmethoden⁴⁶.

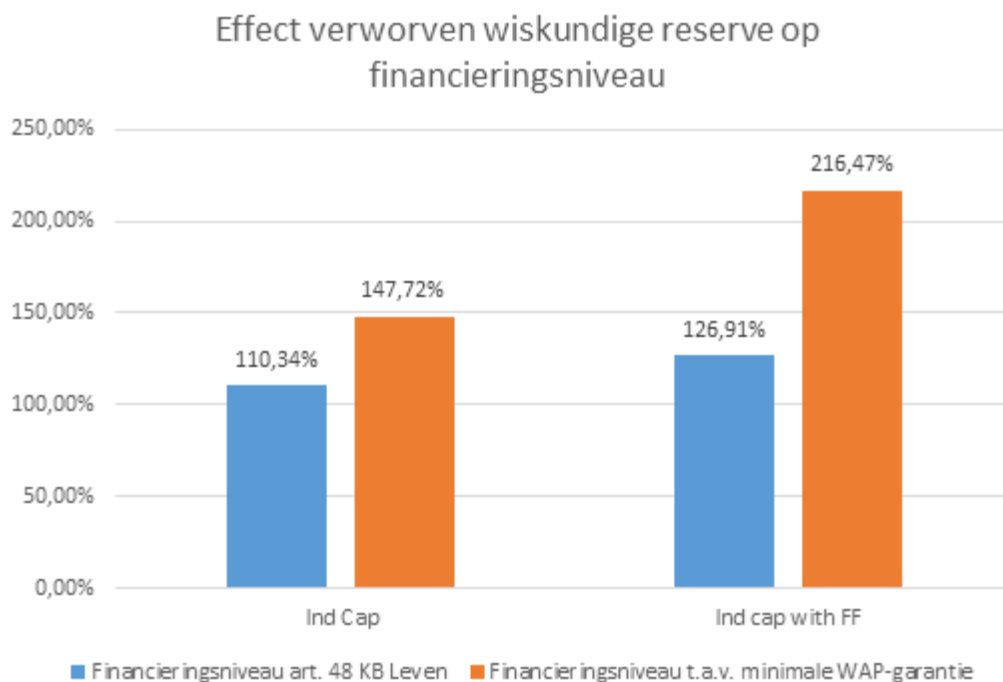

Figure 44

Indien het financieringsniveau uitsluitend berekend wordt ten aanzien van de verworven reserves op basis van de WAP, dan heeft dit voor beide methodes een substantiële verbetering van het gemiddelde financieringsniveau tot gevolg. Voor de regelingen in zuiver individuele kapitalisatie zou de financieringsgraad toenemen tot 148%, bij regelingen in individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds zelfs tot 216%. Een dergelijke

⁴⁶ De grafiek beperkt zicht tot die regelingen voor dewelke de verzekeraars niet enkel de totale verworven reserves hebben meegedeeld, maar eveneens de tussenstappen in de berekening, met name de WAP-reserves en het eventuele surplus aan wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten. Niet alle verzekeraars hebben de tussenliggende bedragen immers meegedeeld (cf. *supra*, subsectie 4.2.1.2.).

berekeningswijze is uiteraard niet toegelaten wanneer de surplussen aan wiskundige reserves een verworven karakter hebben, maar illustreert wel het dalende effect op het financieringsniveau berekend overeenkomstig artikel 48 van het KB Leven.

4.2.2.10. *Regelingen met collectieve dotatie: invloed achterliggende berekeningsmethode en actualisatievoet*

Regelingen die (geheel of gedeeltelijk) worden gefinancierd op basis van collectieve dotaties⁴⁷ vallen op door hun verscheidenheid, zowel wat betreft de financieringsmethode zelf als de onderliggende parameters. Een gevolg van deze variëteit is dat deze regelingen opduiken binnen de regelingen met een hoog financieringsniveau, maar tegelijk ook dominant aanwezig zijn binnen de groep van regelingen met een onvoldoende financieringsniveau.

De methodes, die anticiperen op de toekomstige evolutie van parameters die de hoogte van het aanvullend pensioen beïnvloeden (bijv. het salaris), scoren beduidend hoger dan de methodes waarbij dit niet het geval is. Ter illustratie toont onderstaande grafiek (*figure 45*) aan dat een stijging van het financieringsniveau gepaard gaat met de afname van de *Unit Credit*-methode, waarbij geen enkele projectie wordt gemaakt, ten voordele van de andere berekeningsmethoden die wel projecties maken bij het berekenen van de globale dotatie. Bij de 20 regelingen in deze categorie die een onderfinanciering vertonen, zijn er maar liefst 15 die volgens de *Unit credit*-methode worden gefinancierd. Aan de andere zijde van het spectrum, bij de regelingen met een financieringsniveau van 120% of hoger, wordt de *Unit credit*-methode maar in 4 op de 39 gevallen gebruikt.

---

⁴⁷ Dit zijn de regelingen gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie (met inbegrip van Coll cap+) en individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds, cf. *supra*, subsectie 3.2.1.1.

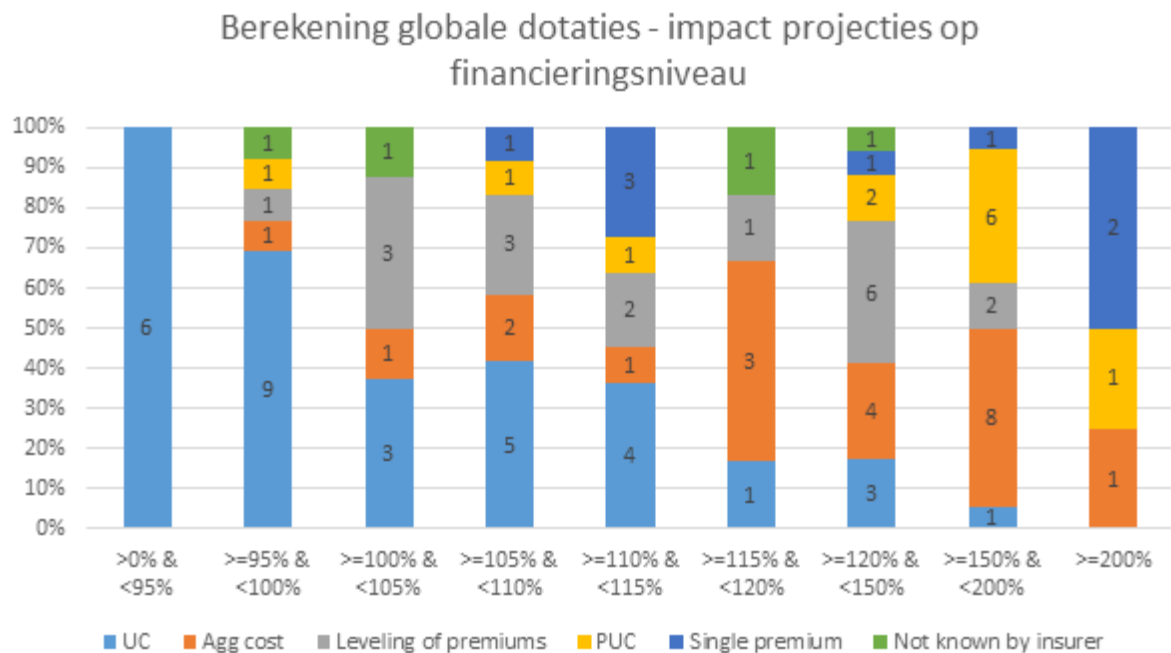

Figure 45

Naast het al of niet maken van projecties omtrent de loontrend is een belangrijke rol weggelegd voor de invulling van de parameters, op de eerste plaats de actualisatievoet, die aangeeft vanuit welke rendementsverwachting de globale dotaties worden berekend. Uit de volgende grafiek blijkt een duidelijke negatieve correlatie tussen de hoogte actualisatievoet en het financieringsniveau (*figure 46*). Bij de regelingen in onderfinanciering wordt in meer dan de helft van de gevallen gewerkt met een actualisatievoet van 6%. Het aandeel van regelingen die werken met lagere actualisatievoeten neemt gestadig toe bij de regelingen met hogere financieringsniveaus.

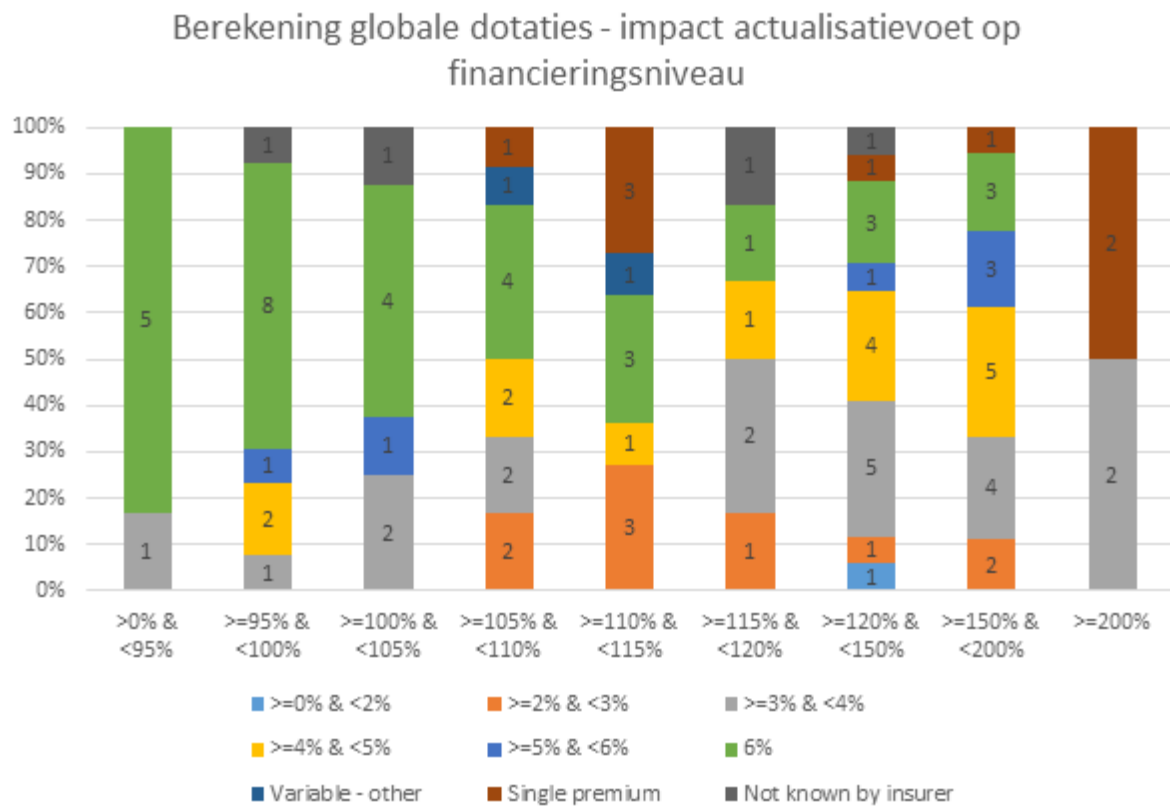

Figure 46

Concluderend kan de inrichter met de toepassing van een collectieve financieringsmethode als het ware alle kanten op, gaande van een zeer prudente financiering waarmee de kans op tekorten op een structurele wijze wordt geminimaliseerd tot meer coulante berekeningswijzen die datzelfde risico vergroten.

4.2.2.11. Berekening collectieve dotatie volgens 'Unit credit' en actualisatievoet van 6%

De combinatie van de *Unit credit*-methode enerzijds en een actualisatievoet van 6% bij het berekenen van de collectieve dotaties kan wat dit betreft gelden als de absolute ondergrens. Zoals hierboven uiteengezet (cf. *supra*, subsectie 3.2.3.2.), streeft deze methode een minimaal financieringsniveau na zonder opbouw van enige buffers (noch voor salarisstijgingen, noch op het vlak van rendement). Onderstaande grafiek (*figure 47*) geeft de financieringssituatie weer voor de regelingen binnen de steekproef die gebruik maken van deze minimalistische financieringsmethode.

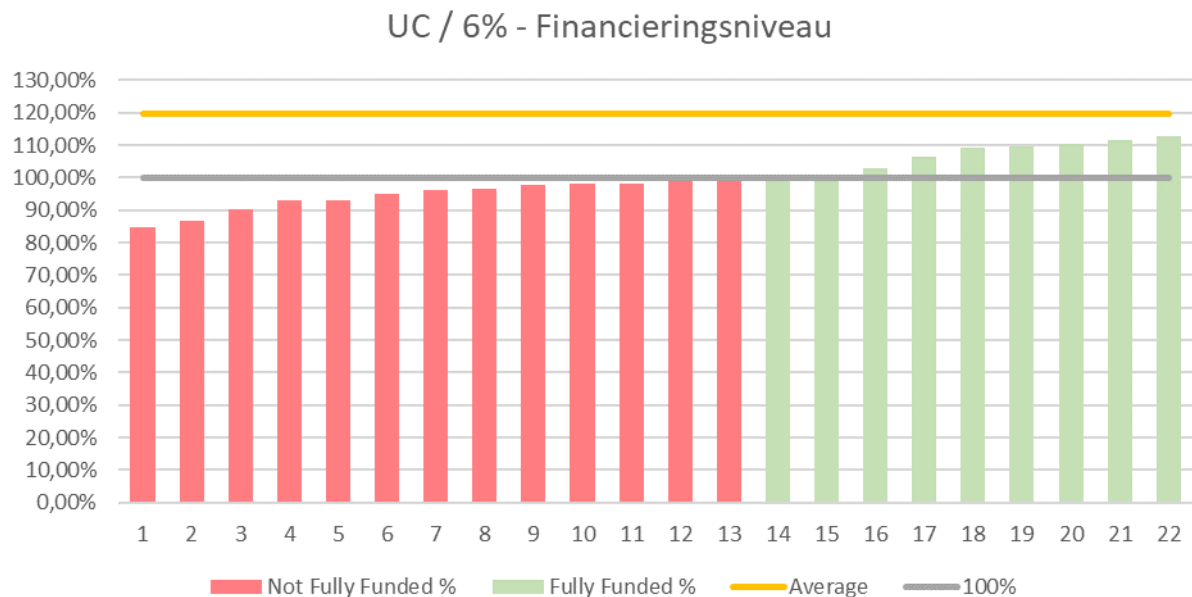

Figure 47

Hieruit blijkt duidelijk dat deze regelingen niet goed presteren. In meer dan de helft van de gevallen is er sprake van een financieringstekort. Dit ligt fors boven het steekproefgemiddelde van 17,5%. Daarmee is deze specifieke financieringsmethode goed voor één derde van alle regelingen met een financieringstekort binnen de steekproef (38). Geen enkele regeling haalt bovendien een financieringsniveau dat het globale gemiddelde binnen de steekproef (120%) benadert.

Het is duidelijk dat deze minimale invulling een groot risico inhoudt op financieringstekorten, die uiteindelijk door de inrichter zullen moeten worden aangezuiverd ingevolge artikel 50 van het KB Leven. De mate waarin verzekeraar en inrichter deze wettelijke verplichtingen nakomen, wordt in de volgende sectie onderzocht.

4.2.2.12. Financieringsfondsen in tak 23: overzicht financieringsniveau

Bij 8 regelingen uit de steekproef wordt het financieringsfonds beheerd in tak 23 (cf. *supra*, subsectie 3.2.3.3.). Omwille van hun afwijkende positie in vergelijking met regelingen in tak 21 wordt de financieringssituatie van de betrokken regelingen hieronder afzonderlijk weergegeven (figure 48).

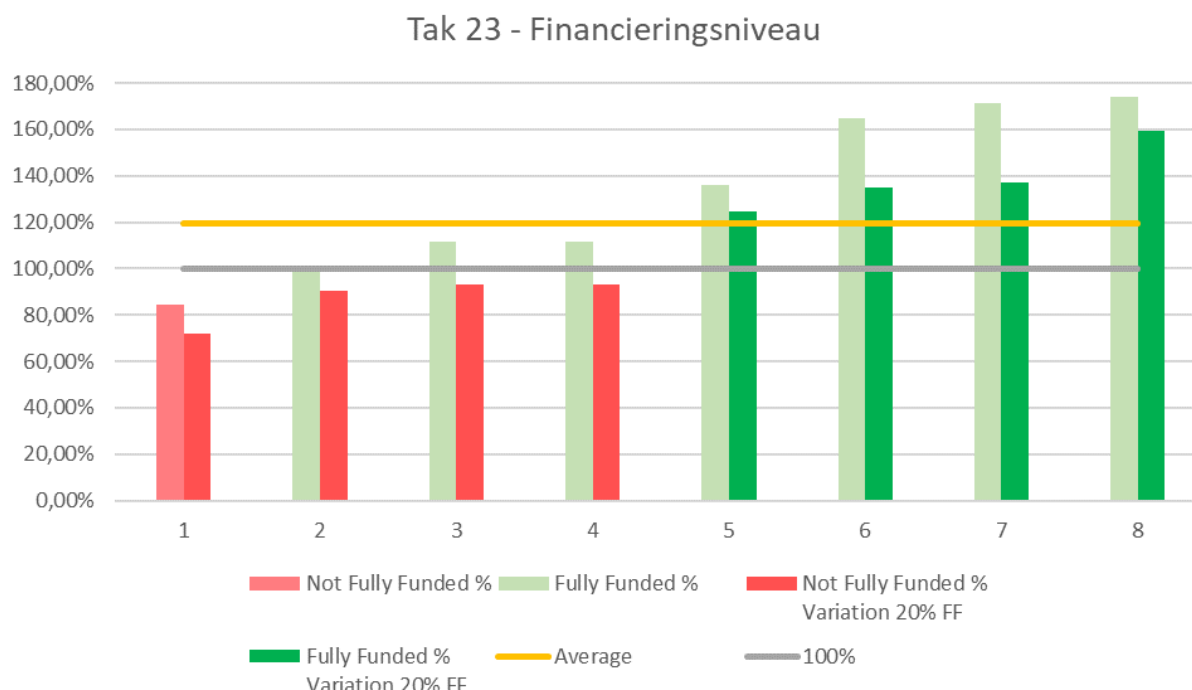

Figure 48

Bij het beoordelen van deze regelingen moet uiteraard rekening worden gehouden met het feit dat, gegeven de opbouw van de reserves in het financieringsfonds volgens tak 23, de hier weergegeven waarden correleren met de prestaties van de onderliggende beleggingsfondsen. Deze cijfers hebben betrekking op het jaar 2017, waardoor het gunstige effect van de opeenvolging van een aantal goede beursjaren wellicht een rol heeft gespeeld. Slechts voor één regeling is er sprake van een financieringstekort.

Om deze cijfers in perspectief te zetten, wordt de situatie voor elke regeling eveneens beoordeeld middels het toepassen van een stresstest waarbij de onderliggende waarden in het financieringsfonds met 20% dalen. Dit zou tot gevolg hebben dat er voor de helft van de regelingen een tekort optreedt.

4.2.3. De opvolging van de financieringsvereisten: verwittiging door de verzekeraar en aanzuivering door de inrichter

Zoals reeds aangestipt is de berekening van het financieringsniveau overeenkomstig artikel 48 van het KB Leven geen louter theoretische oefening, maar legt het KB ook praktische verplichtingen op. Dat geldt in de eerste plaats voor de verzekeraar, die de belangrijke verantwoordelijkheid draagt om situaties van onderfinanciering tijdig te detecteren teneinde zo snel mogelijk op de hoogte te brengen met het oog op een spoedige aanzuivering van het ontstane tekort.

De verzekeraar moet op periodieke wijze nagaan of de groepsverzekering voldoet aan de financieringsvereisten gesteld bij artikel 48 van het KB Leven. Alleen op deze manier kan de verzekeraar voldoen aan de verplichting om, ingevolge artikel 50, 1^e lid KB Leven, de inrichter te verwittigen zodra een financieringstekort wordt vastgesteld.

Een adequate opvolging van de bij artikel 48 van het KB Leven vastgestelde financieringsvereisten veronderstelt dat de verzekeraar voorziet in duidelijke interne instructies en procedures op het vlak van de berekening en de opvolging van financieringstekorten.

Om de effectiviteit van deze procedures te garanderen, beveelt de FSMA aan om te voorzien in interne controles die de accuraatheid van de bestaande procedures regelmatig testen.

Voor een beschrijving van de verschillende etappes in het proces van identificatie, opvolging en remediëring van tekorten wordt verwezen naar sectie 4.1.2.

4.2.3.1. Berekening van het financieringsniveau door de verzekeraar of door derden?

Allereerst moet het financieringsniveau berekend worden door de pensioenverplichtingen af te wegen ten opzichte van de aanwezige activa binnen de groepsverzekering. Dit veronderstelt het maken van berekeningen om de pensioenverplichtingen correct te waarderen. Hierboven werd reeds gewezen op de rol van externe consultants bij de financiering van de pensioentoezegging (cf. *supra*, 3.2.4). Ook in het kader van de controles op onderfinanciering rijst thans de vraag of de verzekeraar deze berekeningen zelf op zich neemt of dat ook dit onderdeel aan externe consultants wordt uitbesteed.

Uit de ontvangen antwoorden blijkt dat bij de overgrote meerderheid van de verzekeraars de controle op onderfinanciering uitsluitend door de interne diensten van de verzekeraar zelf wordt uitgevoerd.

De antwoorden wijzen overigens ook uit dat het gros van de verzekeraars daarbij niet voorziet in een actieve betrokkenheid van de interne sleutelfuncties bij deze controles. Slechts twee verzekeraars geven aan dat de opvolging van de financieringsvereisten binnen de groepsverzekeringen het voorwerp uitmaakt van interne audit. Wat betreft de betrokkenheid van de 'actuariële functie' geven twee verzekeraars aan dat de berekeningen door deze functie worden nagekeken, terwijl één verzekeraar nog meedeelt dat de actuariële functie op de hoogte wordt gesteld bij het vaststellen van tekorten.

Anders dan bij de financiering van de groepsverzekering zelf, bestaat er dus een minder sterke neiging om deze berekeningen exclusief toe te vertrouwen aan een derde partij, bijvoorbeeld de consultant van de inrichter. Wel kan de consultant een adviserende rol worden toebedeeld of, zoals aangegeven door de meeste verzekeraars, wordt deze in het bezit gesteld van de onderliggende gegevens om het resultaat van de berekeningen te kunnen valideren.

Een aantal verzekeraars stipt, ten slotte, nog aan dat de controles met betrekking tot de financieringsvereisten ook worden gevalideerd door de revisor van de inrichter.

Één verzekeraar geeft aan dat de berekeningen noodzakelijk voor de vaststelling van het financieringsniveau worden uitbesteed aan consultants, waarbij uitdrukkelijk wordt gepreciseerd dat de berekeningen van de consultant niet verder gecontroleerd worden.

Gelet op het feit dat de juridische eindverantwoordelijkheid, op basis van het KB Leven, bij de verzekeraar blijft liggen, geeft dit niet meteen blijk van een 'goede praktijk'. De verzekeraar zal gewezen worden op het feit dat hij, ondanks de uitbesteding, de juridische eindverantwoordelijkheid blijft dragen en zich bijgevolg dient te vergewissen van de juistheid van de door de consultant uitgevoerde berekeningen.

De noodzakelijke berekeningen ter opvolging van de financieringsvereisten gesteld bij artikel 48 van het KB Leven kunnen door de verzekeraar worden uitbesteed aan 'een derde partij'. Dit doet evenwel geen afbreuk aan de juridische eindverantwoordelijkheid van de verzekeraar. Het is dan ook belangrijk dat de verzekeraar zich vergewist van de correctheid van de door de 'derde partij' uitgevoerde berekeningen.

4.2.3.2. Periodiciteit van de opvolging

Om te voldoen aan de vereisten van het KB Leven zal de verzekeraar het financieringsniveau binnen de groepsverzekeringen met enige regelmaat moeten opvolgen. Anderzijds is er geen sprake van een opgelegde periodiciteit.

Het gros van de verzekeraars organiseert de controles op een jaarlijks ritme. Slechts enkele verzekeraars hanteren een hogere frequentie, namelijk maandelijks of halfjaarlijks. In een beperkt aantal gevallen gebeurt de uitoefening van controles conform een periodiciteit die lager ligt dan een jaarlijkse herhaling of waarbij er niet langer controles werden uitgevoerd.

Hier dient in herinnering gebracht dat de controles op de financieringsvereisten hoofdzakelijk betrekking hebben op groepsverzekeringen beheerd binnen tak 21. Zoals hierboven uitgelegd (cf. *supra*, subsectie 4.1.2.2.) hebben de oorzaken die aanleiding geven tot een tekort in de regel weinig te maken met schommelingen op de financiële markten, maar vloeien deze tekorten integendeel veelal voort het feit dat gekozen financieringsmethode onvoldoende anticipeert op de stijging van de pensioenverplichtingen of uit het feit dat bepaalde hypothesen naderhand te optimistisch blijken. Klassiek worden de pensioenverplichtingen door de verzekeraars telkens op een jaarlijkse basis herberekend. Daartoe voorziet het pensioenreglement in een jaarlijkse herberekeningsdatum⁴⁸. De inrichter van de pensioentoezeggingen is ertoe gehouden om de verzekeraar op deze datum in het bezit te stellen van een update van alle relevante parameters die een invloed hebben op de hoogte van het aanvullend pensioen, inzonderheid het loon. Dit moet de verzekeraar in staat stellen om de pensioenverplichtingen opnieuw te evalueren. Het is dan ook niet onlogisch dat de

⁴⁸ In het verzekeringsjargon wordt deze datum vaak aangeduid als de 'vernieuwingsdatum' (date de renouvellement).

controle op onderfinanciering aan deze herberekeningsdatum wordt vastgekoppeld. De nieuwe waardering van de pensioenverplichtingen kan inderdaad aanleiding geven tot tekorten binnen de groepsverzekeringen. Voor het overige blijven, binnen een tak 21 context, de pensioenverplichtingen redelijk stabiel, tenzij er zich uiteraard binnen de onderneming bijzondere omstandigheden, bijvoorbeeld overnames of collectieve ontslagen, zouden voordoen die extra controles ad hoc zouden noodzaken.

Binnen tak 21 kunnen jaarlijkse controles dan ook beschouwd worden als een ondergrens, opdat de verzekeraar kan voldoen aan zijn wettelijke opdracht. Het opdrijven van de frequentie is uiteraard niet verboden en heeft als voordeel dat de verzekeraar korter op de bal kan spelen.

Krachtens artikel 48, §1 van het KB Leven rust er op de verzekeraar evenwel de verplichting om de financiering van de groepsverzekering op permanente basis zorgvuldig op te volgen. Dit houdt in dat meer frequente dan jaarlijkse berekeningen nodig kunnen zijn wanneer gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld evoluties op de financiële markten) daartoe zouden nopen. Dit geldt in het bijzonder maar niet uitsluitend voor groepsverzekeringen waarbij de evolutie van de wiskundige reserves beïnvloed kan worden door waardedalingen binnen onderliggende beleggingsfondsen (tak 23).

De verzekeraar moet in elk geval minstens één keer per jaar controleren of de overeenkomstig artikel 48 KB Leven vastgestelde pensioenaanspraken zijn afgedekt door de wiskundige reserves binnen de groepsverzekering.

Dit minimum ontslaat de verzekeraar evenwel niet van zijn verplichting om de financiering op permanente basis zorgvuldig op te volgen en om meer frequente berekeningen uit te voeren wanneer gewijzigde omstandigheden daartoe zouden nopen. Dit geldt des te meer indien de evolutie van de wiskundige reserves binnen de groepsverzekering beïnvloed kan worden door waardedalingen binnen onderliggende beleggingsfondsen (tak 23).

4.2.3.3. Tijdige controle uitgeoefend op basis van voldoende recente gegevens

Een tweede factor die de effectiviteit van de controles van de verzekeraar moet garanderen betreft de mate waarin gebruik wordt gemaakt van tijdige controles op basis van voldoende recente data. Opdat het door de verzekeraar berekende financieringsniveau een getrouw beeld geeft van de onderliggende werkelijkheid, zal de verzekeraar moeten beschikken over een correcte en relatief recente waardering van zowel de passiva (de pensioenverplichtingen) als de activa (de wiskundige reserves). Dit is vooral van belang bij de berekening van de pensioenverplichtingen, omdat hierbij gebruik gemaakt wordt van onderliggende variabele parameters, bijvoorbeeld het loon of de diensttijd.

De verzekeraar dient te vermijden om op de feiten achterna te lopen, vooral om vertekeningen aan de kant van de pensioenverplichtingen te vermijden.

Om over dit tijdsverloop te kunnen oordelen, wordt volgend onderscheid gemaakt tussen de verschillende relevante momenten in het controleproces.

De verzekeringsonderneming berekent het financieringsniveau elk jaar met betrekking tot een vast weerkerend tijdstip in het kalenderjaar, bijvoorbeeld op 1 januari. Dit betekent dat ieder jaar een uitspraak wordt gedaan over het financieringsniveau op 1 januari van het betrokken jaar (jaar n) (= **evaluatie datum**). De datum van 1 januari blijkt vaak te worden gebruikt als evaluatiedatum: ruim de helft van de regelingen binnen de steekproef hanteert nieuwjaarsdag als evaluatiemoment. Aangezien de informatie betreffende de pensioenrechten op de jaarlijkse pensioenfiche eveneens geëvalueerd moet worden op 1 januari van het betrokken kalenderjaar⁴⁹, is deze keuze niet toevallig. Vermits een berekening op 1 januari wettelijk in elk geval noodzakelijk is om aan de wettelijke informatieverplichtingen te voldoen, ligt het voor de hand om deze berekeningen meteen ook te gebruiken bij de controles op de financieringsvereisten.

Doorgaans voert verzekeraar de effectieve berekeningen niet uit op 1 januari zelf, maar op een moment later in het jaar (= **berekeningsdatum**).

Bij de berekening van de pensioenverplichtingen wordt gebruik gemaakt van de salarisgegevens en andere relevante loopbaangegevens, die op een bepaald moment gewaardeerd worden (= **datum parameters**). Deze laatste datum kan gelijkliggen met de Evaluatiedatum, maar dat hoeft niet noodzakelijk het geval te zijn.

Een eerste mogelijke oorzaak van vertraging heeft te maken met de laattijdige organisatie van de controles zelf. Onderstaande grafiek (*figure 50*) geeft in dit verband het tijdsverloop weer tussen het moment van de effectieve berekening (Berekeningsdatum) en het moment waarop de berekening betrekking heeft (Evaluatiedatum).

---

⁴⁹ Art. 26, §1 van de WAP.

Tijdsverloop evaluatie verworven reserves en effectieve berekening

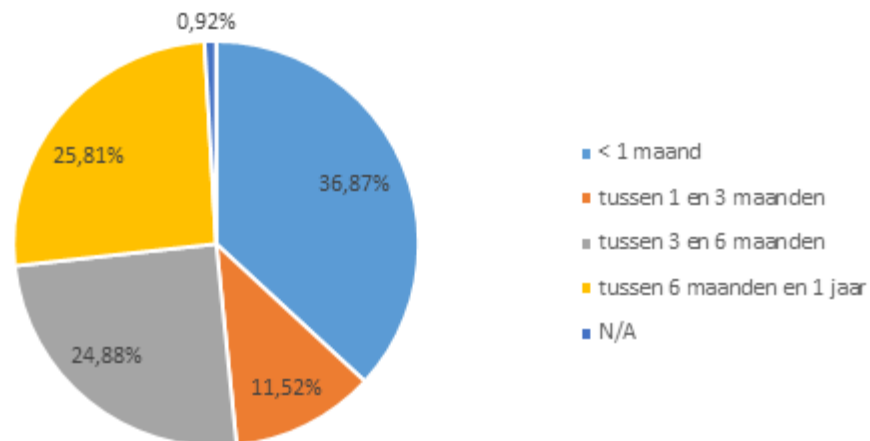

Figure 50

Bij 37% van de regelingen blijkt dat de verzekeraar de effectieve berekening uitvoert binnen de maand na het tijdstip waarop de berekening betrekking heeft. Dat draagt ertoe bij dat de inrichter relatief snel op de hoogte kan worden gebracht van eventuele tekorten.

Anderzijds blijkt dat bij de helft van de regelingen de berekeningstermijn meer dan 3 maanden bedraagt, bij een kwart van de regelingen zelfs meer dan zes maanden. Het onvermijdelijke gevolg is dat tekorten later ter kennis zullen worden gebracht en de aanzuivering langer op zich zal laten wachten. De betrokken verzekeraars zullen worden gewezen op het belang van een tijdige organisatie van de controles.

Een correcte toepassing van artikel 48, §1 en artikel 50, eerste lid van het KB Leven veronderstelt dat verzekeraars het financieringsniveau berekenen binnen een zo kort mogelijke termijn na de evaluatiedatum van de pensioenverplichtingen en de wiskundige reserves.

De volgende grafiek (figure 51) geeft een beeld van het tijdsverloop tussen het moment waarop de financieringssituatie wordt geëvalueerd (Evaluatiedatum) en het (vroegere) tijdstip waarop de onderliggende paramaters die nodig zijn om de pensioenverplichtingen te berekenen worden gewaardeerd (Datum Parameters). Omdat deze onderliggende parameters een rechtstreekse impact op de pensioenverplichtingen hebben, is het van belang dat de verzekeraar de controles uitoefent met voldoende actuele gegevens. Indien dit niet het geval is, leidt dit tot een vertekening van de verplichtingen in hoofde van de inrichter, zoals geïllustreerd wordt in het kaderstuk.

De verzekeringsonderneming berekent het financieringsniveau elk jaar met betrekking tot één januari. Dit betekent dat ieder jaar een uitspraak wordt gedaan over het financieringsniveau op 1 januari van het betrokken jaar (jaar n) (= *evaluatiedatum*).

De verzekeraar voert de effectieve berekeningen uit op 17 januari van het jaar n (= *berekeningsdatum*).

Bij de berekening van de verworven reserves wordt gebruik gemaakt van de salarisgegevens en andere relevante loopbaangegevens op 1/10 (jaar n-1) aangezien het reglement voorziet in een jaarlijkse herberekening op 1/10 (= *datum parameters*).

Voorbeeld

Voor een vrouw van 40 jaar aangesloten bij een DB-plan met pensioenformule(kapitaal): $(2 \times S1 + 7 \times S2) \times n/40$. Het plan voorziet in een pensioenleeftijd van 65 jaar.

* Op 1 januari van het jaar n-1:

- Diensttijd (n): 15 jaar
- Salaris (S): 50 000 EUR (S1: 40 000 EUR en S2: 10 000 EUR)

Dit resulteert in een verworven prestatie op 1/1 van het jaar n-1 gelijk aan 56 250 EUR. Hiermee stemt een verworven reserve overeen van 12 244,80 EUR (FR/6%). Dit laatste bedrag geldt als pensioenverplichting waarvoor de verzekeraar zal moeten nagaan of dit bedrag gedekt is door opgebouwde wiskundige reserves.

* Op 1 januari van het jaar n:

- Diensttijd (n): 16 jaar
- Salaris (S): 55 000 EUR (S1: 41 250 en S2: 13 750)

Het extra gepresteerde dienstjaar en de bijhorende loonsverhoging zorgt uiteraard voor een verhoogde verworven prestatie op 1/1 van het jaar n: 71 500 EUR. Hiermee stemt een verworven reserve overeen van 16 511,59 EUR. Dit laatste bedrag moet mee worden opgenomen in de controle op de financieringsvereisten.

Stel echter dat de verzekeraar niet op de hoogte is van de loonsverhoging. Dan zal de verzekeraar bij zijn berekening weliswaar rekening houden met een extra dienstjaar, maar herneemt het loon gekend op 1/1 van het jaar n-1. Deze berekening levert slechts een 'verworven prestatie' op ter waarde van 57 500 EUR. De verworven reserve bedraagt in dit geval 13 278,55 EUR.

Deze foutieve berekening betekent uiteindelijk dat de pensioenverplichting bij de toets op de financieringsvereisten voor deze aangeslotene (onterecht) met een bedrag van 3 233,04 EUR verlaagd wordt.

Tijdsverloop tussen evaluatie verworven reserves en waardering variabele elementen ("loon")

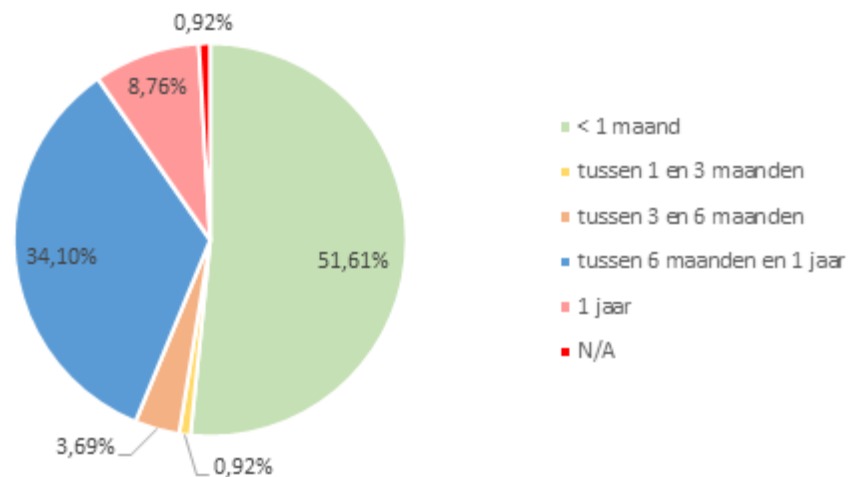

Figure 51

Voor meer dan de helft van de regelingen is er geen verschil tussen beide data (112 regelingen). Dit betekent dat de variabele elementen die van invloed zijn op de hoogte van de pensioenverplichtingen op hetzelfde ogenblik gewaardeerd worden als de verplichtingen zelf. Dit kan uiteraard alleen maar bijdragen tot een juiste inschatting van het financieringsniveau. Binnen de overige regelingen wordt er gebruik gemaakt van variabele elementen gewaardeerd op een vroeger moment, waarbij het tijdsverschil in een beperkt aantal gevallen oploopt tot één jaar.

Hoewel een dergelijk tijdsverschil op het eerste zicht niet bevorderlijk lijkt voor een correcte inschatting van de pensioenverplichtingen, moet er worden op gewezen dat de meeste van de 19 betrokken regelingen worden beheerd door verzekeraars die hebben aangegeven de controles op onderfinanciering uit te oefenen volgens een maandelijkse of halfjaarlijkse periodiciteit (cf. *supra*, subsectie 4.2.3.2.). Het opdrijven van de periodiciteit heeft automatisch tot gevolg dat de verzekeraar langer blijft werken met oudere personeelsgegevens, die in de regel immers slechts eenmaal per jaar worden geactualiseerd.

Een correcte vaststelling van het financieringsniveau conform artikel 48 KB Leven vereist dat verzekeraars bij de waardering van de pensioenverplichtingen gebruik maken van de meest recente gegevens, rekening houdend met de herberekeningsdatum voorzien in het pensioenreglement.

Om te vermijden dat de evaluatie zou worden uitgevoerd op basis van verouderde gegevens wordt er eveneens best naar gestreefd om de evaluatie zo snel mogelijk na de herberekeningsdatum te laten plaatsvinden.

De FSMA beveelt aan de inrichters te sensibiliseren met het oog op een efficiënte uitwisseling van de gegevens die nodig zijn voor de jaarlijkse berekening van de pensioenprestaties.

4.2.3.4. Opvolging van de onderfinanciering: verwittiging verzekeraar

In de mate dat de verzekeraar tot de vaststelling komt dat de pensioenverplichtingen omschreven in artikel 48 van het KB Leven niet gedekt worden door de opgebouwde wiskundige reserves, moet de verzekeraar de inrichter verwittigen. Zonder door een vaste wettelijke termijn gebonden te zijn, zal de verzekeraar toch snel moeten reageren éénmaal de onderfinanciering werd gedetecteerd.

Voor de 39 regelingen waarbij er sprake was van een onderfinanciering wordt hieronder eerst weergegeven of de inrichter ook daadwerkelijk op de hoogte werd gesteld (*figure 52*).

Verwittiging verzekeraar aanwezigheid
financieringstekort

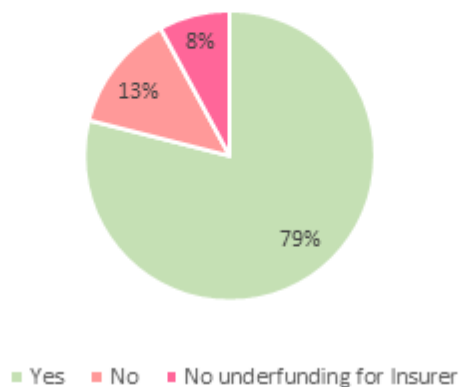

Figure 52

Voor 30 regelingen geeft de verzekeraar aan dat de inrichter werd geïnformeerd over de aanwezigheid van een financieringstekort.

Hieruit blijkt ook dat in een beperkt aantal gevallen de inrichter op het moment van het indienen van de rapportering (zomer 2018) nog niet op de hoogte was gebracht.

In drie gevallen heeft de verzekeraar, niettegenstaande door de FSMA op basis van de gerapporteerde data een tekort werd gedetecteerd binnen de regeling, geoordeeld dat de financieringssituatie niet beoordeeld moet worden als een onderfinanciering in de zin van artikel 50 van het KB Leven. Daarbij werd verwezen naar de geringe omvang van het tekort of het feit dat het tekort zou worden opgevangen via de volgende reguliere dotatie. Geen van

deze gronden levert echter een rechtvaardiging op voor het niet toepassen van de procedure in geval van onderfinanciering.

Ingevolge artikel 50, 1^e lid van het KB Leven moet de verzekeraar de inrichter van de betrokken pensioentoezegging inlichten over de aanwezigheid van financieringstekorten binnen de onderliggende groepsverzekering, zelfs indien het vastgestelde tekort van minieme aard is.

In de vijf overige gevallen is er sprake van een door de verzekeraar gerapporteerd financieringstekort dat eveneens bevestigd wordt door de berekeningen van de FSMA. Desondanks heeft de betrokken verzekeraar de inrichter niet op de hoogte gesteld. Dit is duidelijk in strijd met het voorschrift neergelegd in artikel 50 van het KB Leven

Voor de regelingen waarbij de inrichter wel werd geïnformeerd over de noodzaak van een bijkomende storting, geeft de volgende grafiek (*figure 53*) weer hoeveel tijd er verliep tussen de vaststelling van het financieringstekort door de verzekeraar en het moment waarop de inrichter werd verwittigd.

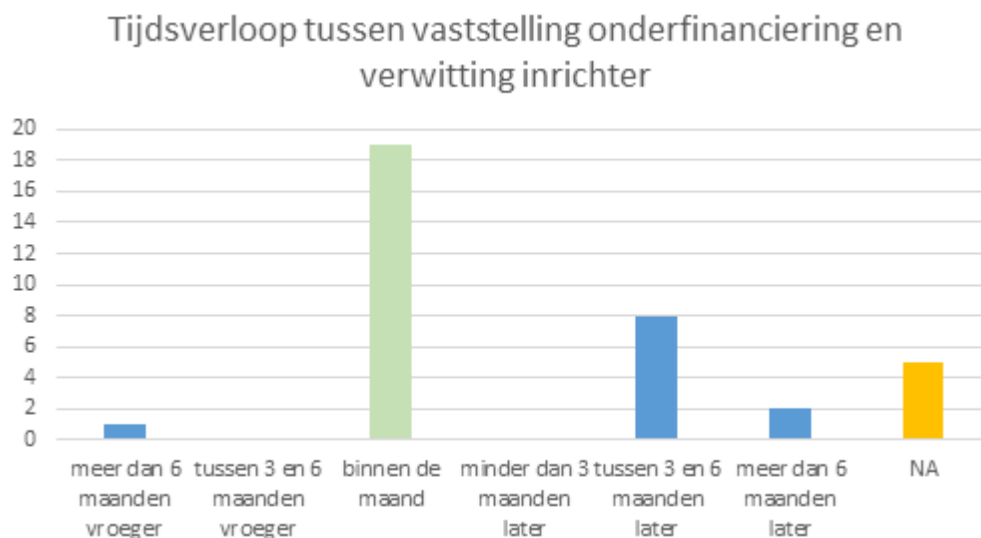

Figure 53

In twee derde van de gevallen heeft de betrokken verzekeraar vrij prompt gereageerd met een bericht aan de inrichter binnen de maand volgend op de detectie van een financieringstekort. In het licht van het vereiste van artikel 50 van het KB Leven (*“van zodra”*), zijn termijnen die hoger oplopen dan één maand (10 regelingen) problematisch.

Bij vier verzekeraars liet de verwittiging van het bestaan van een financieringstekort binnen één of meerdere regelingen meer dan drie maand op zich wachten.

Ingevolge artikel 50, 1e lid van het KB Leven moet de verzekeraar de inrichter onmiddellijk informeren over het feit dat bijkomende stortingen noodzakelijk zijn om het financieringstekort weg te werken.

Gelet op het feit dat vanaf deze verwittiging de inrichter over zes maanden beschikt om het financieringstekort aan te zuiveren, is het aan te bevelen dat deze verwittiging gebeurt op een wijze die toelaat om de datum ervan rechtsgeldig te bewijzen.

4.2.3.5. Opvolging van de onderfinanciering: aanzuivering door de inrichter

Voor de regelingen waarbij de inrichter op de hoogte werd gebracht van het financieringstekort, geeft onderstaande grafiek (*figure 54*) weer in welke mate deze tekorten door de inrichters werden aangezuiverd.

Aanzuivering financieringstekort door inrichter na verwittiging

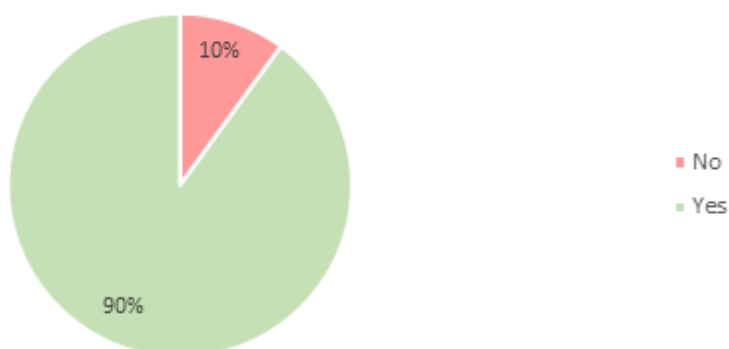

Figure 54

Voor 27 van de 30 betrokken regelingen werkte de inrichter het financieringstekort weg door het verrichten van de noodzakelijke bijkomende stortingen. Overigens bleek elke inrichter ook in staat om deze sommen te betalen binnen de zes maanden na de verwittiging van de verzekeraar. De betaling volgde gemiddeld anderhalve maand na het verzoek van de verzekeraar.

Ondanks de vraag van de verzekeraar gebeurde er in drie gevallen nog geen aanzuivering van het tekort door de inrichter.

In twee gevallen gebeurde de verwittiging nog op eerder recente datum, in die zin bij het indienen van de rapportering door de verzekeraar nog geen zes maanden waren verlopen sinds de verwittiging. In een ander geval had de verzekeraar het bestaan van een onderfinanciering al verschillende jaren gesignaleerd aan de inrichter. Bij gebreke aan de nodige aanzuivering bleef de verzekeraar, telkens opnieuw een financieringstekort

vaststellen. Deze situatie geeft aan dat de verzekeraar, ondanks een voortdurend financieringstekort, niet geneigd is om de groepsverzekering te reduceren, zoals artikel 50 van het KB Leven dit nochtans voorschrijft.

Enerzijds vormt dit een illustratie van de ongepastheid van de reductie van de groepsverzekering als antwoord op een weigering van de werkgever om de benodigde premies te storten (over de problematiek van de reductie van de groepsverzekering, cf *supra*, subsectie 4.1.2.2.). Anderzijds houdt de beslissing van de verzekeraar om niet te reduceren ook risico's in. Hierboven werd ook gesteld dat de reductie met zich meebrengt dat de collectieve reserve, het financieringsfonds, op proportionele wijze verdeeld wordt onder alle aangeslotenen. Deze verdeling moet verhinderen dat het financieringsfonds bij voorkeur wordt aangewend om de prestaties bij te passen voor die aangeslotenen die het eerst in aanmerking komen voor de opname van het aanvullend pensioen. Indien in deze situatie de inrichter zou verdwijnen omwille van het faillissement, riskeert de verzekeraar geconfronteerd te worden met claims vanwege aangeslotenen die menen dat de handelswijze van de verzekeraar in hun nadeel is geweest.

Voor de hierboven vermelde drie regelingen zal een stand van zaken worden opgevraagd bij de betrokken verzekeraars, die, desgevallend, zullen worden gewezen op hun verplichting om de groepsverzekering te reduceren.

Indien de inrichter van de pensioentoezegging het financieringstekort niet aanzuivert binnen een periode van zes maanden na de verwittiging vanwege de verzekeraar, moet de verzekeraar de groepsverzekering reduceren overeenkomstig artikel 50 van het KB Leven. Hierbij verdeelt de verzekeraar de niet-geïndividualiseerde reserves binnen de betrokken groepsverzekering over alle aangeslotenen overeenkomstig de verdeelsleutel vervat in artikel 50 van het KB Leven.

HOOFDSTUK 5 – Voldoende financiering: lange termijn – Bescherming verworven prestaties

Een correcte financiering van de verworven reserve garandeert nog niet dat op termijn, namelijk bij de pensionering, ook de pensioenprestaties zelf zullen kunnen worden betaald. Rekening houdend met het feit dat vandaag de actuele waarde van de pensioenprestaties, de verworven reserves, mogen worden berekend uitgaande van een actualisatievoet van 6%, is het lang niet zeker dat, zelfs bij een voldoende financiering van deze verworven reserves, de uiteindelijke beloofde prestatie betaald kan worden. Daartoe moet de financiering bijkomend ook gebeuren in overeenstemming met een realistische inschatting van het reële verwachte rendement.

Binnen de IBP's wordt de bescherming van de pensioenprestaties geregeld door de wettelijke verplichtingen betreffende de zogenaamde lange termijn technische voorzieningen (LTV) (meer toelichting, zie kader).

Voor de financiering via groepsverzekering, ontbreekt het aan een vergelijkbaar wettelijk kader. Nochtans is de onderliggende problematiek net dezelfde. De vraag die zich opdringt en die binnen dit hoofdstuk centraal staat, is of het niveau van wiskundige reserves (aanwezig op individuele overeenkomsten, dan wel in het financieringsfonds) opgebouwd binnen de groepsverzekering volstaat om, rekening houdend met het rendement dat verwacht mag worden, de uitbetaling van de verworven prestaties te vrijwaren.

Technische voorzieningen bij IBP's

Om de rechten van de deelnemers te beschermen dienen voldoende prudente technische voorzieningen aangelegd te worden op het passief van de balans van de IBP. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de korte en lange termijn voorzieningen.

➤ Korte termijn voorziening (KTV)

De KTV komt overeen voor de actieven en de slapers met de verworven reserves conform de WAP. Typisch betreft het de actualisatie van de verworven prestaties aan 6% - MR/FR behalve als het reglement gunstigere technische basissen voorziet.

Financieringstekorten t.o.v. het KTV-niveau dienen onvoorwaardelijk binnen het jaar aangezuiverd te worden.

➤ Lange termijn voorziening (LTV)

De Belgische wetgever heeft voor de waardering van de LTV een flexibel kader voorzien op basis van het *prudent person principle* dat berust op prudente methodes en redelijke marges voor negatieve afwijkingen (zie art. 89 WIBP).

De aanzuivering van LTV-te korten kan over een langere periode gebeuren (meestal tot 5 jaar, in uitzonderlijke gevallen kan een langere periode toegelaten worden).

De FSMA verwacht dat het samengestelde niveau van technische voorzieningen met voldoende zekerheid de uitkering van de verworven prestaties garandeert bij het wegvallen van de financiering. Hiertoe dienen de technische voorzieningen minstens gelijk te zijn aan de *best estimate liability* (BEL) aangevuld met een veiligheidsbuffer om negatieve afwijkingen op te vangen.

$$TV \geq \max (KTV, BEL + \text{veiligheidsbuffer})$$

De BEL is gelijk aan de actuele waarde van de verworven prestaties (*unit credit* methode) op basis van realistisch ingeschatte hypothesen (rendement ingeschat op basis van de strategische asset allocatie, sterftekansen die rekening houden met de groep van aangeslotenen, ...).

Indien de hypothesen zich exact realiseren zullen, uitgaande van een niveau aan activa gelijk aan het BEL-niveau, alle prestaties uitgekeerd kunnen worden. In de werkelijkheid zijn de parameters echter volatiel waardoor er bij een stopzetting van de financiering slechts ca. 50% kans is om de verworven prestaties effectief te kunnen uitkeren. Om de rechten van de deelnemers beter te beschermen dient er bijgevolg een veiligheidsbuffer toegevoegd te worden aan de technische voorzieningen.

Een goede praktijk, naar de mening van de FSMA, bestaat er vervolgens in om de buffer te bepalen op basis van een continuïteitstoets die de activa stochastisch projecteert rekening houdend met het verwacht rendement en de verwachte volatiliteit van de beleggingsportefeuille.

Voor DB-plannen bedraagt de buffer momenteel gemiddeld 18% t.o.v. de BEL.

In tegenstelling tot de korte termijn, beschikken we voor de toetsing van de verplichtingen op de lange termijn dus niet over richtinggevend wettelijke voorschriften. Om deze reden werd een eigen methodologie ontwikkeld om na te gaan in welke mate de opgebouwde verworven prestaties van de aangeslotenen (d.w.z. het bedrag waarop de aangeslotenen *bij pensionering* recht zullen hebben *op basis van de reeds gepresteerde dienstjaren*) gewaarborgd zijn door de binnen de groepsverzekering opgebouwde reserves. Deze methodiek wordt eerst toegelicht, waarna de onderzoeksresultaten met betrekking tot de steekproef worden gepresenteerd.

5.1. Methodologie: verzekeraarbaarheid van de verworven prestaties

Aan de basis van de gehanteerde onderzoeksmethode ligt de veronderstelling dat de verdere financiering door de inrichter van de betrokken pensioenregeling op een gegeven moment noodgedwongen wordt stopgezet, bijvoorbeeld ingevolge een faillissement. Vraag is of de op dat moment binnen de groepsverzekering opgebouwde wiskundige reserves volstaan om de uitkering van de verworven prestaties op de respectieve data van opeisbaarheid te garanderen. Kort gezegd, in welke mate wordt de uitbetaling van de verworven prestaties door de verzekeraar verzekerd? Rekening houdend met het feit dat de inrichter niet meer kan tussenkomen in de financiering, zal het antwoord op deze vraag nog enkel afhankelijk zijn van het rendement dat de verzekeraar gedurende de periode waarbinnen de verworven prestaties moeten worden uitbetaald, nog zal toekennen.

5.1.1. Vaststelling 'Gap': het benodigde rendement versus het verwacht rendement

Uiteindelijk berust heel de oefening op het vaststellen van het verschil, de 'gap', tussen het rendement dat nodig is om de uitbetaling van de verworven prestaties te garanderen enerzijds en het rendement dat de verzekeraar zal aanbieden anderzijds. De verschillende componenten in deze vergelijking worden hieronder toegelicht.

5.1.1.1. De vaststelling van het benodigde rendement

Het '**benodigde rendement**' is het rendement dat nodig is om uitgaande van het totaalbedrag aan wiskundige reserves binnen de groepsverzekering de toekomstige verworven prestaties te kunnen uitbetalen op het moment dat deze opeisbaar worden.

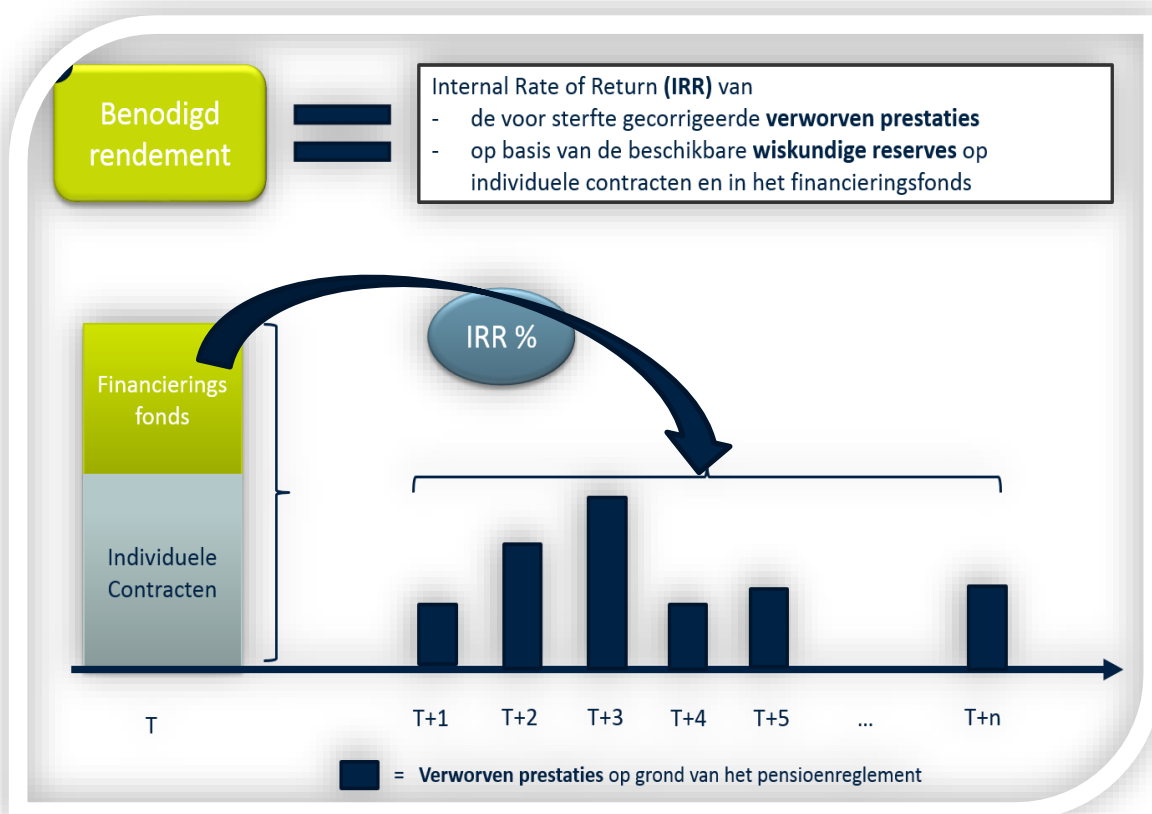
Om te beginnen dient voor elke regeling het beschikbare 'startbedrag' te worden bepaald. Dit startbedrag wordt gedefinieerd als de, op een gegeven moment, binnen de pensioenregeling opgebouwde wiskundige reserves, zowel op de individuele overeenkomsten als binnen het financieringsfonds. Het moment waarop dit totaalbedrag wordt bepaald, werd vastgelegd op 1 januari 2017. De veronderstelling binnen deze oefening is dan ook dat het bedrag van de wiskundige reserves na deze datum niet meer zal aangroeien door middel van bijdragen.

Vervolgens moeten per pensioenregeling de uitbetalingsverplichtingen worden vastgesteld. Deze stemmen overeen met de verworven prestaties in functie van hun datum van opeisbaarheid. Wettelijk gezien is de uitkering van de aanvullende pensioenprestatie gekoppeld aan de opname van het wettelijk pensioen, hetgeen de voorspelbaarheid van het ogenblik van uitbetaling bemoeilijkt. Daarom wordt binnen deze oefening de opeisbaarheid van de verworven prestatie bepaald in functie van de door het pensioenreglement vastgelegde pensioenleeftijd. De binnen iedere regeling aanwezige verworven prestaties worden aldus gegroepeerd per jaar van opeisbaarheid, waarbij, bij wege van vereenvoudiging, wordt vastgesteld dat iedere uitbetaling plaatsvindt op 31 december van ieder jaar. Dit betekent bijvoorbeeld dat de verworven prestaties die opeisbaar worden in de loop van 2020 integraal worden uitbetaald op 31 december 2020.

De verworven prestaties werden geëvalueerd op datum van 1 januari 2017.

Het benodigde rendement is gelijk aan de '*internal rate of return*' die een actuariële equivalentie tot stand brengt tussen het geïnvesteerd bedrag – namelijk de wiskundige reserves op 1 januari 2017 – en een reeks van toekomstige uitbetalingen, nl. de verworven prestaties. Anders gezegd: het gaat om een rendementspercentage dat, rekening houdend met het startbedrag aan wiskundige reserves, nodig is om *alle* verschuldigde verworven prestaties op de datum van opeisbaarheid uit te betalen. Rekening houdend met het feit dat het moment van uitbetaling van de verworven prestaties telkens wordt uitgesteld naar de laatste dag van het jaar van opeisbaarheid, heeft dit tot gevolg dat er minder rendement nodig zal zijn.

De werkwijze wordt hieronder schematisch weergegeven. Deze berekening houdt vooralsnog geen rekening met het feit dat een bepaalde fractie van het geheel aan verworven prestaties niet zal moeten worden uitbetaald, omwille van de sterfte onder de aangeslotenen binnen de regeling. Deze sterftecorrectie wordt verderop toegelicht. (cf *infra*, subsectie 5.1.2.4.).

5.1.1.2. De vaststelling van het verwachte rendement

Het '**verwachte rendement**' is het rendement dat **de verzekeraar zelf aanbiedt** op de totaliteit aan wiskundige reserves, de activa binnen de groepsverzekering en dit vanaf de

stopzetting van betaling door de inrichter, hier dus vastgesteld op 1 januari 2017, tot en met het moment waarop de laatste verworven prestatie moet worden uitbetaald.

Van bijzonder belang is de vaststelling dat de wiskundige reserves binnen de groepsverzekeringen in de steekproef hoofdzakelijk in tak 21 worden beheerd. Dit is het geval voor alle individuele overeenkomsten (cf. *supra*, subsectie 3.2.3.1). Voor de reserves binnen de financieringsfondsen is er slechts in een beperkt aantal gevallen sprake van een beheer in tak 23 (cf. *supra*, subsectie 3.2.2.4.).

- Individuele overeenkomsten: rendement gewaarborgd tot de pensioenleeftijd

Voor de wiskundige reserves op *individuele overeenkomsten* impliceert de aanwezigheid van de tarifaire garantie dat de verzekeraar het toegekende tarief op de reeds opgebouwde wiskundige reserves moet blijven waarborgen tot op de pensioenleeftijd⁵⁰. Bij een wijziging van het tarief zullen de op het moment van de wijziging opgebouwde reserves verder oprenten op basis van het oude tarief. In de schoot van eenzelfde overeenkomst kunnen er dan ook verschillende reserveschijven bestaan met elk een overeenkomstig tarief. Wat het verwachte rendement op de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten betreft, moeten dan ook geen hypothesen worden gemaakt; dit rendement staat vast en is gelijk aan het tarifair gewaarborgde rendement.

Gelet op de verschillende tariefwijzigingen die er doorheen de tijd hebben plaatsgevonden, kan een “gemiddeld tarifair rendement” worden berekend in functie van enerzijds het volume aan reserves waarop een bepaald tarief betrekking heeft, en anderzijds de resterende duurtijd van de tariefgarantie. Zo is het denkbaar dat een tarief van 3,25% betrekking heeft op een groot volume aan reserves, maar dat de duurtijd dan weer beperkter zal zijn in vergelijking met lagere (nieuwe) tarieven.

Bij stopzetting van premiebetaling is de verzekeraar ertoe gehouden om de gereduceerde prestatie uit te betalen. De gereduceerde prestatie is te beschouwen als de prestatie die overeenstemt met de op dat moment reeds betaalde premies. Rekening houdend met het principe van de tariefwaarborg binnen tak 21 gelden de gereduceerde prestaties als de verplichtingen van de verzekeraars.

Uitgaande van de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten kan, opnieuw met toepassing van de ‘*internal rate of return*’-methodiek (IRR), het rendement worden berekend dat de uitbetaling van de gereduceerde verzekeringsprestaties op de corresponderende eindvervaldatum verzekert. Net zoals bij de berekening van het benodigde rendement werd de uitbetalingsdatum vastgelegd op 31 december van het betrokken jaar. Het aldus bekomen percentage kan gelden als het ‘**gemiddeld tarifair rendement**’ op de individuele overeenkomsten.

---

⁵⁰ Dit is het geval ongeacht de gehanteerde individuele kapitalisatietechniek: constante premies of opeenvolgende koopsommen.

- Reserves in het financieringsfonds: variabel rendement

Anders dan bij de reserves op de individuele overeenkomsten zal bij de wijziging van het tarief binnen het financieringsfonds het nieuwe tarief in de meeste gevallen van toepassing zijn op de totaliteit aan wiskundige reserves opgebouwd binnen het fonds (cf. *supra*, subsectie 3.2.3.3.). In een context van dalende tarieven weegt een daling dan ook door op de gehele reserve. Anderzijds zal de volledige reserve positief beïnvloed worden bij toekomstige rendementsstijgingen.

Omdat er geen zekerheid bestaat over de toekomstige tariefpolitiek van de verzekeraars ten aanzien van de reserves in het financieringsfonds, moet er noodzakelijkerwijs een hypothese omtrent het toekomstige rendement worden gemaakt. Hier kan reeds vermeld worden dat gebruik wordt gemaakt van twee scenario's. In het basisscenario wordt het toekomstige rendement op het financieringsfonds gelijkgesteld aan 0%. In een tweede scenario wordt, bij wijze van vergelijking, het rendement op de collectieve reserves opgetrokken naar 2% (meer over deze rendementshypotheses, cf. *infra*, subsectie 5.1.2.3.).

- Vaststelling van het verwachte rendement

Voor groepsverzekeringen met uitsluitend reserves op individuele overeenkomsten stemt het verwachte rendement van de verzekeraar overeen met het 'gemiddelde tarifaire rendement' berekend overeenkomstig de hierboven toegelichte methode. Bij groepsverzekeringen met enkel reserves in een financieringsfonds, bijvoorbeeld in het geval van zuivere collectieve kapitalisatie, valt het verwachte rendement samen met het toekomstige rendement, zoals dat in functie van de gehanteerde hypothese wordt vastgesteld.

Aangezien er in de meeste groepsverzekeringen sprake is van zowel wiskundige reserves op individuele overeenkomsten als binnen een financieringsfonds moeten de hierboven beschreven benaderingen worden samengesmolten tot één enkele rendementsvoet die het globale verwachte rendement uitdrukt.

Dit gebeurt door gedurende de uitbetalingsperiode het financieringsfonds gradueel af te bouwen door middel van jaarlijkse inhoudingen, zodanig dat het financieringsfonds is uitgeput op het ogenblik dat de laatste verworven prestatie wordt uitbetaald. Bedoeling van deze inhouding is om de gereduceerde prestaties, op het ogenblik dat zij worden uitbetaald, met een proportioneel bepaald bedrag te verhogen, althans voor zover de gereduceerde prestaties lager zouden liggen dan de verworven prestatie. Het supplement dat vanuit het financieringsfonds wordt uitbetaald, wordt berekend volgens de verhouding van het verschil tussen de gereduceerde kapitalen en verworven prestaties van een bepaald jaar tot de som voor alle jaren van het totale verschil tussen de gereduceerde kapitalen en verworven prestaties. Alle aangeslotenen voor wie de gereduceerde prestatie niet toelaat om de verworven prestatie te dekken, worden dus in gelijke mate gecompenseerd vanuit het financieringsfonds. Indien voor een bepaald jaar de gereduceerde prestaties de verworven prestaties overtreffen, dan gebeurt er voor dat jaar geen betoelaging vanuit het fonds.

Kanttekening bij het wettelijk kader

De geleidelijke afwikkeling van het financieringsfonds door middel van proportionele inhoudingen in functie van het verschil tussen de gereduceerde prestaties en de verworven prestaties, zoals die in het onderzoek wordt gehanteerd, wijkt af van de verdeling van de collectieve reserve overeenkomstig de huidige regelgeving.

Artikel 50 van het KB Leven voorziet in het geval van het verdwijnen van de inrichter namelijk in een onmiddellijke verdeling van de collectieve reserves. Elke aangeslotene ontvangt een aandeel uit het fonds berekend in functie van de verhouding tussen het verschil tussen de verworven WAP-reserve (in voorkomend geval verhoogd tot het bedrag van de wettelijke rendementsgarantie), en de wiskundige reserve op de individuele overeenkomst enerzijds, en de som, voor alle aangeslotenen, van deze verschillen anderzijds.

Indien op het moment van de verdeling de wiskundige reserves op de individuele overeenkomst van een aangeslotene de WAP-reserve (rekening houdend met de wettelijke rendementsgarantie) overtreffen, dan ontvangt deze aangeslotene niets.

In de mate dat de verdeling van de collectieve reserve tot doel zou moeten hebben om de uitbetaling van de verworven pensioenprestatie zo veel als mogelijk te vrijwaren, schiet de door het KB Leven voorziene werkwijze tekort.

Het is niet omdat de wiskundige reserve op de individuele overeenkomst op een gegeven moment de WAP-reserve overtreft, dat de uitbetaling van de verworven prestatie gewaarborgd is.

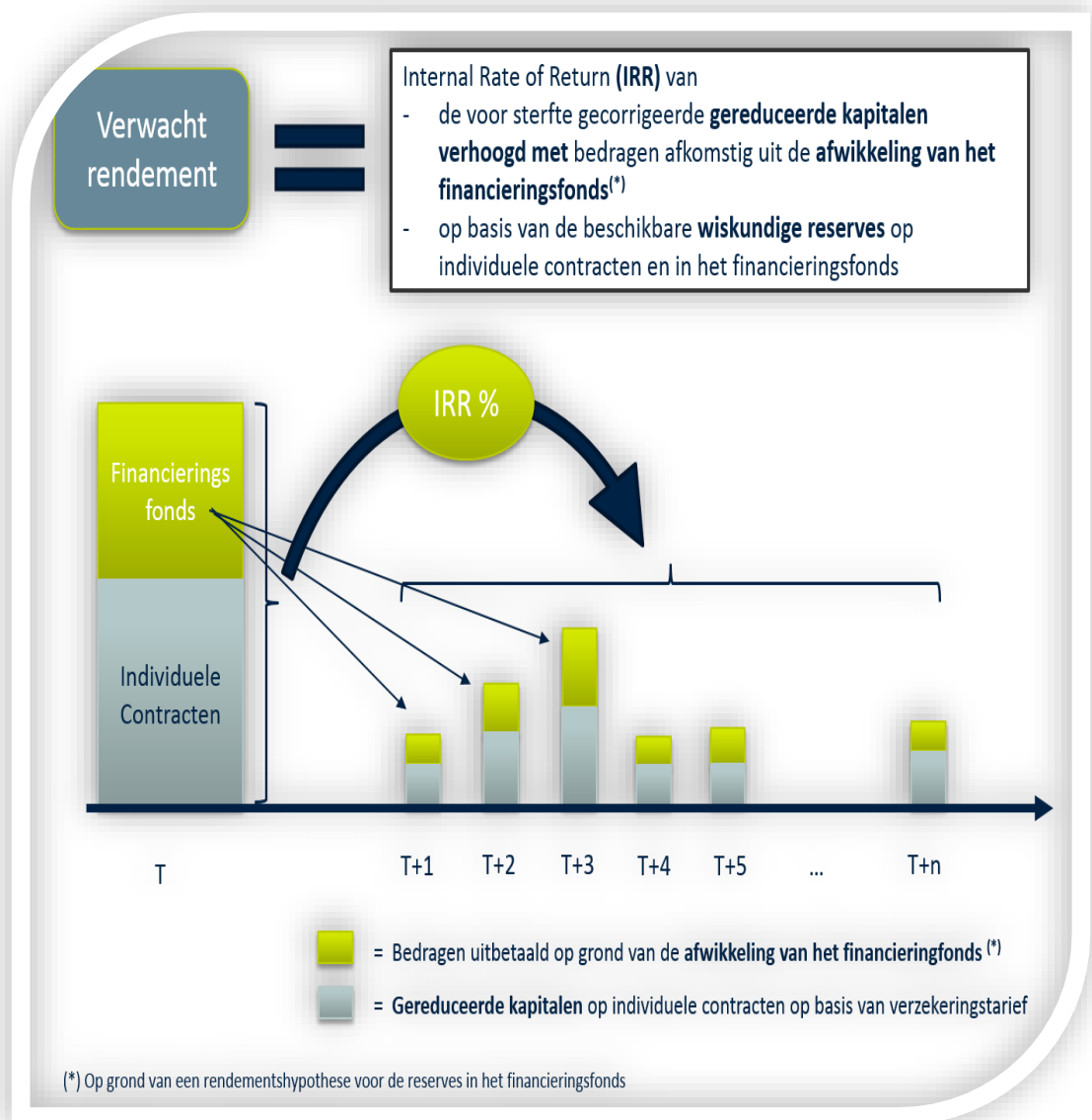
Daarenboven treedt een tekort aan wiskundige reserves ten opzichte van de WAP- reserve niet toevallig op, maar doen deze zich eerder voor in hoofde van aangeslotenen met een gevorderde loopbaan met bijhorende salarisverhogingen. De verdeling van de collectieve reserves overeenkomstig artikel 50 van het KB Leven bevoordeelt dus enkel deze categorie van aangeslotenen, zonder dat er zekerheid is over het feit dat de pensioenprestatie van de overige aangeslotenen gevrijwaard is.

Op basis van de gereduceerde prestaties enerzijds en de jaarlijkse supplementen betaald vanuit het financieringsfonds anderzijds, kan opnieuw een '*internal rate of return*' worden berekend. Het gaat om de rendementsvoet die nodig is om uitgaande van de totaliteit aan wiskundige reserves binnen de groepsverzekering (dus inclusief de reserves in het financieringsfonds), niet alleen de gereduceerde prestaties uit te betalen, maar ook de supplementen vanuit het financieringsfonds. Het bekomen percentage geldt als het verwachte rendement dat de verzekeraar gedurende de uitbetalingsperiode zal toekennen. Dit wordt verderop toegelicht aan de hand van een voorbeeld (cf. *infra*, subsectie 5.1.1.4.).

Net als bij de vaststelling van het benodigde rendement moet de factor 'sterfte' nog in rekening worden gebracht. Deze kwestie wordt verderop behandeld (cf. *infra*, subsectie 5.1.2.4.).

De berekeningsmethode wordt hieronder schematisch voorgesteld.

Voor de goede orde moet worden benadrukt dat het verwachte rendement niet (noodzakelijk) overeenstemt met het rendement dat de verzekeraar daadwerkelijk zal toekennen. Dat laatste is immers niet op voorhand gekend. Vooreerst omdat er, zoals gezegd, geen zekerheid bestaat over het tarief dat de verzekeraar in de toekomst zal waarborgen op de reserves in het financieringsfonds. Daarnaast omdat de verzekeraar in de toekomst

mogelijk ook winstdeelnames zal toekennen, waarmee geen rekening werd gehouden bij de vaststelling van het verwachte rendement. Zoals hierna wordt toegelicht, is de nood aan winstdeelname immers precies het voorwerp van het onderzoek en hetgeen de notie 'Gap' beoogt uit te drukken.

5.1.1.3. Vaststelling van de 'Gap': het verschil tussen het verwachte rendement en het benodigd rendement

De 'GAP' is het verschil tussen het verwacht rendement en het benodigd rendement.

Is de waarde van de GAP gelijk aan 0 of positief, dan genereert de verzekeraar voldoende rendement om de verworven prestaties uit te betalen, of is er zelfs sprake van een overschot.

Indien de waarde van de GAP echter negatief is, wijst dit op de situatie waarbij het door de verzekeraar toegekende rendement onvoldoende hoog is om de uitbetaling van de verschuldigde verworven prestaties te verzekeren. De GAP drukt in dat geval meteen ook het ontbrekende rendement uit. Ander gezegd, om de verworven prestaties alsnog te kunnen uitbetalen zou er een bijkomend rendement nodig zijn zowel op de reserves op de individuele overeenkomsten als op de reserves in het financieringsfonds.

Vermits de oefening vertrekt vanuit de veronderstelling dat de premiebetaling door de inrichter wordt stopgezet, zal het tekort immers niet kunnen worden aangevuld door bijkomende stortingen. Wel is het mogelijk dat de vastgestelde tekorten worden opgevangen door rendementen die de verzekeraar in de toekomst nog aan de reserves zou toewijzen en waarmee binnen de berekeningen geen rekening werd gehouden.

Hier kan in de eerste plaats gedacht worden aan eventuele winstdeelname die de verzekeraar in de toekomst nog zou toewijzen aan de reserves op de individuele overeenkomsten. Hierbij past evenwel de kanttekening dat de winstdeelname op geen enkele wijze gewaarborgd wordt door de verzekeraar en afhankelijk is van de door de verzekeraar gemaakte winsten, evenals de criteria opgenomen in de winstdeelnamepolitiek. Gezien de voortdurende context van lage rentes, is het lang niet zeker of de verzekeraar de mogelijkheid zal hebben om (een substantieel aandeel aan) winstdeelname toe te kennen.

Het is ook mogelijk dat de verzekeraar in de toekomst ook nog rendement zou toekennen aan de collectieve reserves. Binnen de hier voorgestelde oefening wordt het financieringsfonds niet onmiddellijk opgedoekt, waardoor het denkbaar is dat de collectieve reserves nog rendement zouden genereren.

Binnen het basisscenario, waarbij het toekomstige rendement op de reserves in het financieringsfonds op 0% wordt gezet, geeft de GAP, indien negatief, naast de benodigde winstdeelname op de individuele overeenkomsten, meteen ook aan welk rendement nodig is op de reserves in het financieringsfonds. Zo wijst een GAP van -0,5% op het feit dat de verzekeraar 0,5% zal moeten genereren onder de vorm van winstdeelname toe te wijzen aan de individuele rekeningen evenals globaal rendement zal moeten realiseren van 0,5% (nl. 0% + 0,5%) op de reserves in het financieringsfonds gedurende de gehele tijdspanne waarbinnen verworven prestaties verschuldigd zijn.

In het scenario waarbij de collectieve reserves in de toekomst verder evolueren aan een tarief van 2%, wijst een negatieve GAP op een behoefte aan bijkomend rendement dat, eveneens bovenop het gemiddeld tarief op de individuele overeenkomsten als winstdeelname moet worden toegekend, maar ook bovenop het reeds veronderstelde rendement ten belope van 2% op de collectieve reserves gegenereerd moet worden.

5.1.1.4. Vereenvoudigd voorbeeld – Vaststelling 'GAP'

Ter illustratie wordt in deze sectie de 'Gap' uitgerekend op basis van de hierboven geschetste methodologie voor een fictief, vereenvoudigd voorbeeld.

Wij stellen ons een groepsverzekering voor met volgende kenmerken:

Reserves financieringsfonds	100
Totaal wisk. Reserves (individuele rekeningen)	500
Rendement financieringsfonds	0%

Bovenstaande elementen geven in de eerste plaats inzicht in de totaliteit van activa aanwezig binnen de groepsverzekering, met name een bedrag aan wiskundige reserves in het financieringsfonds, alsook wiskundige reserves die zich bevinden op een aantal individuele overeenkomsten, samen goed voor een totaalbedrag aan activa gelijk aan 600.

Conform het basisscenario wordt het rendement op de collectieve reserves gedurende de uitbetalingsperiode van de verworven prestaties gelijkgesteld aan 0%.

- De verworven prestaties en het benodigde rendement

De groepsverzekering is verbonden aan een pensioenregeling die voorziet in de uitbetaling van een aantal verworven prestaties over een periode van tien jaar. Over deze tien jaar zal in totaal een som van 775 moeten worden uitbetaald aan de personen aangesloten bij deze pensioenregeling.

jaar	verworven prestaties
Activa	600
1	80
2	100
3	110
4	85
5	80
6	80
7	70
8	60
9	60
10	50
	775
	Benodigd Rendement
IRR	5,53%

Deze informatie is reeds voldoende om het benodigd rendement te berekenen. Vanuit de totale aanwezige activa (600) kan het rendement worden berekend dat nodig is om de uitbetaling van de verworven prestaties over de komende tien jaar te waarborgen ('internal rate of return'). Dit benodigde rendement belooft 5,53%.

Het komt erop aan dit benodigde rendement te vergelijken met het verwachte rendement dat de verzekeraar van zijn kant zal aanbieden op de wiskundige reserves. De vaststelling van dit globale tarief verloopt in twee stappen.

a) Gemiddeld tarifair rendement: de individuele overeenkomsten

We kijken eerst naar het tarief dat de verzekeraar waarborgt op de wiskundige reserves verbonden aan de individuele overeenkomsten binnen de groepsverzekering. Kenmerkend is dat deze overeenkomsten de vorm aannemen van een levensverzekeringscontract van het type 'tak 21'.

Dit houdt in dat de verzekeraar voor elke aangeslotene de uitbetaling van een vaststaande gereduceerde prestatie kan waarborgen, zoals hieronder voorgesteld.

jaar	gereduceerde prestaties
Activa	500
1	60
2	70
3	90
4	70
5	70
6	70
7	60
8	50
9	50
10	40
	630
	Gemiddeld tarief
IRR	4,84%

Het gemiddeld tarifair rendement op de individuele rekeningen stemt overeen met het rendement nodig om vanuit de wiskundige reserves op de individuele rekeningen (500) de uitbetaling van de gereduceerde prestaties te kunnen waarborgen, in casu 4,84%.

Hier kan al vastgesteld worden dat de uitbetaling van de gereduceerde verzekeringsprestaties niet zal volstaan om de uitbetaling van de verworven prestaties te garanderen. We zien dat er elk uitbetalingsjaar een tekort optreedt.

b) Inrekeningneming reserves financieringsfonds

Naast de wiskundige reserves op individuele overeenkomsten, bevindt er zich echter nog een aandeel aan activa in het financieringsfonds, met name wiskundige reserves ten belope van 100.

Dit financieringsfonds wordt op proportionele wijze verdeeld, zodanig dat iedereen op een gelijke wijze recht heeft op een proportioneel aandeel uit dit fonds. Concreet gebeurt dit door elk jaar bovenop de dan verschuldigde gereduceerde prestaties een supplement vanuit het financieringsfonds uit te keren. Dit supplement wordt bepaald op basis van de verhouding tussen het tekort voor een bepaald uitbetalingsjaar ten opzichte van het totale tekort.

Het totale tekort – de som van alle (positieve) verschillen tussen de verworven prestaties en de gereduceerde prestaties – bedraagt 145. Het tekort voor de prestaties die verschuldigd zijn in het eerste jaar bedraagt 20 (80-60), waardoor aan de betrokken aangeslotenen een supplement vanuit het financieringsfonds wordt uitgekeerd van $20/145 * 100 = 13,8$.

Op deze wijze wordt het financieringsfonds geleidelijk aan afgebouwd gedurende de periode waarbinnen de verworven prestaties moeten worden uitbetaald. In het basisscenario wordt verondersteld dat het financieringsfonds gedurende deze periode geen bijkomend rendement meer genereert (0%)⁵¹.

jaar	verworven prestatie	gereduceerde prestatie	tekort	Toelage vanuit FF	Saldo FF	Totale betaling verzekeraar
Activa					100	600
1	80	60	20	13,8	86,2	73,8
2	100	70	30	20,7	65,5	90,7
3	110	90	20	13,8	51,7	103,8
4	85	70	15	10,3	41,4	80,3
5	80	70	10	6,9	34,5	76,9
6	80	70	10	6,9	27,6	76,9
7	70	60	10	6,9	20,7	66,9
8	60	50	10	6,9	13,8	56,9
9	60	50	10	6,9	6,9	56,9
10	50	40	10	6,9	0	46,9
	775	630	145	100,0		4,14%

De verzekeraar waarborgt dus jaar na jaar de uitbetaling van de gereduceerde prestatie vermeerderd met een proportioneel berekende toelage vanuit het financieringsfonds. Omdat al deze betalingen gebeuren vanuit de totale activa binnen de groepsverzekering, kan opnieuw het rendement worden berekend dat de verzekeraar dient te genereren om de uitbetalingen te verrichten. Dit is het globale 'verwachte rendement' van de verzekeraar en bedraagt in dit voorbeeld 4,14%. Dit is de IRR die een actuariële equivalentie tot stand brengt tussen de actuele waarden van de cash flows vermeld in de kolom "totale betaling verzekeraar" enerzijds en het totaal actief binnen de groepsverzekering op de startdatum (600) anderzijds.

Deze totale betalingen van de verzekeraar benaderen uiteindelijk het niveau van de verworven prestaties, maar volstaan niet. Jaar na jaar zullen de aangeslotenen genoeg moeten nemen met een prestatie onder het niveau van waarop zij eigenlijk recht hebben overeenkomstig de pensioenregeling.

⁵¹ In het tweede scenario genereren de reserves in het financieringsfonds nog een rendement van 2%, waardoor op basis van eenzelfde startbedrag uiteraard iets hogere supplementen kunnen worden uitgekeerd.

c) GAP: Verwacht rendement – Benodigd rendement

Om het tekort beter te kunnen vatten en vergelijken, wordt ten slotte de GAP berekend. In het voorbeeld is deze gelijk aan -1,39%. Dit is het rendement waaraan het binnen de groepsverzekering ontbreekt om aan elke aangeslotene de beloofde verworven prestatie te kunnen uitbetalen. Anders gezegd, opdat de volledige verworven prestatie zou kunnen worden uitbetaald, moet de verzekeraar, bovenop het tarifaire rendement dat hij garandeert op de individuele overeenkomsten een bijkomend rendement van 1,39% toekennen onder de vorm van winstdeelname. Tevens zal hij gedurende de ganse uitbetalingsperiode een globaal rendement van 1,39% (d.w.z. 0% + 1,39%) moeten genereren op de collectieve reserves in het financieringsfonds.

5.1.2. Achterliggende hypothesen: toelichting en consequenties

Het mag duidelijk zijn dat er een aantal hypothesen worden gehanteerd bij de berekening van de verschillende centrale noties. Om de onderzoeksresultaten correct te kunnen interpreteren worden de verschillende hypothesen hieronder hernoemen.

5.1.2.1. *Het wegvallen van de financiering door de inrichter*

De oefening gebeurt vanuit de veronderstelling dat de inrichter van de pensioentoezegging op een gegeven moment wegvalt. De **verworven prestaties worden bovendien bevroren op het moment waarop de inrichter verondersteld wordt te verdwijnen**. Bij de berekeningen werd dit moment vastgesteld op 1 januari 2017.

Dit heeft tot gevolg dat er **uitspraak wordt gedaan over de mate waarin de op dat moment aanwezige activa binnen de groepsverzekering de uitbetaling van de (bevroren) verworven prestaties** kan waarborgen.

Wanneer de inrichter niet verdwijnt en het pensioenplan gewoon blijft doorlopen, evolueren de verworven prestaties verder in functie van de bijkomende gepresteerde dienstjaren en loonsverhogingen. Met de invloed van deze factoren wordt in de voorliggende studie van de dienst geen rekening gehouden. Op basis van deze methode kan dan ook **geen uitspraak worden gedaan over de houdbaarheid van de achterliggende financiering** van de groepsverzekering in het licht van toekomstige evoluties.

5.1.2.2. *De nakoming van de contractuele verplichtingen door de verzekeraar*

Er wordt ook verondersteld dat de verzekeraar steeds in staat zal zijn om de tarifaire verplichtingen verbonden aan tak 21 na te komen. Dit is vooral van belang bij de bepaling van het rendement dat verzekeraar aanbiedt op de individuele overeenkomsten. Eigenlijk komt het erop neer dat het onderzoek aanneemt dat de verzekeraar de gereduceerde prestaties verbonden aan de individuele overeenkomsten steeds volledig zal kunnen uitbetalen op het verschuldigde moment.

Dit onderzoek houdt dan ook op geen enkele wijze rekening met, dan wel een oordeel in omtrent de reële financiële gezondheidstoestand van de betrokken verzekeraar.

5.1.2.3. De rendementshypotheses met betrekking tot het financieringsfonds

Het verwachte rendement dat de verzekeraar verondersteld wordt aan te bieden op de reserves binnen de groepsverzekering (cf. *supra*, subsectie 5.1.1.2.) valt uitéén in twee delen. Voor de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten wordt uitgegaan van de tarifaire rendementen.

- Met betrekking tot de evolutie van het rendement op de reserves in het financieringsfonds wordt, zoals hierboven reeds kort aangestipt, gewerkt op basis van **rendementshypotheses**. In het *basisscenario* wordt het rendement op de reserves in het financieringsfonds gelijkgesteld aan 0%

Er is geen enkele rendementsaan groei gedurende de periode waarbinnen het financieringsfonds wordt afgewikkeld.

Dit houdt uiteraard een oordeel in omtrent de verwachtingen betreffende het toekomstige economische klimaat. Het betekent ook dat eventuele stijgingen van de rendementen binnen het financieringsfonds niet in aanmerking worden genomen. Wat dit punt betreft dient wel gewezen op de eerste veronderstelling die aan de basis ligt van het onderzoek, met name het wegvallen van de inrichter. Het is niet echt aannemelijk dat, in een eventuele context van stijgende rendementen, de verzekeraars geneigd zullen zijn om deze stijging ook door te voeren ten aanzien van financieringsfondsen van inrichters die intussen opgehouden hebben te bestaan. Hier bestaat immers geen enkele commerciële prikkel toe.

Voor wat betreft de fondsen beheerd in tak 21, kan hierbij nog gewezen worden op het feit dat de actuele tarieven op de reserves in het financieringsfonds vandaag reeds erg laag liggen. Ondervraagd over het tarief dat wordt toepassen op de reserves in het financieringsfonds op datum van 1 januari 2017 blijkt uit de respons van de verzekeraars dat deze tarieven in de meeste gevallen reeds variëren tussen 0 en 0,5% (*figure 55*)⁵².

---

⁵² In een aantal gevallen werd door de verzekeraar de toepassing van meerdere rendementsvoeten op verschillende schijven binnen het financieringsfonds gerapporteerd. In dat geval werd een gewogen gemiddelde rentevoet berekend.

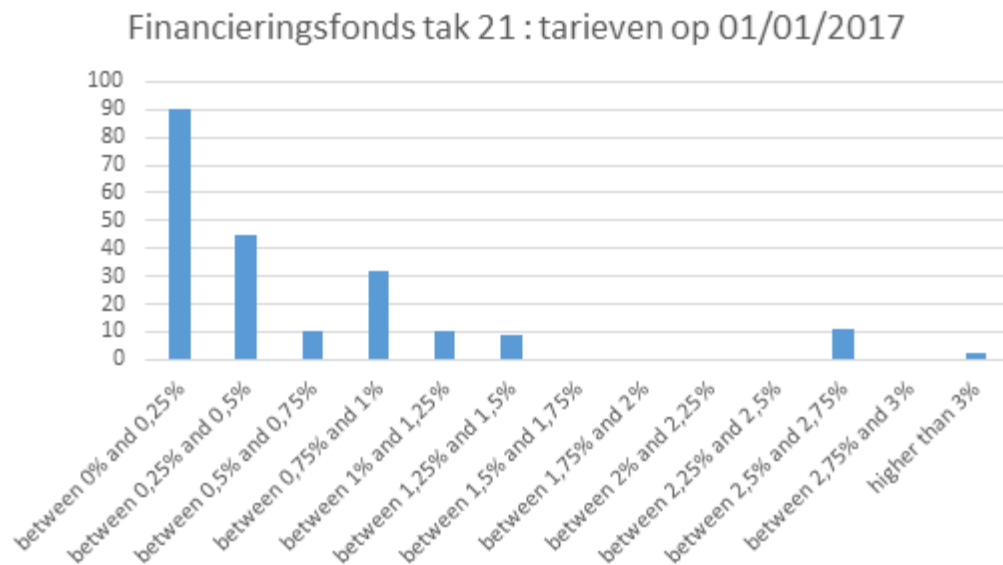

Figure 55

- In het *tweede scenario* wordt het rendement op de reserves in het financieringsfonds gelijkgesteld aan 2%

Deze hypothese gaat uit van een toekomstig rendement gelijk aan de huidige maximale technische rentevoet voor levensverzekeringsovereenkomsten bedoeld in artikel 216, § 1, van de wet van 13 maart 2016 op het statuut van en het toezicht op de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen⁵³. Dit is meteen ook het hoogst denkbare tarief, conform de actuele regelgeving.

Beide hypothesen worden gelijkelijk toegepast voor reserves in het fonds die evolueren binnen tak 21 dan wel tak 23⁵⁴. Ook in tak 23 lijkt het verantwoord om rekening te houden met een scenario dat uitgaat van een nulopbrengst. Gelet op de lange duurtijd van de afwikkelingsperiode kan verondersteld worden dat eventuele 'crashes' van de onderliggende beleggingswaarden afdoende kunnen worden opgevangen. Een rendement van 2% weerspiegelt dan een meer optimistisch scenario betreffende de prestaties van de onderliggende beleggingsfondsen.

5.1.2.4. De impact van sterfte op de uitbetaling van 'prestaties' en de aanwezige reserves

Vervolgens moet ook de factor '**sterfte**' worden geëvalueerd.

⁵³ Tarief vastgesteld bij het ministerieel besluit van 26 juli 2018 betreffende de maximale technische rentevoet voor levensverzekeringsovereenkomsten bedoeld in artikel 216, § 1, van de wet van 13 maart 2016 op het statuut van en het toezicht op de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen,

⁵⁴ Hierboven werd reeds aangeduid dat het gros van deze fondsen beheerd wordt binnen tak 21 en slechts een minderheid in tak 23. Van de 217 regelingen in de steekproef tellen er maar 8 een financieringsfonds in tak 23.

Aangezien enkel *prestaties* moeten worden betaald aan personen die **op de pensioenleeftijd in leven zijn**, moeten de geplande uitbetalingen van deze prestaties worden gecorrigeerd door rekening te houden met de sterftekans.

Deze correctie gebeurt zowel bij de vaststelling van het benodigde als het verwachte rendement.

Binnen de berekening van het *benodigd rendement* betekent deze correctie dat het geheel aan uit te betalen verworven prestaties gecorrigeerd wordt door rekening te houden met de sterftekans (op basis van de tafels MR/FR, rekening houdend met een populatie die bestaat uit 50% mannen en 50% vrouwen, alsook met de pensioenleeftijd zoals die voor elke regeling van toepassing is) van de aangeslotenen vanaf 1 januari 2017 tot aan het moment waarop de verworven prestatie moet worden uitbetaald:

$$\sum_{n=0}^N VP_n * {}_n p_x$$

met ${}_n p_x = \frac{l_{x+n}}{l_x}$

${}_n p_x$ is de kans dat een persoon met leeftijd x nog in leven is na n jaren

Voor elk van de jaren tussen 2017 en 2061 wordt een correctie berekend die overeenstemt met de kans dat een persoon met leeftijd x in leven blijft tot aan de pensioenleeftijd. Nemen we een voorbeeld voor een pensioenprestatie uitbetaalbaar in het jaar 2023 in het kader van een pensioenregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. In dat geval wordt de verworven prestatie vermenigvuldigd met de kans dat een persoon van 59 jaar nog gedurende zes jaar in leven blijft (59 jaar + 6 jaar = 65 jaar).

Binnen de berekening van het verwachte rendement heeft de correctie betrekking op het volume aan gereduceerde prestaties. Ook hier geldt dat de verzekeraar een zeker aandeel van de gereduceerde prestaties verbonden aan de individuele overeenkomsten niet zal moeten uitbetalen omwille van sterfte onder de betrokken aangeslotenen. De doorgevoerde correctie met betrekking tot de gereduceerde prestaties loopt dan ook volledig gelijk met de correctie van de verworven prestaties:

$$\sum_{n=0}^N GK_n * {}_n p_x$$

Op het eerste zicht heeft deze correctie tot gevolg dat zowel het benodigd als het verwacht rendement zullen dalen. In beide gevallen is er immers een afname van het volume aan prestaties dat moet worden uitbetaald. Deze conclusie gaat echter enkel op indien de wiskundige reserves geen impact ondervinden van de ingeschatte sterfte onder de aangeslotenen en dit is niet altijd het geval, inzonderheid wat betreft de wiskundige reserves op de individuele overeenkomsten.

Op dit punt komt de notie ‘verzekeringscombinatie’ (over dit begrip, *supra*, subsectie 3.1.1.3.) opnieuw om de hoek kijken.

- Binnen de verzekeringscombinatie 'UKZT' geldt dat er bij overlijden geen uitbetaling van de reserve plaatsvindt. De reserves van de overleden aangeslotene blijven bij de verzekeraar en worden mee gebruikt ter financiering van de pensioenprestaties van andere verzekerden. Het overlijden van een aangeslotene heeft bijgevolg geen impact op de beschikbaarheid van de wiskundige reserve voor de financiering van het pensioen. Een correctie op het vlak van de wiskundige reserves is dan ook niet nodig. Dit betekent dat er in geval van financiering op basis van de verzekeringscombinatie UKZT enkel een correctie voor sterfte plaatsvindt op het niveau van de (verworven en gereduceerde) prestaties, maar niet op het niveau van de wiskundige reserves.
- Dit geldt niet voor de reserves binnen de verzekeringscombinatie 'UKMTR', waar de wiskundige reserves bij overlijden worden uitbetaald aan de begunstigde. Het overlijden heeft bijgevolg wel een impact op de beschikbaarheid van de wiskundige reserve voor de financiering de pensioenprestaties. Aangezien de reserves van overleden aangeslotenen uit het stelsel "verdwijnen" kunnen zij niet meer worden gebruikt voor de financiering van pensioenen. Om rekening te houden met dit effect wordt er voor de reserves binnen een UKMTR-combinatie een gelijkaardige correctie doorgevoerd als bij de prestaties (met dezelfde hypothesen):

$$\sum_{n=0}^N V_n * {}_n p_x$$

Dit betekent dat er in geval van financiering op basis van de verzekeringscombinatie UKMTR zowel een correctie voor sterfte plaatsvindt op het niveau van de (verworven en gereduceerde) prestaties, als op het niveau van de wiskundige reserves.

- Ook binnen de gemengde verzekeringscombinaties (type 10/x) is er steeds een uitbetaling in het voordeel van de nabestaanden van de overleden aangeslotene. Inderdaad, een gemengde verzekering kan gezien worden als de combinatie van een 'uitgesteld kapitaal zonder tegenverzekering' (deel 'leven') en een tijdelijke overlijdensverzekering (deel 'overlijden'). Dat betekent dat een deel van wiskundige reserves dient ter financiering van de pensioenprestatie en een ander deel ter financiering van de overlijdensdekking. Het komt er dan ook op aan om de reserve 'leven' en de reserve 'overlijden' af te zonderen en vervolgens de reserve 'overlijden' buiten beschouwing te laten, vermits deze niet dient ter financiering van het pensioen.

Op basis van de effectieve verhouding leven/overlijden (10/x) en de bedragen van de gereduceerde prestaties en wiskundige reserves kon telkens het bedrag verbonden aan het deel 'overlijden' worden vastgesteld en van de totale reserve worden afgetrokken met het oog op de afzondering van de reserve 'leven'. Het aldus verkregen bedrag voor het deel 'leven' kan vervolgens worden beschouwd als zijnde verzekerd binnen de combinatie 'uitgesteld kapitaal zonder tegenverzekering' (UKZT), waarvoor zoals gezegd geen verdere sterftecorrectie nodig is.

Voor alle duidelijkheid dient nog vermeld dat de reserves in het financieringsfonds geen enkel effect ondervinden van de eventuele sterfte onder de aangeslotenen en steeds ter beschikking blijven voor de financiering van de aanvullend pensioenen. Hier dient dan ook geen correctie te gebeuren.

Onderstaande tabel geeft weer of een correctie werd toegepast in functie van de verzekeringscombinatie.

	Verworven Prestatie	Gereduceerde Prestaties	Wiskundige Reserve Individuele overeenkomst	Collectieve reserves
UKZT	YES	YES	NO	NO
UKM(T)R / Mixed	YES	YES	YES	NO

Het doorvoeren van deze correctie heeft als voordeel dat de berekende rendementen zuiver financiële rendementen weergeven. Het betreft telkens rendementen die zijn uitgezuiverd van sterfte winst, wat wil zeggen zonder dat hiervoor gerekend moet worden op reserves die vrijkomen naar aanleiding van overlijdens die zich onder de aangeslotenen voordoen

5.1.2.5. Hypotheses met betrekking tot de renteregelingen

Hierboven werd reeds gewezen op het geringe aandeel regelingen waarbij de pensioenprestatie is uitgedrukt in een rente (cf. *supra*, subsectie 2.2.3.3.). Op 1 uitzondering na, bleek het voor de aangeslotene binnen deze regelingen mogelijk om de pensioenprestatie op te nemen zowel via de uitbetaling van een rente als via de éénmalige uitkering van het vestigingskapitaal. De vraag rees welke aannames moesten worden gemaakt met betrekking tot de effectieve uitbetalingswijze.

Bij gebreke aan concrete informatie betreffende het keuzegedrag van de aangeslotene, werd voor een gemengde benadering gekozen. De gehanteerde premisse is dat 90% van de totaliteit aan verworven prestaties binnen de pensioenregeling uitgekeerd wordt via de opname van een vestigingskapitaal. De uitbetaling van de resterende 10% geschiedt dan onder de vorm van een rente.

Dit betekent meteen ook dat, afhankelijk van de wijze waarop de verzekeraar de verworven prestaties gerapporteerd heeft⁵⁵, er nood is aan omzettingsscoëfficiënten die toelaten om de

⁵⁵ In de mate dat de pensioentoezegging van het type vaste prestaties de verbintenis inhoudt tot het uitkeren van een prestatie in rente, moet de verworven prestatie op de pensioenfiche worden weergegeven onder de vorm van een rente. Dit geldt eveneens voor de informatie die de pensioeninstelling oplaadt in DB2P. Ook indien het pensioenreglement aan de aangeslotene de mogelijkheid zou verlenen om bij pensionering te opteren voor een éénmalige uitkering van de pensioenprestatie onder de vorm van de opname van het vestigingskapitaal van de rente, blijft de pensioeninstelling ertoe gehouden om de verworven prestatie onder de vorm van een rente in DB2P te registreren. In een aantal gevallen werd vastgesteld dat de

rentes om te zetten in vestigingskapitalen en omgekeerd. De binnen deze oefening gebruikte coëfficiënten zijn deze welke in het pensioenreglement werden teruggevonden, of werden, indien het pensioenreglement daarover geen informatie bevatte bij wege van default, gelijkgesteld aan MR/FR in combinatie met een actualisatievoet van 6%, met gebruikmaking van een indexeringsvoet van 2% in het geval de indexeringsvoet van de rente voorzien is in het reglement. De gegevens van de aangeslotene (burgerlijke staat, geslacht, pensioenleeftijd) werden gebruikt indien voorhanden⁵⁶. In het andere geval werd ervan uitgegaan dat de populatie bestond uit 50% mannen en 50% vrouwen. In het geval het reglement voorziet in de overdraagbaarheid van de rente, werd voorgewend dat 50% van de populatie alleenstaand en 50% gehuwd was. Er werd hierbij uitgegaan van een leeftijdsverschil van drie jaar tussen de echtgenoten, waarbij de man steeds ouder werd verondersteld dan de vrouw.

5.2. Financiering op lange termijn: bespreking steekproef

Centraal in dit onderdeel staat de vraag welk resultaat wordt teruggevonden wanneer voor elke pensioenregeling in de steekproef de vergelijking wordt gemaakt tussen het benodigde en het verwachte rendement ('GAP'). Toch is het ook interessant om ook de componenten binnen deze vergelijking afzonderlijk te belichten.

5.2.1. Het verwacht rendement: welke garanties bieden de verzekeraars?

Eerst wordt gekeken naar de rendementen die de verzekeraars aanbieden (of geacht worden aan te bieden). Ter herinnering, het verwacht rendement heeft betrekking zowel op het tarifaire rendement van de verzekeraar met betrekking tot de individuele overeenkomsten als op de reserves in het financieringsfonds. Voor deze laatste categorie werd het rendement gelijkgesteld aan 0% (basisscenario). Zoals hierboven gesteld werd ook een scenario berekend op basis van een meer gunstig rendement (2%). Deze resultaten worden besproken in subsectie 5.2.3.8.

5.2.1.1. Gemiddeld verwacht rendement: impact van de correctie

In onderstaande grafiek (*figure 56*) vertegenwoordigt de groene kolom het niet-gewogen gemiddelde verwachte rendement voor alle 217 pensioenregelingen. Dit niet-gewogen gemiddelde belooft 2,51%.

Uiteraard gaat het om een grove indicator in die zin dat abstractie wordt gemaakt van de onderliggende karakteristieken, inzonderheid wat betreft de gehanteerde financieringstechniek van de regeling. De spreiding van het verwachte rendement wordt daarom verderop onderzocht in functie van de financieringsmethode.

---

verzekeraar in deze situatie enkel het vestigingskapitaal heeft geregistreerd in DB2P. Dit moet worden rechtgezet.

⁵⁶ Voor zover deze informatie kon worden teruggevonden in het pensioenreglement zoals door de pensioeninstelling geregistreerd in DB2P.

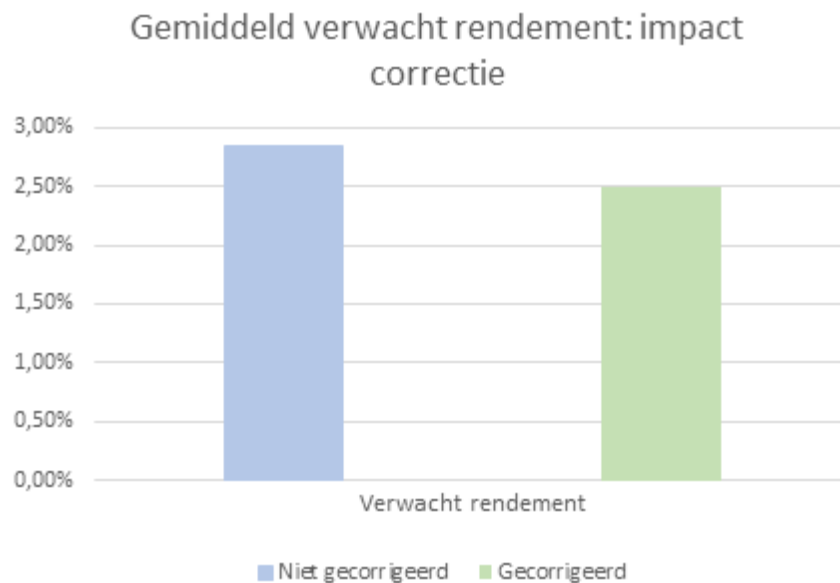

Figure 56

Toch biedt het gemiddelde cijfer hier de kans om de impact van de hierboven beschreven correctie met betrekking tot de sterftekans te illustreren (cf. *supra*, subsectie 5.1.2.4.). De blauwe kolom geeft namelijk het gemiddelde verwachte rendement weer zonder dat de bedoelde correctie werd doorgevoerd. Dit niet-gecorrigeerde gemiddelde beloopt 2,85%.

De correctie heeft dus geleid tot een lager verwacht rendement. Dit is logisch omdat de doelstelling van de correctie erin bestaat het deel 'sterftewinst' uit het rendement te elimineren. Wat overblijft na de correctie kan beschouwd worden als een zuiver financieel rendement, dat de verzekeraar op de reserves aanbiedt zonder dat hiervoor gerekend moet worden op reserves die vrijkomen naar aanleiding van overlijdens die zich onder de aangeslotenen voordoen.

5.2.1.2. Spreiding van het verwachte rendement in functie van de financieringsmethode

Vooraleer de impact van de gehanteerde financieringsmethode te bekijken, herneemt onderstaande grafiek (figure 57) de spreiding van het verwachte rendement voor alle regelingen⁵⁷.

⁵⁷ Op de vanaf hier weergegeven rendementen werd steeds de sterftecorrectie toegepast.

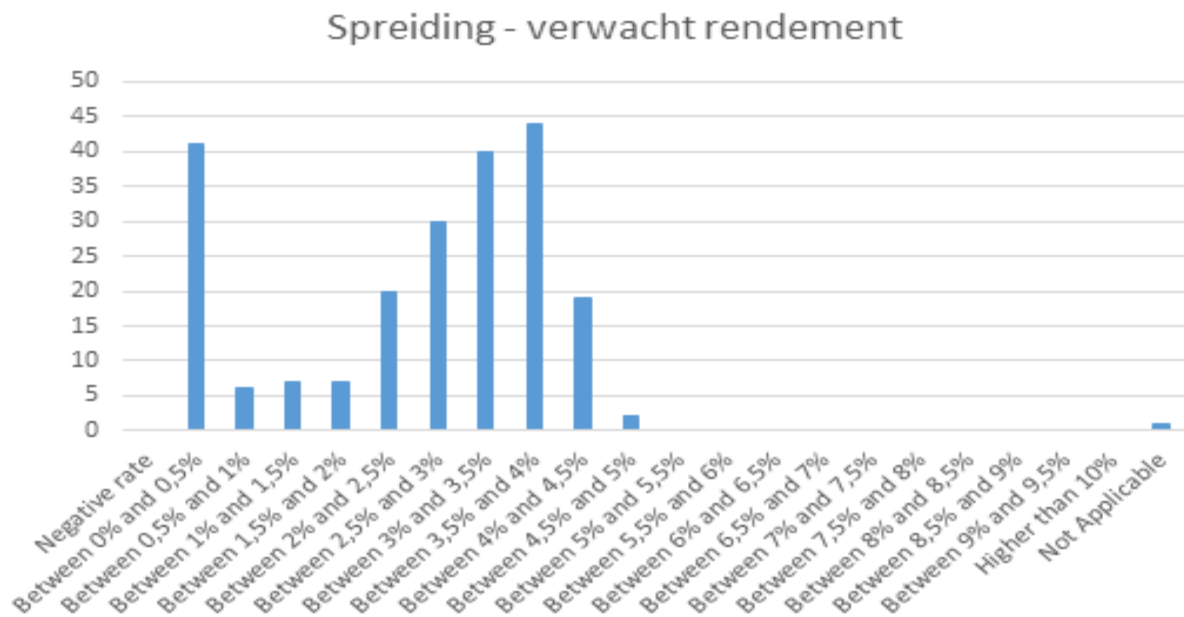

Figure 57

Voor de meerderheid van de regelingen schommelt het verwacht rendement tussen 2% en 4,5%.

Het voorkomen van relatief hoge rendementen (> 3%) heeft voornamelijk te maken met de aanwezigheid van de tariefgaranties op de reserves op de individuele overeenkomsten. Zoals in de volgende grafiek (*figure 58*) gedemonstreerd kunnen de hoge tarieven uit het verleden, ook bij opeenvolgende rendementsverlagingen, nog geruime tijd nawerken omwille van de tariefgarantie op toekomstige premies⁵⁸.

⁵⁸ Zoals toegelicht in hoofdstuk 3 wordt er bij de individuele kapitalisatie in grote mate gebruik gemaakt van de techniek van de 'constante premies' (cf. *supra*, subsectie 3.2.2.3.). Typerend hierbij is dat bij wijziging van het tarief het oude tarief behouden blijft op het bestaande premievolumen, dus ook voor de toekomst.

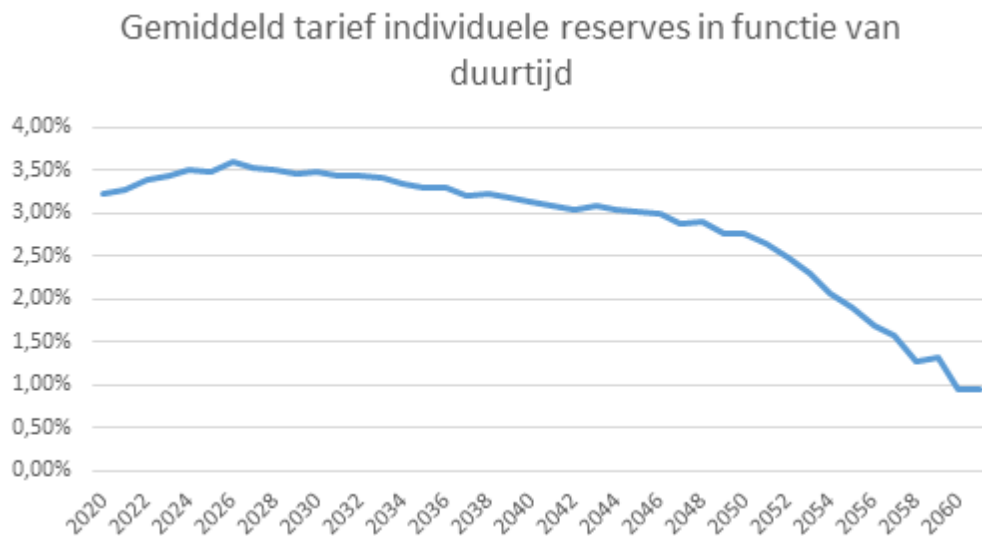

Figure 58

De grafiek toont aan dat de verzekeraars nog gedurende lange tijd hoge rendementen zullen moeten garanderen ingevolge de toekomstige toepassing van de 'historische' tarieven van 4,75% en 3,25%. Pas met betrekking tot de prestaties die opeisbaar worden na 2046 zakt dit toekomstige tarief onder de 3%. Vanaf begin 2050 tuimelt het tarief dan snel naar beneden. Dit effect correspondeert duidelijk met de vermindering van de tariefgaranties zoals die door de verzekeraars werd ingezet vanaf 2012.

Het effect van de toekomstgarantie op de individuele overeenkomsten is ook merkbaar wanneer de spreiding van het verwacht rendement binnen de regelingen met toepassing van zuivere individuele kapitalisatie (dus zonder actief financieringsfonds, *figure 59*) wordt vergeleken met de regelingen in collectieve kapitalisatie (met inbegrip van coll cap+ weliswaar met mogelijk nog een beperkt aandeel reserves op individuele overeenkomsten, *figure 60*).

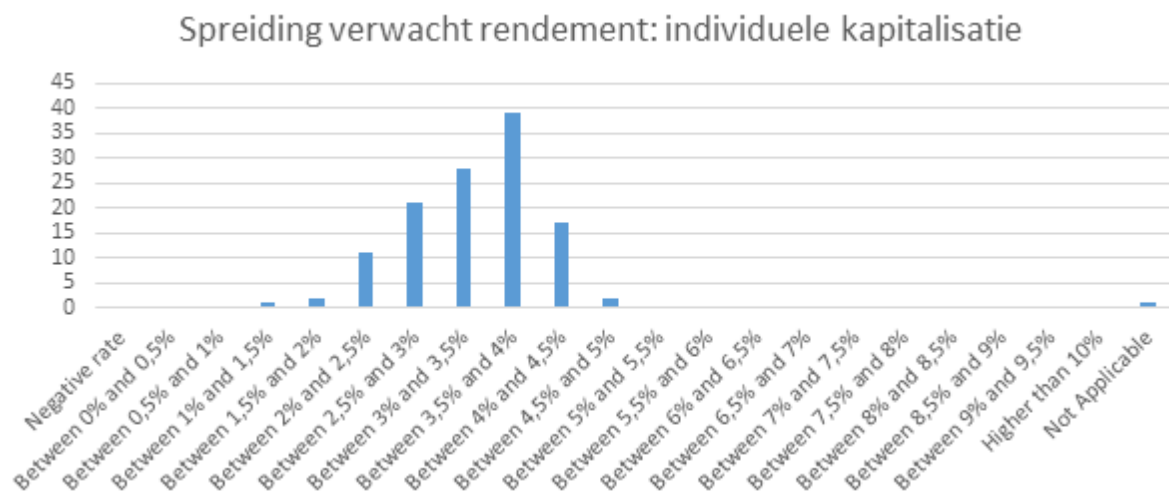

Figure 59

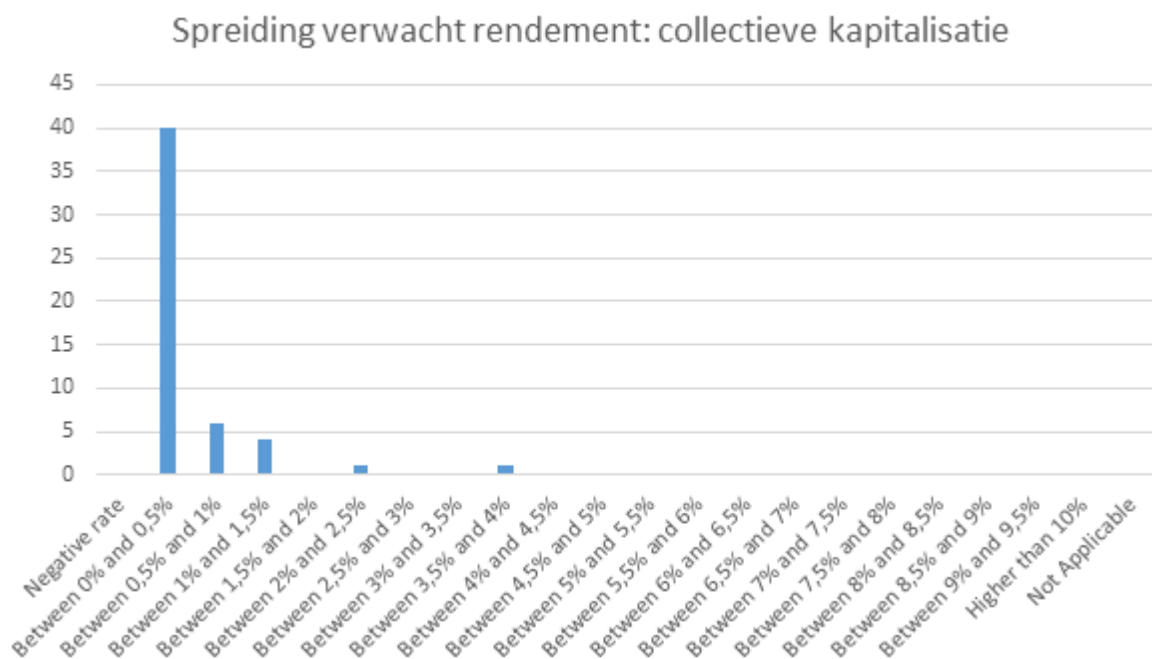

Figure 60

De tariefgaranties uit het verleden hebben duidelijk een positief effect op de vaststelling van het verwacht rendement binnen de regelingen in individuele kapitalisatie. Daarentegen ondergaan de regelingen binnen collectieve kapitalisatie ten volle de impact van de 0%-rendementshypothese die werd gehanteerd met betrekking tot het financieringsfonds. Slechts wanneer er binnen deze regelingen nog sprake is van reserves op individuele overeenkomsten (coll cap+) ondergaat het verwacht rendement nog de invloed van de tarifaire garanties op de individuele reserves. Bij gebreke aan individuele overeenkomsten is het verwacht rendement in ieder geval gelijk aan 0%, althans binnen het basisscenario.

Voor de volledigheid wordt hieronder (*figure 61*) de spreiding van het verwachte rendement weergegeven voor de regelingen in individuele kapitalisatie in combinatie met een actief financieringsfonds.

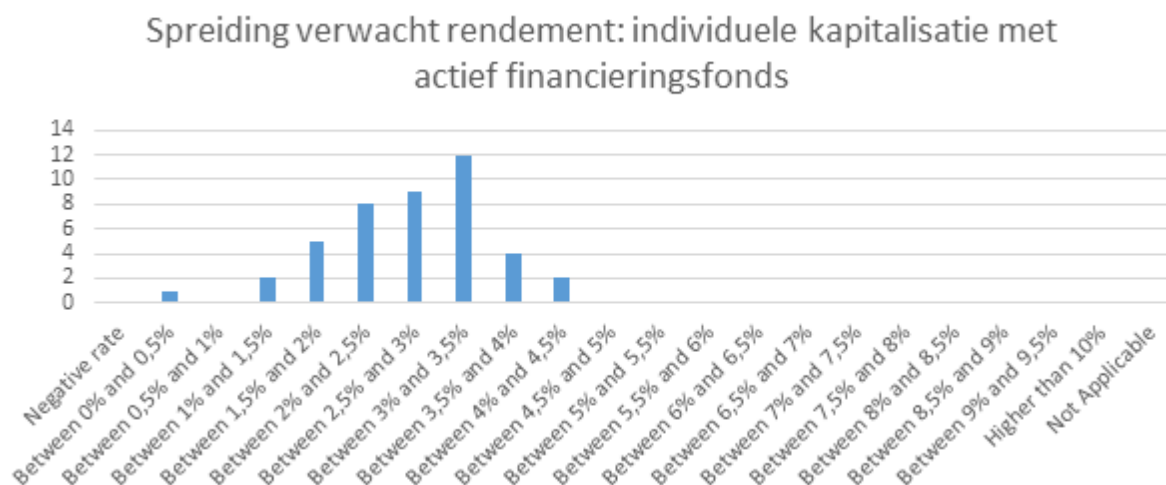

Figure 61

Gelet op het hybride karakter van deze financieringsvorm verbaast het niet dat het verwachte rendement voor deze regelingen hoger oploopt dan bij de regelingen in collectieve kapitalisatie, zonder evenwel de hogere rendementen binnen de individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds te kunnen benaderen.

Samenvattend herneemt de tabel hieronder het gemiddelde verwachte rendement in functie van de globale financieringsmethode.

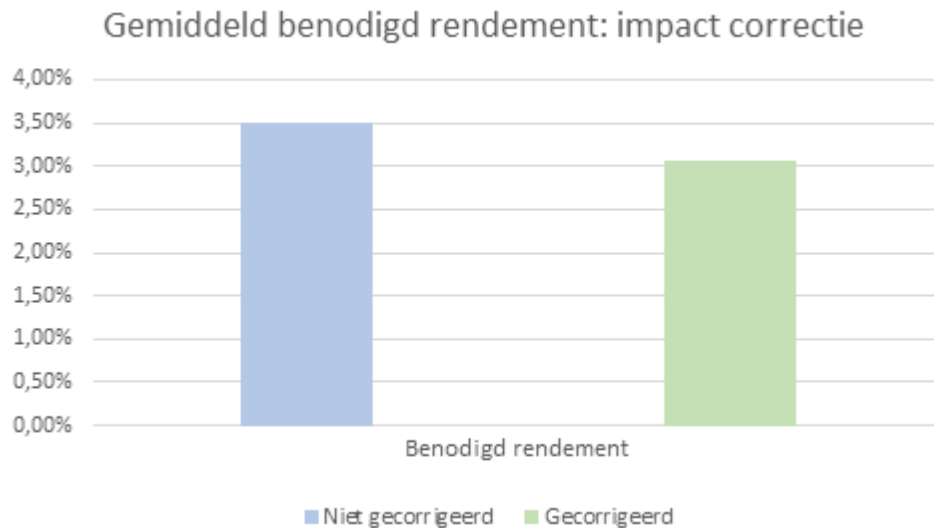
Financieringsmethode	Gemiddeld verwacht rendement
Coll cap	0,00%
Coll cap+	0,86%
Ind cap	3,38%
Ind cap with FF	2,69%
Totaal	2,51%

5.2.2. Het benodigd rendement: welk rendement verzekert de uitbetaling van de verworven prestaties?

Tegenover het verwacht rendement staat het rendement dat nodig is om de uitbetaling van de verworven prestaties op het moment waarop zij verschuldigd worden, te waarborgen.

5.2.2.1. *Gemiddeld benodigd rendement: impact van de correctie*

Het niet-gewogen gemiddelde benodigde rendement bedraagt 3,06% (*figure 62*). Met andere woorden: binnen de gemiddelde pensioenregeling in de steekproef is jaarlijks een rendement nodig van 3,06% om op termijn alle verworven prestaties te kunnen uitbetalen.

Figure 62

Ook hier heeft de doorgevoerde sterftecorrectie tot een daling van het benodigde rendement geleid: het niet-gecorrigeerde gemiddelde beliep nog 3,5%.

5.2.2.2. *Spreiding van het benodigde rendement binnen de steekproef*

De spreiding van de benodigde rendementen over de regelingen binnen de steekproef wordt hernomen in onderstaande grafiek (*figure 63*).

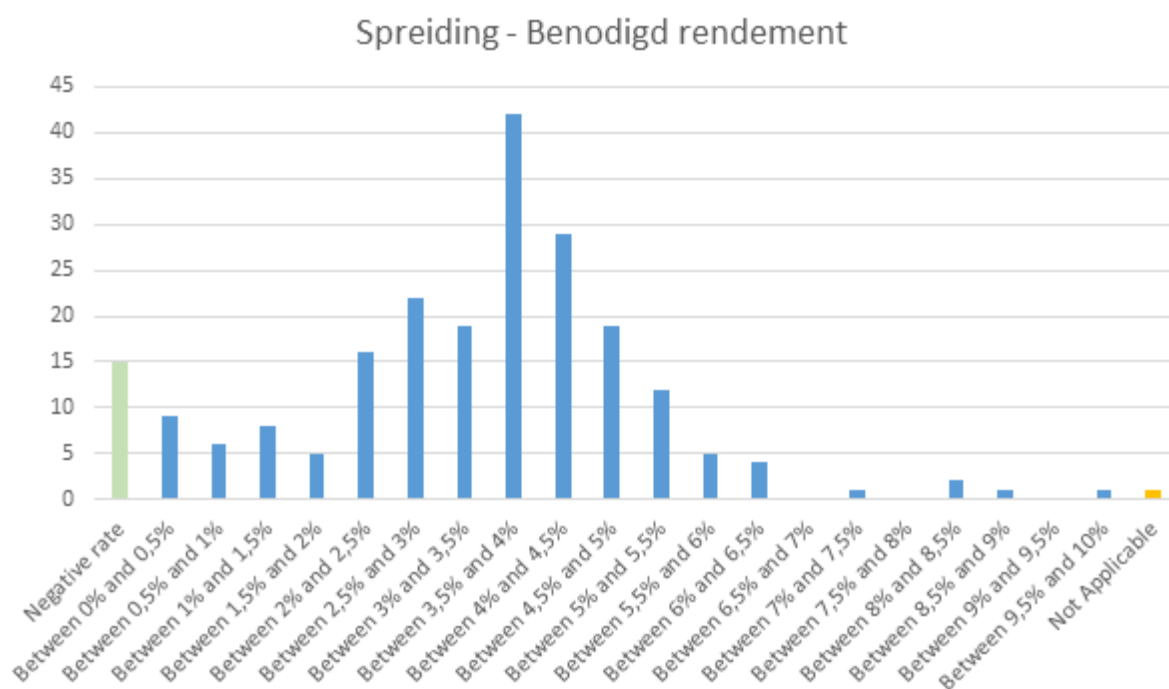

Figure 63

Opvallend is de vaststelling dat er voor een beperkt aantal regelingen (15) geen bijkomend rendement nodig is om de verworven prestaties te kunnen uitbetalen. De loutere wiskundige reserves opgebouwd op 1 januari 2017 volstaan hiervoor. Het gaat om regelingen die bij de aanvangssituatie van de oefening om één of andere reden reeds fors gefinancierd zijn. De notie 'negative rate' geeft aan dat het binnen deze regelingen zelfs bij een bepaald percentage aan rendementsverlies nog mogelijk zal zijn om de verworven prestaties uit te betalen.

Voor de meeste regelingen zal er uiteraard wel rendement nodig zijn om de uitbetaling van de verworven prestaties te kunnen garanderen. **Voor het gros van de regelingen situeert het benodigde rendement zich tussen 2% en 5%.**

De tabel hieronder herneemt de gemiddelde benodigde rendementen per financieringsmethode.

Financieringsmethode	Gemiddeld benodigd rendement
Coll cap	2,33%
Coll cap+	3,20%
Ind cap	3,56%
Ind cap with FF	2,13%
Totaal	3,06%

Hieruit blijkt dat de financieringsmethode een duidelijke rol speelt. Binnen regelingen in individuele financieringstechniek met een passief financieringsfonds (ind cap) blijkt er

gemiddeld genomen meer rendement nodig te zijn ter uitbetaling van de verworven prestaties. Dit wijst erop dat deze methode gemiddeld genomen in een lagere opbouw van wiskundige reserves resulteert dan de overige methodes waarbij er sprake is van (bijkomende) reserveaanleg door middel van collectieve dotaties.

In de mate dat een hoger benodigd rendement gepaard gaat met een hoger verwacht rendement vanwege de verzekeraar, hoeft dit uiteraard nog niet problematisch te zijn. Met deze kwestie zijn we beland bij de centrale vraag binnen dit deel van het onderzoek, namelijk het vaststellen van de 'gap'.

5.2.3. De 'gap': het verwacht rendement versus het benodigd rendement

De uiteindelijke doelstelling bestaat erin om voor elke regeling het verwacht rendement dat de verzekeraar verwacht wordt aan te bieden te vergelijken met het benodigde rendement. Ter herinnering, deze vergelijking gebeurt in eerste instantie uitsluitend binnen het basisscenario dat uitgaat van een rendement van 0% op de reserves in het financieringsfonds. Voor de resultaten van de vergelijking op basis van het scenario waarbij de collectieve reserves in de toekomst worden geacht 2% op te brengen, wordt verwezen naar subsectie 5.2.3.8.

5.2.3.1. *Voldoende rendement vs. rendementstekort: regelingen, reserves & aangesloten*

Het resultaat van deze vergelijking wijst ofwel op een tekort aan door de verzekeraar gegenereerd rendement ($\text{gap} < 0$), ofwel op een situatie waarbij dit rendement de uitbetaling van de verworven prestaties kan waarborgen ($\text{gap} \geq 0$).

Aldus kunnen de regelingen, op één uitzondering na⁵⁹, onderverdeeld worden in twee groepen (*figure 64*).

---

⁵⁹ Voor één regeling bleek het technisch niet mogelijk om de 'gap' te berekenen omwille van de technische complexiteit van de achterliggende groepsverzekering. Het betrof het zeldzame geval waarbij de verzekeraar de rechtstreekse uitbetaling van een rente verzekert door middel van individuele rente-contracten.

Rendementstekort vs voldoende rendement: regelingen

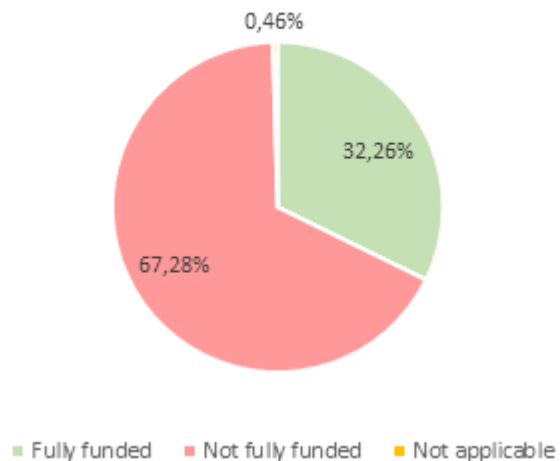

Figure 64

Bij 146 van de 217 regelingen, hetzij 2 op de 3 regelingen in de steekproef, is er sprake van onvoldoende rendement om de uitbetaling van de verworven prestaties te waarborgen.

Het aantal regelingen met een tekort ten aanzien van de pensioenverplichtingen op de lange termijn ligt daarmee fors hoger dan het aantal regelingen met een tekort ten opzichte van de financieringsvereisten op de korte termijn (artikel 48 van het KB Leven, cf. *supra*, subsectie 4.2.2.1.). Ter herinnering, bij de financieringstoets op de korte termijn werden er tekorten vastgesteld bij 39 regelingen. Dit bevestigt de stelling dat een gunstig financieringsniveau op de korte termijn niet richtinggevend is voor de financieringssituatie afgemeten aan de verplichtingen op de lange termijn. Zoals hierboven reeds uiteengezet, heeft deze vaststelling vooral te maken met de door de wet vastgelegde minimumberekening van de verworven reserves die dient te gebeuren op basis van een actualisatievoet van 6%.

Het aandeel van de regelingen met een rendementstekort kan vervolgens bekeken worden in termen van aantal aangeslotene, evenals in termen van verworven reserves.

Rendementstekort vs
voldoende rendement:
aangeslotenen

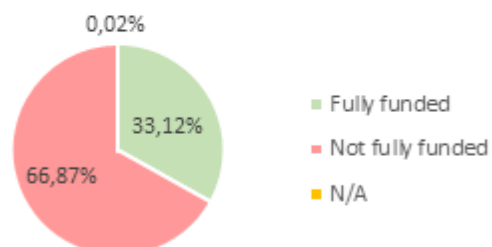

Figure 65

Rendementstekort vs
voldoende rendement:
reserves

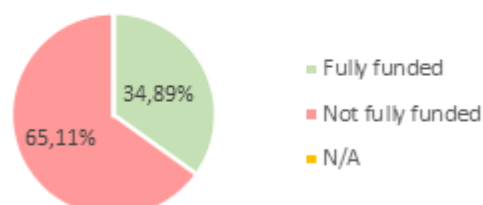

Figure 66

De regelingen met een rendementstekort tellen gezamenlijk 114.326 aangeslotenen op een totaal van 170 979 (*figure 65*). Dit ligt in lijn met de verhouding die voor het aantal regelingen werd vastgesteld en is dan ook opnieuw hoger dan het aantal aangeslotenen binnen regelingen met een financieringstekort ten aanzien van de korte termijnverplichtingen. Ook in termen van verworven reserves zijn de regelingen met een rendementstekort goed voor ongeveer twee derde van het totaal (*figure 66*), wat overeenstemt met een kleine 4,5 miljard euro.

5.2.3.2. Voldoende rendement vs. rendementstekort: spreiding over verzekeraars

Net zoals dat het geval was bij tekorten ten aanzien van de verworven reserves concentreren de regelingen met tekort ten aanzien van de verworven prestaties zich niet bij één enkele of een beperkt aantal verzekeraars. In vergelijking met de tekorten ten aanzien van de financieringsvereisten gesteld op korte termijn (artikel 48 van het KB Leven), valt op dat zich bij zo goed als alle verzekeraar een toename van regelingen met een tekort voordoet.

Niettemin presteren een aantal verzekeraars gemiddeld genomen beter dan andere. Dit kan wijzen op een gebruik van financieringsmethodes die prudenter zijn. Al kan ook de factor 'toeval', gelet op het dalend aantal regelingen binnen de steekproef voor de kleinere verzekeraars, een rol spelen.

5.2.3.3. Grootte van de 'gap': gemiddeld tekort, gemiddeld overschot, algemeen gemiddelde

Bij regelingen met voldoende rendement of zelfs een overschot belooft het gemiddelde benodigde rendement slechts 1,02%, waartegenover de verzekeraar een gemiddeld verwacht rendement van 2,68% kan zetten (*figure 67*). Het gemiddelde overschot voor deze groep van 79 regelingen belooft 1,66%.

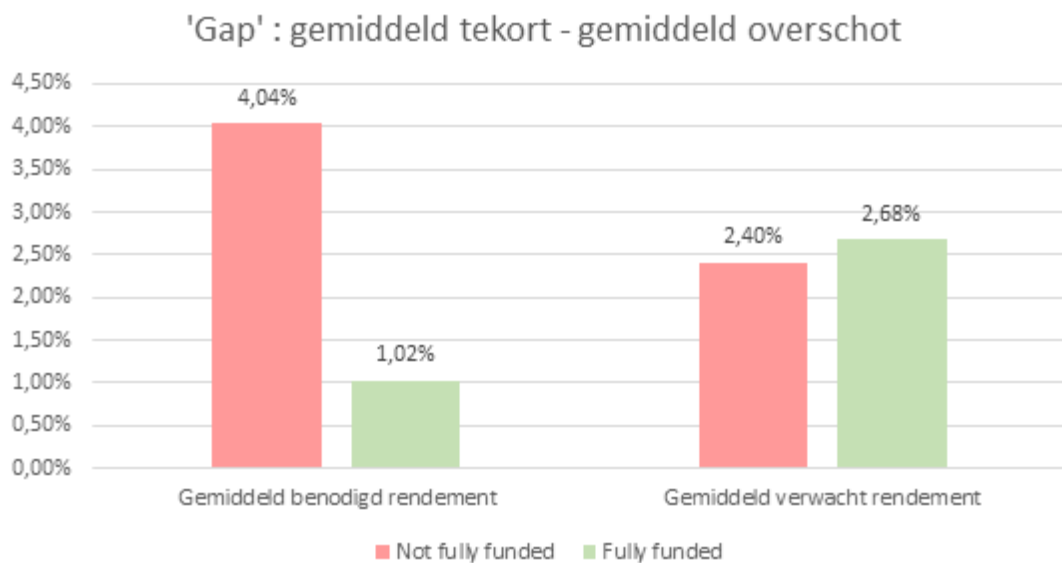

Figure 67

Binnen de groep van regelingen met een rendementstekort ('not fully funded') bedraagt het gemiddelde benodigde rendement 4,04%, terwijl de verzekeraar slechts, gemiddeld genomen, 2,40% zal aanbieden. Het gemiddelde rendementstekort bedraagt -1,64%.

Het vastgestelde rendementstekort geldt meteen ook als de hoegrootheid aan bijkomend rendement dat vereist is om de uitbetaling van de verworven prestaties alsnog te kunnen garanderen. Aldus komt een rendementstekort van -1,64% erop neer dat de verzekeraar:

- bovenop het tarifaire rendement op de individuele overeenkomsten nog eens jaarlijks 1,64% als winstdeelname zou moeten toekennen;
- jaarlijks een globaal rendement van 1,64% (0% + 1,64%) moet aanbieden op de collectieve reserves gedurende de hele uitbetalingsperiode.

Over alle regelingen binnen de steekproef heen, d.w.z. zowel deze met een tekort als deze met een overschot, bedraagt de (niet-gewogen) gemiddelde 'gap' -0,55%.

5.2.3.4. 'Gap': spreiding van de tekorten

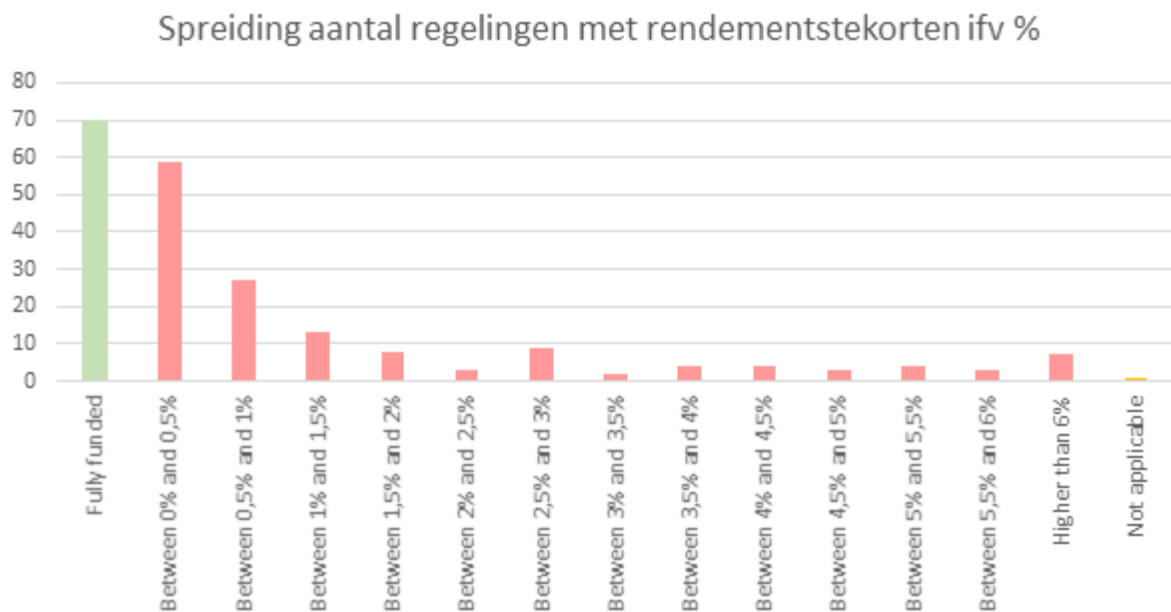

Figure 68

Voor een groot aantal regelingen met een rendementstekort daalt het verschil tussen het verwacht rendement en het benodigd rendement niet onder de -0,5%. Toch zijn meer ernstige tekorten geen zeldzaamheid (figure 68).

Dat het gemiddelde rendementstekort toch 1,64% bedraagt, lijkt dan ook te maken te hebben met de impact van regelingen met grotere tekorten bij de berekening van het gemiddelde. Onderstaande grafiek (figure 69) toont in dit verband aan dat regelingen waarbij het rendementstekort stijgt tot boven de één procent goed zijn voor meer dan een kwart van de regelingen binnen de steekproef.

Spreiding aantal regelingen met rendementstekorten ifv %

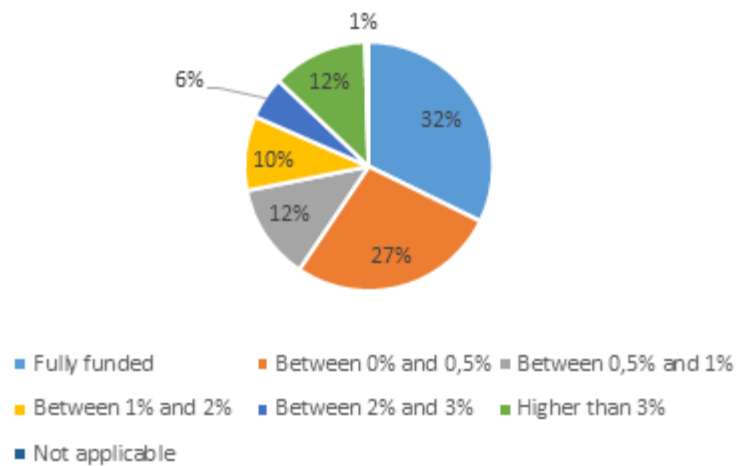

Figure 69

5.2.3.5. De 'gap' en de grootte van de regeling

Net zoals dat bij de verplichtingen op de korte termijn het geval was, bestaat er geen uitgesproken correlatie tussen de grootte van de regeling, in termen van verworven reserves, en het waargenomen rendementstekort, dan wel –overschot (figure 70).

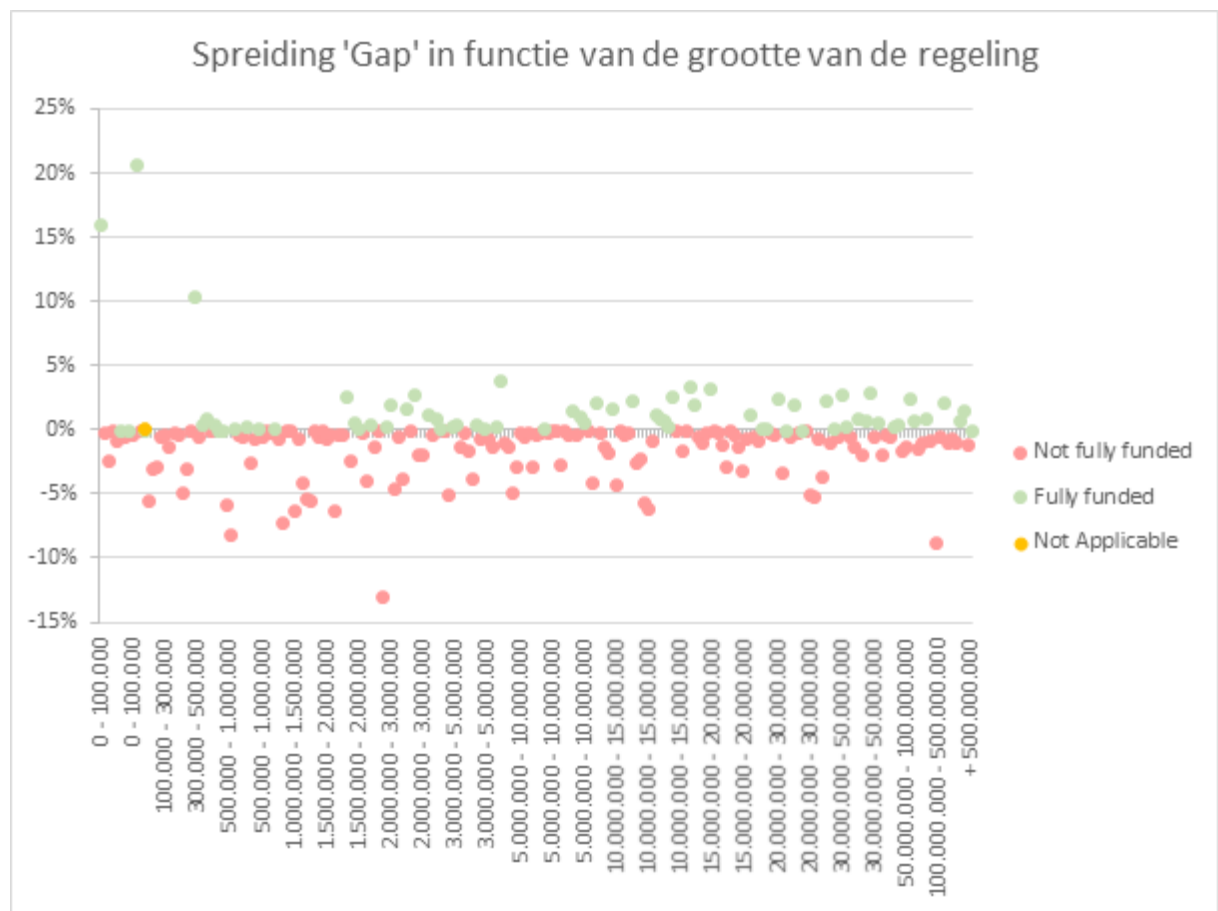

Figure 70

5.2.3.6. De relatie tussen de 'gap' en de globale financieringsmethode

De volgende grafiek (figure 71) geeft een overzicht van de regelingen met een rendementstekort dan wel een rendementoverschot, gegroepeerd per gehanteerde financieringsmethode. Bovendien wordt voor elke categorie het gemiddelde tekort, dan wel overschot van de betrokken regelingen weergegeven.

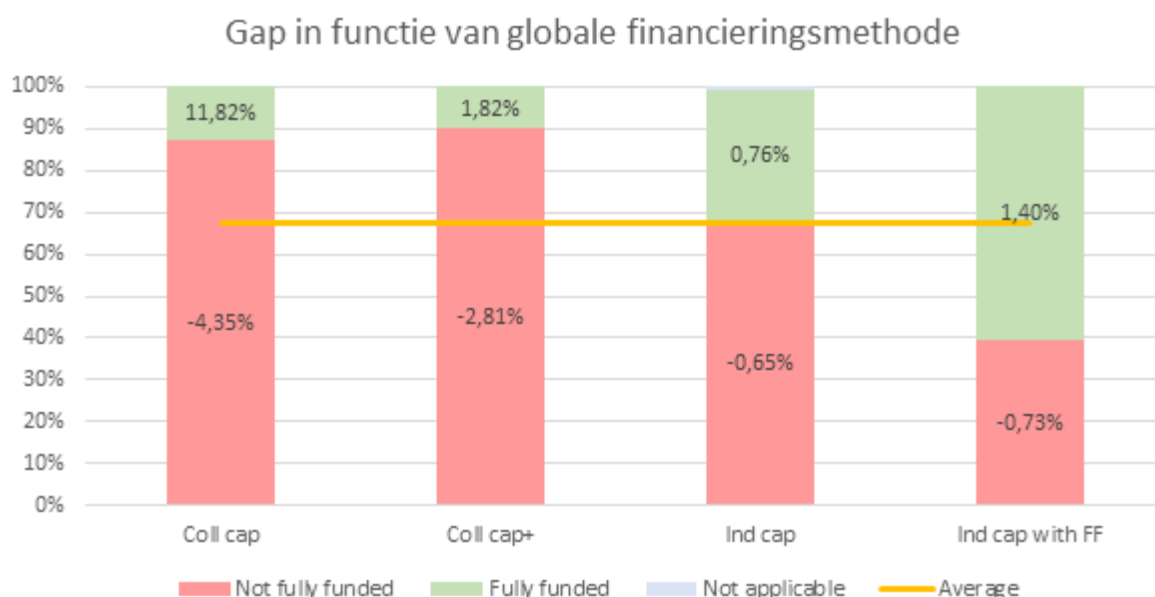

Figure 71

In lijn met de bevindingen met betrekking tot de financieringsverplichtingen op de korte termijn, blijkt de methode van de individuele kapitalisatie in combinatie met een actief financieringsfonds (*Ind cap with FF*) de beste resultaten op te leveren. Het is de enige categorie regelingen die het beter doet dan het gemiddelde (gele lijn). Bovendien wijst de gemiddelde 'gap' voor de regelingen met een onvoldoende hoog verwacht rendement niet op zeer grote tekorten (-0,73%).

Zonder de aanwezigheid van een actief financieringsfonds presteert de methode van de individuele kapitalisatie (*Ind cap*) duidelijk een stuk minder goed. Toch valt ook hier op dat de tekorten niet heel hoog oplopen (-0,65%).

Hierbij kan in herinnering worden gebracht dat de individuele kapitalisatie wordt geruggensteund door de hoge tarieven die in het verleden werden toegekend en die hun werking naar de toekomst in de meeste gevallen blijven behouden (cf. *supra*, subsectie 5.2.1.2.).

De regelingen in collectieve kapitalisatie (*Coll cap & Coll cap+*) vertonen opnieuw een nogal dispaaraat beeld. De meest in het oog springende vaststelling betreft de aanwezigheid van de meest ernstige rendementstekorten die in beide categorieën het gemiddelde rendementstekort tot onder de -2,50% doen dalen. Anderzijds wordt hier ook het hoogste gemiddelde rendementsoverschot opgetekend, tot zelfs boven de 10%.

Vooreerst past hierbij de kanttekening dat de gehanteerde hypothese die uitgaat van een toekomstig rendement van 0% op de collectieve reserves binnen de groepsverzekering, zwaarder doorweegt op die regelingen die voor een groot deel of zelfs uitsluitend gebruik maken van de opbouw van reserves door middel van globale dotaties. Er zou dan ook kunnen worden verwacht dat vooral deze regelingen beter zullen presteren in het scenario waarbij

het rendement op de collectieve reserves wordt opgetrokken naar 2%. (cf. *infra*, subsectie 5.2.3.8.).

Daarnaast blijkt, zoals hierna (subsectie 5.2.3.7.) zal worden aangetoond, dat vooral de manier waarop de financieringshypothese worden ingevuld, de onderlinge verschillen tussen de regelingen die worden gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie, kan verklaren. Het komt zeker voor dat de inrichter hierbij voor een prudente aanpak opteert, hetgeen de hoge rendementsoverschotten kan verklaren. Daarentegen biedt het al eerder onder de aandacht gebrachte gebrek aan wettelijke voorschriften gericht op een prudente invulling van de financieringshypothese ook een vrijgeleide om de financieringslast voor de inrichter zo minimaal mogelijk te houden. Uit de cijfers blijkt duidelijk dat binnen sommige regelingen deze mogelijkheid wordt aangegrepen.

5.2.3.7. *Regelingen gefinancierd op basis van collectieve dotaties: invulling van de financieringshypothese en impact op de 'gap'*

Eerst worden de prestaties van de regelingen die worden gefinancierd op basis van globale dotaties⁶⁰ besproken in het basisscenario (0%).

Een belangrijke factor bij de berekening van de dotaties betreft de mate waarin geanticipeerd wordt de toekomstige evolutie van parameters die de hoogte van het aanvullend pensioen beïnvloeden, in het bijzonder het salaris). De enige methode die niet in dergelijke projecties voorziet, namelijk *'unit credit'*, presteert uitgesproken slecht (*figure 72*). Bij meer dan negen op tien regelingen is er sprake van een rendementstekort. De overige methodes doen het beter dan *'unit credit'* en in sommige gevallen (*'aggregate cost'* en *'leveling of premiums'*) dan het gemiddelde. De regelingen waarbij de berekeningsmethodiek niet door de verzekeraar gekend is, blijken eveneens slecht te scoren.

Ten slotte blijkt ook dat de regelingen die middels een éénmalige premie worden gefinancierd (*'single premium'*) weliswaar in de helft van de gevallen zeer hoge rendementsoverschotten optekenen, maar toch ook kampen met tekorten voor de andere helft van de regelingen.

⁶⁰ Het betreft de pensioenregelingen gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie (met inbegrip van Coll cap+) evenals de regelingen gefinancierd op basis van individuele kapitalisatie met een actief financieringsfonds. Voor een overzicht van deze regelingen, zie sectie 3.2.3.

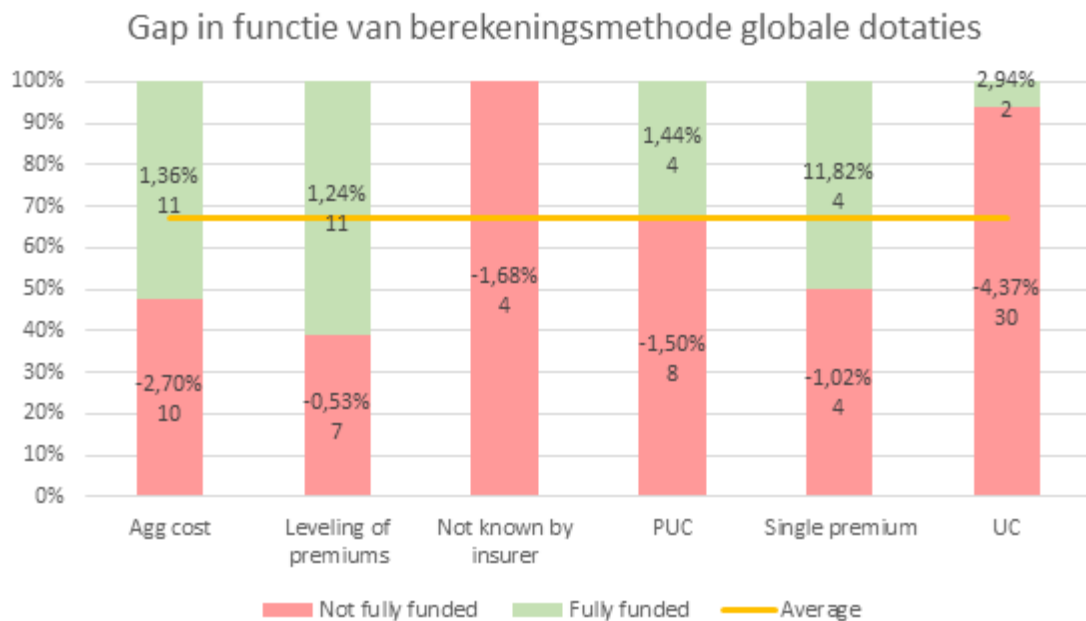

Figure 72

Ook de gehanteerde actualisatievoet beïnvloedt onmiskenbaar de resultaten (figure 73).

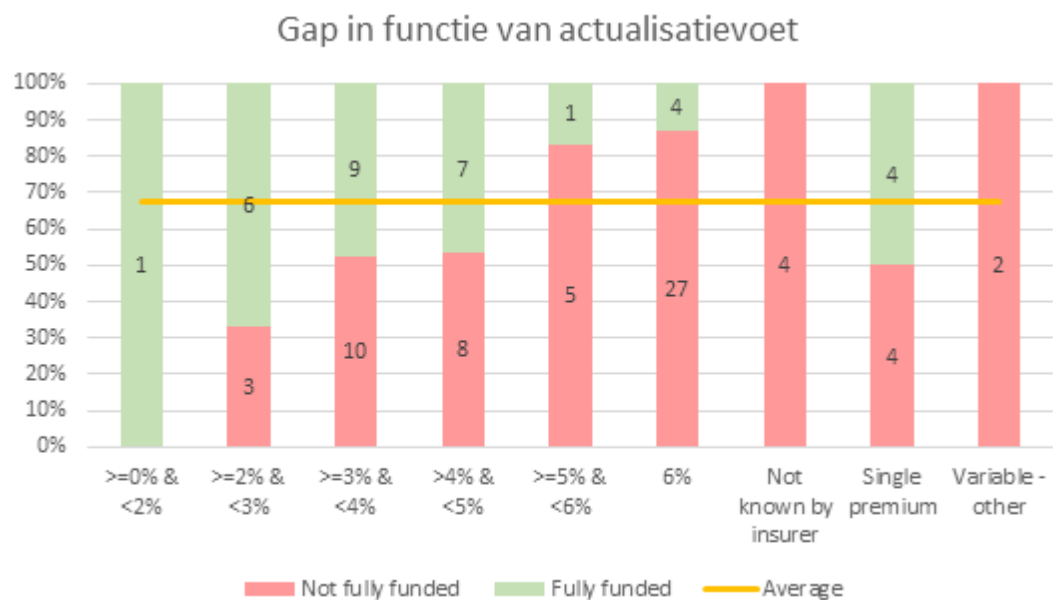

Figure 73

Naarmate de actualisatievoet toeneemt, stijgt ook het aantal regelingen met een rendementstekort. Eénmaal deze hoger is dan 5%, presteren de regelingen duidelijk onder het gemiddelde.

5.2.3.8. Impact rendementshypothese van 2% op de collectieve reserves

Gaat het basisscenario voor het beoordelen van de prestaties op de lange termijn uit van een rendement van 0% op de reserves in het financieringsfonds, dan wordt in deze subsectie dat rendement opgetrokken naar 2%. De impact van deze meer optimistische inschatting van het toekomstige rendement wordt eerst bekeken op het niveau van de gehele steekproef. Daarna wordt de analyse verfijnd door de invloed van de achterliggende financieringsmethode te onderzoeken.

- *Algemeen: de meerderheid van de regelingen blijft kampen met een rendementstekort*

Het optrekken van het rendement op de collectieve reserves kan niet verhinderen dat een ruime meerderheid van de regelingen blijft kampen met een rendementstekort (figure 74).

2%-scenario: Rendementstekort vs voldoende rendement - regelingen

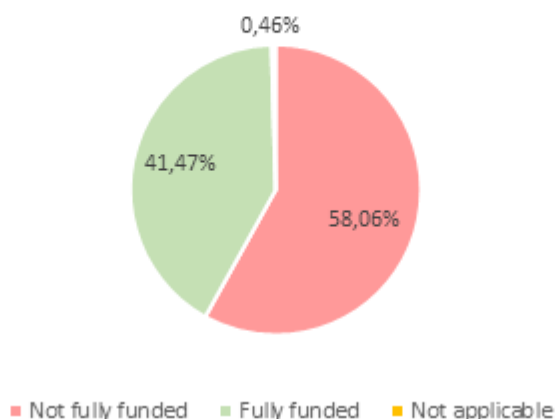

Figure 74

Er is weliswaar een daling merkbaar van het aandeel regelingen met een rendementstekort, maar het valt op dat deze daling beperkt blijft tot onder de 10 procentpunt (58% tegenover 67% in het basisscenario). Ondanks de bijkomende rendementsinjectie blijft het voor 126 regelingen binnen de steekproef onmogelijk om de verworven prestaties uit te betalen.

De totale éénmalige premie die gestort zou moeten worden om het geheel van de financieringstekorten aan te zuiveren, bedraagt 776,3 miljoen euro in het 0%-scenario en 448,8 miljoen euro in het 2% scenario. Dit stemt overeen met resp. 16% en 10% van de totale wiskundige reserves binnen de regelingen met een tekort. Deze premie kan ook uitgedrukt worden als een percentage van de totale salarissen van de aangeslotenen binnen de

regelingen met een tekort⁶¹. Aldus bekeken beloopt de premie respectievelijk 9%, dan wel 5,8% van de totale salarismassa.

- *Gemiddelde grootte van de 'gap' voor de regelingen met een tekort: -1,09%*

De relatie tussen het benodigde rendement en het verwacht rendement, de 'gap', moet binnen dit subscenario enigszins anders geïnterpreteerd worden.

Indien het verwacht rendement het benodigd rendement overtreft, dan is de waarde van de 'gap' positief, hetgeen wijst op een rendementoverschot. Dat is voor 91 regelingen het geval. Hier wordt vastgesteld dat het gemiddelde benodigde rendement slechts 0,96% bedraagt, terwijl een gemiddelde regeling binnen deze categorie 3,06% aan rendement zal genereren (*figure 75*). Het gemiddelde overschot ('gap') voor deze plannen beloopt 2,10%, tegenover 1,66% in het 0% scenario.

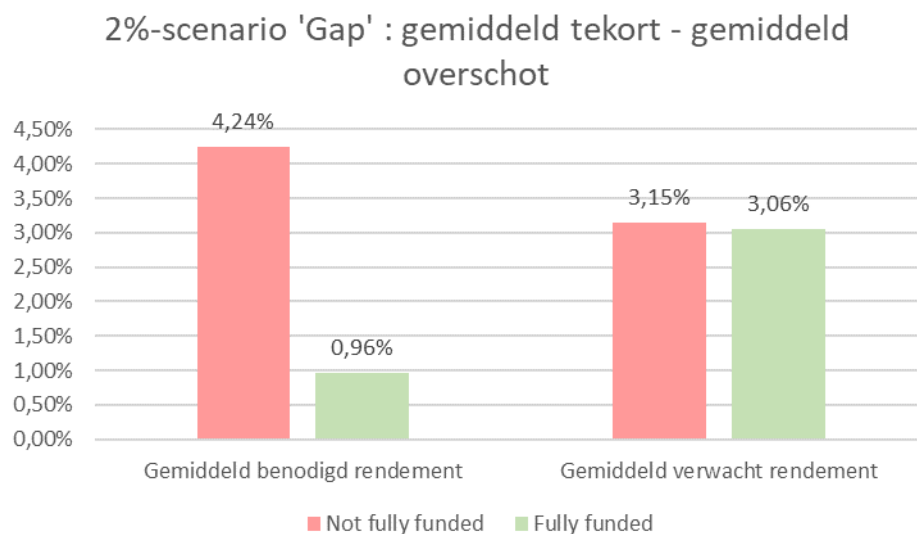

Figure 75

Voor de regelingen met een tekort loopt het benodigde rendement op tot 4,24%, terwijl de verzekeraar er gemiddeld genomen slechts 3,15% zal tegenover kunnen zetten. Dit levert een gemiddelde negatieve 'gap' op ten belope van -1,09%. Dit betekent dat de verzekeraar, om

⁶¹ De totale salarismassa van de betrokken regelingen werd vastgesteld door het aantal aangeslotenen per regeling te vermenigvuldigen met het gemiddelde jaarlijkse brutosalaris van een werknemer binnen de Belgische financiële sector. Het gemiddelde maandelijkse brutosalaris werd hernomen uit een studie gepubliceerd door "Vacature" (<https://www.vacature.com/nl-be/carriere/salaris/de-belg-verdiend-gemiddeld-3-401-euro>) en is gelijk aan 3 812 euro. Het jaarsalaris werd vervolgens bekomen door het maandsalaris te vermenigvuldigen met 13,92 als wel te verhogen met de sociale zekerheidsbijdragen aan 25%.

alle verworven prestaties integraal uit betalen nog eens 1,09% aan extra rendement moet genereren. Dit noodzakelijke rendement komt bovenop de eventuele tariefgaranties met betrekking tot de reserves op de individuele overeenkomsten én de 2% aan rendement die reeds werd verondersteld op de collectieve reserves.

Over alle regelingen binnen de steekproef heen – zowel die met een tekort als die met een overschot - bedraagt de (niet-gewogen) gemiddelde 'gap' binnen dit scenario 0,07% (in vergelijking met een gemiddelde 'gap' van -0,55% in het basisscenario).

- *Vooruitgang is vooral merkbaar bij plannen met overwicht aan collectieve reserves*

Aangezien de rendementshypothese uitsluitend betrekking heeft op de reserves in het financieringsfonds, hoeft het niet te verbazen dat de regelingen met hoofdzakelijk of zelfs uitsluitend opbouw van collectieve reserves baat hebben gehad bij het optrekken van het rendement tot 2%.

Dit blijkt duidelijk uit onderstaande grafiek (figure 76).

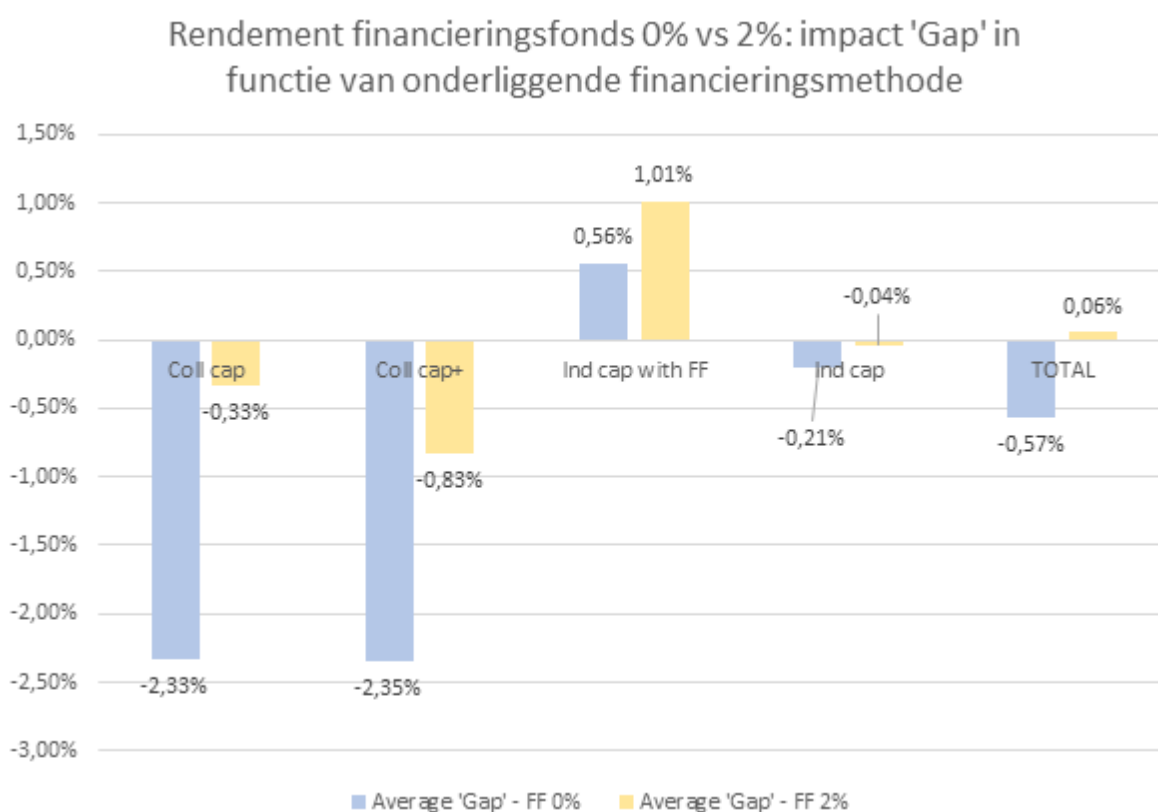

Figure 76

Voor regelingen in zuivere collectieve kapitalisatie neemt het gemiddelde rendementstekort af met 2 procentpunt. In afwezigheid van individuele reserves, stemt dit uiteraard exact overeen met de het bijkomende rendement dat wordt toegekend aan de collectieve reserves. Een gelijkaardige afname van het tekort, zij het niet volledig, wordt waargenomen voor de

regelingen in collectieve kapitalisatie, maar waarbij er binnen de regeling nog een aandeel aan geïndividualiseerde reserves aanwezig is (coll cap+).

Voor regelingen binnen de individuele kapitalisatie met actief financieringsfonds leidt het toekennen van bijkomend rendement aan de collectieve reserves tot een verdere stijging van het overschot. Hier was in het basisscenario al sprake van een gemiddeld rendementsoverschot van 0,56% dat verder toeneemt naar 1,01%.

Voor de regelingen binnen individuele kapitalisatie zonder actief financieringsfonds is er logischerwijs weinig verschil tussen beide scenario's.

Bovenstaande kan niet verhinderen dat de regelingen die gebruik maken van de methode van de collectieve kapitalisatie, ondanks de toekenning van bijkomend rendement nog steeds duidelijk slechter presteren in vergelijking met de overige methodes (*figure 77*).

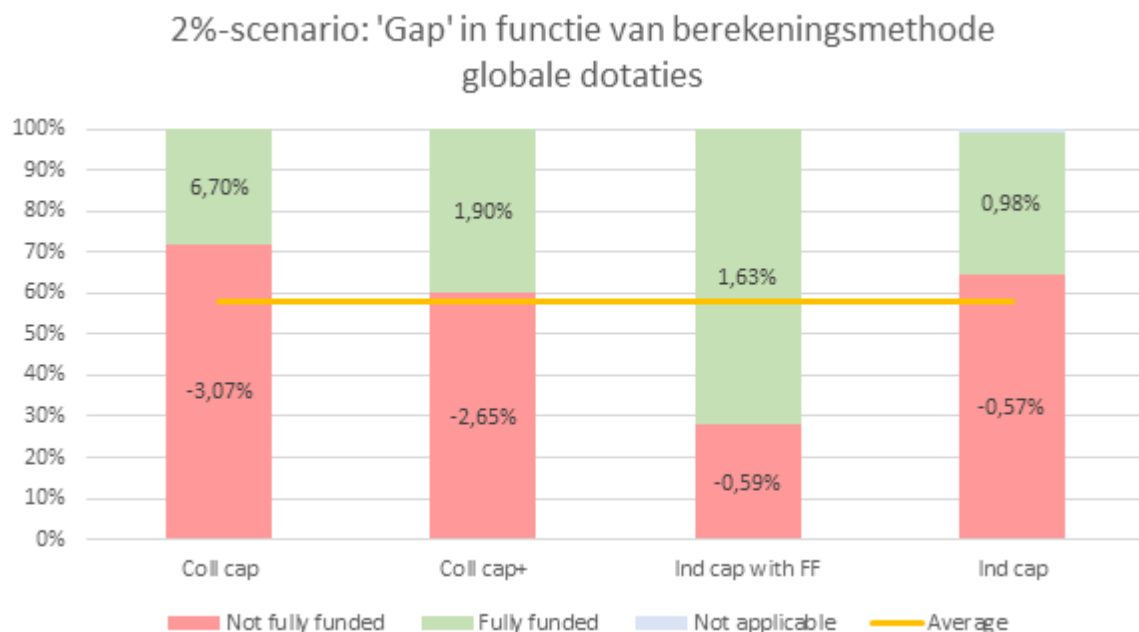

Figure 77

Niet alleen worden binnen de categorieën 'coll cap' en 'coll cap (+)' de grootste gemiddelde rendementstekorten opgetekend. Ook het aandeel plannen met een tekort blijft, met meer dan 70%, hoog.

De conclusie lijkt dan ook dat de toevoeging van extra rendement de bevindingen in het basisscenario niet al te zeer veranderd. In wat volgt worden beide scenario's nog overlopen met betrekking tot een reeks van bijzondere categorieën van regelingen binnen de steekproef.

5.2.3.9. Omvang van de 'gap' binnen top 25 grootste regelingen

De 25 grootste regelingen binnen de steekproef (goed voor bijna 75% van het geheel aan verworven reserves) worden opnieuw afgezonderd bekeken (*figure 78*).

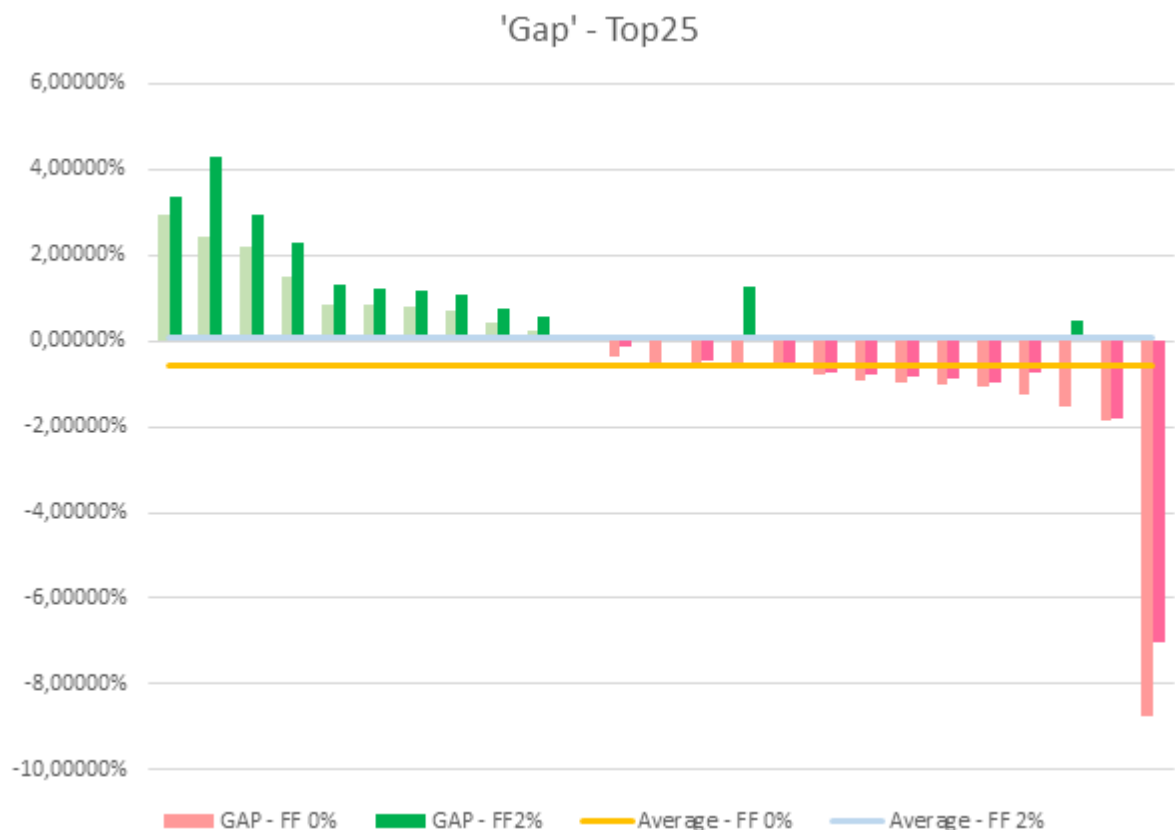

Figure 78

Binnen deze selectie van regelingen tellen we, voor wat betreft het basisscenario, 14 regelingen met een rendementstekort, wat iets beter is dan de verhouding binnen de gehele steekproef (67%).

Afgemeten ten aanzien van de niet-gewogen gemiddelde waarde van de gap berekend over de gehele steekproef (-0,55%), presteren de regelingen uit de top 25 niet significant beter of slechter: 11 regelingen presteren beter, terwijl vier regelingen meer ernstige rendementstekorten laten optekenen.

Het toevoegen van een bijkomend rendement van 2% op de reserves in het financieringsfonds zorgt eigenlijk niet voor een fundamentele ommezwaai. Voor drie regelingen betekent dit extra rendement dat verworven prestaties kunnen worden uitbetaald. Het totaal aantal regelingen met rendementsoverschot (13) behaalt daarmee nipt de bovenhand in deze categorie van de steekproef.

5.2.3.10. Omvang van de 'Gap' binnen de regelingen voor het "eigen personeel"

Volledigheidshalve wordt hieronder ook de situatie weergegeven voor de regelingen voor het eigen personeel van de verzekeringsondernemingen (*figure 79*).

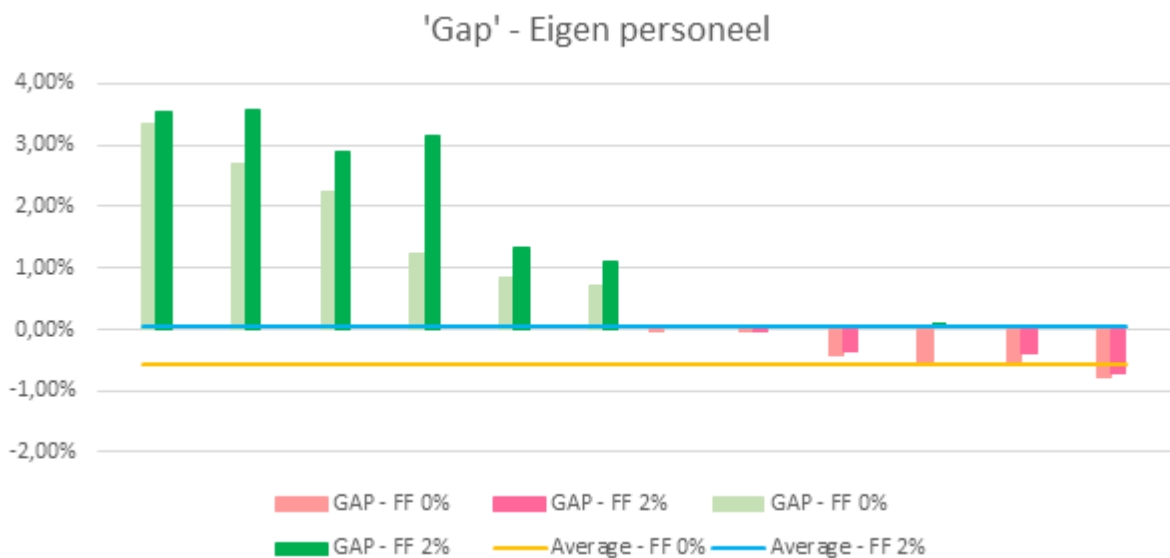

Figure 79

Deze regelingen presteren relatief goed: voor zes regelingen is er zelfs sprake van een rendementoverschot. Ook blijft het tekort bij de vijf overige regelingen relatief beperkt en wordt voor twee regelingen weggewerkt binnen het scenario waarbij 2% extra rendement aan de reserves in het financieringsfonds wordt toegekend.

5.2.3.11. Berekening collectieve dotatie volgens 'Unit credit' en actualisatievoet van 6%

De mogelijkheid tot een minimalistische invulling van de financieringsmethode culmineert in de combinatie van de unit credit-methode enerzijds en een actualisatievoet van 6% anderzijds. Dit resulteert in een minimaal financieringsniveau zonder opbouw van enige buffers, noch voor salarisstijgingen, noch op het vlak van rendement. Onderstaande grafiek (*figure 80*) geeft het overzicht van de resultaten weer voor de regelingen binnen de steekproef die gebruik maken van deze combinatie.

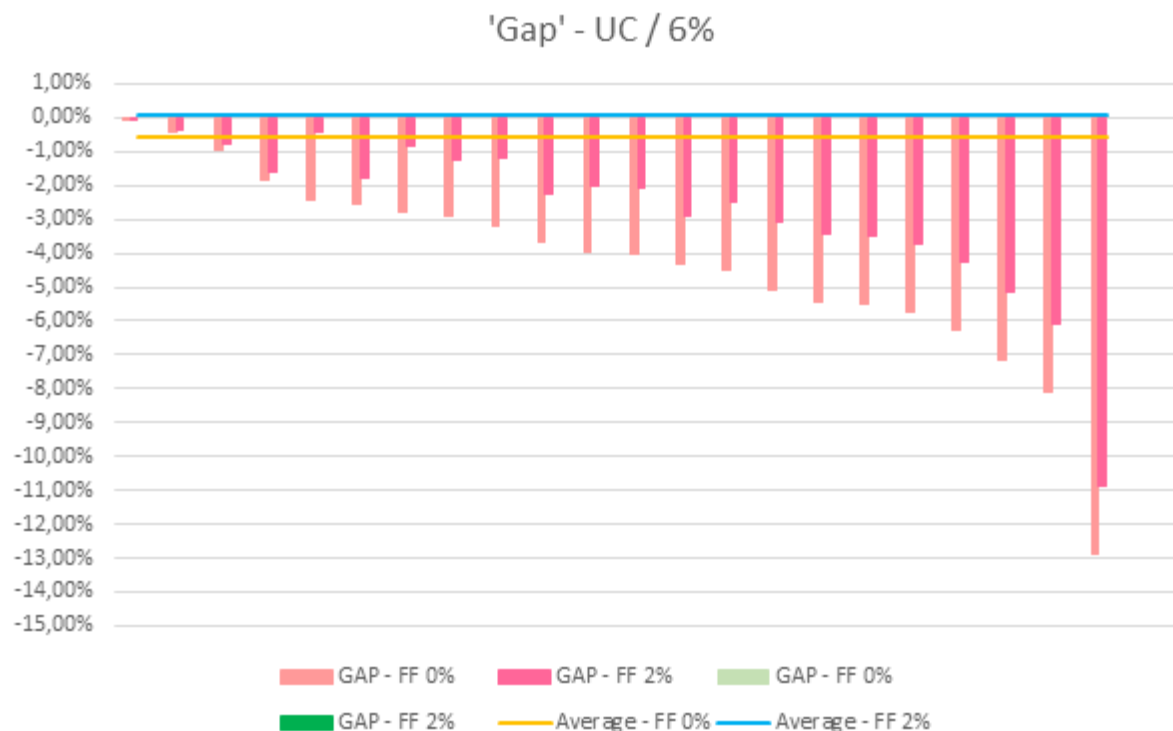

Figure 80

Geen enkele regeling kan zich bogen op een rendementsoverschot. Er is daarentegen uitsluitend sprake van rendementstekorten die in een aantal gevallen zeer hoog oplopen. Frappant is ook dat het toevoegen van 2% extra rendement aan de collectieve reserves de situatie nauwelijks lijkt te verhelpen.

Deze grafiek illustreert overduidelijk dat de keuze vanwege de inrichter voor de minimalistische invulling van de financieringsmethodiek bijzonder ernstige consequenties heeft voor de aangeslotenen in het geval de inrichter plotseling zou verdwijnen. Onvermijdelijk zullen deze aangeslotenen een serieus verlies moeten slikken op hun beloofde verworven prestatie.

5.2.3.12. Financieringsfondsen in tak 23: overzicht 'gap'

Ten slotte worden de regelingen die verbonden zijn met een financieringsfonds in tak 23 nog afgezonderd bekeken (*figure 81*). Binnen het basisscenario tekent slechts één regeling een rendementsoverschot op.

Het toepassen van de meer optimistische rendementsverwachting ten belope van 2% op deze regelingen, heeft als gevolg dat het voor twee bijkomende regelingen mogelijk wordt om de verworven prestaties volledig te uit te betalen.

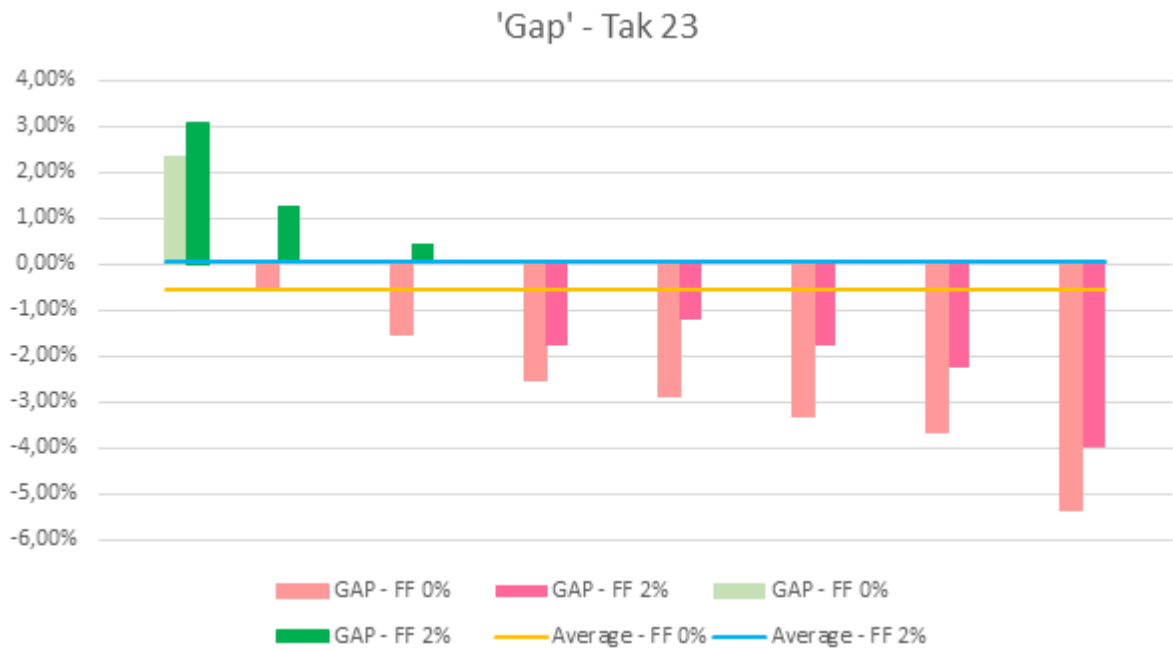

Figure 81

Besluit

Aan de basis van dit onderzoek lag de vaststelling dat de pensioenwetgeving de verplichting tot externalisering, onder meer wat het vereiste financieringsniveau en het toezicht daarop betreft, voor groepsverzekeringen op een andere en minder stringente manier invult dan voor IBP's. Het onderzoek beoogde de mogelijke risico's die daaruit voortvloeien in kaart te brengen.

Daartoe werd gepeild naar (i) de door verzekeringsondernemingen toegepaste financieringsmethodes en naar de mate waarin die methodes een afdoende bescherming bieden voor de pensioenrechten van de aangeslotenen (ii) op korte termijn, d.w.z. de *verworven reserves*, en (ii) op lange termijn, de *verworven prestaties*.

- Wat de betreft de gebruikte financieringsmethode

De meest gebruikte financieringsmethode is de *puur individuele kapitalisatie* op basis van *constante jaarpremies*. Daarbij garandeert de verzekeraar zijn tarief niet alleen op de gestorte, maar eveneens op de toekomstige premies, waardoor deze regelingen nog gedurende ruime tijd kunnen genieten van de hoge rentevoeten uit het verleden. Niettegenstaande deze op het eerste zicht belangrijke troef, houdt deze methode een tweevoudig risico in. Ten eerste wordt binnen deze methode een stijging van de pensioenverplichtingen als gevolg van loonsverhogingen niet onmiddellijk ten laste wordt genomen, maar gespreid over de resterende loopbaanduur. Het gecumuleerde effect van opeenvolgende loonsverhogingen geeft aanleiding tot een exponentiële stijging van de premielast, waardoor de **houdbaarheid van de financiering onder druk** kan komen te staan. Ten tweede **stevenen** deze stelsels omwille van dit “doorschuiven” van kosten naar de toekomst, ook quasi onvermijdelijk **af op een onderfinanciering**.

Een aantal stelsels wordt gefinancierd op basis van *collectieve kapitalisatie*. Ingevolge het ontbreken van wettelijke regels op dat vlak vertonen deze stelsels een dispaaraat beeld. Naast stelsels die op basis van zeer prudente methodes en hypothesen worden gefinancierd, bracht het onderzoek een risicocategorie van regelingen aan het licht – ongeveer 10% van het totaal aantal regelingen in de steekproef – die **uitdrukkelijk een minimaal financieringsniveau** (d.w.z. beperkt tot de minimale verworven reserves) **nastreven** zonder opbouw van enige buffer. Deze stelsels scoren beduidend slechter dan het gemiddelde, zowel wat de financiering op korte termijn betreft (verworven reserves), als wat de financiering op lange termijn betreft (zie hierna). Deze financieringsmethode is bij IBP's niet langer toegelaten. Naast de risico's voor de aangeslotenen, ontstaat hierdoor ook een risico op **prudentiële arbitrage**.

- Wat betreft de bescherming van de pensioenrechten op korte termijn (verworven reserves)

Bij 18 % van de regelingen in de steekproef werd er op basis van cijfers voor 2017 een **tekort vastgesteld** ten opzichte van de financieringsvereisten vastgelegd bij artikel 48 van het

KB Leven (financiering van de verworven reserve). Hierbij past evenwel de kanttekening dat **grote financieringstekorten zelden** voorkomen. Dit heeft te maken met het feit dat de groepsverzekeringen grotendeels in tak 21 worden gefinancierd. Tekorten zijn niet het gevolg van plotselinge schommelingen in de activa, maar ontstaan veeleer geleidelijk omdat de financiering niet is afgestemd op de evolutie van de pensioenverplichtingen. Grotere tekorten waren evenwel niet uitgesloten, in het bijzonder bij stelsels gefinancierd op basis van collectieve kapitalisatie.

Typierend is dat de regelgeving de controle op de financieringsvereisten overlaat aan de verzekeraar zelf, die daarmee een belangrijke verantwoordelijkheid draagt. Het onderzoek leverde aantal aandachtspunten op het vlak van de **tijdige detectie en remediëring van financieringstekorten**. Bij een kwart van de regelingen liep de termijn tussen de evaluatie van de verplichtingen en wiskundige reserves en de datum van de effectieve controle door de verzekeraar bijvoorbeeld op tot meer dan zes maanden. Het gevolg daarvan is dat tekorten later ter kennis worden gebracht van de inrichter en de aanzuivering langer op zich zal laten wachten. In een aantal gevallen werd de inrichter daarnaast niet of te laat op de hoogte gebracht van het feit dat een financieringstekort werd vastgesteld. De FSMA dringt er bij de verzekeraars dan ook op aan dat zij de nodige aandacht besteden aan de regelmatige opvolging van het financieringsniveau en tijdig handelen wanneer daarbij een onderfinanciering wordt vastgesteld.

- Wat betreft de bescherming van de pensioenrechten op lange termijn (verworven prestaties).

Er bestaan geen wettelijke regels met betrekking tot de (minimale) financiering van de pensioenrechten op lange termijn. Afhankelijk van de rendementshypothese met betrekking tot reserves in het financieringsfonds (0% of 2%) **is er bij twee derde resp. 58% van de regelingen sprake van onvoldoende verwacht rendement om de uitbetaling van de verworven prestaties te waarborgen**. In beide gevallen ligt het aantal regelingen met een tekort ten aanzien van de pensioenverplichtingen op de lange termijn fors hoger dan het aantal regelingen met een tekort ten opzichte van de financieringsvereisten op de korte termijn. Dit illustreert dat, omwille van de vigerende maximale wettelijke actualisatievoet van 6 %, een voldoende financieringsniveau op de korte termijn, allerminst richtinggevend is voor de financieringssituatie op de lange termijn.

Deze cijfers tonen aan dat het ontbreken van wettelijke verplichtingen die erop gericht zijn om de pensioenprestaties op lange termijn te beschermen reële risico's inhoudt. Het wegvallen van de inrichter heeft in meer dan de helft van de gevallen tot gevolg dat de op dat moment opgebouwde pensioenprestatie niet volledig zal kunnen worden uitbetaald. De hele idee dat de 'externalisering' het aanvullend pensioen moet beschermen bij onvermogen van de inrichter komt daarmee op losse schroeven te staan.

De FSMA dringt er dan ook bij de verzekeringsondernemingen en inrichters op aan om te kiezen voor prudentie financieringsmethodes- en hypothesen en in elk geval af te zien van

methode die uitsluitend een minimaal financieringsniveau nastreven. In afwezigheid van wettelijke regels kunnen die aanbevelingen echter niet worden afgedwongen.